

Sorin CACE

STATUL BUNĂSTĂRII

EVOLUȚII ȘI TENDINȚE

București, România

Editor: **Valeriu IOAN-FRANC**

Redactor: **Paula NEACȘU**

Concepția grafică, machetarea
și tehoredactarea: **Nicolae LOGIN, Luminița LOGIN**

Toate drepturile asupra acestei ediții aparțin Editurii Expert. Reproducerea, fie și parțială și pe orice suport, este interzisă fără acordul prealabil al editorului, fiind supusă prevederilor legii drepturilor de autor.

ISBN 973-618-030-1

Apărut 2004

Sorin CACE

STATUL BUNĂSTĂRII

EVOLUȚII ȘI TENDINȚE

EDITURA
Expert

CUPRINS

PREFAȚĂ	9
INTRODUCERE	11
CAPITOLUL 1 - DIN ISTORICUL APARIȚIEI STATULUI BUNĂSTĂRII	15
1.1. Dezvoltarea statelor bunăstării în lume.....	17
1.1.1. Țările nordice.....	17
1.1.2. Germania	19
1.1.3. Marea Britanie.....	23
1.1.4. Statele Unite ale Americii	27
1.2. Teoretizarea nașterii și dezvoltării asigurărilor sociale ca prime componente ale statului bunăstării	28
1.2.1. Dezvoltarea capitalismului	28
1.2.2. Teoria legitimării politice	29
1.2.3. Legea lui Wagner	30
1.2.4. Eterogenitate demografică.....	30
1.2.5. Teoria leviathană	31
CAPITOLUL 2 - MODALITĂȚI DE DEFINIRE A STATULUI BUNĂSTĂRII	32
2.1. Ideologiile bunăstării	32
2.2. Conceptul de stat al bunăstării	38
2.3. Definiția și rolul politicii sociale.....	44
2.4. Asigurările sociale ca element al statului modern și domeniu al politicii sociale.....	50
CAPITOLUL 3 - ETAPE ALE EVOLUȚIEI STATULUI BUNĂSTĂRII	55

3.1. Statul bunăstării în perioada 1945-1975. Expansiunea statului bunăstării	57
3.2. Statul bunăstării în perioada 1975-1995. Restrângerea statului bunăstării	57
3.3. Statul comunitarian al bunăstării: 1995 până în prezent	59
3.4. Două extreme ale statelor bunăstării: Statele Unite ale Americii și Suedia	62
3.4.1. <i>Cazul Statelor Unite ale Americii</i>	62
3.4.2. <i>Cazul Suediei</i>	70
3.4.3. <i>Analiza comparată: Statele Unite ale Americii și Suedia</i>	75

CAPITOLUL 4 - TEORIILE ȘI TIPOLOGIILE STATULUI

BUNĂSTĂRII	81
4.1. Teoriile bunăstării	81
4.1.1. <i>O analiză comparativă a teoriilor statului bunăstării</i>	81
4.1.2. <i>Instituționalismul și extinderea statului bunăstării</i>	87
4.1.3. <i>Noul pluralism și reformulările acestuia</i>	90
4.1.4. <i>Aboliționismul și abrogarea statului bunăstării</i>	92
4.1.5. <i>Reglementări, integrare economică și capitalismul bunăstării</i>	93
4.1.6. <i>Dezvoltarea, progresul economic și investițiile sociale</i>	95
4.2. Tipologiile statului bunăstării	98
4.2.1. <i>Primul nivel al tipologiilor statului bunăstării: variabilă unică de diferențiere</i>	99
4.2.2. <i>Al doilea nivel al tipologiilor statului bunăstării: complementaritatea dintre piață și stat</i>	100
4.2.3. <i>Al treilea nivel al tipologiilor statului bunăstării: eficiența protecției sociale în termenii sărăciei</i>	111
4.2.4. <i>Al patrulea tip de tipologii ale bunăstării: componenta de gen</i>	113
4.2.5. <i>Caracteristici ale celor patru niveluri de tipologii ale statului bunăstării</i>	114

CAPITOLUL 5 - TEORIA KEYNESIANĂ ȘI DISCURSUL ECONOMIC AL POLITICII SOCIALE.....	118
5.1. Keynes și discursul economic al politicii sociale.....	119
5.2. Critici ale modelului Keynes-Beveridge al statului bunăstării.....	123
5.3. Descoperirea subclasei în cadrul discursului civic despre politica socială	126
5.4. Cultivarea cetățeanului virtuos în cadrul privatizării statului bunăstării	133
5.5. Bunăstarea socială și formele de schimbare ale puterii în era postkeynesiană	137
CAPITOLUL 6 - TEORIILE REGIMURILOR BUNĂSTĂRII. REGIMURI ȘI MODELE ALE BUNĂSTĂRII DIN PERSPECTIVE COMPARATE.....	139
6.1. Câte lumi ale capitalismului bunăstării există?.....	139
6.2. Lumile capitalismului bunăstării ale lui Esping-Andersen.....	141
6.3. Regimuri alternative ale bunăstării	143
6.4. Noi abordări ale teoriilor regimului	148
CAPITOLUL 7 - STATUL BUNĂSTĂRII ȘI A TREIA CALE: O ANALIZĂ COMPARATĂ: STATELE UNITE ALE AMERICII, CANADA, MAREA BRITANIE	156
7.1. Statul bunăstării și a treia cale	156
7.2. Excepții de la cea de a treia cale	159
7.3. Cazul Statelor Unite ale Americii	161
7.4. Cazul Canadei	166
7.5. Cazul Marii Britanii	169
7.6. Efectele celei de-a treia căi	172
CAPITOLUL 8 - POLITICI ACTUALE ALE STATULUI BUNĂSTĂRII: FACTORI DE INFLUENȚĂ	175
8.1. Globalizarea	176
8.2. Postindustrialismul.....	178
8.3. Politicile de gen	179
8.4. Noile și vechile politici ale statului bunăstării	188
BIBLIOGRAFIE	191

PREFAȚĂ

Statul bunăstării reprezintă unul dintre aranjamentele instituționale majore ale democrațiilor moderne. Din anumite puncte de vedere, statul bunăstării ajută la temperarea dezechilibrelor sociale, nu numai în termeni ai inegalității financiare, ci și în termeni ideologici și politici.

Dezvoltat și consolidat, cu precădere, după cel de-al doilea război mondial, statul bunăstării constituie o temă de interes atât din punct de vedere teoretic, dar mai ales prin implicațiile lui practice.

Statele bunăstării au continuat să crească și în perioada 1980-2000, atât în ceea ce privește cheltuielile publice și beneficiarii acestora, cât și, într-o mare măsură, în ceea ce privește forța de muncă angajată, în ciuda tuturor teoriilor despre criză apărute încă de la mijlocul anilor '70. Creșterea statelor bunăstării se datorează recunoașterii drepturilor sociale și a altor drepturi, ceea ce a dus la o extindere a cheltuielilor publice. În acest context, a sporit numărul pensionarilor, dar și al celor care primesc ajutor de șomaj și asistență socială. Deciziile politice au fost luate în cunoștință de cauză, în vederea îmbunătățirii siguranței sociale prin mecanismele bunăstării și stabilirea unor noi programe. Statul bunăstării - și în special sistemul de sănătate - are capacitatea de a satisface sau măcar de a veni în întâmpinarea mai multor nevoi decât în trecut, aspect care a dus la o creștere a cererii de servicii de sănătate. Problemele cunoscute, cum ar fi șomajul, au câștigat importanță, iar „probleme” și nevoi relativ noi au crescut în importanță, spre exemplu, ca o consecință a divorțurilor și a apariției familiilor monoparentale.

Fără îndoială, statul bunăstării a făcut față multor provocări și nu va fi scutit de acestea nici în viitor. Cercetările empirice asupra schimbărilor care au avut loc în ultimele două decade în statele bunăstării arată că, aproape peste tot, au avut loc încercări reușite de a reduce nivelul beneficiilor din cadrul programelor de siguranță socială sau de bunăstare selectivă. Cu toate acestea, sunt puține semne care să indice o schimbare radicală sau fundamentală. Reducerile de fonduri și reformele din domeniul bunăstării au fost strict limitate ca arie. Și aici există o discrepanță semnificativă între retorica teoretică și politică despre criză și opoziția politică reală a maselor și elitelor împotriva schimbării majorității programelor fundamentale ale statului bunăstării.

Statul bunăstării se bucură în toată Europa de un puternic suport electoral și popular, dar rămâne de văzut dacă acest lucru reprezintă un indicator bun sau rău în ceea ce privește viitorul statului bunăstării. Speranțele prea mari în legătură cu intervențiile statului în domeniul bunăstării trebuie ajustate pe măsura bugetelor statelor și a datoriilor publice.

Modelele consacrate ale statelor bunăstării au fost realizate de Esping-Andersen G. El grupează statele bunăstării în liberal, conservator-corporatist și social-democrat. În cadrul primului model, piața și familia sunt principalii ofertanți de servicii sociale. Asigurările sociale sunt utilizate doar ca măsuri temporare în situația în care primele două surse eșuează în producerea bunăstării. Cel de-al doilea model se bazează pe performanțe, iar politica socială este tratată ca un element adițional la politica economică. Ajutorul din partea statului este condiționat de performanța individuală, care susține orice tip de asigurare cu echivalare între plăți și beneficii. Ultimul model se bazează pe redistribuirea puternică din partea statului. Politica socială constituie un instrument integral pentru realizarea coeziunii sociale, cu impozite de redistribuire și programe pentru egalizarea venitului. Bunurile și serviciile sociale sunt oferite pe baza necesităților.

Lucrarea de față acoperă un spectru larg de descriere și analiză a statului bunăstării și completează literatura de specialitate în limba română. Ea se constituie ca un element care contribuie la înțelegerea din perspectivă comparată a statului bunăstării din ultimul secol.

Prof. univ. dr. Dumitru Mureșan

INTRODUCERE

Statul bunăstării este o invenție europeană (Flora P., 1986) dezvoltată, extinsă, ajustată, rafinată și modificată pe parcursul unei perioade de mai mult de 100 de ani. Punctul de plecare este programul obligatoriu al asigurărilor sociale inițiat de Bismarck în Germania. Începutul asigurărilor sociale este interpretat ca un exemplu al politicilor de legitimare în cadrul regimului autoritar-conservator (Flora P. și Heidenheimer A.J., 1981; Kuhnle S., 2000).

Mai târziu, ca răspuns la mobilizarea politică democratică și ca rezultat al conflictului politic, competiției și compromisurilor între partidele politice, au fost inițiate și dezvoltate legislații ale asigurărilor sociale și ale politicilor bunăstării și în alte țări.

În secolul 20, asigurările sociale, în contextul dezvoltării statului bunăstării în lume, sunt, de fapt, o trecere către democrație și prosperitate economică. Apare evidentă relația dintre dezvoltarea democratică, modernizarea economică și angajamentul statului de a oferi bunăstare și de a garanta drepturile sociale pentru cetățenii săi.

În toate societățile, diferite instituții oferă bunăstarea socială: familia, societatea civilă, piața și statul. De-a lungul timpului, au fost realizate tipologii ale distribuitorilor bunăstării (Titmuss R.M., 1958) și ale statelor bunăstării (Wilensky H. și Lebeaux C.N., 1958) bazate, în mod deosebit, pe tipul și scopul responsabilității bunăstării asumate de stat.

Wilensky H. și Lebeaux C.N. disting statul bunăstării rezidual și cel redistributiv-instituțional. În primul, statul caută să limiteze angajamentele sale doar pentru grupurile marginale, iar cel de-al doilea este universal în ceea ce privește obligațiile statului și are în vedere întreaga populație.

Titmuss R. (1974) utilizează aceste concepte și introduce un tip intermediar de stat al bunăstării, denumit modelul realizare-performanță industrială, în cadrul căruia necesitățile bunăstării pot fi satisfăcute pe baza meritelor, performanțelor în muncă și a productivității.

Cea mai citată lucrare care aduce în discuție aceste concepte este cea a lui Esping-Andersen G., „Cele trei lumi ale capitalismului bunăstării” (1990), prin care se introduce noțiunea de „regimuri ale statelor bunăstării”.

El clasifică statele bunăstării în: „liberale”, care se bazează mai mult pe piață și în cadrul cărora predomină beneficiile pe baza testării mijloacelor, iar transferurile universale sunt modeste; statele bunăstării „conservator-corporatiste”, în cadrul cărora se pune accent pe organizarea corporatistă și etatism, iar redistribuirea prin sistemul beneficiilor sociale este redusă; statul bunăstării „social-democrat”, în cadrul căruia principiul universalismului și al „de-comodificării” sunt puternic promovate.

Printre statele bunăstării dezvoltate se observă variații mari în ceea ce privește nivelurile impozitării și structura impozitelor, redistribuirea bugetelor publice pentru diferite scopuri ale bunăstării (asigurările sociale, sănătatea, educația, locuirea, serviciile sociale personale, programele pieței muncii, instituțiile de îngrijire a copiilor etc.). Se observă o acoperire diferențiată a nevoilor populației prin mecanismele producerii bunăstării, precum și scopuri diferite ale politicilor sociale.

Cu timpul, statele bunăstării s-au dezvoltat, bazându-se pe diferite necesități preindustriale, socio-structurale și pe filosofii politice și sociale, pe interese și valori dintre cele mai diverse.

În prezenta lucrare ne propunem să analizăm o parte din teoriile dezvoltate de-a lungul timpului în ceea ce privește crearea și dezvoltarea statelor bunăstării. De asemenea, să surprindem legătura dintre teorie și practică, reliefând implicațiile teoriilor economice, politice și sociale în producerea bunăstării sociale prin mecanisme diferite, precum și reflectarea acestora în cadrul teoriei.

Lucrarea este structurată în opt capitole.

La început, descriem și analizăm contextul inițial al nașterii statului bunăstării și accentuăm elementele favorizante pentru apariția acestuia. Astfel, în primul capitol, sunt prezentate și analizate momentele-cheie ale introducerii asigurărilor sociale în patru grupuri de țări dezvoltate, și anume: țările nordice, Germania, Marea Britanie și Statele Unite ale Americii. În fiecare din acestea, ideile de asigurare socială și de stat al bunăstării au evoluat diferit, date fiind contextele naționale particulare. Deși există și o serie de similarități, nu putem vorbi de un model unic al nașterii asigurărilor sociale, ci mai degrabă de opțiuni convergente și divergente în inițierea și extinderea acestora. De aceea, la sfârșitul primului capitol, am grupat teoriile reprezentative care explică modul în care asigurările sociale au fost instituționalizate. Ne referim aici la: dezvoltarea capitalismului, teoria legitimării politice, legea lui Wagner, eterogenitate demografică, teoria leviathană. Din punctul nostru de vedere, puterea de explicare a acestor teorii, luate individual, este restrânsă, dar, privite în mod complementar, ele dau o imagine de ansamblu asupra momentelor de început ale asigurărilor sociale.

În capitolul 2, sunt analizate conceptele asociate statului bunăstării. Se pune accent pe ideologiile predominante, care într-un mod sau altul au influențat dezvoltarea statelor bunăstării, și pe definirea statului bunăstării, politicilor sociale și asigurării sociale ca element central al furnizării bunăstării prin mecanisme redistributive. Astfel, sunt analizate ideologiile cele mai importante cu referire la statul bunăstării, evidențiind elementele care fac diferența între un stat comprehensiv al bunăstării și unul cu tendințe reziduale. Social-democrația și neoliberalismul reprezintă ideologiile cu cea mai largă acoperire la nivel mondial. Prin combinații ale acestora, pot fi incluse cele mai multe state ale bunăstării. Este prezentată definiția statului bunăstării din diferite perspective și sunt conturate componentele esențiale ale acestuia. Politicile sociale reprezintă de fapt mecanismele prin care bunăstarea este furnizată atunci când familia, piața și sectorul neguvernamental au produs primele niveluri de bunăstare. În interiorul politicilor sociale este delimitată asigurarea socială ca element fundamental în prevenirea diferitelor riscuri.

În capitolul 3 sunt prezentate etapele evoluției statului bunăstării începând cu 1945, anul în care s-a terminat cel de-al doilea război mondial, și până în prezent. Prima etapă, cuprinsă între 1945 și anii '70 ai secolului trecut, este cunoscută sub denumirea de consolidare și expansiune a statului bunăstării. Indiferent de zona în care acesta s-a dezvoltat, este unanim acceptat că în această perioadă statele bunăstării au cunoscut o creștere semnificativă.

Pornind de la crizele petrolului din deceniul opt al secolului trecut, intrăm în perioada de restrângere a statului bunăstării, marcată prin ideile și practicile neoliberale din Marea Britanie și Statele Unite ale Americii. Restrângerea statelor bunăstării, reorganizarea furnizorilor de bunăstare și tendința de privatizare a furnizării bunăstării sunt elementele esențiale ale acestei etape.

După revenirea puternică a neoliberalismului din anii '70-'80, intrăm într-o nouă etapă în care mixul producerii bunăstării între piață și stat se schimbă din nou, în sensul mutării centrului de greutate la nivel comunitar.

În capitolul 4 sunt tratate teoriile economice care au fundamentat dezvoltarea statului bunăstării și modul în care ele au influențat orientările de politici ale bunăstării. Teoriile despre statul bunăstării se întind pe un continuum între teoriile economice și teoriile „regimului”. De asemenea, este realizată o sinteză a principalelor tipologii ale statului bunăstării, plecând de la diferite criterii economice, politice și sociale.

În capitolul 5, este prezentată politica socială reformulată în termeni economici, cu descoperirea „problemei șomajului” din cadrul lucrărilor lui Beveridge W. și a lui Keynes J.M. Dacă Beveridge W., în fundamentarea

sa bazată pe reducerea șomajului, pregătește spațiul economic pentru intervenția politică, în abordarea lui Keynes J.M., în ceea ce privește „angajarea totală”, politica completează și consolidează discursul economic.

În capitolul 6 se pune accent pe teoriile regimurilor sau lumilor bunăstării din perspectivă comparată. Dat fiind faptul că literatura de specialitate este vastă, ne-am concentrat asupra regimurilor bunăstării dezvoltate de Esping-Andersen G. și pe o parte din criticile aduse acestor teorii.

În capitolul 7 este prezentată „a treia cale” ca modalitate de producere a bunăstării. În cadrul acestei abordări apar idei noi care sunt în afara statului bunăstării și în fața cărora abordările de stânga nu mai sunt eficiente, deoarece statul nu mai este capabil să modifice cursul problemelor economice, iar liberalismul și-a evidențiat limitele, deoarece nimeni nu mai crede că piața poate rezolva orice problemă (Giddens A., 1998).

În capitolul 8 am prezentat și analizat trei factori care influențează noile politici ale dezvoltării statului bunăstării: globalizarea, postindustrialismul și revoluția genului.

În elaborarea acestei lucrări am beneficiat de sugestiile unor profesori, cercetători și ale unor experți din domeniul economic și social și vreau să le aduc mulțumiri. În mod special doresc să mulțumesc domnului profesor universitar doctor Dumitru Mureșan, pentru sprijinul acordat și sugestiile de îmbunătățire pentru realizarea acesteia.

CAPITOLUL 1

DIN ISTORICUL APARIȚIEI STATULUI BUNĂSTĂRII

În acest prim capitol analizăm modul în care au evoluat atât ideile economice, cât și practicile care au stat la baza nașterii și dezvoltării statului bunăstării.

Originile statului bunăstării au la bază ideile și acțiunile cancelarului Bismarck, în Germania secolului 19, și „noul liberalism” englez de la începutul secolului 20. Caracteristici asemănătoare pot fi, de asemenea, întâlnite în tipul de intervenție socială catolică și în democrația creștină. Suedia a creat un stat al bunăstării în anii `30 - cunoscutul model suedez. În Anglia, statul bunăstării s-a dezvoltat complet după cel de-al doilea război mondial, pe baza principiilor subliniate în cadrul raportului lui Beveridge W. din 1942.

După cel de-al doilea război mondial, aproape toate statele vestice au adoptat sisteme ale bunăstării comprehensive, deși ele difereau în funcție de modul de fundamentare și de principiile de organizare.

Societățile capitaliste se caracterizau, în secolul la 19-lea și în prima parte a secolului 20, printr-o distribuție inegală a riscurilor și resurselor. În acest context, intervențiile statului pot fi văzute având drept scop reducerea expunerii la pericolele provenite din mediul pieței, cum ar fi șomajul, sărăcia, morbiditatea și consecințele lor negative. Statul bunăstării poate fi înțeles ca fiind suma practicilor care au drept scop să aducă îmbunătățirea vieții cetățenilor, aceasta însemnând asigurarea unor condiții de trai decente. Din acest punct de vedere, crearea statului bunăstării poate fi văzută ca reacție la două fenomene centrale, rezultate din industrializare și dezvoltarea economiei capitaliste la sfârșitul secolului 19 și începutul secolului 20. Primul dintre acestea este pierderea securității economice și scăderea suportului tradițional având la bază familia și comunitatea. Celălalt se referă la discordanța dintre diferite componente ale cetățeniei (Marshall T.H., 1950). Egalitatea politică în creștere, care a fost tipică statului liberal, îndeosebi în secolul 20, a dus în mod normal la o necesitate a egalității sociale și economice, dacă nu în ceea ce privește rezultatele, cel puțin din punctul de vedere al oportunităților.

De la această dezvoltare au apărut două țeluri de atins care, într-un fel sau altul, caracterizează toate statele bunăstării (Roller E., 1995). Unul se referă la asigurarea securității social-economice a fiecărui cetățean în parte, aceasta însemnând asigurarea unor condiții de viață corespunzătoare care sunt acceptate din punct de vedere social și care sunt în concordanță cu capacitatea de câștig a individului. Cel de al doilea a fost reducerea inegalității dintre indivizi (sau gospodării) în cadrul diferitelor societăți (Flora P. și Heidenheimer A.J., 1981).

Literatura dedicată nașterii statului bunăstării este foarte vastă, iar studierea ei duce la concluzia că nu există doar un stat al bunăstării, ci variate modele ale acestuia, care au fost dezvoltate în diferite contexte istorice și politice.

Din punct de vedere istoric, ideea de stat al bunăstării a constituit o polemică între capital și muncă în cea mai mare parte a țărilor industrializate. Muncitorii au fost ajutați prin extinderea cetățeniei și a unei politici care ar asigura securitate economică și un grad de egalitate (Hicks A., 1999).

Studiul cuprinzător a lui Esping-Andersen G. (1990) a demonstrat că statul bunăstării nu putea fi înțeles ca simplu rezultat al mobilizării claselor de muncitori. Organizarea politică a muncitorilor este importantă, însă coalițiile politice cărora li se alătură partidele muncitorești sunt la fel de importante în stabilirea caracterului specific al politicii bunăstării dintr-o țară. Mai mult de atât, țările diferă prin gradul în care clasa burghezilor tinde să adopte o implicare minimă a statului în cadrul economiei și, chiar și așa, numai atunci când piața eșuează în a produce bunăstare (Edlund J., 1999; Kluegel J.R. și Masaru M., 1995).

Wilensky R. (1975) a susținut că extinderea statului bunăstării ar cauza o proastă impresie din partea clasei mijlocii, care își va exprima propriile nemulțumiri în ceea ce privește redistribuirea resurselor, deoarece impozitele pe care aceasta le plătește ajung la cei săraci. Dar chiar și atitudinea burgheziei nu este uniformă. În timp ce în Statele Unite ale Americii politica bunăstării reprezintă o polemică între clasa muncitoare și clasa mijlocie, clasa mijlocie din Suedia ca și cea din Germania sunt atașate în moduri complexe la statul bunăstării. Mobilizarea politică a acestor categorii este semnificativă în ceea ce privește votarea partenerilor, definită fiind tradițional de atitudinile relațiilor externe și ale problemelor de securitate (Ram U., 2000). Și totuși, rupturile dintre clase, care se disting între susținătorii păcii, compromisurile politice și adversarii lor, s-au accentuat (Shafir G. și Yoav P., 2000).

Din punct de vedere istoric, ruptura dintre clase a stat la baza dezbaterii statului bunăstării, dar în ultimii ani categoriile de analiză bazate

---

pe gen, etnie și cetățenie devin mult mai importante în stabilirea atitudinilor în ceea ce privește nașterea și dezvoltarea statului bunăstării.

1.1. Dezvoltarea statelor bunăstării în lume

În continuare vom analiza modul în care au apărut și s-au cristalizat ideile de bunăstare și asigurare a riscului în câteva țări ale lumii. Aceste idei și acțiuni au fost încorporate mai târziu în statul bunăstării.

1.1.1. Țările nordice

Apariția fermierilor independenți pe întreg teritoriul Scandinaviei a dus la înființarea partidelor politice țărănești în primele două decade ale secolului 20. Acesta este un factor care a contribuit la dezvoltarea sprijinului larg acordat principiului universalismului, dar și la compromisurile pentru rezolvarea crizei scandinave dintre țărani și partidele democratice, dintre interesele agricultorilor și ale muncitorilor din anii '30.

Castles F.G. (1978) explică rezultatele cercetării sale comparative cu privire la forța relativ mare a partidelor social-democrate și la succesul pe care l-au avut acestea în crearea statului bunăstării din 1930 până în prezent, prin slăbiciunea relativă a drepte politice. Această slăbiciune este legată, în principal, de discrepanțele culturale și economice dintre elitele urbane și agricultori. De asemenea, ține de reformele parlamentare inițiate atunci când radicalii urbani și cei rurali s-au unit pentru a înfăptui reforme democratice. Ca urmare, a luat naștere o structură politică pluripartită, cu formațiuni politice distincte de factură liberală și agrariană, care a condus la fragmentarea forțelor nonsocialiste din primele decade ale secolului 20.

Castles F.G. (1978) interpretează „succesul” evoluțiilor ulterioare către state comprehensive ale bunăstării ca fiind rezultatul slăbiciunii generale de care a dat dovadă dreapta politică într-o perioadă cu schimbări majore. O interpretare alternativă sau o explicație suplimentară ar fi aceea că puterea politică aproape unică (în context european) de care se bucurau țărani și interesele agrariene a condus la îmbrățișarea și susținerea de timpuriu a principiului securității sociale universale și a programelor de bunăstare (Kangas O., 1991, pp. 137-169).

Pentru întreaga perioadă a secolului 19, țările scandinave au rămas predominant agrare. Chiar și în anii 1920 și la începutul anilor 1930, agricultura era cel mai important domeniu de ocupare a forței de muncă în toate țările scandinave. Existau diferențe importante între țările scandinave cu privire la dezvoltarea sectoarelor economiei industriale și de servicii

(Alestalo M. și Kuhnle S., 1987, pp. 12-18), dar merită menționate unele aspecte comune care au conferit regiunii un caracter distinct față de restul Europei.

Combinată cu faptul că industria avea granițe comune cu agricultura, revoluția industrială a avut efecte sociale diferite decât în alte țări europene. Cele mai multe probleme sociale existau în mediul rural, iar orașele scandinave au evitat astfel unele dintre cele mai distructive disfuncții ale capitalismului industrial. Orașele nu au fost niciodată foarte populate și înconjurate de mahalale, iar exploatarea forței de muncă industriale nu a atins niciodată magnitudinea din orașele capitaliste (Pollard S., 1981, p. 233).

În perioada interbelică, țările scandinave au rămas în cel mai înalt grad dependente de piața britanică. Declinul economiei britanice a îndreptat un flux mai mare de exporturi către Germania și, din țările scandinave mai mici, către Suedia. La sfârșitul anilor 1930, exporturile către Marea Britanie și Germania veneau în proporție de 75% din Danemarca, peste 50% din Finlanda și 40% din Norvegia și Suedia (Jörberg L. și Krantz O., 1976, pp. 400-404; Wallensteen P., 1973, pp. 31-40).

De-a lungul secolului 19, nivelul de dezvoltare economică, măsurat în venitul mediu pe locuitor, era considerabil mai scăzut în țările scandinave comparativ cu Statele Unite ale Americii și Marea Britanie, inclusiv în ultimele decade ale secolului 19, când rolul statului în securitatea socială a fost pus pe agenda politică din întreaga Europă. În perioada de până la izbucnirea primului război mondial, țările scandinave se aflau printre cele mai înfloritoare economii din Europa (Bairoch P., 1981).

De mult timp, în politicile de bunăstare din Scandinavia s-a pus accentul pe „dezvoltare”. Dintr-o perspectivă care traversează secolul trecut, un stat social și democrat puternic nu s-a situat în antiteză cu valorile moderne care stau la baza producerii bunăstării prin mecanismele pieței: libertățile personale, dreptul la inițiativă privată și proprietate individuală, care duc, așadar, la crearea unor întreprinderi private și la industrializare rapidă (Kuhnle S., Hatland A. și Olson S.E., 2003).

De-a lungul secolului 20, dimensiunea planificării sociale în Scandinavia a crescut, extinzându-se continuu, cu scopul de a ajunge la un nivel de dezvoltare echilibrat din punct de vedere economic și social, ceea ce înseamnă deopotrivă creștere economică și dreptate socială. Astfel, lupta împotriva sărăciei a mers mână în mână cu crearea instituțiilor statului în vederea obținerii creșterii economice și sociale, precum și a democrației politice. Calea a fost deschisă de mișcări sociale populare de largă acoperire (Olsson S.E., 1993).

Noile programe sociale, finanțate prin impozite, erau întotdeauna lansate cu un puternic accent pe impactul lor asupra eficienței macroeconomice și a stimulentei de muncă individuale. Spre exemplu, promovarea politicilor sociale de la sfârșitul secolului 19 și începutul secolului 20 a avut o latură competitivă îndreptată împotriva emigrării forței de muncă calificate către America de Nord, în timp ce politicile din anii `30 erau destinate condițiilor de locuit și puneau accent „productivist” pe educarea forței de muncă viitoare și, respectiv, pe menținerea celei curente.

Deși cazul suedez a fost identificat, încă de la mijlocul anilor `30, ca fiind întruchiparea empirică a tipului scandinav de stat al bunăstării, de fapt, toate cele cinci țări nordice au pornit, în aceeași perioadă, pe o direcție similară de dezvoltare. În acea decadă, toate țările nordice au avut parte de o criză a compromisurilor, care a dus la o nouă tensiune pentru reducerea soluțiilor instituționale de mediere între interesele agricultorilor și cele ale muncitorilor, precum și între interesele forței de muncă organizate, (sindicate) și angajatori. Încă înainte de cel de-al doilea război mondial s-au făcut pași mari, unici în Europa, către construirea unui larg consens politic, pe platforma unui capitalism controlat de stat și modificat din punct de vedere social (Kildal N. și Kuhnle S., 2002).

Kuhnle S. (2000) listează unsprezece componente ale sistemelor bunăstării, care, luate împreună, dar cu excepții parțiale (Islanda în particular, în ceea ce privește dimensiunea sectorului public), deosebesc țările nordice/scandinave de alte state ale bunăstării. Printre aceste componente se numără: dimensiunea relativă a furnizării bunăstării de către guverne, dimensiunea bunăstării ocupaționale, proporția angajaților în sistemul public din totalul angajaților, redistribuirea, legitimitatea crescută pentru furnizarea bunăstării de către stat, drepturi sociale universale pe baza cetățeniei. „Acoperirea lor universală îndreptățește pretenția statelor bunăstării scandinave de a fi ancorate unui statut special” (Baldwin P., 1990, pp. 51-52), dar principiul universalismului este, de asemenea, prezent în dezvoltările din Marea Britanie de după cel de-al doilea război mondial.

1.1.2. Germania

Rădăcinile istorice și punctele de susținere pentru bunăstarea socială și politica socială din Germania nu diferă în mod substanțial de situația din alte țări. Rosenhaft E. (1994, p. 22) susține că „în zonele europene vorbitoare de limba germană, o practică continuă a intervenției statului pentru a reglementa sfera socială are ca punct de plecare statele absolutiste ale secolului optsprezece”. Această practică poate fi caracterizată prin intervențiile de asigurare a sănătății prin consolidarea

sistemului public. Politica a fost mai degrabă profilactică decât creativă, principalul ei obiectiv fiind de a garanta ordinea publică prin stoparea conflictelor care ar putea să amenințe acest lucru (Rosenhaft E., 1994, p. 23). Unul din elementele centrale a fost introducerea obligativității educației primare pe tot teritoriul, începând cu 1925 (Alber J., 1986, p. 5).

În mod tradițional, ajutorarea săracilor constituia responsabilitatea comunităților locale, finanțată prin impozite locale și organizată în jurul instituțiilor sociale, unde atât persoanele sărace, cât și alte grupuri, cum ar fi persoanele bolnave mental, reprezentau subiectul controlului social.

Din moment ce numărul persoanelor sărace a crescut, municipalitățile au încercat mai întâi să reducă numărul lor prin negarea rezidenței lor, care, bineînțeles, nu a rezolvat problema, ci doar a transferat-o la o altă municipalitate.

Rosenhaft E. (1994, p. 26) susține că legislația a stabilit responsabilitățile municipalităților, dar nu a implicat nici măcar o obligație de a-i susține pe cei săraci. Într-adevăr, cei care erau dependenți de ajutoare erau lipsiți de cele mai elementare drepturi, inclusiv de dreptul electoral. Legea săracilor din secolul nouăsprezece a reprezentat un minim de intervenție necesar pentru protejarea ordinii publice împotriva amenințării create de problemele sociale nerezolvate.

Într-o altă zonă, și anume în cea a condițiilor de muncă, statul și-a extins puterea și a intervenit mult mai mult în cazul muncii în rândul copiilor. În 1839, nici un copil sub vârsta de nouă ani nu avea voie să muncească în fabrici în Prusia, iar această legislație s-a extins în 1853. „În ultima parte a secolului nouăsprezece, protecția muncitorilor va deveni piatra de temelie în cadrul întregului edificiu care a început să fie cunoscut și admirat ca politica socială germană” (Rosenhaft E., 1994, p. 26).

Din 1860, când industrializarea s-a extins la cote maxime, sărăcia a devenit elementul de bază al politicii sociale. „Numărul muncitorilor s-a dublat până la două milioane în perioada 1850-1867 și a crescut până la șase milioane în 1895. Această dezvoltare a fost însoțită de o creștere semnificativă în cadrul capacității organizaționale a muncitorilor” (Alber J., 1986, p. 5). Din acest moment, autoritățile erau mult mai îngrijorate de reglementarea situației clasei muncitoare și a mișcărilor muncitorești. În această perioadă, guvernul prusac era coordonat de cancelarul Otto von Bismarck, care a dezvoltat un program de asigurare socială cuprinzător pentru muncitori: „scopul său explicit era să reducă atracția programelor revoluționare, oferind beneficii care ar situa muncitorii într-o relație de dependență directă de stat și ar consolida loialitatea acestora” (Rosenhaft E., 1994, p. 28; Alber J., 1986, p. 5).

Companii cum ar fi Krupp și Siemens au început să creeze sisteme de pensii și măsuri în ceea ce privește protecția muncitorilor, recreerea și educarea acestora în anii 1870. „Acesta a reprezentat începutul unei tradiții de protecție a angajatului sau o politică socială de companie care a reprezentat o replică la politica socială publică în secolul douăzeci” (Rosenhaft E., 1994, p. 28). Motivarea angajaților pentru dezvoltarea acestor scheme se baza pe trei elemente: menținerea unei forțe de muncă stabile într-o situație caracterizată de o mobilitate puternică; reducerea puterii socialiștilor și a sindicatelor; prevenirea intervenției statului. În ceea ce privește ultimul element, companiile mari au avut succes, deoarece legislația asigurării sociale bismarckiene din anii 1880 a reflectat legătura strânsă dintre protecția socială și locul de muncă.

Ca în multe alte țări, legislația protecției sociale moderne a început cu reglementări în trei zone: asigurarea pentru accidente, cea pe caz de boală și de invaliditate și pentru vârstă înaintată. Asigurarea pentru accidente, care a fost pusă în aplicare în 1884, era obligatorie, iar guvernul a stabilit beneficiile care erau reprezentate de costuri medicale și compensări pentru pierderea salarială. Pe de altă parte, sistemul era finanțat în totalitate de angajatori, care îl și administrau. Asigurarea pe caz de boală a fost introdusă în 1883, finanțată de contribuțiile muncitorilor și ale angajatorilor și administrate de schemele asigurării sociale. Rolul statului era doar să stabilească cadrul legal. Asigurarea pentru pensionari și invalizi a fost instituită în 1889, iar finanțarea era împărțită între contribuțiile din cadrul partenerilor sociali și stat.

Politica socială bismarckiană a avut un efect important în disciplinarea clasei muncitoare, furnizând garanții împotriva consecințelor negative la locul de muncă și oferindu-le muncitorilor siguranța financiară în cadrul sistemului (Rosenhaft E., 1994, p. 29).

Mai mult de atât, după cum susține Alber J. (1986, p. 6), asigurarea pentru accidente, cea pe caz de boală și de invaliditate și pentru vârstă înaintată au cuprins principiile de bază ale oferirii asigurării sociale prezente, conform cărora: asigurarea este obligatorie prin lege, dar este administrată de o pluralitate de corpuri autonome cu reprezentanți ai angajatorilor și ai asiguraților; dreptul la beneficii este bazat pe contribuțiile trecute mai degrabă decât în funcție de necesități; beneficiile și contribuțiile sunt dependente de câștiguri, iar finanțarea este în mare parte tripartită (asigurați, angajatori și stat).

Asigurarea socială bismarckiană a fost direcționată către muncitori, dar au fost adăugate scheme adiționale, de exemplu, o asigurare de pensii la bătrânețe și în caz de invaliditate pentru salariați, din 1911. De asemenea, alte zone de intervenție decât locul de muncă și alte categorii

decât muncitorii au fost cuprinse în domeniul politicii sociale. O atenție deosebită a fost acordată spațiului urban, care a fost văzut ca zonă a „...crimei, sărăciei, bolilor, poluării, prostituției și a degenerării morale și fizice” (Rosenhaft E., 1994, p. 30). Aceasta a condus la adăugarea femeilor ca muncitori și mame pe lista persoanelor incluse în cadrul politicii sociale.

O altă schimbare s-a produs în secolul 20, când sărăcia a fost redefinită treptat în termeni ai prevenirii șomajului. Incidența ridicată a șomajului și a lipsei de locuințe de la mijlocul anilor 1890 a încurajat guvernele Prusiei, Bavariei și Wüttemberg de a convinge orașele mici și cele mari să includă șomerii în schemelor lor de protejare a săracilor. În această perioadă, o separare importantă în cadrul politicii sociale germane a fost stabilită, și anume distingerea dintre administrarea bunăstării sociale, care este o instituție - publică, municipală -, și munca socială, care este o practică voluntară (îndeosebi) a femeilor.

În perioada războiului, în 1914, structurile de bază ale politicii sociale germane au fost instituite prin dezvoltarea asigurării sociale împotriva celor mai importante riscuri ale societății moderne industriale. Așadar, Rosenhaft E. (1994, p. 32) susține că: „Primul război mondial este privit de mulți istorici ca însemnând începutul statului bunăstării în Germania”.

Constituția Weimar a sancționat dezvoltările de încorporare a mișcării muncitorești și a sindicatelor în cadrul unei structuri corporatiste, lăsând pe seama guvernului de a fi arbitrul și garantul înțelegerilor colective. În 1918 s-au acceptat negocierile colective pentru determinarea salariilor și a condițiilor de muncă (Alber J., 1986, p. 8). Constituția a stipulat, de asemenea, atât dreptul, cât și îndatorirea de a munci pentru bărbați.

În 1927, sistemul de asigurare socială a fost extins prin implementarea asigurării naționale pentru șomaj, finanțată prin intermediul contribuțiilor atât de la muncitori, cât și de la angajatori. Asigurarea pentru șomaj a fost suplimentată de un sistem statutar al schimbării locului de muncă: „Miezul politicii Weimar l-a constituit pachetul de măsuri desemnat să integreze muncitorii ca cetățeni deplin social și cetățeni politici în cadrul noii democrații și să evite cele mai rele consecințe ale conflictelor între clase. În cadrul acestui pachet de măsuri a fost aplicată expresia *sozialpolitik* în anii 1920” (Rosenhaft E., 1994, p. 33). Aceasta a inclus schema de întraajutorare publică din 1924, care a înlocuit vechea lege a săracilor din cadrul legislației din 1870. Alber J. o numește ca fiind *modernă* și declară că aceasta a consolidat poziția legală a reprezentanților săracilor (1986, p. 9).

Sfârșitul republicii Weimar și instituirea nazismului în Germania din 1933 până în 1945 reprezintă atât continuitate, cât și discontinuitate a

structurilor schițate mai sus. Miezul sistemului - asigurarea socială corelată factorului muncă - a fost continuat și consolidat, cu excepția instituțiilor corporatiste democratice ale administrării: „corpul programelor sociale a rămas în mod remarcabil intact” (Alber J., 1986, p. 10), însă funcțiile bunăstării publice au fost redefinite pentru a se potrivi politicii social-naționaliste. Astfel, instituțiile bunăstării s-au transformat în instrumente de promovare a populației pure rasial, iar acest proces a scos în evidență, în mod intenționat, rase ale populației nedorite (evreii și țiganii) și categoriile bolnave, cum ar fi homosexualii și persoanele handicapate, ca și vagabonzii, criminalii și prostituatele. Alber J. (1986, pp. 10-11) subliniază aceste dezvoltări prin politicile familiale în perioada conducerii social-naționaliste, cărora li s-a acordat o atenție deosebită încă de la început. În 1933, împrumuturile pentru cuplurile nou căsătorite au fost extinse, mergându-se pe ideea reducerii angajărilor femeilor.

O reformă a asigurării sociale care a dus la creșterea beneficiilor și a contribuțiilor s-a făcut în 1934, prin acordarea unor credite mari pentru familiile numeroase. Un an mai târziu a fost introdus un alt beneficiu, acesta fiind destinat familiilor cu mai mult de patru copii. În 1936, beneficiul a fost transformat într-o alocație obișnuită pentru cel de al cincilea copil și mai mulți.

1.1.3. Marea Britanie

Atât în cadrul literaturii de specialitate, cât și în prezentarea oficială a dezvoltării asigurării sociale în Anglia, sunt menționate trei perioade ale statului bunăstării.

Prima datează de la introducerea Legii săracilor, pusă în aplicare în 1598 și 1601 și incluzând Amendamentul Legii săracilor din 1834 și până în timpurile moderne.

A doua perioadă începe la sfârșitul secolului 19, ca în multe alte țări, și poate fi identificată prin Actul Consiliului din 1888 sau cu legislația pensiilor din 1908 și durează până la sfârșitul celui de-al doilea război mondial.

Cea de-a treia perioadă introduce termenul de stat al bunăstării, după cum scrie Brigg A.: „Un stat al bunăstării în care puterea organizată este utilizată în mod deliberat prin politici și administrație, printr-un efort de a modifica rolul forțelor pieței” (1961, p. 228). Punctul de plecare pentru această perioadă l-a constituit lucrarea lui Beveridge W. referitoare la *Asigurarea socială și serviciile aliate*, din 1942.

Regina Elisabeta I a încercat să ajute săracii din timpul său, prin consolidarea Actului săracilor din 1601, care va rămâne în vigoare până în 1834. Acesta a oferit un „set de aranjamente, dar nu poate fi vorba de un sistem”, după cum susține Jones K. (1994, p. 2), pentru reglementarea sărăciei în zona rurală prin convingerea reprezentanților districtelor să creeze diferite instituții de ajutorare. Pentru cei bolnavi și șomeri se puteau face plăți mici, iar pentru orfani puteau fi realizate scheme de educație.

O legislație asemănătoare a fost introdusă mai devreme, prin legile vagabondajului, care trebuia să prevină categoriile sociale nedorite, cum ar fi prostituatele, braconierii și ȝiganii. Motivul aflat în spatele unei astfel de legislații îl constituia, în parte, migrarea din zonele rurale către cele urbane la începutul industrializării.

Sistemul *Speenhamland* a reprezentat prima reacție la ceea ce astăzi numim muncitorii săraci. „Legea săracilor” considera că săracii care munceau nu mai aveau nevoie de ajutor. Aceasta nu s-a modificat până spre sfârșitul secolului 18, când a fost recunoscută problema unui „salariu insuficient”. „În 1795, într-o vreme cu o inflație rapidă, reprezentanții din Speenhamland, Bekrshire s-au gândit să preia problemele din rândul familiilor cu muncitori printr-un sistem de ajutorare a săracilor care oferea un surplus de salariu pentru muncitorii săraci, cu sume în raport cu numărul membrilor familiei” (Departamentul Asigurării Sociale, 1998, p. 87).

O dată cu sporirea numărului de locuitori din secolul 19 (în 1801, Anglia și Țara Galilor aveau aproape 9 milioane de persoane, conform primului recensământ, iar în 1851, erau 18 milioane), cei excluși din sistem au crescut datorită faptului că vechiul sistem de ajutorare era complet depășit.

În lucrarea sa, *Eseu asupra principiului populației*, din 1798, Malthus T.R. a susținut că numărul populației este în mod necesar limitat de mijlocele de subzistență. „Se pare că, din legile inevitabile ale naturii noastre, unii oameni suferă financiar. Acestea sunt persoanele nefericite care, în marea loterie a vieții, au tras un cartonaș negru” (Jones K., 1994, p. 9). Concluzia lui Malthus T.R. a fost aceea că cei săraci, prin cultivarea iresponsabilității, erau răspunzători pentru propria lor situație și că ajutorarea lor financiară ar înrăutăți situația. Ricardo D. a denunțat legile săracilor, după cum a făcut și Malthus. Asemenea tuturor celorlalte contracte, salariile ar trebui lăsate pe seama competiției libere și corecte a pieței și nu ar trebui controlate vreodată prin interferențe ale legislativului.

Un al treilea cercetător social care merită menționat este Bentham J., fondatorul utilitarismului, caracterizat ca fiind „cea mai mare fericire a celui mai mare număr”. O realizare a sa au fost planurile pentru Penitenciarul Millbank, Panopticon. Datorită construcției sale asemănătoare cu o roată,

cu prizonierii distribuiți între gratii, iar personalul de supraveghere concentrat în centru, era posibil pentru o singură gardă să controleze mulți prizonieri fără ca aceștia să știe dacă sau când sunt urmăriți. Plecând de la această organizare, Bentham J. a propus extinderea acestui model către alte tipuri de instituții, cum ar fi spitalele, școlile și universitățile, concluzionează Jones K. (1994, p. 12).

Amendamentul Legii săracilor din 1834 are una dintre cele mai mari influențe în politica socială britanică. A marcat decizia de a ieși din întuneric la lumină; de la benevolentă înjumătățită la acceptare totală (Jones K., 1994, p. 13). Ce a orientat această schimbare de la aranjamente la un nou sistem pentru cei săraci au fost zarva, gâlceava și jefuirea celor săraci împotriva celor bogați, datorită condițiilor lor de trai intolerabile care dominau în acele vremuri. Prin noile legi ale săracilor, ne luăm adio de la formele medievale ale legilor bunăstării. După cum a susținut Foucault M.: „Sărăcia se schimbă de la a fi o experiență religioasă care a făcut-o să fie sfântă dintr-un anumit punct de vedere, lucru care este de condamnat” (citată în Swaan A., 1988, p. 35).

Guvernul liberal a creat o comisie a Legii săracilor în 1832. Aceasta a utilizat metode științifice de colectare a informațiilor referitoare la săraci și a elaborat o serie de principii pentru reducerea sărăciei, cum ar fi: centralizarea, uniformizarea, reducerea eligibilității.

Un alt element foarte important în cadrul legislației bunăstării britanice îl constituie sprijinul pentru organizațiile de caritate, societățile de prietenie și instituțiile de ajutorare mutuală. Dezvoltarea organizațiilor de caritate s-a corelat cu administrarea legii săracilor. O cale de intervenție a societății civile a fost ajutorul mutual, care s-a instituționalizat în acea perioadă.

Lucrarea lui Rowntree S., realizată în doi ani, a fost publicată în 1901 cu titlul *Sărăcia: un studiu al vieții de oraș*. Două caracteristici majore pot fi găsite în cadrul acestui studiu deschizător de drumuri. Rowntree S. a dezvoltat o distincție conceptuală între ceea ce el numea sărăcie *primară* și *secundară*; cea dintâi se referea la o situație în care familia nu avea suficiente resurse din punct de vedere biologic: mâncare, combustibil, adăpost și haine. Oamenii se aflau în cea de a doua categorie atunci când venitul lor era îndeajuns pentru a acoperi cele patru necesități de bază, dar unde banii erau cheltuiți pe alte produse.

Celălalt element major identificat a fost definiția dată ciclului sărăciei, care descrie cum familiile clasei muncitoare trec prin faze previzibile ale sărăciei relative și prosperității. Un cuplu cu copii tineri ar trăi în jurul sau sub pragul sărăciei, ridicându-se către prosperitate relativă atunci când copiii încep să muncească, aducând astfel bani în casă, apoi trec iar la

nivelul de sărăcie, atunci când copiii pleacă, iar părinții au îmbătrânit și trebuie să renunțe la locul de muncă. Jones K. scrie: „Iată analiza de bază care urma să ducă cu timpul la pensii pe bază de contribuții pentru vârstnici și alocații familiale (1994, p. 66).

Conform lui Jones K., studiul realizat de Rowntree S. a avut o influență considerabilă asupra guvernului liberal, format în 1906, care ne aduce în cea de-a doua eră a bunăstării britanice. Rowntree S. a arătat că îmbătrânirea era puternic asociată cu sărăcia; jumătate din oamenii care au decedat la vârsta de peste 65 de ani s-ar fi bazat pe legea săracilor în ultimii lor ani de viață. După multe discuții referitoare la ce fel de scheme să fie aplicate, guvernul liberal din 1908 s-a hotărât la acceptarea unei pensii noncontributorii prin testarea mijloacelor, care să fie plătită atât femeilor, cât și bărbaților la vârsta de 70 de ani.

În același timp, guvernul liberal a promovat reforma socială, nu numai privind pensiile pentru vârstă înaintată ca act menționat, ci, de asemenea, prin inițierea Actului educației din 1906, care a împuternicit autoritățile locale să ofere mese gratuite pentru copiii care „nu erau capabili din motive de lipsă de alimente să profite în totalitate de educația oferită lor” (citată în Jones K., 1994, p. 96).

Legislația referitoare la copii a recunoscut pentru prima dată faptul că aceștia nu erau doar dependenți de părinți lor, ci că aveau și drepturi.

Mai mult de atât, în 1911, atât sănătatea, cât și șomajul ca asigurare au fost introduse în cadrul Actului de asigurare națională, care a scos la iveală o asigurare obligatorie a sănătății ca schemă care cuprindea toate problemele. Muncitorii și angajatorii plăteau o rată stabilă drept contribuție.

Primul război mondial și criza economică din 1929-1933 au dus la dezvoltarea bunăstării, culminând cu Actul asigurării șomajului din 1934. Acesta a fost un sistem cu o parte contributivă care dă dreptul muncitorului la compensare pe o perioadă de șase luni, urmată de un beneficiu pe baza testării mijloacelor pentru o perioadă cât de lungă posibil. Astfel, pentru prima dată, o întreagă clasă de oameni a fost scoasă din cadrul Legii săracilor. De asemenea, pentru prima dată, guvernul central a preluat responsabilitatea pentru determinarea unei rate de subzistență echitabile într-o varietate de circumstanțe, mai degrabă decât stabilind o sumă constantă. În acest mod, implicarea statului în furnizarea bunăstării s-a extins.

1.1.4. Statele Unite ale Americii

Deși în literatura de specialitate nu se recunoaște existența unui sistem statal mai degrabă comprehensiv al bunăstării în Statele Unite ale Americii la sfârșitul secolului al 19-lea, o serie de autori americani, în special Weir M. și alții (1988), Orloff A.S. (1988) și Skocpol T. (1992), susțin contrariul. Statele Unite ale Americii, de fapt, pot fi privite ca fiind primul stat al bunăstării din epoca modernă, pentru că nu trebuie să neglijăm sistemele de pensii pentru veteranii din războiul civil și ale urmașilor lor după anii 1870.

Cei care au dovedit participarea la forțele Uniunii în perioada războiului civil au fost considerați ca având drepturi pentru invalizi și beneficii pentru vârstă înaintată. În anul 1890, o treime din bugetul federal a fost consumat prin programe postrăzboi de bunăstare a veteranilor, soțiilor lor și, în anumite cazuri, pentru copiii lor (Weir M. și alții, 1988, p. 18; Skocpol T., 1987a, p. 39; Berkowitz E.D., 1991, p. 17). Skocpol T. notează că, la începutul secolului 20, 28% dintre toți bărbații cu vârsta peste 65 de ani au primit pensii din partea guvernului federal (1987b, p. 362). La sfârșitul secolului 19, republicanii au sprijinit extinderea programelor majore pentru veterani și urmașii lor.

În anii 1930, ca o consecință a celei mai grave recesiuni economice din istoria americană, președintele Roosevelt a promovat legislația programelor de asigurări sociale, cum ar fi schemele de asigurare de șomaj și de pensie. Anul 1935 este considerat ca fiind punctul de pornire al statului bunăstării din Statele Unite ale Americii. Roosevelt a încercat să evite programele bunăstării pe scară largă, ce amenințau nu numai fondurile federale, dar și spiritul de competitivitate și încrederea în muncă a oamenilor. Totuși, el nu s-a referit la nevoile și trebuințele oamenilor, pentru că a decis să implementeze variantele de costuri minimale ale programelor de contribuții pentru asigurarea socială. Guvernul a utilizat fondurile de asigurare socială pentru alte scopuri (cum ar fi programele de asistență socială, programele de lucrări publice și înrolarea plătită în armată) și a promis să se returneze banii populației care muncește.

La sfârșitul anilor 1930, s-a creat un nou context de distincție între programele de asigurare socială și bunăstare socială. În timp ce la mijlocul anilor 1930 asigurarea socială a fost privită ca un instrument complementar programelor de bunăstare, noile programe de asigurare socială erau promovate ca alternative pozitive la programele de asistență socială (Berkowitz E.D., 1991, pp. 42-47).

1.2. Teoretizarea nașterii și dezvoltării asigurărilor sociale ca prime componente ale statului bunăstării

În literatura științifică de specialitate politică și economică sunt prezente numeroase teorii care explică nașterea și dezvoltarea sistemelor de asigurări sociale. Ele pot fi grupate în cinci categorii.

1.2.1. Dezvoltarea capitalismului

Se bazează pe trei elemente principale: dezvoltarea industriei, urbanizarea și recesiunea economică. Această teorie subliniază rolul pe care la jucat dezvoltarea capitalismului în încurajarea creării și extinderii sistemelor de asigurări sociale. Viața la oraș a devenit mult mai dificilă decât viața la țară, deoarece distincția dintre muncitor și șomer a devenit mult mai evidentă. Recesiunile sunt, de asemenea, prezente în cadrul societăților capitaliste, ducând la perioade îndelungate de timp fără venituri/salarii. Mai mult decât atât, familiile extinse au prea puține șanse să rămână unite în orașe. Astfel, se creează premisele ca asigurările sociale să se dezvolte mult mai rapid în cadrul sistemelor capitaliste.

Ideea că asigurarea socială devine necesară în economiile capitaliste este evidentă în prezentarea utilizată de Franklin Roosevelt pentru a justifica Actul asigurării sociale al Statelor Unite¹.

Britanicii au argumentat că producția capitalistă a creat o nouă problemă muncitorilor, și anume ceea ce este legată de uzură. MacNicol G. (1998, p. 42) citează un pamflet britanic proasigurări sociale din 1900, intitulat „Muncitorul uzat: Ce este de făcut în această privință!”

Adoptarea în Statele Unite ale Americii a asigurării sociale în 1935 poate fi interpretată ca susținând această teorie. Weaver C.L. (1982), Miron J.A. și Weil D.N. (1998) susțin că depresiunea a fost necesară pentru Roosevelt pentru a promova asigurările sociale. Cu toate acestea, modelul bismarckian al asigurărilor sociale în Statele Unite ale Americii nu e un rezultat al depresiunii economice. Weaver C.L. susține că asistența

---

¹ „Mesajul președintelui Roosevelt pentru congres din 8 iunie 1934: „Asigurarea a fost realizată la început prin interdependența membrilor familiilor între ei și prin familii în cadrul unei comunități mici. Complexitatea marilor comunități și ale industriei organizate fac mai puțin reale aceste scopuri simple ale asigurării. Astfel, suntem constrânși să menționăm interesul activ al națiunii, deoarece un întreg grup de reprezentanți pensionari au susținut că producția capitalistă a creat o nouă problemă a „muncitorilor industriali uzați”.

---

bătrânilor pe baza testării mijloacelor a fost cea mai populară componentă a Actului din 1935.

Planul de pensii al lui Townsend și „Distribuirea bunăstării” a lui Huey Long ca plan de pensii, fiecare popular la începutul anilor 1930, au propus beneficii postretragere cu rate universale, cu condiția pensionării la 60 de ani.

1.2.2. Teoria legitimării politice

A doua teorie are în centrul ei ideea de încălcare a democrației și se bazează pe influențele catolicismului. Această teorie susține că țările în care executivul nu este ales sau în cadrul căruia, din alte motive, statul nu are legitimitate sunt primele care vor introduce asigurările sociale. În cadrul acestei teorii, asigurările de pensii și cele de sănătate intenționează să disipeze opoziția politică și să ofere grupurilor sociale importante un motiv în continuarea statului autoritar. Această teorie a fost susținută cel mai puternic de Flora P. și Alber J. (1981). Dovada cel mai des citată pentru această teorie este nașterea asigurării sociale în Germania. Bismarck a susținut în 1871 că singurul scop în oprirea mișcării socialiste în cadrul stării sale prezente de confuzie este de a pune în aplicare acele cereri socialiste care par justificate și care pot fi realizate în cadrul lucrării ordinii prezente a statului și prin intermediul guvernului, cu scopul de a încuraja o mai mare asigurare pentru fiecare individ în parte care face parte din aceasta. Asigurarea socială a reflectat inițial acest scop, condiționând beneficiile de pensionare fără drept de muncă. Legislația socială bismarckiană a urmat nota sa antisocialistă a anului 1878, care, în urma încercărilor de asasinare a Kaiserului, a dizolvat partidele socialiste, a interzis publicațiile și a închis sau deportat câteva sute de oameni. Astfel, asigurarea socială a fost justificată explicit ca o a doua metodă de combatere a opoziției. Flora P. și Alber J. observă nevoia lui Bismarck de a legitima noua ordine germană a statului și societății ca fiind în mod deosebit acută, deoarece nici Kaiserul, nici cancelarul nu au fost aleși și deoarece statul german creat în 1870 nu a inclus Austria, pe care unii o considerau parte componentă a „mai marii Germanii”. Faptul că Partidul Social-Democrat German a susținut efortul depus în războiul din 1914 este văzut ca o victorie pentru politica lui Bismarck de a orienta lucrătorii industriali către cel de-al doilea Reich.

O corolară a acestei teorii este că țările nondemocratice vor crea sisteme similare schemelor asigurării mai degrabă decât introducerea beneficiilor pe baza testării mijloacelor. Aceasta s-ar întâmpla în momentul în care sistemele de asigurări afectează muncitorii de nivel mediu, dar

importanți politic, nu numai pe cei nevoiași, și astfel apare interesul pentru menținerea supraviețuirii statului.

Olson M. (1982) susține o teorie cumva opusă teoriei „legitimității politice”. Olson susține că instituțiile asigurării sociale reflectă dorința săracilor de redistribuire și, astfel, faptul că democrațiile le vor crea înaintea guvernelor nondemocratice. Teoria lui Olson M. este asemănătoare teoriei legitimității politice, oricum, prezicând că democrațiile au mai mult tendința de a introduce sistemele de asigurare redistributive minime decât cele nondemocratice.

1.2.3. Legea lui Wagner

Cea de-a treia teorie se referă la faptul că asigurarea socială este un bun creat când țările se îmbogățesc îndeajuns de mult. Teoria susține, din punctul de vedere al ipotezei lui Wagner A. (1892), că sporirea venitului explică dezvoltarea guvernamentală în general. Efectele venitului ar putea funcționa prin câteva mecanisme. Efectul direct este cererea reducerii sărăciei în țările mai bogate. Aici apare un efect indirect, dacă asigurările de pensii și asigurările de sănătate devin mai târziu o constrângere a dezvoltării. Într-un asemenea caz, ne-am putea aștepta ca asigurarea socială să fie redusă în perioadele cu creștere scăzută. Efectele venitului pot fi văzute în nașterea sistemelor de asigurări de pensii britanice și australiene din 1908. Conform seriei istorice a lui Maddison, în 1900, numai Statele Unite ale Americii au avut un produs intern brut per capita mai ridicat decât aceste două țări. Ambele țări au adoptat sisteme redistributive în 1908, care ar putea reflecta „un gest pentru redistribuire” care crește o dată cu bunăstarea (Wagner A., 1892).

1.2.4. Eterogenitate demografică

Teoriile eterogenității subliniază că programele guvernamentale cu efecte redistributive vor fi mai încete în dezvoltare în țări cu populații etnice, lingvistice sau divizate religios. Esterly W. și Levine R. (1997) susțin că această teorie ajută la explicarea cheltuielilor guvernamentale în cadrul țărilor, iar Alesina A., Baqir R. și Easterly R (1999) consideră că aceasta ajută la explicarea variației în cadrul cheltuielilor locale guvernamentale din Statele Unite ale Americii. În opoziție, Meltzer A.H. și Scott R.F. (1981) apreciază că eterogenitatea venitului va crește cererea pentru programele de transfer, din moment ce o rată a impozitelor dată va afecta mai mult redistribuirea de la cei bogați la cei săraci cu cât este mai puțin distribuit egal venitul.

Dovada importanței eterogenității demografice este frecvent găsită în dezvoltarea relativ încetă a asigurării sociale în Statele Unite ale Americii și Canada.

1.2.5. Teoria leviathană

Teoria leviathană subliniază că programele asigurării sunt menite să extindă nivelul guvernului cât de mult posibil. Cheia constrângerii creșterii/dezvoltării guvernamentale nu este necesitatea asigurării sociale, ci abilitatea guvernului de a mări veniturile pentru care este nevoie să se plătească. Asemenea venituri sunt mult mai valabile, în general, după războaie, din moment ce nu sunt necesare noi impozite pentru a le genera. Războaiele pot, de asemenea, să stimuleze avansarea în eficiența creșterii impozitelor. Browning E. (1975) arată că, în înfruntarea disproporționată a contribuțiilor scăzute pentru beneficii similare, muncitorii cu vârste mijlocii vor dori un sistem de pensionare mai bogat decât cei tineri.

Peacock A. și Wiseman J. (1967) subliniază locul războaielor mondiale în cadrul creșterii cheltuielilor sociale în Marea Britanie. Ei notează că, pe parcursul fiecărui război, cheltuielile guvernului britanic au avansat și au scăzut numai după terminarea acestora. „Sfârșitul acestor războaie din 1918 și 1945 anunță extinderea pensiilor engleze pentru bătrâni de la 60 de ani până la 65 (1925) și abandonarea testării mijloacelor (1948)”.

Peacock A. și Wiseman J. motivează direcția dependenței ratelor impozitelor prin nimic altceva decât „experiența obținută în timpul primului război mondial în cadrul problemelor administrative și tehnice de a realiza impozite pe venit scăzute pentru grupurile cu venituri mici”.

În timpul celui de-al doilea război mondial, impozitul pe venit a fost aplicat pentru prima dată.

De asemenea, admitem posibilitatea că țările copiază programele asigurărilor sociale ale vecinilor lor. Multe țări au aplicat programe aproape identice ale sistemului german, iar altele le-au impus în urma invaziei germane. Există o asemănare a programelor asigurării sociale în primele țări republicane. Acceptăm ideea că țările cu legături lingvistice sau politice au introdus tipuri similare de sisteme (Peterson P.G. și Howe N., 1988).

CAPITOLUL 2

MODALITĂȚI DE DEFINIRE A STATULUI BUNĂSTĂRII

În acest capitol vom aduce în discuție, în prima parte, principalele ideologii care fundamentează intervențiile de politică socială. După aceea, ne vom axa pe conceptul de stat al bunăstării și modul în care acesta este definit. Incursiunea asupra politicilor sociale ca instrumente de producere a bunăstării și asupra asigurărilor sociale ca elemente centrale ale sistemului bunăstării de tip redistributiv încheie acest capitol.

2.1. Ideologiile bunăstării

O serie de autori identifică multiple ideologii ale bunăstării. Din punctul nostru de vedere, două dintre acestea predomină atât ca arie de răspândire, cât și ca influențe în plan practic. Acestea sunt social-democrația și neoliberalismul sau noua dreaptă.

Zonele-cheie examinate cu regularitate în domeniul bunăstării, precum și în cel al politicilor sociale includ: scopul furnizării bunăstării; sărăcia și conceptele pe care le implică acestea, precum egalitate, drepturi și justiție socială; analiza statului bunăstării din diverse perspective (Esping-Andersen G., 1990).

Dezbaterea cu privire la scopul adecvat și măsura în care statul intervine în furnizarea bunăstării a fost dominată încă de la crearea statului bunăstării, desigur, la nivelul politicilor efective, de două mari perspective. Acestea sunt: social-democrația și noua dreaptă (noul liberalism)

Social-democrația

Abordarea social-democrată a dominat opinia publică și cea politică timp de aproape treizeci de ani după 1945. Este o filosofie bazată pe teoria economică a lui Keynes J.M. și pe gândirea socială a lui Beveridge W. Keynes J.M. a susținut că guvernele ar putea și chiar ar trebui să intervină în economie și că ar putea să gestioneze cererea pentru bunuri și nivelurile de angajare a forței de muncă prin propriile instrumente de impunere și politicile de cheltuieli. Beveridge credea că era de datoria indivizilor să

interrelaționeze într-o societate în care cei puternici îi susțin pe cei mai slabi. Acest consens presupunea o acceptare a economiei mixte și a statului bunăstării în același timp.

Ceea ce au în comun cei care susțin această abordare este credința că elementele necontrolate ale economiei de piață liberă atrag după sine o serie de consecințe nedorite.

Acestea sunt: bazându-se pe acumulare, și nu pe scopuri sociale, o economie de piață liberă duce pentru unii inevitabil la nefericire și rele care ar putea fi evitate; forțele pieței sunt în mod nedemocratic controlate de câțiva indivizi foarte puternici; o piață liberă oferă recompense injuste. Recompensele și penalitățile nu sunt guvernate de principiul moral; piața nu se poate sincroniza singură. Dacă nu este sincronizată, ea duce la criză economică, șomaj, inflație și supraproducție.

Bazându-ne pe cele enumerate mai sus, sărăcia și inegalitățile înfloresc într-o economie de piață liberă. Din punctul de vedere social-democrat, statul bunăstării este evident răspunsul la neajunsurile pieței libere. Pentru social-democrați, este necesar ca guvernele să intervină în piață pentru a-i compensa pe cei dezavantajați, a redistribui veniturile și a oferi oportunități pentru cei mai puțin privilegiați și pentru a-i înfrâna pe cei lacomi și care au acumulat multă putere. Social-democrații susțin că rezultatul intervenției statului este o mai mare justiție socială și recompensarea talentului și a efortului, și nu a puterii și privilegiilor. Conflictul social este evitabil pentru că societatea devine mai integrată și toți pot susține un sistem în mod evident just (Hill M., 1996).

Scopul social-democrației este de a promova o societate în care prioritățile sociale sunt ierarhizate în mod calculat și rațional după un plan coordonat. Într-o astfel de societate, inechitățile sociale se reduc la niveluri acceptabile, iar relele sociale sunt contracarate de instituțiile conduse de stat.

În cadrul social-democrației, problema-cheie o reprezintă natura furnizării bunăstării. Bunăstarea ar trebui să fie furnizată universal sau selectiv? Universalismul oferă servicii cu titlu de drept tuturor cetățenilor. Selectivitatea presupune stabilirea unor criterii pe baza cărora se acordă accesul la bunăstare și presupune un proces de testare a mijloacelor celor care îl aplică. O distincție paralelă ar fi cea între conceptele rezidual și cel instituțional ale bunăstării. Un sistem rezidual înseamnă că instituțiile sociale de bunăstare ale statului intervin doar în momentul în care au fost epuizate toate celelalte căi prin care se poate oferi asistență. Un sistem instituțional, pe de altă parte, vede în serviciile oferite de statul bunăstării o funcție normală, de primă importanță, a unei societăți moderne, industrializate și civilizate.

Argumentele în favoare beneficiilor universale sunt: acestea elimină nevoia de a testa mijloacele, procedeu care poate fi umilitor, birocratic, care cere mult timp și care poate descuraja oamenii de la a solicita beneficiile pe care au dreptul să le primească. Pentru social-democrați, slaba continuitate a testării mijloacelor este o vină importantă a sistemului actual al securității sociale; beneficiile universale sunt finanțate prin impozite și prin contribuțiile la asigurările naționale plătite în trecut de către beneficiarii înșiși. Astfel că cineva poate să retragă bani din acest fond indiferent de circumstanțele financiare în care se găsește la momentul respectiv. Această posibilitate a constituit unul din puncte forte ale Raportului Beveridge; beneficiile universale sunt mai practice. Ele sunt mai ieftin de administrat și aceste economii pot fi folosite pentru obținerea unor niveluri de beneficii mai mari; testarea mijloacelor perpetuează sărăcia prin crearea unei capcane a sărăciei. Beneficiile universale sunt plătite indiferent de venituri și deci împiedică să apară capcana sărăciei; testarea mijloacelor poate fi folosită ca o formă de control social prin modul în care sunt formulate regulile de eligibilitate; beneficiile universale sunt integrative, cele selective sunt divizive.

Beveridge a recomandat un sistem de securitate socială care era universal și obligatoriu. S-a argumentat că sistemul universal oferă servicii pe baza egalității de drepturi și deci cultivă o comunitate obișnuită. S-a considerat, de asemenea, că o societate mai sigură din punct de vedere social ar fi o societate mai bine condusă. Argumentul major împotriva unui astfel de sistem este costul și acesta este unul din motivele principale pentru care unele state ale bunăstării s-au abătut de la universalism.

Motivul pentru care apar crizele în bunăstare este declinul economiei. Criza din economie a pus la încercare și a reușit să spargă consensul social-democrat postbelic și compromisul dintre capitalism și socialism. Piața liberă nu a reușit să furnizeze un surplus în creștere din care să fie finanțat statul bunăstării. Problema a devenit de nerezolvat pentru că a reduce presiunea asupra pieței ar fi însemnat reducerea fiscalității și reducerea cheltuielilor cu bunăstarea, iar creșterea sau măcar menținerea nivelurilor de bunăstare presupunea creșterea fiscalității.

Critici aduse social-democrației: are tendința de a se concentra asupra efectelor problemelor sociale, și nu asupra cauzelor. Pentru a aborda problema sărăciei la nivel cauzal, este nevoie ca ea să fie relaționată de sistemul care o produce și de venituri; abordarea este fundamental conservatoare. Atenția se concentrează pe exemple particulare de sărăcie, și nu pe sistemul care o generează. Este un accent pus pe reforma graduală, dar nu pe înțelegerea faptului că capitalismul este un sistem care funcționează doar în prezența inegalității pentru că se

---

bazează pe principiile propriului interes economic și pe stimularea individului de a avea mai mult decât alții (Mishra R., 1990).

Noua dreaptă (neoliberalismul)

Noua dreaptă este una din filosofii dominante în lumea occidentală în acest moment. Noua dreaptă este o dezvoltare a vechii drepte, în special a economiei politice a lui Adam Smith. Când partidul conservator a venit la putere în Marea Britanie, în 1979, a început reducerea cheltuielilor destinate socialului. S-a procedat așa, deoarece în acest mod s-ar regenera profitabilitatea privată, dar și pentru că reducerea dependenței publice de furnizarea bunăstării de către stat era o schimbare de principiu. Noua dreaptă a vrut să elibereze unele state de povara impozitelor impuse de principiile social-democratice ale bunăstării. Friedman M. (1995) a susținut că statul nu ar trebui folosit pentru a îndeplini nici unul dintre obiectivele sociale, indiferent de cât de laudabile ar fi aceste obiective.

Argumentele noii drepte (noul liberalism) sunt: sistemul capitalist este capabil să ofere avuție și fericire pentru toți; sistemul de piață veghează ca prețurile și salariile să se așeze la un nivel corect, astfel încât să existe locuri de muncă pentru toți și o corelare a cererii cu oferta; guvernele greșesc dacă se amestecă în piață prin măsuri fiscale, măsuri de bunăstare și limitări artificiale impuse mediului de afaceri; amestecul guvernului duce la salarii care sunt prea mari, șomaj și lipsa inițiativei.

Aceste abordări au stat la baza angajamentului guvernelor conservatoare din anii 1980 și 1990 pentru: a reduce dimensiunea și cheltuielile sectorului de stat; a reduce nivelul fiscalității; a lăsa piața muncii să se reglementeze singură; a slăbi puterea sindicatelor și a practicilor restrictive; a promova piața prin privatizare; a crește capacitatea indivizilor și a familiei de a se ajuta singuri și de a rupe dependența de stat (Pierson P., 1996).

Aceste măsuri au fost costisitoare și au avut, de asemenea, consecințe în ceea ce privește controlul statului. Consecințele unei piețe în care statul intervine sunt: un stat puternic; intervenție centralizată crescută; măsuri mai autoritare și mai represive.

În Marea Britanie, ca și în Statele Unite ale Americii, cheltuielile publice au continuat să crească, în ciuda eforturilor guvernamentale de a le reduce. Cu toate că nivelurile cheltuielilor sociale au continuat să crească, ele nu au fost suficiente pentru a satisface nevoile unei populații a cărei structură este în schimbare și care are nevoi sociale crescute.

În Marea Britanie întâlnim o combinație a patru sectoare care oferă servicii sociale și de sănătate:

- instituții de stat - înființate prin lege;
- instituții voluntare - adesea caritabile;
- mediul de afaceri aducător de profit;
- mediul neoficial - rude, vecini, prieteni.

Această situație a fost descrisă în raportul **Wolfenden** drept pluralismul bunăstării.

Începând cu anul 1979, guvernele conservatoare au încercat să modifice mixul acestui pluralism, reducând rolul statului și crescându-l pe cel al celorlalte trei. Motivul pentru care au procedat așa este credința conform căreia: pe instituțiile de stat pun mâna indivizi care se folosesc de ele în interes propriu; salarii mărite, și nu servicii îmbunătățite pentru clienți, mai multă birocrație, mai puțină eficiență; serviciile statului sunt impunătoare și birocratice. Planurile private și agențiile de caritate oferă mai multe opțiuni și sunt mai eficiente decât cele de stat; organizațiile de stat sunt prea mari și nu sunt capabile să răspundă nevoilor clienților; în general, intervenția statului ar trebui redusă; asigurările obligatorii, programele de stat aparțin epocii de dinaintea războiului și primilor ani postbelici, sunt demodate pentru societatea modernă; strategia egalității a mers prea departe; costurile statului bunăstării sunt prea mari - cererea este nelimitată și așteptările cresc constant; acțiunea guvernului are consecințe neintenționate - scade importanța familiei, oamenii nu mai sunt dispuși să accepte locuri de muncă mai prost plătite; guvernul a devenit supraîncărcat - sistemul este prea complex și rezultatele nu se mai pot anticipa; cheltuielile guvernamentale cu bunăstarea generează inflație, care cauzează mai departe alte probleme; guvernele acționează potrivit motivului pentru care au fost votate. Aceasta înseamnă că serviciile de bunăstare se hotărăsc în mod iresponsabil, fără considerații asupra costurilor sau consecințelor (Alcock P., 1997).

Noua dreaptă nu propune abolirea statului bunăstării, ci aducerea lui în linia a ceea ce se numește „model rezidual”, adică sprijinirea celor care au nevoie de ajutorul statului și care fac parte dintr-un grup mic la marginea societății. Beneficiile ar trebui îndreptate către ei și ar trebui să fie minimale. Furnizarea de beneficii universale este lipsită de sens, deoarece oferă beneficii celor care nu au nevoie de ele și risipește resursele.

Modelul rezidual se bazează pe capacitatea agențiilor care oferă asistență de a-i identifica pe cei cu nevoi (Titmuss R.M., 1958). Acest lucru se face, în primul rând, prin folosirea procedurii de testare a mijloacelor. Beneficiile pot fi astfel îndreptate către cei care au nevoie de ele. Beneficiile acordate pe baza testării mijloacelor sunt ieftine, profitabile și eficiente. În acest context, impozitele se pot reduce și se creează astfel un stimulent

pentru muncă. Testarea mijloacelor limitează, de asemenea, cererea pentru bunuri și servicii.

Legea securității sociale din 1986 din Marea Britanie reflectă gândirea de tip noua dreaptă a guvernului. Acesta s-a întors la abordările care au stat la baza votării Legii săracilor din 1834, potrivit cărora principala cauză a sărăciei este ignoranța și lipsa de activitate a celor săraci. Sărăcia este văzută mai degrabă ca o problemă morală decât ca una economică. Noua dreaptă are tendința de a adopta o definiție absolută a sărăciei, considerând-o vina însăși a săracilor. Legea securității sociale din 1986, operațională în 1988, a fost considerată drept cea mai importantă măsură de bunăstare socială de la legislația postbelică ce a urmat raportului Beveridge. Legea introducea următoarele prevederi: ajutorul de venit urma să înlocuiască beneficiul suplimentar. Rezultatul a fost că nivelul beneficiului a fost redus pentru mulți, iar pentru unii complet eliminat. Plățile discreționare pentru greutăți au fost desființate; înființarea Fondului Social, în parte pentru a îi ajuta pe cei în dificultate care nu erau acoperiți de ajutorul de venit, dar aproape toate plățile reprezentau împrumuturi și nu granturi; creditul pentru familie a fost înlocuit cu suplimentul de venit pentru familie. Într-un fel, acesta era mai generos, dar nu putea fi cerut de prea mulți dintre cei eligibili - capii de familie angajați în muncă, dar cu venituri mici; pensii de stat reduse pentru cei care se retrag timpuriu din muncă în secolul următor, prin limitarea legăturii dintre câștigurile de acum și pensiile de atunci. A devenit mai ușor să optezi pentru o pensie privată.

În plus, această lege retrăgea dreptul la beneficii pentru majoritatea celor aflați sub 18 ani. Se presupunea că toți aceștia ar trebuie fie să fie angajați în muncă, fie înscriși în programe de instruire a tinerilor.

Alte măsuri recente de securitate socială ale conservatorilor includ: neputința de a mări alocațiile pentru copii pe măsura creșterii inflației; creșterea taxelor percepute la eliberarea rețetelor și a costurilor introduse pentru controale medicale; instituțiile de educație nu mai sunt obligate să ofere mese școlarelor (cu excepția celor care au pretins și obținut acest beneficiu) sau servicii de îngrijire a copiilor mici (creșă).

Efectul acestor schimbări a fost că 80% dintre cei mai săraci aplicanți au rămas și mai săraci decât erau înainte de aprilie 1988 și capcana sărăciei s-a mărit (Cochrane A., Clarke J., Gewirtz S., 2001).

Alegerile generale din 1979 sunt acum văzute ca un punct de divizare în dezvoltarea statului bunăstării postbelic. Au apărut două schimbări imediate: în primul rând, guvernul a adus cu sine un regim economic puternic și a fost reafirmat principiul „ajută-te singur”. În al doilea rând, acest lucru a fost susținut de o moralitate socială de necompromis.

Actualul stat al bunăstării reflectă valorile ideologice, economice și sociale ale partidului conservator modern, iar unii ar putea adăuga și pe cele ale noilor laburiști în egală măsură.

Modele de bunăstare social-democrate și ale noii drepte

Abordare	Social-democrația	Noua dreaptă
Trăsături	Universal	Rezidual
Responsabilitatea statului în satisfacerea nevoilor	Optimal	Minimală
Distribuția beneficiilor	Universală	Selectivă. Bazată pe testarea mijloacelor (în mare parte)
Gama de servicii oferite de stat	La îndemâna tuturor, extensivă	Limitată
Folosirea testării mijloacelor	Secundară	Primară
Statutul clienților	Mediu	Scăzut
Rolul agenților particulare	Secundar	Primar
Definiția sărăciei	Relativă	Absolută

Sursa: *Mishra R., Society and Social Policy, 1981.*

2.2. Conceptul de stat al bunăstării

La sfârșitul deceniului al patrulea al secolului trecut, în Europa de Vest și Statele Unite ale Americii, s-a dezvoltat un concept nou - statul bunăstării - în jurul căruia s-a creat și extins o bogată literatură, conturându-se astfel o modalitate de intervenție a statului în producerea bunăstării sociale.

Termenul de stat al bunăstării (Titmuss R., 1974) este asociat, în mod frecvent, cu statul modern intervenționist cu economie de piață care se focalizează pe îngrijirea sănătății, creșterea nivelului de educație, reglarea pieței muncii și securitatea socială.

Barr N. subliniază că a fost extrem de dificilă definirea a ceea ce reprezintă „statul bunăstării”, iar pentru Titmuss R. acesta reprezintă o „abstracție nedefinită” (Titmuss R., 1968, p. 124). Barr N. (1992, p. 742) concluzionează că acest termen, „stat al bunăstării”, se referă la patru dintre principalele activități ale statului, care sunt: beneficiile în bani,

asistența medicală, educația și alimentația, locuirea și alte activități ale bunăstării (beneficii în natură).

Conform lui Briggs A. (1961), statul bunăstării este caracterizat ca un stat care există pentru trei scopuri principale: să garanteze pentru o familie un anumit nivel minim de venit, să ofere anumite mecanisme de siguranță împotriva riscurilor sociale (incapacitatea de a obține un venit în caz de boală sau datorită vârstei înaintate) și să păstreze o anumită egalitate în ceea ce privește serviciul social. Așadar, statul bunăstării înseamnă: „un stat în cadrul căruia puterea organizată este utilizată în mod deliberat (prin intermediul politicii și administrării) într-un efort de a modifica jocul forțelor pieței în cel puțin trei direcții - mai întâi, prin garantarea familiilor individuale a unui venit minim independent de valoarea muncii lor sau a sărăciei în care se află; în al doilea rând, prin înlocuirea nesiguranței prin împiedicarea persoanelor și familiilor să îndeplinească anumite „contingente sociale”... și, în al treilea rând, asigurându-se că tuturor cetățenilor, fără diferențieri din punct de vedere al statutului sau clasei din care provin, li se oferă cele mai bune standarde disponibile, cu referire la un anumit tip de servicii sociale” (Briggs A., 1961, p. 222).

Harris N. descrie statul bunăstării ca fiind „o rețea totală de susținere” (Harris N, 2000, p. 4). Se poate face referire la un stat ca fiind un stat al bunăstării sau având un stat al bunăstării. Cea de a doua opțiune pare a fi aplicată doar pentru statele cu servicii ale bunăstării „reziduale”, aici fiind cuprinse cele precum Statele Unite ale Americii sau Japonia, care oferă o anumită siguranță de bază (Harris N., 2000, p. 5).

Există, de asemenea, o definiție duală: statul bunăstării este caracterizat fie prin funcțiile sale, fie prin mecanismele sale (instituții și proceduri) care sunt dezvoltate pentru a realiza aceste funcții (Mishra R., 1984).

Rolurile fundamentale ale statului modern sunt mult mai mult decât pura protecție de bază de către stat a drepturilor individuale (realizarea siguranței interne prin lege și poliție și siguranța externă realizată prin apărarea națională). Drept completare la acest rol, Holcombe R.G. (1999, p. 101) pune accent pe producția publică, reglementarea, redistribuirea și stabilizarea.

În acord cu Lindbeck A. (1988), termenul de stat al bunăstării se referă la un șir de prevederi finanțate public sau la sprijinirea financiară a serviciilor pentru sănătate, educație, îngrijirea copilului și a persoanelor în vârstă, precum și pentru sistemele de securitate socială, transferuri și alocări bugetare.

Statul bunăstării poate fi definit mult mai extins, prin includerea unui număr de măsuri nonbugetare sau de organizare, cum ar fi controlul

prețurilor sau dobânzilor și organizarea piețelor de capital sau forței de muncă, prin care se intenționează oferirea de beneficii unor activități sau grupuri particulare care sunt considerate a avea nevoie de o protecție sau un suport suplimentar.

Statul bunăstării poate fi conceptualizat în versiunea sa strictă (bunurile și serviciile sociale, oferirea și organizarea de sisteme de asigurare socială) sau mai amplă (extinsă prin acțiuni nonbugetare ale statului având drept scop îmbunătățirea bunăstării sociale, îndeosebi prin redistribuirea și reglementarea mecanismelor, cum ar fi impozitele progresive, pensiile minime, salariile sau controlul prețurilor).

Statul bunăstării este fără îndoială o evoluție a statului, un răspuns la cererea crescândă pentru siguranță economico-socială și (îndeosebi în contextul său mai larg), de asemenea, ca rezultat al bunăstării crescânde a societății, ca și al posibilităților economice ale statelor dezvoltate în perioada decadelor de dezvoltare economică după cel de al doilea război mondial. Nu în mod surprinzător, conceptul de stat al bunăstării se referă, mai mult, la țările dezvoltate.

Putem considera statul bunăstării ca fiind o instituție socială (tipică pentru țările dezvoltate) care produce, organizează, distribuie și reglementează bunurile sociale și serviciile (dimensiune instituțională) și este răspunzător pentru oferirea oamenilor atât a unor bunuri stabilite de comun acord, cât și servicii pentru a proteja familiile și indivizii împotriva contingențelor sociale și pentru a stabiliza mediul socio-economic (dimensiunea funcțională). Această responsabilitate se poate baza pe noțiunea de cetățenie (aceasta însemnând că statul este responsabil pentru bunăstarea cetățenilor săi) sau, mai pe larg, pe temeuri etice (statul trebuie să ofere cel puțin un anumit nivel de bază al protecției pentru toți cetățenii săi).

Fiecare țară își are propriul profil și reguli pentru beneficiile bunăstării. Oricum, se poate formula o caracterizare generală, după cum urmează (Barr N., 1998, pp. 7-9). Beneficiile statului social pot veni în bani sau în „natură” (bunuri și servicii). Ele sunt furnizate îndeosebi pentru protecția sănătății, educație și locuire. Pensiile acoperă două categorii principale. Cea dintâi este asigurarea socială corespunzătoare pensiilor care sunt acordate în funcție de bunăstare sau de venit (testarea mijloacelor), însă pe baza contribuțiilor anterioare sau a unor anume contingente (șomajul, căsătoria, împlinirea unei anumite vârste etc.). Cea de a doua categorie include pensiile noncontributorii care pot apărea fie sub formă de beneficii garantate universal pe baza unor contingente specifice (dar iarăși, fără testarea mijloacelor), fie asigurarea socială oferită pe baza unui venit sau a unui test al bunăstării. Asigurarea socială include astfel rambursări

contribuabile, cum ar fi: ajutorul de șomaj și de boală, pensiile de handicap, pensiile pentru retragerea de pe piața muncii și plățile non contribuabile, cum ar fi: menținerea venitului, alte beneficii corelate de venit și alocațiile pentru copii.

Statul bunăstării, ca oricare altă instituție socială din zona politicii economice, trebuie să servească trei obiective principale pe care Barr N. (1998, p. 9) le descrie ca: eficiență, echitate și posibilitate administrativă. În ceea ce privește partea „pozitivă” a problematicii statului bunăstării, acesta, ca oricare altă instituție socială, este în mod clar legat de țelurile ideologice, având drept motiv necesitatea dezvoltării instituției la un anumit nivel, la înălțimea puterii sale și a regulilor de acționare.

În sens larg, statul bunăstării are cinci elemente de bază prezente în grade diferite în actul de guvernare: un sistem de securitate socială; administrări centrale și locale ca esența managerială a sistemului; recunoaștere socială și legislația drepturilor fundamentale ale omului, care sprijină elaborarea sistemului la nivel ideologic; justificarea intervenției statului în sfera economică pentru a atinge angajarea deplină; realizarea unei democratizări de masă bazată pe principiul deciziei parlamentare în sfera politică.

În „Teoria convergenței în statul bunăstării” elaborată de Wilensky H. (1975), se emite o ipoteză teoretică importantă din punct de vedere economic și sociologic pentru statul bunăstării. În conformitate cu această teorie, structurile politice ale țărilor cu diferite condiții sociale, stiluri de viață și culturi ar deveni toate state orientate către bunăstare prin progres industrial și creșterea producției. Wilensky a încercat să explice progresul securității sociale a unei țări prin creșterea venitului național, creșterea proporției oamenilor în vârstă și maturizarea sistemului de securitate socială. Propunerea sa a furnizat o descriere bună a stării securității sociale în diferite țări între 1950 și 1970. El a demonstrat că îmbunătățirea politicilor sociale a corespuns unei creșteri economice constante de care s-au bucurat acele țări în perioada următoare.

În anii 1970, totuși, situația a suferit o schimbare și teoria convergenței a lui Wilensky H. a fost pusă sub semnul întrebării. O critică se referă la „criza statului bunăstării” în a doua parte a deceniului. În 1981, Organizația pentru Dezvoltare și Cooperare Economică (OCDE) a avertizat că statul bunăstării, care s-a dezvoltat de-a lungul perioadei de creștere înaltă a economiei lumii, s-ar putea confrunța cu o criză sub o fiscalitate împovărătoare, care a crescut, la rândul ei, în termeni corelați de-a lungul aceleiași perioade de explozie economică. În realitate, declinul imediat al bugetului securității sociale nu s-a întâmplat.

Pentru că un stat al bunăstării reflectă condițiile economice într-o țară, trebuie clarificată structura sa economică. Atunci când condițiile devin neadecvate, țările dezvoltate încep să-și transforme sistemele de bunăstare în diferite moduri - de la mijlocul anilor '70 până în anii 1980 - prin intermediul structurilor politice și prin mecanisme ale forței de muncă. Răspunsul neoconservator din Marea Britanie și Statele Unite ale Americii, precum și răspunsul neocorporativ din Suedia sunt exemple bune (Mishra R., 1990). Asemenea schimbări s-au referit la „sfârșitul convergenței”, în sensul că scenariul țărilor care se dezvoltă similar în state ale bunăstării a fost sortit eșecului și a intrat în colaps.

Privind retrospectiv teoria statului bunăstării, se poate vedea că o intervenție a statului a existat, chiar și fără vreun element al unui slogan politic. În acest proces, idealismul s-a diluat pentru că a devenit dificil să se apere bunăstarea statului, dat fiind „eșecul guvernării” în a remedia „eșecul pieței”. În contrast, Robson W.A. (1976) a depășit această dificultate prin aducerea statului bunăstării și a societății bunăstării în aceeași arenă, prin introducerea societății bunăstării ca model ideal. El a explicat relația dintre cele două concepte: „Statul bunăstării reprezintă ceea ce a decretat Parlamentul și face Guvernul. Societatea bunăstării este ceea ce fac, simț și gândesc oamenii despre problemele care se referă la bunăstare în general” (p. i). „Una dintre cele mai serioase dificultăți se datorează faptului că noi încercăm să fim un stat al bunăstării fără a avea o societate a bunăstării” (p. 3). „Numai o societate democratică a bunăstării va face posibilă înființarea și menținerea unui adevărat stat al bunăstării. Astfel, trebuie să analizăm nu numai serviciile și funcțiile structurilor publice, ci să luăm în calcul atitudinile, opiniile și comportamentul oamenilor în sine”. Robson afirmă că o societate a bunăstării este creată de oameni ca o condiție esențială pentru promovarea unui stat al bunăstării care cuprinde diferite instituții. El subliniază relația implicită a „bunăstării statului/bunăstării societății”.

Cuprinzând perioada de după cel de-al doilea război mondial și până la apariția crizelor petroliere (1973/74 și 1978/79), statul bunăstării se baza pe o complementaritate între dezvoltarea economică și protejarea populației, „asigurarea întregii colectivități a bunurilor și serviciilor necesare, realizarea unui mod de viață considerat a fi normal la nivelul respectivei colectivități” (Zamfir E., 1995).

Mishra R. (1990) argumentează că un acord pentru ocuparea deplină trebuie să fie văzut ca o componentă centrală a statului bunăstării. Una dintre cele mai eficiente căi de reducere a sărăciei (dacă aceasta este considerată un obiectiv al bunăstării) este de a se facilita accesul la contribuția pentru șomaj. Mai mult, acolo unde asigurările sociale reprezintă trăsătura esențială a bunăstării, este dificil de văzut cum beneficiile pot fi

menținute la un nivel rezonabil fără a afecta ocuparea deplină (prin aceasta, asigurându-se un raport supraunitar între contribuitori și beneficiari). Însă, treptat, s-a renunțat la această caracteristică a statului bunăstării, și din cauza faptului că mișcările generale privind politicile de ocupare deplină sunt prezente într-un număr de țări din ce în ce mai mic. În acest sens, este deja clar care trebuie să fie direcția schimbării, iar politicienii să găsească un nou termen pentru tipul de stat pe care vor să-l guverneze.

Obiectivul principal al statului bunăstării este atingerea unui standard de viață (calitatea vieții) la un nivel corespunzător necesităților și aspirațiilor colectivității.

Calitatea vieții este un concept care permite o evaluare globală a vieții unei persoane, a unor grupuri sociale, colectivități, ca și o evaluare a diferitelor condiții sau sfere ale vieții. Deși termenul de calitate a vieții a apărut pentru prima dată în deceniul al șaptelea, iar cercetările asupra calității vieții datează din 1960, conceptul are o istorie mai lungă. Preocuparea pentru o viață mai bună este, probabil, la fel de veche ca și civilizația. Plecând de la ideea de a reduce sărăcia, în cadrul noului liberalism din Marea Britanie dezvoltat de guvernul liberal în perioada 1906-1914, Rowntree (1901) introduce niveluri ale calității vieții care pot fi acceptate ca dezirabile. Astfel, calcularea de praguri de sărăcie conturează mult mai clar perspectiva calității vieții în strânsă legătură cu starea de sănătate, condițiile de muncă, pensionarea, situațiile de îmbolnăvire și șomajul.

Născut la confluența "luptelor și concesiilor, a calculelor și ambițiilor nobile" (Dogan M. și Pelassy D., 1992), statul bunăstării este înrădăcinat astăzi în reprezentările oamenilor printr-o prezență de-a lungul întregii lor vieți.

Criza economică din anii '30 a favorizat ideea necesității intervenției statului ca reglator social, pentru a proteja soarta cetățenilor săi. Astfel, "statul protector" este înlocuit de "statul asistențial". De la protecția drepturilor civile, care apărau viața și proprietatea, se trece la apărarea drepturilor economice și sociale (dreptul la muncă, la asistență socială în caz de boală și bătrânețe, la administrarea directă a unor servicii sociale). Statul își modifică funcțiile și, datorită unor factori specifici, își asumă noi funcții pentru a asigura acel standard de viață decent, normal, minimal, colectivității.

Conceptul de "calitatea vieții" a apărut la început destul de clar publicului larg, datorită faptului că a reluat, în sensul conținutului său, popularul concept de fericire. Dar, între cele două concepte, există diferențe semnificative (Zamfir C., 1990). Dacă fericirea se referă la o stare, la sentimentul de împlinire, de satisfacție, liniște sufletească, calitatea vieții

are în vedere condițiile care produc aceste stări - condiții economice, sociale, ecologice, interpersonale, dar și activitățile care compun viața noastră, modul nostru de viață. Fericirea, în sensul ei clasic, este de natură individuală și presupune că individul, ținând cont de condițiile date, face ceva pentru atingerea stării de plenitudine spirituală; calitatea vieții însă, din punct de vedere sociologic, este asociată mai degrabă cu o perspectivă colectivă. Ea se referă la condițiile și cadrele colective și sociale prin care se pot îmbunătăți condițiile de viață ale oamenilor.

Calitatea vieții este privită, în principal, ca un obiectiv care trebuie atins în raport cu situațiile concrete în care se află individul sau colectivitățile din care face parte. De aceea, se considera că este mai importantă calitatea vieții, și nu cantitatea de bunuri pe care le avem într-un moment sau altul (Galbraith J.K., 1967).

2.3. Definiția și rolul politicii sociale

Politica socială se ocupă de țelurile sociale și deciziile care trebuie luate. De obicei, politica socială este asociată cu inițierea unor servicii de stat ale bunăstării (sănătate, locuință, servicii sociale, educație pensii, șomaj etc.), având drept scop dezvoltarea bunăstării sociale, adică bunăstarea tuturor membrilor societății. Oricum, asemănător conceptului de stat al bunăstării, o definiție mai amplă a politicii sociale ar putea să cuprindă, de asemenea, anumite alte servicii care să dezvolte bunăstarea societății (transportul, dezvoltarea economică, legea și ordinea, telecomunicațiile etc.) și poate face referire chiar și la politica economică, precum și la reglementările statului având drept scop îmbunătățirea condițiilor de viață.

Mishra R. utilizează o definiție amplă în cadrul căreia politica socială „se referă, într-un sens generic, la țelurile și obiectivele acțiunii sociale, luând în considerare necesitățile, ca și paternurile structurale sau aranjamentele prin care sunt îndeplinite necesitățile” (Mishra R., 1990).

Politica socială este asociată cu satisfacerea anumitor necesități de bază sau superioare, definite ca fiind lipsa a ceva fără de care nu poți fi uman în totalitate sau autonom (necesitățile fundamentale psihologice și de siguranță, așa cum au fost definite de Maslow) sau ca membru al societății (unele necesități la un nivel înalt, cum ar fi iubirea, respectul de sine, auto-actualizarea, care poate fi realizată prin oferirea de drepturi politice și sociale, dreptul la muncă).

Există câteva teorii aflate în competiție în ceea ce privește societatea și originile politicii sociale (Vic G. și Wilding P., 1976). Teoriile funcționale,

fie chiar și sociale (teorii de ordonare) sau politice (teorii pluraliste), accentuează politica socială ca fiind un element inevitabil și într-o evoluție naturală pentru rezolvarea conflictelor sociale, urmărind interesul comun și evitând conflictele dăunătoare societății (Vic G. și Wilding P., 1976, pp. 3-6). Așadar, politica socială este un produs al schimbărilor sociale și economice, nu un produs al intelectului sau al reformatorilor. Oricum, veriga slabă a unei astfel de abordări este că politica socială este percepută ca fiind „inevitabilă” sau „necesară funcțional” și că ar exista o presupunere cauzală în ceea ce privește consecințele sale „neutre” sau „general benefice” (Vic G. și Wilding P., 1976, pp. 7-8).

Teoriile conflictuale (sociologice) și de elită (politice) subliniază faptul că conflictul este un scop central în societate, fiind un produs natural al realizării consensului dintre diferite grupuri sociale sau politice ale societății. Așadar, politica socială este „în primul rând, rezultatul încercărilor constante a variate grupuri din societate să îmbunătățească sau să redefiniească situația lor față de aceste alte grupuri”. (Vic G. și Wilding P., 1976, p. 18).

Deși existentă din timpurile străvechi, politica socială ca știință a apărut în secolul nouăsprezece. Politica² socială modernă a început să se dezvolte pe parcursul revoluției industriale din Anglia și Germania, printr-o nouă clasă socială de muncitori. Ca știință, politica socială investighează surse și costuri sociale ale dezvoltării economice. Aceasta „...explorează contextele sociale, politice, ideologice și instituționale în cadrul cărora este produsă bunăstarea, distribuită și consumată” (Erskine A., 1997, p. 19).

Principalele scopuri ale politicii sociale includ acordarea, fiecărui membru al societății, de drepturi egale, standarde minime și oportunități, ca și protecție împotriva contingențelor sociale. Deși aceste scopuri își asumă deja o anumită redistribuire, un stat poate, de asemenea, să-și declare intenția, ca parte a politicii sale sociale, pentru venituri constante și inegalități ale bunăstării. Esping-Andersen G. postulează că politica socială ar trebui să „emancipeze muncitorii de pe piața dependenței” și să „minimalizeze importanța venitului generat de piață” (Esping-Andersen G., 1990, p. 26).

De Neubourg C. și Weigand B. (2000) propun o definiție a politicii sociale ca fiind „managementul social al riscurilor” (De Neubourg C. și Weigand C., 2000, p. 17) și discută rolul său activ. O asemenea politică nu ar trebuie să se limiteze numai la măsurile ex-post (intervențiile statului

---

² Dezvoltarea istorică a politicii sociale în Marea Britanie și Statele Unite ale Americii este prezentată de Barr (1998) în capitolul 2. Alte capitole referitoare la istoria statului bunăstării: Ashford (1986), Flora (1986), Flora și Heidenheimer (1981).

motivate prin eficiență și echitate), dar trebuie, de asemenea, să aplice un anumit curs de prevenție. Ei accentuează faptul că, îndeosebi în cadrul economiei moderne, politica socială nu ar trebuie să funcționeze numai ca managementul direct al riscurilor, oferind bunuri și servicii care să satisfacă necesitățile sociale, ci mai degrabă trebuie să se concentreze în oferirea de *motive* pentru a obține accesul la realizarea acestor nevoi. Altfel spus, politica socială trebuie să ofere indivizilor un acces total și liber la locuințe și utilități, la hrană, sănătate și reproducere, la participare socială și „*mecanismul de bază care să garanteze îndeplinirea acestor necesități*”, fiind un acces către venit. În cazul economiilor moderne dezvoltate, există două zone centrale cărora trebuie să le fie garantată o astfel de intrare: piața muncii, ca mecanism al generării venitului principal, și educația, ca sursă principală a venitului viitor (De Neubourg C. și Weigand C., 2000, p. 9).

Principalele capitole ale politicii sociale includ munca, pensionarea, locuirea, sănătatea, educația, demografia, familia, cultura, mediul și scopurile migrării. De obicei, oferirea asistenței, atât în termenii protecției fizice, cât și în cei drepturilor umane, „nu este definită ca o parte a politicii sociale” (De Neubourg C. și Weigand C., 2000, p. 9).

Dimensiunea statului bunăstării și a politicii sale sociale este cu siguranță determinată de percepția subiectivă a valorilor. Barr N. prezintă un studiu interesant la două niveluri pentru analizarea politicilor sociale (Barr N., 1998). Primul se concentrează asupra țelurilor politicii sociale și are un caracter normativ sau ideologic (subiectiv), în timp ce al doilea se referă la metodele acestei politici și reprezintă un element pur tehnic (obiectiv). Primul tip de creare a politicii este modificat datorită intereselor economice (clasă) și de valori morale („o întârziere a valorilor sociale”, Vic G. și Wilding P., 1976, p. 20). Referitor la cel de al doilea nivel, se poate pune la îndoială pură obiectivitatea a metodei alegerilor. În termeni reali, chiar și această fază este puternic influențată de factori politici sau socio-economici sau cel puțin destul de puternic, definind tipul de posibile soluții.

Politica socială a statului, având drept scop oferirea bunăstării, implică intervenția lui în economie, situație care este realizată prin instrumente fundamentale de impozitare și legislație. Acestea, de obicei, implică reducerea sărăciei personale și libertatea. Așadar, o ideologie este necesară să justifice această acțiune asupra unui set de valori comune. Oricum, asemenea valori au în mod inevitabil un caracter politic.

Câteva ideologii principale sugerează un rol diferit al statului și o situație în urma căreia acesta ar trebui să intervină în economie (Barr N., 1998, pp. 44-64; Vic G. și Wilding P., 1976). Aceste ideologii au un impact direct asupra modului în care problemele sărăciei, impozitarea,

redistribuirea, reglementarea și producția publică sunt percepute. Cunoștințele ale doctrinei principale ajută, de asemenea, la identificarea de soluții și la realizarea de reforme (de exemplu, sistemele de pensii).

Liberalii (reprezentanți Nozick, Hayek și Friedman) sugerează că statul ar trebui să ofere numai funcții de siguranță fundamentale (să producă anumite bunuri publice) și nu trebuie să intervină pe piață, întrucât ar putea reduce totalul bunăstării societății. Ei motivează aceasta, de asemenea, pe baze morale, din moment ce oricare din activitățile de stat încalcă drepturile individuale pentru libertate. Intervenția substanțială a statului este distructivă social, cheluitoare în resurse, promovează ineficiență economică și omite libertatea individuală (Barr N., 1998, p. 47).

Utilitariștii (cum ar fi Beveridge, Keynes și Galbraith), pe de altă parte, presupun că sistemul capitalist este cel mai eficient, creând anumite costuri (sărăcie, inegalitate) care pot și trebuie să fie ameliorate de stat (Barr N., 1998, p. 48). Așadar, există unele zone unde politica publică poate îmbunătăți bunăstarea socială.

Social-democrații susțin statul bunăstării și chiar îl percep în termeni de consens, sau îl tratează ca pe un nivel util, însă tranzitoriu pentru trecerea la socialism.

Marx K. a susținut că bunăstarea produsă de stat este un instrument al opresiei capitaliste (teoria conflictului de clasă). Marxiștii acuză politica socială de subliniere a încercărilor administrative de a rezolva ceea ce ține de scopuri politice esențiale (Vic G. și Wilding P., 1976, p. 13).

Unii socialiști ceva mai moderați văd statul bunăstării ca pe un instrument care acționează în interesul clasei conducătoare (teoria elitistă), dar, dintr-un anumit punct de vedere, și pentru muncitorii (Barr N., 1998, p. 63).

Esping-Andersen G. (1990) a propus trei tipuri de „regimuri”, reprezentând constelații particulare ale aranjamentelor sociale, politice și economice, care constituie anumite tipuri de politică socială.

Protecția socială este măsurată prin gradul ei de „de-comodificare” (Ebbinghaus, 1998, p. 7) și „are loc atunci când un serviciu este prezentat ca o problemă a drepturilor și atunci când o persoană poate să trăiască fără a se baza pe piață” (Esping-Andersen G., 1990). De asemenea, „(...) Esping-Andersen G. accentuează redistribuirea ca funcție a politicii sociale, îndeosebi dacă prin drepturile universale ale cetățeanului se corectează inegalitățile pieței” (Ebbinghaus B., 1998, p. 7).

Primul tip de regim preferă programe selective ale asigurării sociale, cu o focalizare strictă către indivizii cu venituri dintre cele mai scăzute. Tradiția politică liberală pornește de la ideea că implicarea statului trebuie

să fie limitată la un minim, astfel încât să nu creeze stimulente negative ale muncii și să limiteze alegerea individuală. Dreptul social de a primi ajutor public se bazează pe noțiunea de cetățenie. Oricum, un beneficiar trebuie să treacă testarea mijloacelor și deseori suferă de stigmatizare. Aproape de acest model sunt țările anglo-saxone.

Tipul de regim conservator se bazează pe conservatorismul statului paternalist, tradiție catolică și corporatism, care atribuie drepturi prin serviciile sociale și bunuri pe baza contribuțiilor. Principalul instrument al politicii sociale îl constituie sistemul obligatoriu al asigurării ocupaționale private, susținute de asigurarea socială de stat. Provenind din Germania, modelul conservator s-a răspândit în toată Europa și a devenit cunoscut ca „modelul continental”. Referitor la acesta, Ebbinghaus B. (1998, p. 9) propune o categorie separată („subsidiarismul clientelist particular latin”) pentru state ale bunăstării continentale latine - Franța, Italia, Spania, Portugalia -, susținând că, în opoziție cu Germania, aceste țări au introdus o asigurare socială obligatorie mult mai târziu.

Cel de-al treilea tip de regimuri ale statelor bunăstării, modelul social-democrat, se bazează pe ideologia socialismului și lupta pentru o societate egală și siguranță socială și reprezintă o extindere a conceptului lui Marshall T.H. (1950) referitoare la cetățenie. Nivelul universal al beneficiilor conform social-democrațiilor trebuie să fie mult mai ridicat decât asigurarea necesităților de bază promovată de liberali (Esping-Andersen G, 1990, p. 7). Acest model include țările scandinave.

Conceptul lui Marshall T.H. (1950) referitor la cetățenie cuprinde trei forme: civilă, politică și drepturile sociale. În acord cu eseuul "Social Class and Citizenship" a lui Marshall T.H., pentru a fi un membru cu drepturi depline al societății, trebuie să te bucuri nu numai de protecția legii, dar să fii capabil să modelezi această lege prin exercitarea drepturilor democratice. În secolul 20, noțiunea de cetățenie a început să includă diferite drepturi, cum ar fi dreptul la educație, îngrijirea sănătății, beneficii de șomaj și pensii. Altfel spus, o persoană nu poate fi un membru cu drepturi depline și participa la viața societății fără ca nevoile sale fundamentale să fie satisfăcute.

Această extindere a semnificației cetățeniei reflectă faptul că, pe de o parte, drepturile existente cuprind noi categorii de oameni (de exemplu, schimbarea de la votul bazat pe proprietate la votul universal) și, pe de altă parte, au fost formulate noi elemente care definesc cetățenia (de exemplu, introducerea unor noi tipuri de drepturi, cum ar fi drepturile sociale care asigură dezvoltarea indivizilor, în ciuda riscurilor de șomaj, accidente ocupaționale etc.). În consecință, în acord cu Marshall T.H., expresia deplină a cetățeniei necesită existența unui stat democratic și liberal al

bunăstării. Prin garantarea drepturilor sociale, politice și civile, statul bunăstării asigură fiecărui membru al societății drepturi depline și capacitatea să participe la viața în societate. Ca drepturi ale individului în comunitatea statului-națiune, ele sunt garantate în cele din urmă de către stat, dar reprezintă nu numai caracteristici ale drepturilor cetățenești. De fapt, drepturile cetățenilor sunt condiționate de către sarcini. Astfel, în Europa de Vest, cetățenia socială semnifică participarea la drepturi sociale care necesită solidaritatea generală a salariaților: șomeri, pensionari, oameni bolnavi, care-și văd drepturile condiționate de responsabilitățile muncitorilor, drepturi și sarcini ce sunt garantate de stat. Mai mult, drepturile cetățenilor impun diferite tipuri de constrângeri statului. Dacă drepturile civile și politice sunt drepturi ale libertății de care se bucură indivizii, în ceea ce privește statul, el își vede suveranitatea limitată; drepturile sociale sunt drepturi pretinse de individ statului, servicii în bani sau ceea ce consumă individual, ele fiind garantate de implementarea politicilor.

În această abordare, noțiunea de egalitate a evoluat de la lege și status egale la rezultate, tratament și oportunități egale, promovând discriminarea pozitivă. Această evoluție pune probleme rolului de reglementare al statului. Tratamentul egal, egalitatea în aplicarea legii au interzis discriminarea pe bază de gen. Tratamentul egal implică dreptul de avea acces la justiție. Este discriminată persoana care este copleșită de dovezi și persoana acuzată de discriminare are dreptul să pretindă existența unor obiective raționale în justificarea discriminării. Abordarea oportunităților egale înlocuiește ideea egalității cu șanse egale, condiții egale. Nu există o ideologie fundamentală care să sublinieze competiția liberă și meritocrația în contextul unei justiții distributive, dar care să nu conducă la rezultate egale. Ideea rezultatelor egale se bazează pe ideea proporționalității, care este exprimată în forma discriminării pozitive (acțiunea afirmativă).

Lemke C. (2001) observă că fiecare dintre cele trei forme ale cetățeniei s-au dezvoltat treptat, mai întâi drepturile civile (de exemplu: libertatea exprimării, religia, integritatea corpului), fiind un produs al revoluțiilor franceze și americane ale secolului 18, apoi drepturile politice (dreptul de vot, cetățenia, participarea politică, reprezentarea politică), care s-au dezvoltat la sfârșitul secolului 19, și, în cele din urmă, drepturile sociale (suportul de bază și venitul sau drepturile la bunăstare), mergând până în a doua jumătate a secolului 20 (Lemke C., 2001, p. 7).

O altă clasificare a drepturilor (Birchall, 2003) distinge între drepturile de a cere sprijin (implicând îndatoriri din partea altor oameni, de exemplu, pentru beneficiile asigurării sociale), libertăți (libertatea de exprimare,

libertate personală, libertatea religiei), puteri (abilitatea de a realiza anumite acțiuni, carnetul de conducere, drepturile de părinte, drepturile de proprietate) și imunități (cu excepția unor anumite îndatoriri, obligații legale, legi etc.).

Statul bunăstării poate fi înțeles ca fiind o compoziție de cheltuieli pragmatice provenite din funcția naturală a statului de a asigura legea și ordinea și cheltuielile în funcție de orientarea politică pentru oferirea unui nivel minim de siguranță pentru cetățeni, ca rezultat natural al contractului social.

Cetățenilor ar trebui, în schimbul plății impozitelor corespunzătoare și a altor servicii oferite statului, să li se ofere un drept echivalent la siguranță în cazul unor probleme financiare personale. Așadar, dreptul la bunăstare derivă din drepturile mutuale și din obligații cuprinzând toți membrii societății (contractul social) și poate se localizează undeva între - dar mai aproape de - modelele conservatoare și social-democrate.

O tipologie tehnică mai temeinică a politicilor sociale poate fi elaborată pe baza unor anumite soluții. Statul bunăstării poate fi obligatoriu versus discreționar, poate oferi beneficii și servicii selective (valabile după îndeplinirea anumitor cerințe, de exemplu, testarea mijloacelor) sau universale (disponibile tuturor celor care au nevoie de ele). De asemenea, pot exista unele beneficii cvasicontractuale sau mutuale, care sunt universale, dar numai după ce persoanele au câștigat aceste drepturi. Asigurarea socială este unul din cazuri. Bineînțeles că fiecare soluție își are argumentele pro și contra. De exemplu, un model universal creează solidaritate socială, promovează altruismul și este ușor de administrat. Oricum este costisitor și există și alte câteva probleme în ceea ce privește beneficiarii potențiali. Mai multe programe selective sunt eficiente financiar, dar mai dificil de administrat. Structurile bazate pe contractul mutual oferă unele însușiri pozitive, care oricum sunt greu de aplicat în cadrul societăților cu inegalități puternice ale venitului.

2.4. Asigurările sociale ca element al statului modern și domeniu al politicii sociale

Asigurarea socială reprezintă o parte esențială a statului bunăstării: „Asigurarea socială oferă un element-cheie al complexului și o rețea super-reglementată de susținere condiționată oferită de stat cetățenilor care duc lipsuri financiare sau psihice pentru a-și realiza necesitățile de bază.” (Harris N., 2000, pp. 4-5). Asigurarea socială este, de asemenea, un

---

domeniu al politicii sociale care, împreună cu politica economică și, mult mai recent, cu politica de mediu, fundamentează un concept mult mai general al bunăstării.

Oricum, ce este, mai exact, asigurarea socială? Ca multe alte concepte sociale, nici acesta nu este clar definit. Orice încercare sfârșește probabil ca o definiție funcțională mai degrabă decât ca una obiectivă. Fiecare țară își are propriul sistem care se bazează pe propria naționalitate, valoare, situație socio-economică, tradiție și politică. Și din moment ce aceste caracteristici variază între țări, același lucru se întâmplă și cu mecanismele și regulile asigurării sociale. Fiecare ideologie cuprinde roluri și funcții ale asigurării sociale, fiind probabil una dintre sursele principale cele mai importante pentru divergența definițiilor. Referitor la practicabilitatea acelorași soluții ale asigurării sociale în diferite țări, concluzia generală este că, „atât timp cât societățile diferă prin cultura lor și valori, este prea puțin probabil ca ofertele bunăstării sociale să fie identice în două țări, atât ca formă, cât și ca spirit” (Saunders P., 1997, p. 3).

Nu este nici un obiect universal care să poată servi ca monedă principală, nici o definiție în cadrul legii internaționale (Pieters D., 2000, p. 1). Oricum, există unele cunoștințe intuitive referitoare la asigurarea socială și aceasta, presupun, probabil provine din o anumită necesitate comună de protecție, puncte de vedere împărtășite în general și valori fundamentale.

Expresia englezească „asigurare socială” a apărut în cadrul Actului de asigurare socială emis în 1935. Oricum, în acele vremuri, unele țări europene deja utilizau programe de asigurare socială ca element al sistemelor lor de bunăstare. Asigurarea socială în acele vremuri era percepută în Statele Unite ale Americii ca „un sistem de garanții pentru persoane fizice împotriva pierderilor în urma catastrofelor majore sau minore provenind din cadrul instituțiilor sociale, politice și economice și din practici” (Gagliardo D., 1949, p. 10). Funcțiile acesteia au reflectat (și încă mai reflectă) ideologia liberală a implicării minime a statului: „O diferență importantă o constituie faptul că sistemele asigurării sociale sunt desemnate să ofere venituri care vor menține un standard minim de trai atunci când câștigurile sunt întrerupte mai degrabă decât să suplimenteze câștigurile reglementate sau să acopere întreaga pierdere sau aproape întreaga pierdere suferită (Gagliardo D., 1949, p. 15).

În 1950, Consiliul Consultativ al Asigurării Sociale Japonez a descris sistemele asigurării sociale ca „(...) sistemele care să ajute orice cetățean să ducă o viață normală ca membru al unei societăți cultivate”, cu mențiuni de „contraindicații în caz de circumstanțe necesare, incluzând

îmbolnăvirea, rănirea, nașterea copiilor, handicapul, moartea, îmbătrânirea, șomajul și familiile cu mulți copii, prin implementarea măsurilor asigurării sociale prin asigurare sau prin cheltuieli publice directe”.

Unul dintre cele mai importante documente este Convenția 102 (ILO, 1952) a Biroului Internațional al Muncii, ratificată de 40 de țări (din noiembrie 2003), care specifică norme minime ale asigurării sociale. Definiția ILO se bazează pe legi și percepe asigurarea socială ca un răspuns la necesitățile oamenilor pentru cea mai amplă asigurare (Pieters, 2000, p. 2) mai degrabă decât ca un set de mecanisme variate care ajută la realizarea acestei asigurări. Aceasta oferă un venit minim ca asigurare directă financiară pentru anumite grupuri care nu sunt capabile să-și procure venituri adecvate pentru necesitățile lor (Saunders P., 1997, p. 4).

O definiție scurtă și concisă noninstrumentală, cea care enumeră anumite situații pentru care statul oferă sau ar trebui să ofere protecție împotriva dezastrelor umane, este realizată de Pieters D. (2000, p. 2), care descrie asigurarea socială ca fiind „pionul aranjamentelor care caracterizează solidaritatea prin confruntarea oamenilor cu o lipsă a câștigurilor sau anumite costuri”.

Alte definiții se concentrează asupra unor astfel de funcții cum ar fi asigurarea riscului, ușurarea ciclului vieții, redistribuirea venitului și asigurarea mutuală bazată pe solidaritate socială: „Asigurarea socială în țările dezvoltate combină în mod tipic trei elemente diferite: asigurarea socială pentru testarea venitului desemnat sărăciei relative, asigurarea socială care se ocupă de asigurarea siguranței și de continuitatea venitului pe tot parcursul vieții și de transferurile categorice orientate către redistribuție între anumite grupuri” (Atkinson A.B., 1989, p. 16). Atkinson A.B. (1989, p. 99) atribuie un înțeles dual asigurării sociale, ca obiectiv al politicii guvernamentale și ca set de politici, în timp ce Titmuss R.M. subliniază aspectul funcțional și definește serviciile sociale produse de asigurarea socială, bazate pe țeluri comune, mai degrabă decât mecanismele desemnate să le realizeze” (Harris N., 2000, p. 15).

O definiție similară a asigurării sociale este formulată și de Saunders P. (1997). Din punctul său de vedere, „asigurarea socială se referă la crearea și implementarea sau încurajarea activităților care au drept scop îndeplinirea necesităților de bază ale individului vulnerabil și ale grupurilor din societate, garantându-le supraviețuirea fizică și protejându-i împotriva riscurilor neprevăzute împotriva cărora ei nu sunt capabili să se protejeze singuri” (Saunders P., 1997, pp. 2-3). Conform acestei definiții, trebuie subliniate următoarele idei de bază: posibilitatea de a identifica situațiile în

care aceste necesități nu sunt îndeplinite fie referitor la necesități în sine, fie la clasele sociale și, în cele din urmă, posibilitatea de „a desemna, reglementa, implementa și a furniza (sau altfel spus, încuraja) aranjamentele asigurării sociale pentru a îndeplini aceste necesități” (Saunders P., 1997, p. 3).

Referitor la structurile organizaționale, asigurarea socială ar putea include: asigurarea socială³ doar (echivalentul din Statele Unite ale Americii), asigurarea socială și asistența socială (definiția în Marea Britanie) sau asigurarea socială, asistența socială și protecția sănătății. Termenul de „asigurare socială” în cadrul Uniunii Europene cuprinde conceptul solidarității sociale și „reflectă un angajament comun social și economic referitor la reprezentanții săi, îndeosebi șomerii” (Harris N., 2000, p. 15), bazat pe cetățenia socială. Această solidaritate socială oferă o legitimitate pentru un sistem de redistribuire care operează fie orizontal (redistribuire intergenerațională/solidaritate), fie vertical (redistribuirea venitului/solidaritatea cetățeniei). De asemenea, coroborează cu ideea de asigurare, echivalență intenționată datorită împărțirii riscului între asigurat, și nu echivalența strictă, prezentă între contribuție și beneficiu.

Foarte aproape ca înțeles este termenul de „protecție socială”, perceput ca măsuri publice pentru a oferi siguranța venitului populației.

În multe cazuri, înțelesurile lor sunt aceleași. Indiferent de caracterizare, asigurarea socială poate fi privită ca un mecanism cuprinzător tipic țărilor dezvoltate, însă „mai puțin aplicabil în noile zone” (Ortiz I., 2001, p. 657).

În cadrul raportului referitor la protecția socială din Asia și Pacific, autorii din zonă definesc protecția socială ca „setul de politici și programe desemnate să reducă sărăcia și vulnerabilitatea, promovând piețe ale muncii eficiente, diminuând expunerea oamenilor la riscuri și extinzând capacitatea lor de a se proteja singuri împotriva hazardurilor și întreprinderilor/pierderilor de venit. Politicile și procedurile incluse în cadrul protecției sociale implică tipuri majore de activități: politicile pieței muncii și programele, programele asigurării sociale, asigurarea socială, schemele micro și de zonă și protecția copilului” (Ortiz I., 2001, p. 657).

Așadar, protecția socială poate fi privită ca o extindere a asigurării sociale moderne (politică de mediu, noi studii referitoare la piețele muncii, programe luptând cu excluderea socială și cu efectele negative

---

³ Este caracteristic faptul că expresia „asigurare socială” este o definiție a lui Galiardo (1949) din cartea care descrie sistemul american al asigurărilor sociale.

demografice etc.), îndeosebi în țările dezvoltate care au de a face cu un set tradițional de probleme, dar, în același timp, și cu unele scopuri caracteristice pentru situația lor economică și socio-demografică (dezvoltare a mediului în siguranță, protecția copilului, inițiative locale și civice, microîmprumuturi, educație, țeluri antidiscriminare etc.).

CAPITOLUL 3

ETAPE ALE EVOLUȚIEI STATULUI BUNĂSTĂRII

În acest capitol vom prezenta principalele perioade de dezvoltare a statului bunăstării, punând accent pe caracteristicile fiecăreia. Printr-o analiză comparată, vom pune în evidență factorii care au influențat și influențează dezvoltarea statului bunăstării în Statele Unite ale Americii și Suedia, ca extreme ale producerii și furnizării bunăstării.

Tabelul 3.1. Tipul de schimbare a relațiilor stat-societate în perioada 1945-2004

	Economie	Responsabilitățile statului	Societatea	Valori/elemente culturale
Statul bunăstării expansiv	Dezvoltarea industriilor grele; Factori geografici importanți pentru producție; Studii keynesiene referitoare la managementul macroeconomic; Naționalizare; Țelul angajării totale; Creșterea veniturilor și a standardelor de trai; Politica regională reală; Crearea Comunității Economice Europene.	Egalitatea de oportunități; Intervenția guvernamentală; Impozitare progresivă asupra venitului; Dreptul cetățenilor la servicii; Centralizarea și birocratizarea administrației publice; Managementul în sectorul public; Supraîncărcarea fiscală (1970); Crize ale guvernabilității.	Libertatea individului; Urbanizarea; „Revoluția sexelor”; Definirea expansivă a drepturilor umane; Importanța crescândă a mass-media; Călătoriile în masă și turismul; Revoltele studențești și „cultura tineretului”; Angajamentul social.	Noi valori bazate pe libertate și alegere; Noi tipuri de viață (trenduri de îmbrăcăminte și de trai); Cultura cosmopolitană; Culturile regionale devalorizate; Reacții regionale pentru revalidarea culturilor lor; Cultura regională privită (de elită) ca obstacol al dezvoltării.

	Economie	Responsabilitățile statului	Societatea	Valori/elemente culturale
Restrângerea statului bunăstării	Dereglementarea și privatizarea; Noi tehnologii și sisteme de comunicare; Noi factori de producție; Predominarea sectorului de servicii; Globalizarea; Modelele superioare ale dezvoltării regionale; Importanța cunoașterii; Integrare europeană accelerată (1985).	Fără intervenție guvernamentală; Reducerea impozitelor; Privatizarea; Dereglementarea; Reducerea serviciilor; Descentralizarea; Regionalizarea; „Noul management public”.	Puțin în ceea ce privește societatea; Individualism; Declinul noțiunii de bun comun și comunitate; Fragmentarea comunităților; Crearea unei „subclase” în orașe; O diferență crescândă între săraci și bogați (individual și geografic).	Proiectul neoliberal de propagare a valorilor; Bogații mai puțin binevoitori să plătească pentru serviciile bunăstării prin intermediul impozitării; Cultura ca variabilă în dezvoltarea economică; Noi aprecieri și oportunități pentru culturile regionale.
Statul comunitar/social	Acceptarea capitalismului și a pieței; Impozitare scăzută; Sfârșitul conflictelor dintre clase; Antreprenoriat inovativ; Dimensiune socială și economii instituționale; Rolul crescut al uniunilor comerciale și al autorităților locale; Regionalism economic.	Cerințe de respectare a egalității oportunităților și a dreptății sociale, dar prin intermediul competiției; Conceptul statului funcțional; Fără revenire asupra vechiului stat al bunăstării; Diminuarea birocrăției; Noi parteneriate public-privat; Descentralizarea; Revalidarea autorităților locale și reconstituirea democrației locale și a importanței cetățeniei.	Limite în ceea ce privește individualizarea și fragmentarea; Remoralizarea societății; Conceptul de comunitate-comunitarism.	Acceptarea tendințelor individualiste; Tolerarea diferitelor tipuri de viață; Noi concepte ale drepturilor umane; Revalidarea culturilor locale și regionale; Personalism.

3.1. Statul bunăstării în perioada 1945-1975. Expansiunea statului bunăstării

Pentru perioada 1945-1975, statul bunăstării este caracterizat prin: stat puternic - guvernele trebuia să intervină în economie și să ofere o gamă largă de servicii pentru a contribui la schimbările economice și sociale; finanțarea acestor servicii prin impozitul progresiv pe venit, ca în Marea Britanie, sau scheme cuprinzătoare ale asigurării, ca în alte țări europene; cetățenii aveau un anume drept asupra acestor servicii, prin acceptarea unei definiții extinse a necesităților și drepturilor; oportunități egale realizate prin furnizarea serviciilor de la nivel central; redistribuirea prin centralizare - politica este hotărâtă la centru, însă guvernele regionale și locale aveau un rol important în administrarea acestor servicii; aplicarea principiilor egalității și ajutorului statului la nivel teritorial prin politica regională pentru a crea locuri de muncă (Alcock, P. 2001).

În această perioadă au avut loc schimbări semnificative în plan societal. Emanciparea individului a fost posibilă datorită asigurărilor oferite de statul bunăstării. Schimbările-cheie au fost: urbanizarea rapidă; schimbări în structura familiei; secularizarea și declinul în dezvoltarea bisericii; revoluția de gen; o libertate individuală mai mare și redefinirea moralității într-o direcție mult mai liberală, cu referire la elementele sexualității (homosexualitate și avort); extinderea altor componente patologice, cum ar fi consumul de droguri și consumul de alcool; apariția mass-media, îndeosebi a televiziunii, cu puterea ei de a schimba atitudini și valori; călătoriile în masă și dezvoltarea turismului; revoltele studentești ale anilor '60 (Korpi W., 1983).

Aceste schimbări sociale au fost însoțite de schimbări ale valorilor și culturii: noi valori bazate pe libertate și alegere; noi tipuri de stiluri de viață; omogenizarea unei culturi cosmopolitane crescânde; devalorizarea culturilor regionale, limbajelor și valorilor lor; reacțiile regionaliste de a proteja și valida aceste culturi.

3.2. Statul bunăstării în perioada 1975-1995. Restrângerea statului bunăstării

La sfârșitul anilor '60 și începutul anilor '70, modelul de stat al bunăstării keynesian/beveridgean a intrat în criză. Izbucnirea postbelică s-a sfârșit în momentul în care prețul petrolului a crescut prea mult. Sindicatul au fost învinuite de productivitatea scăzută și de cereri salariale „excesive”, iar șomajul era în floare. „Supraîncărcarea fiscală” s-a dezvoltat din moment ce costurile sociale din ce în ce mai crescute au devenit greu

de susținut prin impozitarea generală. În ciuda acestor probleme sau, poate, datorită lor, capitalismul a fost regândit ca o nouă eră „post-fordistă”, susținută de informații și de tehnologii noi de comunicare. Domenii ca asigurarea, sistemul bancar, educația și turismul au devenit predominante. Producția de linie asamblată tindea să fie înlocuită de producția în serie pentru piețele segmentate sau de „specializarea flexibilă”. Aceasta a dus la o angajare nesigură și prost plătită pentru grupuri vulnerabile, cum ar fi clasa muncitoare feminină și emigranții. Practicile flexibile pe piața muncii la toate nivelurile, de la managerii de top până la cei cu funcții mult mai modeste, au dus la creșteri reale ale productivității, îndeaproape legată de o forță de muncă mult mai sărguincioasă și mulțumită.

În perioada neoliberală, Comunitatea Europeană a devenit un factor economic important. Mai întâi, revenirea din anii `80, prin Consiliul European și Comisia Europeană condusă de Jacques Delors, a fost un răspuns direct la criza economică a anilor `70. Recesiunea profundă, șomajul masiv, productivitatea stagnantă, lipsa inventivității tehnologice, inflația și stresul social al acestei perioade au fost percepute de elitele politice și industriale ca dezavantajând Europa pe o piață globală dominată de Japonia și de Statele Unite ale Americii. Aceste elite au recunoscut că țările europene luate individual (chiar și cele mari, cum ar fi Germania) nu ar putea înfrunta provocarea singure. Ele trebuie să facă aceasta împreună.

Comisia Europeană, în anul 1985, a considerat completarea pieței unice până în anul 1992 ca scop al stimulării unirii statelor membre, reînnoind astfel integrarea europeană după mulți ani de stagnare. Piața unică a dus, de la Tratatul de la Maastricht, la unirea economică și monetară și la introducerea unui curs unitar, euro. De asemenea, a fost înființată Banca Centrală Europeană, care să preia politica monetară a statelor membre care participă la moneda euro, dar nu și alte instrumente economice, care rămân responsabilitatea guvernelor naționale.

Toate acestea înseamnă o întărire a tendinței către o autonomie mult mai mare a sectoarelor financiare și economice, cu o mai mică intervenție prin instituțiile politice. Drept răspuns la criza economică a anilor `70, abordarea neoliberală asupra statului bunăstării a fost realizată de economiști și filosofi cum ar fi Friedman M. (1995) și Hayek A. (1993). Ei au promovat statul „minimalist” sau „de supraveghere”, care intervenea în societate și economie numai atunci când era neapărată nevoie. Ei au crezut, de asemenea, că piața înțeleasă ca arenă a schimbului liber dintre indivizi ar putea oferi tipul de servicii, până acum oferite de stat, mult mai eficient și constructiv.

Principiile care subliniază modelul neoliberal al statului bunăstării: unitatea-cheie nu era societatea, ci individul; inegalitatea, fie între indivizi

sau teritorii, a fost acceptată și chiar promovată ca fiind opusă politicilor egalitariste sociale și regionale; intervenția guvernamentală a fost considerată „un lucru rău”, din moment ce întotdeauna a fost inefficientă și cheluitore, iar sectorul privat avea obligația să ofere servicii mai bune și mai ieftine; s-a susținut că, acolo unde era posibil, beneficii precum pensiile ar putea fi fondate prin scheme ale asigurării private (neobligatorii), astfel încât impozitarea generală ar putea fi redusă progresiv; studii ale noului „management public”, de obicei împrumutate din sectorul privat, au fost implementate, reformând radical structura și procedurile serviciilor publice; cheltuielile publice au continuat să crească în ciuda acestor reforme, în timp ce calitatea serviciilor, îndeosebi cele de educație și sănătate, a scăzut (Pierson P., 1994).

Iarăși s-au produs câteva schimbări sociale semnificative: individul a fost înțeles ca purtătorul unui grup de drepturi, dar cu puține obligații sau îndatoriri; moralitatea a fost individualizată ca alegere a stilului de viață; succesul financiar a fost glorificat, indiferent de consecințele pentru ceilalți, în contrast cu discreția anterioară în ceea ce privește bunăstarea privată; sensul de societate și comunitate s-a denaturat; comunitățile stabile s-au fragmentat sau chiar au suferit un colaps; divizările claselor și cele geografice au dus la bogați versus săraci.

Proiectul neoliberal intenționa propagarea de noi valori sau ceea ce erau uneori numite ca fiind valorile vechi readuse la viață. Cei bogați erau mai puțin binevoitori să plătească pentru serviciile bunăstării prin intermediul impozitării generale. De aceea, și în Statele Unite ale Americii, și în unele țări europene, aceasta a dus la reduceri ale taxelor - deși alegerea lui Tony Blair în Anglia, Lionel Jospin în Franța și Gerard Schröder în Germania ar putea fi interpretată ca un semn cum că mulți indivizi din aceste țări simt că proiectul neoliberal a mers mult prea departe prin devalorizarea dimensiunii sociale.

A crescut importanța culturii ca variabilă în cadrul dezvoltării economice, conectată la realizarea importanței cunoașterii și învățării în cadrul noii paradigme, iar culturile regionale au fost revalorizate. S-a dezvoltat un nou model de înțelegere a Europei ca mozaic al culturilor, îndeosebi prin conceptul de dezvoltare culturală.

3.3. Statul comunitarian al bunăstării: 1995 până în prezent

După aproape două decade de restructurare conservatoare, în Marea Britanie începe o eră a reformei cu un guvern condus de Tony Blair, ale cărui idei marchează o distanțare semnificativă nu numai de ideologia Thatcher, dar și de statul bunăstării minimal și se îndreaptă către un model

comunitar. În timpul alegerilor, multe critici ale “noii munci” (new labour) – atât de dreapta, cât și de stânga – susțineau că era puțin de ales între ceea ce propusese Tony Blair și ceea ce teoriile au dovedit deja. Deși există continuități în unele dintre politicile „noii munci”, sunt și diferențe semnificative, cea mai importantă fiind revenirea la un sens nou al comunității pierdute sub conducerea doamnei Thatcher și a succesorului său John Major.

Din acest punct de vedere, Tony Blair a pornit de la comunitarismul dezvoltat de Etzioni A. (1988), ca și de la socialismul creștin. A inițiat „a treia cale” între bunăstarea veche și cea neoliberală.

Un punct de vedere similar este susținut și de Schröder în Germania, promovată în campania electorală pentru funcția de cancelar. Dar probabil că modelul inițiat de Blair datorează mai mult ideilor și experimentelor din Statele Unite ale Americii asociate cu Bill Clinton. Noua lege a muncii acceptă capitalismul atât teoretic, cât și practic, fără să încerce să capteze „vârful de comandă” pentru a dezvolta o societate lipsită de diferențe sociale.

Prin noua lege a muncii, apare dimensiunea socială în ceea ce privește economia, în termeni nu numai ai protecției sociale, ci și în aceia de a-i aduce pe piața muncii pe cei excluși social. Este acceptat un nou rol al uniunilor sindicale și al autorităților locale în cadrul dezvoltării economice, acum privite ca parteneri mai degrabă decât ca inamici, deși ele vor rămâne sub coordonare guvernamentală, și nu invers. Regionalismul economic pare să fie o componentă-cheie a strategiei noii legi a muncii.

În ceea ce privește statul, sunt din nou continuități și schimbări. Noua lege a muncii susține că se urmărește egalitatea de șanse și promovarea dreptății sociale, dar susține că acestea vor fi mai bine îndeplinite prin competiție și prin accentuarea rezultatelor deosebite mai degrabă decât prin uniformizare. Referitor la relațiile în cadrul economiei, apar idei noi referitoare la parteneriatul public-privat. Sectorul privat nu este neapărat mai bun, iar sectorul public poate oferi modele utile pentru politică în anumite domenii.

Prin aceste reforme, noua lege a muncii dorește să restructureze sensul cetățeniei mai degrabă decât pe cel al consumului, însă idealul acesteia ar putea fi privit ca o democrație comunitară, iar propunerile de descentralizare sunt o reflectare în practică a acestor țeluri. Noua lege a muncii este proeuropeană și multe din temele acesteia se potrivesc cu ușurință în cadrul tradițiilor europene ale democrației creștine și sociale, dar încă se opune unei federații europene și apără interesele Marii Britanii. Din multe puncte de vedere, societatea însăși nu s-a schimbat semnificativ de la criza modelului neoliberal, iar individualismul și fragmentarea rămân

---

evidente. Populația din Marea Britanie, Franța și Germania pare a cere o mai mare abordare morală și restaurarea unui anume fel de viață în comunitate (Giddens A., 1998).

Succesul noii legi a muncii este discutabil. Există o voință mai mare din partea cetățenilor obișnuiți de a plăti pentru măsurile bunăstării sociale, deși impozitarea este ușor ridicată.

Ceea ce este cu adevărat nou în această perioadă este explozia noilor tehnologii legate de internet și a altor forme de comunicare. Costurile comunicațiilor variază, iar generațiile mai tinere devin din ce în ce mai mult interesate în utilizarea noilor tehnologii.

În ceea ce privește cultura și valorile, se acceptă tendințe individuale și o varietate a stilurilor de viață, dar acestea sunt temperate de accentul care se pune pe comunitate. Deciziile sunt luate de la un nivel mult mai apropiat de cetățeanul obișnuit.

Nu în ultimul rând, aceste idei apar în cadrul acțiunii politice sau sociale la nivel local. Iar ideea că internetul poate duce la o democrație locală îmbunătățită pare un mijloc puternic de reactualizare a individualismului și fragmentării.

Trei paradigme de relații economice/statale/ale societății/culturale au fost identificate, fiind asociate cu studii distincte în ceea ce privește politica publică, administrarea și sistemele de valori. Acestea sunt legate de statul bunăstării expansiv, de restrângerea statului bunăstării și de dezvoltarea statului comunitarist al bunăstării. Paradigmele diferite se contopesc una cu cealaltă, cu unele însușiri ale modelelor celor mai noi anticipate mai devreme și cu aspecte ale paradigmatelor prioritare reținute în perioade subsecvente. Este, de asemenea, greu să izolăm cauza de efect. Mare parte a dinamicii din spatele acestor schimbări pare a-și avea originea în dezvoltările economice și în avalanșa noilor tehnologii din ultimii 40 de ani.

Asistăm la dezvoltarea unui nou tip de stat, cu noi valori și funcții și noi relații cu alte niveluri de guvernare, ca și în ceea ce privește sectorul privat.

Contextul globalizării și europenizării este important (Cerny P., 1994; Strange S., 1996). De fapt, europenizarea este atât un răspuns la amenințarea globalizării, cât și o expresie a acesteia. Apare și necesitatea regândirii conceptelor și practicilor politice ale statului, democrație, guvern reprezentativ și instituții. Democrațiile moderne sunt caracterizate de o mare varietate a expresiei lor instituționale. În primul rând, înțelesul și istoria conceptului democrație variază de la țară la țară, ca și conceptul de stat în sine. Aceste variații au dus la apariția a diferite căi de a concepe relația dintre stat și societatea civilă.

Tradiția franceză, de exemplu, tinde către un concept al statului bazat pe „cetățeanul” abstract reprezentat în Adunarea Națională, fără medierea diferitelor instituții, cum ar fi biserica și sindicatele. În Franța a triumfat conceptul de republică unică și indivizibilă, în cadrul formei statului unitar, centralizat.

Tradiția germană, pe de altă parte, susține o interpretare apropiată a statului și societății și încurajează instituțiile intermediare să joace un rol în cadrul activităților statului.

În cadrul tradiției scandinave, administrația locală are un rol important, ducând la dezvoltarea statului unitar descentralizat.

Marea Britanie combină aspecte ale statului premodern cu cele ale statului modern, centralizat, birocratic. Componenta-cheie a modelului britanic o reprezintă supremația parlamentului, care cere suveranitate totală asupra părților componente ale regatului.

3.4. Două extreme ale statelor bunăstării: Statele Unite ale Americii și Suedia

3.4.1. Cazul Statelor Unite ale Americii

Statul bunăstării din Statele Unite ale Americii are trei perioade. Prima începe în anii 1930, cuprinzând Noua înțelegere, cea de a doua în timpul anilor 1960, cu programele Marii societăți și ale luptei declarate împotriva sărăciei. În anii 1970 a început un proces de restrângere și reformă a statului bunăstării, sub o perspectivă conservatoare care se menține până în zilele noastre, cu mici nuanțări, prin apariția celei de-a treia căi.

Noua înțelegere a apărut și s-a dezvoltat datorită crizei economice din 1929-1933 și trebuia să înfrunte ratele ridicate ale șomajului prin reorganizarea economiei. Prin intermediul Actului de refacere industrială națională, Actului relațiilor naționale ale muncii și Actului asigurării sociale, pentru prima oară în istoria Statelor Unite ale Americii, guvernul american a început să-și facă simțită prezența în cadrul politicilor sociale, reglementând relațiile muncii, formându-se astfel statul bunăstării.

În acea perioadă au fost inițiate programele de asigurare socială, cum ar fi asigurarea pentru vârstnici, la care s-a adăugat asigurarea pentru persoane cu handicap în 1955. De asemenea, au fost inițiate programele bunăstării, cum ar fi ajutorul pentru familiile cu copii și asigurarea pentru șomaj. Drept rezultat, statul bunăstării a fost și rămâne bifurcat din punct de

vedere instituțional și simbolic (Weir M., Orloff A.S și Skocpol T., 1998, p. 9) în cadrul unui sistem în care se află, mai întâi de toate, un grup universal de programe și, în al doilea rând, un grup de servicii bazate pe testarea mijloacelor pentru cei săraci.

Cea de-a doua perioadă a evoluției se datora problemei sărăciei, încă nerezolvate. În 1965, președintele Johnson a proclamat războiul împotriva sărăciei cu scopul de a-i ajuta pe săraci să se integreze în cadrul societății. Sărăcia era în mod deosebit atribuită populației de culoare, care a migrat către regiunile industriale, unde nu erau slujbe pentru persoanele necalificate ce veneau din zonele rurale sudice ale Statelor Unite ale Americii. Războiul împotriva sărăciei era îndeosebi legat de mișcarea pentru drepturi civile a populației de culoare din sudul țării, care, prin diferite proceduri, a fost eliminată de la participarea la alegeri. Societatea nord-americană a anilor 1960 era una în cadrul căreia o importantă parte a populației trăia în sărăcie, în „ghetouri”, și, în același timp, din motive ale rasei, nu putea să aibă o influență politică.

Populația de culoare a fost în cele din urmă mobilizată în totalitate în cadrul coaliției electorale democratice pentru a înfrunța acea situație. Ca rezultat, au fost luate diferite măsuri. Cele mai importante au fost cele din 1965: programul Medicare, asigurarea medicală publică pentru cei cu vârste peste 65, și ajutorul Medicaid pentru a oferi asistență persoanelor cu venituri scăzute. În plus, câteva programe au fost inițiate și se adresau necesităților deosebite, cum ar fi alimentația, ajutorul pentru școlile din zonele sinistrate, ajutorul pentru clinicile de psihiatrie. În cele din urmă, prin intermediul Agențiilor de Acțiune ale Comunității, a existat o încercare în a se crește participarea politică a reprezentanților programelor bunăstării. În termeni comuni, aceste programe nu au modificat structura de bază generată prin intermediul Noii înțelegeri și, o dată cu trecerea timpului, ruptura dintre asigurarea socială și bunăstare a crescut.

În ambele perioade exista un factor determinant care a contribuit la schimbările realizate. După cum a subliniat Skocpol T. (1995), constrângerile instituționale au limitat dezvoltarea statului bunăstării. Ele erau reprezentate de slăbirea puterii statului datorită sistemului federal, de lipsa unei administrații de stat puternice și de diminuarea influenței partidelor politice.

Între anii 1930 și 1960, sistemul federal a acordat putere pentru proprietarii din statele din sud care controlau din punct de vedere politic, deoarece acolo nu exista o democrație adevărată, ci una pervertită, rasistă. Ca membri ai Partidului Democrat, kongresmenii care reprezentau statele din sud dețineau controlul comunităților și, în acest fel, aveau dreptul de veto

asupra oricărei legi care putea reduce privilegiile lor sociale și economice legate de programele generale ale statului bunăstării.

Lupta lui Johnson în cadrul programului pentru sărăcie nu a fost desemnată ca fiind o strategie a asigurării angajării pe termen lung, conform spuselor lui Skocpol T. (1995, p. 247), a unei alianțe sociale universale care să includă populația de culoare, muncitorii și clasa mijlocie. În schimb, a fost gândită cu scopul de a ajuta negrii săraci să avanseze în cadrul unei economii în curs de dezvoltare, adăugând noi programe și subsidiarități pentru cei săraci. Scopul era de a situa populația de culoare în cadrul coalițiilor democratice urbane.

Din punctul de vedere al forțelor sociale, ambele dezvoltări au fost ghidate de Partidul Democrat. În timpul președintelui Roosevelt, în perioada anilor 1930, s-a creat o coaliție în cadrul căreia principalele forțe erau reprezentate de muncitorii din nord și de proprietarii din sud. În anul 1960, sub conducerea președintelui Kennedy, coaliția Partidului Democrat includea și americanii de culoare. Însă Partidul Democrat a fost o organizație slabă, datorită naturii federalismului american, ca și faptului că populația de culoare nu constituia o parte integrantă a partidului.

Deși sindicatele americane susțineau Noua înțelegere, nu erau prea atașate statului bunăstării. După cum a explicat Orloff A.S., din momentul în care sindicatele din secolul nouăsprezece au fost orientate către negocierea relațiilor de muncă cu angajatorii în locul căutării unui sistem al bunăstării general și integrat în cadrul arenei politice, din moment ce nu exista un sistem universal public al bunăstării, în urma Noii înțelegeri, muncitorii, ale căror sindicate erau în acea perioadă foarte puternice, au început să negocieze îmbunătățirile din cadrul pensiilor și al asigurării sănătății, prin includerea acestora în contractul de muncă. Așadar, în perioada postbelică, muncitorii erau bine protejați în cadrul sectorului privat împotriva riscului. Muncitorii protejați de sectorul privat erau întotdeauna în opoziție cu orice politică privind o mărire de impozite în beneficiul bunăstării celor săraci și șomeri. Din această cauză, sindicatele nu făceau presiuni pentru extinderea statului bunăstării. Aceasta explică, de asemenea, creșterea scindării rasiale din Statele Unite ale Americii, din moment ce mare parte a oamenilor care trăiau din această formă de ajutor erau negri. Scindarea etnică a afectat Partidul Democrat o dată cu trecerea timpului. De exemplu, o dată ce programele în favoarea populației de culoare din anii 1960 au fost adoptate, reprezentanții statelor din sud s-au retras din Partidul Democrat foarte repede (Piven F.F și Cloward R.A., 1997, p.104). Ca rezultat, se poate cădea de acord cu Furniss N. și Tilton T. (1979, p. 164) asupra faptului că scindarea constituie una din cauzele principale ale slăbiciunii Statelor Unite ale Americii ca stat al bunăstării. Oricum, comunitatea negrilor votează de obicei pentru Partidul Democrat, deși nu

este integrată în cadrul acestuia. Legătura dintre comunitatea negrilor și partid se realizează prin intermediul liderilor locali politici și religioși.

Perioada de restrângere a statului bunăstării în Statele Unite ale Americii, care a început sub președinția lui Reagan din anii 1980, a fost legată de ascendența gândirii neoconservatoare a „noi drepte”, conform terminologiei lui Mishra R. (1984), care continuă și în prezent. Din punctul de vedere al conservatorilor, statul bunăstării trebuie să se bazeze pe programele rămase, care ar trebui să constituie „un paravan sigur” pentru cei săraci, dar care nu trebuie niciodată să intervină în cadrul pieței. După cum scriu Piven F.F și Cloward R.A. (1997, p. 199), noua dreaptă a revigorat teoria mitică a „laissez-faire” și a ordinii naturale a economiei bazate pe piața concurențială.

Conform lui Pierson P. (1994, p. 6), în perioada de restrângere, politicile americane republicane erau orientate către sistemul instituțional și direcționat spre a face imposibilă creșterea statului bunăstării prin cheltuielile sociale în locul eliminării programelor bunăstării. De fapt, programele sociale au fost reduse din punctul de vedere al cheltuielilor, limitând mărimea beneficiilor și controlând eligibilitatea și funcțiile (Quandagno J., 1998, p. 102), dar nu au dispărut în totalitate. Același lucru s-a întâmplat cu subvențiile pentru gospodării și cu ajutorul de șomaj. Oricum, programele asigurării sociale au rămas neschimbate. Principalele politici ale restrângerii au fost legate de politica fiscală, prin controlarea deficitului și printr-o opoziție puternică împotriva impozitelor în creștere. Drept consecință, datorită sistemului divizat american, beneficiile pentru unele programe, cum ar fi asigurarea socială, au ajuns la același nivel cu celelalte, îndeosebi cu programele bunăstării.

În ceea ce privește forțele sociale, putem să adoptăm opiniile lui Pierson P. (1996, p. 165), conform cărora restrângerea era susținută de grupurile sociale, îndeosebi de cei săraci, care erau mai puțin organizați și nu erau capabili să facă presiuni pentru menținerea beneficiilor. Acolo unde susținători ai programelor au influență politică, cum ar fi sistemul asigurării sociale al clasei mijlocii, nu exista nici o restrângere. În același timp, o parte a politicilor restrângerii urmărea să slăbească munca organizată, de exemplu, prin schimbarea structurii Conducerei de Verificare a Muncii Naționale (Pierson P., 1994, p. 160). Activismul republican referitor la slăbirea puterii sindicatelor a fost readus pe masa de lucru prin lărgirea parteneriatului, care a diminuat influența sindicatelor prin lobby.

În timpul președinției Clinton și, în parte, datorită faptului că republicanii controlau ambele camere ale Congresului, a rămas aceeași tendință de reducere a deficitului public, echilibrând bugetul și scăzând impozitele. Aceste aspecte au dus la reducerile bunăstării. La începutul

președinției lui Clinton, când Congresul era controlat de Partidul Democrat, cheltuielile sociale au crescut, iar programele bunăstării au fost principalele beneficiare, însă aceasta s-a schimbat o dată cu reîntoarcerea Partidului Republican la controlul Congresului, în 1994. Politica socială a fost ghidată de o nouă propunere conservatoare: eliminarea „culturii dependenței”. Conform acestei idei, noile politici ale statului bunăstării ar trebui să corecteze comportamentul deviat al celor săraci. Este de înțeles faptul că programele bunăstării au erodat etica muncii săracilor, care preferau să trăiască de pe urma programelor bunăstării în loc să muncească (Bogard C.J și Macconell J.F, 1998, p. 75). Datorită acestei idei, s-a ajuns la adoptarea în 1996 a Actului de responsabilitate personală și de reconciliere a oportunităților muncii, care substituia ajutorul pentru familiile cu copii și alte programe prin asistență temporară pentru familiile cu probleme financiare, desemnate să integreze pe piața muncii săracii dependenți din familiile care beneficiau de programele bunăstării. Aceasta a dus la stabilirea unei durate de cinci ani în ceea ce privește beneficiile. Ca urmare, au avut loc reduceri în cadrul diferitelor beneficii ale bunăstării: negarea eligibilității imigranților, restricționarea eligibilității asigurării sociale numai pentru imigranții cu handicap și pentru copii; reducerea fondurilor federale pentru serviciile sociale și programele de nutriție a copiilor (Clayton R. și Pontusson J., 1998, p. 87). Asistența temporară pentru familiile cu probleme financiare se bazează, în mare parte, pe statele care au descentralizat sistemul bunăstării. Datorită competiției fiscale dintre Guvernul federal și state (Miles J., 1998, p. 128), această măsură a determinat o accentuare a programelor bunăstării, ducând la noi reduceri la nivel federal și mari diferențe de beneficii în cadrul statelor, îndeosebi în cadrul asigurării șomajului.

Serviciile publice: reforma pentru sănătate

Cazul Statelor Unite ale Americii constituie cel mai bun exemplu în a lăsa piața să furnizeze bunăstarea socială. Politicile economice și sociale erau orientate către reducerea sectorului public, liberalizarea economiei, limitarea deficitului public și a impozitelor mici, sprijinirea pe politica monetară în loc de politica fiscală și pe descentralizare și reducerea atât a intervenției federale, cât și a cheltuielilor sociale. Mai mult de atât, cheltuielile publice au fost reduse direct, prin eliminarea beneficiilor bunăstării. Bunăstarea a fost restructurată, iar beneficiile șomajului au fost reduse cu scopul de a schimba piața locurilor de muncă, crescând numărul salariilor mici sau al slujbelor cu jumătate de normă, fără altă protecție socială. Creșterea economică a constituit punctul central pentru dezvoltarea unei societăți a bunăstării bazate pe un număr mare de slujbe, chiar și cu salarii mici.

În termenii serviciilor publice, structura instituită în anii 1930 rămâne neschimbată și, după cum scrie Miles J. (1998, p. 128), aceasta se datorează, mai degrabă, moștenirii Noii înțelegeri decât politicilor conservatoare, care au revigorat înclinațiile reziduale ale statului bunăstării.

Sistemul asigurării sociale rămâne bine organizat în ceea ce privește programele universale ale clasei mijlocii, însă aceasta segmentează societatea pentru a-i exclude pe cei săraci. Drept rezultat, statul bunăstării liberal al Statelor Unite ale Americii descurajează alianțele dintre cetățenii săraci și cei înstăriți, deoarece, conform spuselor lui Edlund J., 1999, p. 345, „... (aceasta) tinde să dividă clasa muncitoare să promoveze alianții între muncitorii mai înstăriți și clasa mijlocie împotriva segmentelor clasei muncitoare cu resurse economice mai mici...”

Un alt element al statului bunăstării american și al serviciilor publice ale Statelor Unite ale Americii îl constituie sănătatea. Esping-Andersen G. (1999, p. 75) ne reamintește că acest model este rezidual, în mod deosebit, datorită absenței unui sistem de asistență medicală națională. De fapt, ceea ce s-a întâmplat în ceea ce privește reforma sănătății din anii 1990 constituie un exemplu concludent al tendinței pe care o adoptă statul bunăstării american.

În cadrul unei sinteze pe care o scriu Giamio S. și Manow P. (1999, p. 983): „Marea majoritate a americanilor obțin un ajutor pentru asigurarea medicală prin intermediul angajatorului lor, în urma unei asigurări voluntare: fie ca beneficiu limitat negociat, fie ca rezultat al unei decizii unilaterale a firmei de a oferi asigurare”. Limita riscului angajatorului de cele mai multe ori se extinde nu mai departe de propriii angajați. Celor care nu reușesc să obțină o asigurare prin intermediul angajatorului li se oferă oportunitatea să se asigure individual pe piața privată. Programele de asigurare publică acoperă numai unele categorii, cum ar fi asistența medicală pentru vârstnici, persoane cu handicap și ajutorul medical pentru cei săraci.

Reforma asigurării medicale în scopul revigorării statului bunăstării a constituit o prioritate a guvernării lui Clinton. Deși reforma propusă de guvern nu a fost îndeplinită, în mare parte datorită opoziției serviciilor companiilor mici, Statele Unite ale Americii au realizat o schimbare a asigurării medicale (Mintz B., 1998, 219), deoarece aceasta a promovat transformarea făcută de angajatorii care au hotărât să adopte „stilul independent”, utilizând forțele pieței în cadrul asigurării medicale. Propunerea pentru schimbare a luat sfârșit o dată cu apariția firmelor mari care au redus costurile pentru sănătate ale muncitorilor prin asigurare, utilizând sistemul lor specific, bazat pe Organizațiile de Menținere a

Sănătății care oferă costuri dintre cele mai scăzute. Pe de altă parte, acest sistem reduce calitatea asigurării medicale pentru muncitori.

Nu în ultimul rând, datorită creșterii numărului slujbelor cu jumătate de normă, slujbele temporare și intermediare fără asigurare medicală sunt din ce în ce mai multe. În același timp, cheltuielile statului pentru asigurarea medicală au crescut în mod constant, chiar și atunci când au avut loc reduceri în cadrul cheltuielilor sociale datorită programului de asigurare medicală. Toate acestea au dus la o segmentare socială mult mai accentuată, ca și la inegalitate mai mare decât înainte în ceea ce privește problema sănătății (Giamio S. și Manow P., 1999, p. 993). De fapt, mai mult de patruzeci de milioane de oameni (aproximativ cinsprezece la sută din totalul populației) nu au asigurare de sănătate (Mishra R., 1999).

Politica economică

Modelul Statelor Unite ale Americii s-a bazat, începând cu anii 1970, pe eficiența economică și pe bunăstarea societății, altfel spus, pe bunăstarea generală a întregii populații. În ultimele două decade, reforma fiscală (impozitare scăzută), reducerile din cadrul programelor bunăstării și slujbele cu salarii mici au dus la creșterea inegalității și a sărăciei în Statele Unite ale Americii (Mishra R., 1999). Oricum, începând cu 1995, situația a început să se schimbe și, datorită dublării angajării, salariile au început să crească, iar veniturile familiale s-au îmbunătățit. Rata sărăciei a scăzut de la 15,1% în 1993 la 13,3% patru ani mai târziu (Minz B., 1998).

Nu în ultimul rând a crescut inegalitatea, deoarece cei bogați au devenit chiar și mai bogați, datorită revoluției tehnologice din cadrul sectoarelor economice care au generat noi investiții și noi locuri de muncă, ducând la o creștere economică în Statele Unite ale Americii.

Mai mult de atât, reformele de pe piața muncii au ajutat la procesul de dezvoltare, deoarece muncitorii a trebuit să lucreze peste program pentru a-și acoperi cheltuielile, în condițiile unor salarii mici și ale riscului de a fi dați afară (Minz B., 1998). În același timp, sistemul a fost susținut de cerere, datorată utilizării masive a cărților de credit și creșterii speculative a stocului pieței.

Creșterea permanentă a bunăstării societății nu poate rămâne constantă pentru o perioadă lungă de timp, din moment ce economia și ritmul acesteia se pot schimba. Pe de altă parte, piața muncii devine din ce în ce mai dezorganizată, datorită flexibilității și dereglării contractelor de muncă.

Din moment ce sistemul bunăstării nu este pregătit să se confrunte cu o creștere a șomajului în situația unei crize, sărăcia și inegalitatea vor crește puternic.

Forțele sociale și politice

În Statele Unite ale Americii, munca a fost demobilizată politic și organizațional. Schimbările din cadrul structurii economice în ceea ce privește participarea femeilor, migrarea către noile zone economice și o politică conservatoare orientată către reducerea influenței sindicatelor au dus la apariția celei mai scăzute rate de sindicalizare din 1975. Aceasta a fost mai mică de 15% în 1998, conform sondajelor Biroului de Recensământ din Statele Unite ale Americii. Principala consecință a acestui fapt este dezorganizarea pieței muncii: flexibilitate ridicată, salarii mici, ore prelungite de muncă, protecția sănătății scăzută, asigurări de șomaj scăzute, dispariția politicilor pieței muncii și, în cele din urmă, o mare segmentare a forței de muncă, cu un număr mare de muncitori prost plătiți, aproape de limita sărăciei. Din această cauză, Edlund J. (1999, p. 363) susține ideea conform căreia va avea loc probabil o nouă creștere a conflictului dintre clase, care va regenera statul bunăstării al Statelor Unite ale Americii.

Partidul Democrat a reprezentat factorul fundamental al statului bunăstării din Statele Unite ale Americii. Acesta a fost și ar trebui să fie principalul pion în cadrul relației cu statul bunăstării.

Statul bunăstării american este puternic fragmentat (Akard T., 1998) și cu tendință puternic dominantă conservatoare, datorată suportului economic al oamenilor de afaceri în cadrul campaniilor electorale costisitoare. Divizarea partidului se datorează orientării etnice a sistemului bunăstării (Walters R., 1998). Scindarea etnică a constituit cauza creșterii conservatorismului ideologic în cadrul societății ca un întreg și, astfel, și în cadrul Partidului Democrat.

În termeni generali, putem afirma că demobilizarea politică a muncitorilor și slăbirea Partidului Democrat reprezintă principalele cauze ale puternicei tendințe reziduale care s-a dezvoltat mai târziu în cadrul statului bunăstării din Statele Unite ale Americii. Ambele cauze sunt legate una de alta și ambele trebuie să se schimbe pentru a putea modifica acea tendință.

O ultimă constatare în ceea ce privește statul bunăstării liberal al Statelor Unite ale Americii este cu referire la participarea politică. Programele pentru testarea mijloacelor sunt dăunătoare democrației, deoarece ele distrug cetățenia. Săracii care depind de bunăstarea

americană nu au încredere în guvern și nu votează. Programele reziduale ale bunăstării au un efect demobilizator.

3.4.2. Cazul Suediei

Statul bunăstării suedez este bine cunoscut ca fiind cel mai bun exemplu al regimului social-democrat care, după părerea lui Esping-Andersen G. (1999, p. 78), cuprinde cel mai ridicat nivel al bunăstării sociale și al egalității.

Originea statului bunăstării din Suedia se găsește în cadrul pactului social din 1938, în cadrul căruia găsim o formulă pozitivă pentru capital și compromisul muncii (Esping-Andersen G. 1985, p. 200). Acest pact a stabilit granițele în cadrul cărora se desfășurau negocierile managementului muncii și care serveau ca bază pentru relațiile muncii armonioase, cu recomandări în ceea ce privește salariile, condițiile de muncă și beneficiile limită pentru încheierile de contracte. Această orientare a fost mai târziu extinsă ca bază a statului bunăstării suedez, în cadrul agriculturii și al muncitorilor din sectorul public.

Expansiunea statului bunăstării suedez s-a produs după al doilea război mondial, într-un ritm rapid. Cheltuielile publice au fost de 24% din produsul intern brut până în 1950 și au ajuns la 62% în 1980, cu o investiție socială de 60% din totalul sumei. După cum explică Olsson S.E. (1990, p. 117), au fost urmați câțiva pași pentru dezvoltarea unui serviciu universal intensiv al politicii sociale. După război, împreună cu programele de angajare, au fost introduse beneficiile cu rate fixe: pensiile de bază, alocațiile obișnuite pentru copii, asigurările în bani în caz de boală. Pensia suplimentară națională în funcție de venit a fost introdusă în 1950. Pe parcursul anilor 1960, serviciile publice, cum ar fi asistența socială și educația, s-au extins. Începând cu anii 1970, a avut loc extinderea funcțiilor și îmbunătățirea nivelului beneficiilor.

Înțelegerile corporatiste au fost posibile deoarece sindicatele sunt puternice în Suedia. După cum scrie Pierson P. (1996, p. 150), Suedia reprezintă un bun exemplu de „resurse ale puterii” în cadrul clasei sociale bazate pe statul bunăstării.

Dar nu numai înțelegerile corporatiste sunt relevante: există o relație atât de puternică între uniunile sindicale și guvernele social-democrate încât putem afirma că acestea reprezintă factorul fundamental al modelului suedez. Conform lui Olsson S.E. (p. 230), modelul suedez poate să fie explicat și prin stabilitatea sistemului politic și, în mod deosebit, prin

---

guvernarea Partidului Social-Democrat, care a obținut aproximativ 45% din voturi din 1930 și s-a aflat aproape întotdeauna în cadrul guvernului. Doar între 1976-1982 și 1991-1994 socialiștii nu au participat la conducerea guvernului.

Există, de asemenea, și o distincție ideologică specială în cadrul modelului suedez, după cum explică Tilton T. De fapt, social-democrația suedeză a fost dominantă din punct de vedere cultural și a inspirat mișcarea muncitorească pe parcursul unei perioade de timp extinse din secolul douăzeci.

Principiile dominante ale politicilor economice și sociale au fost reprezentate de ideile democrației integrale sau de „națiune” (Hamman K., 2000), cu referire la găsirea unei căi de a construi consensuri. Aceasta a constituit o determinantă pentru organizarea statului bunăstării potrivit tezei lui Myrdal A. referitoare la integrarea dintre eficiența economică și egalitatea socială (Tilton T., 1990, p. 145) și propunerii conform căreia expansiunea sectorului public va îmbunătăți libertatea și siguranța (Tilton T., 1990, p. 214).

Social-democrația suedeză a fost întotdeauna în favoarea unei piețe cu o economie eficientă, dar în același timp guvernele au susținut politicile conform cărora trebuie să existe un anumit control social asupra pieței. În termeni practici, social-democrația suedeză și-a dezvoltat ideile printr-o strategie economică bazată pe „politica activă a pieței muncii” și pe „politica salariului solidar” realizate prin negocierile colective centralizate. Aceasta a dus la acceptarea din partea muncitorilor a reducerilor salariale în schimbul unei angajări cu normă întreagă și a extinderii statului bunăstării.

Suedia a dezvoltat o politică economică expansivă specific keynesiană, ajutându-se de moderarea salarială și controlul fiscal cu scopul de a organiza o economie națională deschisă, orientată către exporturi, care trebuie să fie în același timp foarte competitivă și eficientă.

Aspectul central al politicii economice îl constituia alocarea resurselor de la sectoarele cu productivitate scăzută către cele cu productivitate ridicată. Mai mult de atât, aceasta a afectat direct piața muncii, unde, în timp cât se încerca obținerea unei productivități ridicate, se urmărea și de-comodificarea muncii în termenii lui Esping-Andersen G. Altfel spus, prin practicile ocupaționale, programele de realocare a muncitorilor și a instituirii angajării colective, companiile puțin competitive au fost eliminate. Mai mult de atât, s-a produs schimbarea tehnologică și s-a îmbunătățit competitivitatea economiei, facilitând schimbarea structurii sale. Între timp, aceasta a eliminat stresul tradițional al muncitorilor produs de teama șomajului datorită schimbărilor tehnologice.

Politica economică orientată către angajarea cu normă întreagă a constituit un punct central al modelului economic suedez și baza statului bunăstării, îndeosebi atunci când universalismul sistemului care reprezintă o caracteristică distinctivă a regimului bunăstării este strâns legat de universalismul angajării (Clayton R. și Pontusson J, p. 77).

În ceea ce privește angajarea, un element care distinge cazul suedez de altele îl reprezintă participarea femeilor pe piața muncii la 80%, fiind cea mai ridicată rată din lume. Acest fapt a fost posibil prin dezvoltarea sistemului creșelor, concediilor parentale și ajutoarelor de maternitate și, în mod deosebit, prin extinderea serviciilor bunăstării care sunt utilizate de femei. Conform lui Esping-Andersen G. (1998, p. 13), în opoziție cu Statele Unite ale Americii, participarea femeilor pe piața muncii a creat egalitate între femei și bărbați și sărăcia în cadrul familiilor monoparentale a devenit nesemnificativă.

Succesul modelului social-democrat a fost evident înainte de criza economică din 1971-1973. A avut loc o creștere economică ridicată, salarii mari și un sistem al bunăstării universal, cuprinzător, generos și egalitar. În cadrul modelului suedez, politica socială bazată îndeosebi pe servicii publice a completat o politică economică de succes. De fapt, o diferență în cadrul cazului suedez o constituie faptul că perioadele de constituire ale statului bunăstării se inversează în raport cu alte țări. Primul pas l-a constituit politica economică bazată pe negocierile colective, cel de al doilea pas - și în același timp dependent de succesul celui dintâi - a fost politica redistributivă.

De fapt, sistemul asigurării sociale a fost conturat mai târziu decât în alte țări și a fost posibilă realizarea acestui lucru doar în situația unor creșteri majore în cadrul productivității muncii. Aceasta este cauza pentru care serviciile sociale au putut fi dezvoltate comprehensiv după anii 1960.

Restrângerea și reforma

După perioada crizelor petrolului, socialiștii au pierdut guvernul în 1976 și o perioadă de „dezorientare și eșec în confruntarea cu realitățile economice” a început, conform lui Heclø H. și Madsen H. (1998, p. 61), cu subvenții pentru unele industrii și cu preluarea de către stat a unor întreprinderi sortite eșecului.

În 1982, când social-democrații s-au întors la guvernare, criza se extinsese, iar rata șomajului mare, inflația ridicată și salariile crescute limitau politica activă a pieței muncii. Măsurile luate au condus la reduceri majore în cadrul cheltuielilor publice, eliminarea subvențiilor pentru firme, reduceri salariale, dereglările piețelor financiare, devalorizarea coroanei.

În 1985, cererea de bunuri pe piața internațională a crescut, iar șomajul și deficitul au scăzut. Unele schimbări importante au fost adoptate, cum ar fi reforma fiscalității în 1989, care a redus ratele impozitării marginale până la 50% pentru cei din categoria cu venituri mai ridicate.

În 1991 s-a produs o nouă schimbare în cadrul guvernului, atunci când social-democrații au avut rezultate electorale foarte scăzute, doar 37,7% din voturi. Situația economică s-a înrăutățit sub conducerea noului guvern. Produsul intern brut a scăzut, iar șomajul a ajuns la 12,5% în 1993, astfel încât cheltuielile sociale au ajuns la 40,3% din produsul intern brut în acel an. Social-democrații revin la guvernare în 1994, când a avut loc o mare dezbatere electorală în ceea ce privește statul bunăstării. Liberalii și conservatorii, cum ar fi Heckser G. (1984), au acuzat social-democrații de omiterea instituirii politicii neoliberale care traversa Europa și care propunea dereglementări, privatizarea și restrângerea statului bunăstării. În cadrul Partidului Social-Democrat s-a dezvoltat un nou punct de vedere conform căruia era necesară recăpătarea competitivității economice pe piața internațională, îmbunătățind stimulentele pentru oamenii de afaceri, prin moderarea salariilor și prin reforma impozitelor.

Ca rezultat al constrângerilor economice și al dezbaterii politice, au avut loc importante schimbări în anii 1990. O strategie a conservatorilor a constituit-o reducerea puterii sindicatelor. Unele organizații patronale au decis în 1990 să elimine negocierile centralizate, iar în 1991, să-și retragă reprezentanții de la conducerea tuturor agențiilor de stat (Stephens J.D., 1998, p. 50). În 1993, guvernul conservator a separat sindicatele de managementul beneficiilor șomajului. În ciuda acestor măsuri, sindicatele au rămas de maximă importanță în cadrul politicii suedeze, din moment ce negocierile centralizate s-au menținut la nivel regional, iar guvernul social-democrat din 1994 a readus sindicatele către managementului șomajului. Toate acestea arată că statul bunăstării suedez a rămas încă de la început un sistem politic polarizat, bazat pe clasele sociale (Kuhnle S., 2000, p. 219).

Mai mult de atât, guvernul conservator din 1991 a reglementat privatizarea parțială a furnizării serviciilor. În cadrul educației, a fost introdus sistemul garantului pentru a permite familiilor să aleagă în mod liber între școlile publice și cele private (pe atunci, statul finanța o parte a sistemului școlilor particulare). Totodată, statul a început să finanțeze asistența particulară zilnică, iar în domeniul sănătății a oferit posibilitatea alegerii unui doctor din cadrul sistemului „ligii medicilor”.

Social-democrații au menținut aceste măsuri după 1994, pentru a combate birocrăția. Aceste măsuri nu par să fie importante din moment ce ele reprezintă un procentaj foarte mic al cheltuielilor de stat și, după cum

afirmă Kuhnle S. (p. 211), „statutul” statului bunăstării rămâne. Scopul este foarte limitat în comparație cu cazul britanic (Clayton R. și Pontusson J., p. 92).

Alte decizii luate în 1991 au fost susținute de social-democrați, îndeosebi unele reduceri în cadrul pensiilor, beneficiilor șomajului și încasărilor în bani pe caz de boală (Stephens J.D., 1998, p. 48).

După cum scriu Clayton R. și Pontusson J. (p. 87), în opoziție cu Statele Unite ale Americii, reducerile beneficiilor promovate de guvernele suedeze începând cu 1990 s-au extins mai mult sau mai puțin, chiar și de-a lungul întregului grup de programe. Pe parcursul reformelor începute în 1990, a avut loc o înțelegere generală în ceea ce privește schimbarea sistemului de pensii. Legea a fost aprobată în 1998, iar reforma va dura douăzeci de ani. Revizuirea pensiilor a fost votată de o coaliție formată din Partidul Social-Democrat (SAP) și partidele majore nesocialiste, fiind, de asemenea, și o înțelegere tacită în rândul angajatorilor și al sindicatelor. Reforma în domeniul pensiilor corelează explicit contribuțiile și beneficiile, iar sistemul o să piardă mult din caracterul său redistributiv (Anderson K.M., 2001, p. 1079).

Oricum, a avut loc o schimbare semnificativă în cadrul asigurării șomajului, care este reprezentativă pentru statul suedez corporatist al bunăstării. Asigurarea șomajului, îndeosebi beneficiile legate de venit, sunt coordonate de sindicate și sunt strâns legate de o politică activă a pieței muncii, datorită faptului că beneficiile pot fi acordate pe termen lung atunci când șomerii participă la programe de recalificare.

Atunci când coaliția guvernamentală nonsocial-democrată a preluat conducerea în 1991, reforma asigurării pentru șomaj a devenit prioritară (Anderson K.M, p. 1080), iar numărul de șomeri a crescut brusc în acel moment (Clayton R. și Pontusson J., p. 77). Împreună cu reducerile beneficiilor, guvernul a introdus legislația care elimină monopolul sindicatelor în vara anului 1994. Oricum social-democrații au inversat aceste măsuri câteva luni mai târziu, când au revenit la putere, și drept compensare au negociat cu sindicatele o stabilire a unui nivel de reducere a beneficiilor: rata de înlocuire de 80% în loc de prima variantă de 90% și o așteptare de cinci zile (ambele adoptate mai întâi de guvernul nonsocial-democrat) împreună cu o perioadă de calificare de șase luni.

Este de reținut că, din 1994, o politică bine definită a social-democraților a reprezentat-o creșterea cheltuielilor guvernamentale în cadrul politicilor pieței muncii active.

Deși aveau loc reforme importante în cadrul sistemului, putem spune, conform lui Lindbom A. (2001, p. 187), că Suedia, spre sfârșitul anilor 1990, se păstrează ca regim social-democrat al bunăstării. Mai mult de atât,

putem fi de acord și cu Anderson K.M. (p. 1064) în ceea ce privește faptul că Partidul Social-Democrat și sindicatele sunt încă reprezentanți importanți în cadrul luptelor politice în ceea ce privește statul bunăstării. De fapt, după cum au subliniat Clayton R. și Pontusson J. (p. 96), reformele statului bunăstării în Suedia pot fi privite ca răspuns la presiunea politică din punctul de vedere al coaliției angajatorilor și a muncitorilor din cadrul sectorului de exporturi și multinațional.

Două concluzii rezultă din cele prezentate și analizate mai sus. Prima se referă la faptul că sistemul bunăstării suedez a fost și rămâne un rezultat al unui model economic raportat la dezvoltarea unei economii orientate către exporturi (Lindbom A., p. 188), iar a doua, aceea că înțelegerile corporatiste au fost necesare pentru îmbunătățirea productivității în același timp în care au înlesnit schimbările tehnologice. Din această cauză, numai cu acordul sindicatelor a fost posibil să se reformeze sistemul bunăstării, din moment ce menținerea asigurării sociale de bază era o condiție a sectorului privat pentru a se putea susține public reducerile și reformele sectorului (Clayton R. și Pontusson J., p. 97).

Rezultatul tuturor acestora îl reprezintă faptul că statul bunăstării social-democrat suedez se păstrează într-o stare bună și continuă să fie puternic redistributiv. Mai mult de atât, este orientat spre a transforma o economie deschisă în ceva într-adevăr eficient, cu angajări cu normă întreagă, astfel încât să nu existe nici o incompatibilitate între eficiența economică și echitatea socială. Bazele întregului sistem depind de puterea social-democrației și a sindicatelor (Anderson K.M., p. 1088). Misterul în ceea ce privește evoluția cazului suedez în viitor pare mai puțin legat de eficiența economică decât de perceperea faptului că, în mod aparent, acesta a ajuns la limitele înțelegerii, universalismului sau ale generozității beneficiilor (Stephens J.D., p. 55; Kuhnle S., p. 224).

3.4.3. Analiza comparată: Statele Unite ale Americii și Suedia

Formarea și reforma statelor bunăstării

Se poate spune că formarea statului bunăstării rămâne o temă centrală, care trebuie înțeleasă în fiecare dintre cazuri în ceea ce privește natura și schimbările sale. Astfel, separarea dintre asigurarea socială și bunăstare, pe de o parte, și scindarea etnică, pe de alta, care se aflau la originea statului bunăstării explică de ce politicile restrângerii afectează doar beneficiile pe baza testării mijloacelor din Statele Unite ale Americii.

În Suedia, formarea corporatistă a statului bunăstării împreună cu legătura dintre politica socială și politica pieței muncii active, care au pus bazele sistemului după cel de-al doilea război mondial, constituie încă

puncte determinante. Pe parcursul anilor 1990, restrângerea statului bunăstării din anii 1980 a fost transformată în reformă. Motivul a fost acela că liberalizarea și reforma piețelor datorate globalizării anilor 1980 au crescut necesitatea controlului economic și social al guvernelor din țările europene. Aceasta se datora guvernului social-democrat, după cum s-a întâmplat în Suedia.

Mai mult de atât, au apărut noi obiective care vor consolida puterea statului bunăstării în viitorul apropiat: integrarea femeilor în cadrul muncii, migrarea și multiculturalismul, ajutorarea lumii a treia etc.

Cazul Statelor Unite ale Americii este diferit față de celelalte țări, de la blocarea dezvoltării sale din anii 1970, datorită presiunii ideologice conservatoare și divizării pe motive etnice. De exemplu, politica restrângerii a anilor 1980 a redus doar beneficiile în cadrul programelor prin testarea mijloacelor, care au dus la creșterea sărăciei și inegalității îndeosebi în rândul minorităților etnice.

În 1990, nu era posibilă dezvoltarea unui sistem al serviciului de asigurare a sănătății, iar eșecul programului de reforme a creat o reacție opusă în cadrul minimalizării beneficiilor sănătății stabilite prin contractele muncii. Acest fapt a redus chiar protecția sănătății pentru o mare parte a muncitorilor.

Tendința conservatoare de a trata sărăcia într-un mod ideologic de bază, apelând la etica muncii și neraportând sărăcia la politica pieței muncii active, nu rezolvă problema în totalitate. Programul american, care raportează beneficiile pe baza testării mijloacelor la o anumite contribuție prin muncă, se află la distanță de politicile social-democrate ale pieței muncii. Programul american trebuie să fie considerat ca fiind un program care luptă de fapt împotriva sărăciei. Politica activă a pieței muncii din Suedia stabilește o relație între beneficiile șomajului și serviciile sociale, cum ar fi educația și asistența socială, și nu luptă doar împotriva sărăciei, ci adaptează și forța de muncă la schimbările tehnologice, ajutându-i pe șomeri să-și găsească un loc de muncă.

Forțele sociale și statul bunăstării

Fiecare stat al bunăstării a rezultat dintr-o anumite coaliție a grupurilor sociale și politice. Pentru Statele Unite ale Americii, aceasta a fost o coaliție formată sub ghidarea Partidului Democrat, dar aceasta a fost o coaliție extinsă, care cuprindea câteva grupuri care dețineau putere de veto, făcând astfel dificilă dezvoltarea unui stat al bunăstării universal. Sindicatele au jucat un rol important în anii 1930, atunci când programele publice ale bunăstării erau legate de beneficiile pieței muncii, cum ar fi

pensiile sau beneficiile șomajului. Mai târziu, presiunea sindicatelor în favoarea statului bunăstării a fost redusă de conflictul etnic: muncitorii albi bine plătiți versus populație de culoare săracă și dependentă de statul bunăstării.

În Suedia, coaliția era dominată de sindicatele aliate cu social-democrația și a fondat un stat al bunăstării bazat pe înțelegeri sociale între sindicate și asociațiile angajatorilor. Puterea uniunilor comerciale a fost întotdeauna un factor dominant al statului bunăstării suedez.

În ceea ce privește cazul Statelor Unite ale Americii, este de precizat faptul că a existat o relație apropiată între statul bunăstării și Partidul Democrat, astfel încât să poată fi dezvoltat atunci când coaliția Partidului Democrat se află la putere, existând, de asemenea, și un sprijin puternic din partea mișcării muncitorești. Astăzi, criza Partidului Democrat se datorează în parte unei crize a parteneriatului sindicatelor.

Slăbiciunea și dezorganizarea sindicatelor americane s-au datorat supradezvoltării sectorului de servicii, iar mobilitatea geografică și a sectoarelor economice produsă de schimbarea tehnologică a fost combinată cu o politică conservatoare de a lupta împotriva influenței sindicatelor. Oricum, noua politică economică se bazează în mod deosebit pe salarii mult mai scăzute, cu contracte pe termen scurt sau parțiale și fără asigurări de sănătate. Aceasta ar putea să facă posibilă o nouă coaliție electorală în jurul Partidului Democrat, în favoarea unei noi piețe a muncii ca politică și, drept rezultat, ca suport pentru statul bunăstării. În orice caz, această nouă coaliție trebuie să ia în considerație minoritățile, cum ar fi afro-americii, din moment ce aceștia reprezintă un grup mare de beneficiari ai programelor statului bunăstării. Noua coaliție trebuie să elimine linia despărțitoare a intereselor dintre aceste minorități, care sunt în mod deosebit lucrători prost plătiți, ce trăiesc aproape de limita sărăciei, și majoritatea muncitorilor profesioniști albi bine plătiți. Până acum, această linie a constituit principala cauză a lipsei suportului politic în favoarea unui stat al bunăstării comprehensiv.

Tipul politicii economice

Există noi condiții în ceea ce privește economiile societăților capitaliste avansate în comparație cu ceea ce era în anii 1970. La noile piețe ale muncii, la realocarea companiilor și la creșterile din cadrul competitivității financiare, s-a adăugat schimbarea tehnologică în dezvoltarea sectorului serviciilor. Problema principală care a rezultat din toate acestea a fost șomajul structural, influențat de noi emigranți din cadrul economiilor mai puțin dezvoltate.

Pentru a combate șomajul, s-au instituit noi politici economice și ale pieței muncii. Cheltuielile sociale s-au extins prin intermediul asigurării șomajului, pensiilor și a altor beneficii care aveau drept scop lupta împotriva sărăciei și noi programe de pregătire pentru muncitori. Un efect secundar al schimbărilor economice a fost reformarea impozitelor, care avea drept scop creșterea investițiilor datorată competitivității financiare, dar care a dus la reducerea venitului cu scopul de a finanța politicile bunăstării. Problemele economice au afectat întreaga natură a statului bunăstării: dereglementare, reforma sectorului public etc.

În Suedia, guvernele social-democrate au adoptat un amestec de politici vechi keynesiene ale intervenției statale în economie și politici neo-liberale de dereglementare a sectorului public și un management privat nou al serviciilor bunăstării pentru a le reduce costurile și a le îmbunătăți calitatea. Datorită presiunilor sindicatelor din Suedia, politica activă a pieței muncii care a fost pusă în funcțiune în 1960 a rămas la baza reformei economice.

Cazul Statelor Unite ale Americii subliniază o mare diferență pe baza criteriului său dominant neoliberal din anii 1970. Acesta se bazează pe o flexibilitate completă a pieței muncii și pe abandonarea politicii keynesiene fiscale, eliminând intervenția statului și susținând un plan pentru un deficit public zero și un buget echilibrat. Mai mult de atât, în Statele Unite ale Americii s-a adoptat o politică monetară orientată către rate ale dobânzilor scăzute. Marea flexibilitate a pieței muncii este explicată de lipsa interesului în societatea tradițională nord-americană în cadrul politicii industrial-corporative, dar în mod curent se datorează lipsei de forță a sindicatelor și relației deficitare dintre sindicate și muncitorii cu salarii scăzute. Noua politică economică s-a bazat pe o creștere economică și susținerea bunăstării sociale în mod rezidual. Aceasta înseamnă că doar un stat al bunăstării minimal, „un cuib al siguranței”, este acceptat, lucru care este privit chiar ca o povară economică pentru societate. După cum s-a întâmplat și cu asistența socială, bunăstarea a fost considerată un produs pe care oamenii ar trebui să îl aleagă și să cumpere conform intereselor și nevoilor lor.

Deși principalul efect al politicilor neoliberale l-a constituit o îmbunătățire a creșterii economice în Statele Unite ale Americii, au fost detectate și efecte nedorite. Mai întâi, s-a stabilit un dualism printre muncitori, o divizare între muncitorii profesioniști bine plătiți, cu contracte pe termen lung, și muncitorii cu salarii mici cu contracte pe termen scurt sau cu slujbe cu jumătate de normă și fără vreo protecție socială. De asemenea, a avut loc o creștere a sărăciei în ultimele două decade și o dezvoltare a dependenței față de bunăstare, care a început să fie redusă doar în ultimii ani, datorită creșterii economice puternice. În cele din urmă,

---

a avut loc o creștere a inegalității, deoarece cei înstăriți au devenit și mai bogați.

Schimbările în cadrul politicilor sociale

Politica socială este o sursă a dimensiunii statului bunăstării în Suedia. Aceasta este puternic relevantă sub conducerea social-democrată, din moment ce reprezintă calea spre dezvoltare și duce la creșterea echității sociale. Mai mult de atât, constituie un element central pentru generarea solidarității în cadrul grupurilor sociale.

Cazul Statelor Unite ale Americii este cel mai bun exemplu de model contrar, deoarece asigurarea socială este un serviciu privat pentru marea majoritate a oamenilor. Accesul la asigurarea socială este limitat la muncitorii ieșiți la pensie prin intermediul serviciului public Medicare și pentru muncitorii care au o asigurare a sănătății menționată în cadrul contractului lor de muncă. Pentru restul, aceasta reprezintă un beneficiu prin testarea mijloacelor prin intermediul Medicaid. Eșecul reformei sistemului sănătății din Statele Unite ale Americii pe parcursul anilor de început ai conducerii lui Clinton a condus la eșecul parțial al Partidului Democrat ca partid probunăstare.

Au avut loc unele reforme și adaptări în cadrul politicilor sociale în cele două cazuri. Pensiile pentru vârstnici au fost reformate conform schimbărilor demografice, prin creșterea calificărilor și restricționarea accesului, raportând pensiile la contribuții și promovând asigurarea particulară, însă, în termeni obișnuiți, funcția sa socială rămâne aceeași.

Alături de serviciile sociale, asistența medicală a fost reformată pentru a reduce costurile. În Suedia au fost introduse unele restricții în cazul unor tratamente și s-a generalizat un management privat limitat, pentru a se îmbunătăți calitatea serviciilor pentru sănătate.

Echitatea socială versus eficiență economică

În termenii eficienței economice și ai echității sociale, se pot găsi două situații opuse în cele două cazuri discutate.

În ceea ce privește cazul suedez, datorită influenței sindicatelor și a politicilor sociale și economice ale guvernului social-democrat, echitatea socială reprezintă un obiectiv care poate fi atins prin intervenția statului în politica socială. Oricum, succesul politicii sociale depinde de exporturile unei economii mici și eficiente. Economia este eficientă doar dacă piața muncii este bine organizată. În cele din urmă, aceasta duce la o politică

socială care ajută la îmbunătățirea relațiilor industriale. Drept concluzie, echitatea socială depinde de piața muncii.

Statele Unite ale Americii reprezintă cazul contrar. Ca în toate celelalte țări, eficiența economică duce la o bunăstare generală care reprezintă baza echității sociale. Oricum, ideologia conservatoare dominantă susține ideea că doar în cazul pensionarilor ar trebui ca statul să intervină cu o bunăstare organizată și că este responsabilitatea fiecărei persoane în parte să obțină prin efort individual propria bunăstare. Mai mult de atât, se consideră că intervenția statului reduce capacitatea societății de a fi eficientă. Bunăstarea ar trebui să fie o problemă a societății, și nu a statului. Însă rezultatele acestei ideologii dominante sunt că sărăcia nu este eliminată, că săracii sunt stigmatizați și că relațiile sociale generează supraexploatarea muncitorilor angajați în slujbe cu salarii scăzute.

CAPITOLUL 4

TEORIILE ȘI TIPOLOGIILE STATULUI BUNĂSTĂRII

4.1. Teoriile bunăstării

4.1.1. O analiză comparativă a teoriilor statului bunăstării

O prezentare și o analiză critică adecvată a teoriilor despre statul bunăstării au fost făcute aprofundat de Esping-Andersen G., 1987, și Pierson P., 1991.

Autorii teoriilor își propun să explice: Care sunt forțele și mecanismele care marchează direcțiile și ritmul de dezvoltare al statelor bunăstării? Cum relaționează structurile economice și de clasă, instituțiile și programele statului bunăstării? Ce rol joacă factorii de proces, mecanismele de decizie, elementele de organizare?

Ideea generală care se desprinde din teoriile despre statul bunăstării este aceea că se face o distincție între teoriile economice și teoriile regimului, cu mențiunea că cele din urmă predomină în cercetările recente.

Teoria economică keynesiană referitoare la statul bunăstării va fi prezentată detaliat în capitolul 5, iar teoria regimului în capitolul 6.

Teoriile economice sunt strict cauzale, deoarece combină una sau două variabile independente de natură politică cu o variabilă dependentă și care are legătură cu statul bunăstării. Prin variabila dependentă se măsoară beneficiile câștigate sau pierdute în urma dezvoltării statului bunăstării în anumite direcții. Ar putea fi vorba de beneficiile unor anumite grupuri, ale căror caracteristici sau resurse ar constitui, în acest caz, variabilele independente. Sau variabila dependentă a statului bunăstării ar putea fi un fel de rezultat bun sau rău, cum ar fi competitivitatea sau dimensiunea fiscală a politicilor sociale, caz în care variabilele independente ar fi de o natură mai generală.

După publicarea lucrărilor lui Esping-Andersen G. și Korpi W. la mijlocul anilor '80 din secolul trecut, cercetătorii au început, din ce în ce mai

mult, să se întoarcă spre teoriile „regimului”, admițând că diferitele state ale bunăstării pot fi clasificate, într-o manieră ideală, în „regimuri”- combinații complexe ale unui număr de trăsături caracteristice statului bunăstării. Uneori regimurile sunt gândite ca fiind *structural integrate*: un număr de caracteristici instituționale legate de programele sociale și de programele destinate pieței muncii. Altele, ele sunt considerate *normativ integrate*: grupări de trăsături ale politicilor și ideologiilor din domeniile socialului și pieței muncii (precum și al sănătății, locuințelor și educației).

Teoria „regimului” nu este întotdeauna cauzală. Spre deosebire de autorii anilor `80 care foloseau regimurile ca variabilă independentă și rezultatele societale ca variabile dependente, acum regimurile sunt văzute mai mult ca un mod de a clasifica descriptiv dezvoltările politicilor.

Undeva între teoria economiei politice și teoria regimului, se face intrarea pe tărâmul *instituționalismului*. Instituționalismul este un concept care se întinde de la raționalismul economic ortodox (în care instituțiile sunt un lucru obișnuit și sunt alese rațional) până la sociologia clasică (în care instituțiile sunt fapte istorice fundamentale sau obiceiuri sociale sacre).

Economia politică poate cu ușurință să includă instituțiile ca fiind variabile de intervenție între resurse și rezultate. Dar folosirea teoriei instituționaliste implică cumva slăbirea legăturilor strict cauzale dintre un set de variabile și celălalt. Dacă, între cauzele care determină structura și numărul clasei muncitoare și efectul generozității planurilor de ajutor de șomaj, introducem instituția corporatismului, atunci reducem posibilitatea de a concluziona direct de la „număr redus de muncitori calificați” la „programe mai puțin generoase”.

În ciuda faptului că teoriile regimului și instituționalismului predomină, argumentele economiei politice sunt importante, pentru că determinarea cauzalității este considerată piatra de hotar a exactității științifice. Începând cu anii '70, economia politică comparată a statului bunăstării s-a dezvoltat semnificativ. Cele mai mari eforturi s-au făcut la nivel descriptiv, în încercarea de a găsi o cale de comparație a diverselor state ale bunăstării. În calitate de concepte de politici, ele sunt inițial compuse din elemente idiosincretice, definite de termeni legali învechiți, care pot fi înțeleși doar în relație cu instituțiile naționale specifice. Primele încercări de comparație au fost destul de brute, măsurând eforturile statelor bunăstării în domeniul cheltuielilor publice sociale și explicându-le prin variabile cuantificabile, cum sunt procentele electorale sau grupele de vârstă.

După eforturile considerabile de a găsi o bază de comparație, eforturi orchestrate printre alții de Flora și Esping-Andersen (Flora P., 1986; Esping-Andersen G., 1990), s-a atins un nivel de comparabilitate suficient

de mare pentru a permite mai multă analiză teoretică. Multe dintre aceste analize au fost de tipul economie politică.

Voi încerca pe scurt doar să clasific analizele economice în diferite tipuri metodologice, în funcție de explicațiile pe care ele le caută și de mecanismele cauzale pe care le aplică.

În primul rând, analizele diferă în *perspectiva explicativă*, deoarece se concentrează asupra:

- *structurii*: natura beneficiilor căutate și diviziunile dintre grupurile competitoare;
- sau *actorilor*: organizațiile participante, partide și ideologii, arene și strategii.

În al doilea rând, ele diferă prin modul în care aplică *mechanismele cauzale* care pot fi fie *economic*: competitivitate, probleme fiscale, fie *politic*: putere, resurse, poziții.

Figura 4.1. Economia politicilor statului bunăstării

PERSPECTIVE EXPLICATIVE	ECONOMICE	POLITICE
STRUCTURĂ	1. <i>Macro: politici fiscale</i> <i>Micro: alocație și distribuție</i>	3. <i>Interese de clasă;</i> <i>Programe ale partidelor</i>
ACȚIUNE:	2. <i>Distorsiunea pieței;</i> <i>Structuri de motivare</i>	4. <i>Electorat</i> <i>Guvern</i>

Din perspectivă economică:

1. Dezvoltarea statelor bunăstării a fost explicată ca o încercare de a utiliza cheltuielile publice - politici fiscale în tiparul keynesian. Transferuri largi și mari mase de angajați publici erau percepute ca o cerere pentru extinderea măsurilor în domeniu. Politicile au apărut ca răspuns la presiunile din partea politicului și mai puțin ca implementări ale teoriei economice. Același lucru este valabil și pentru explicarea statului bunăstării ca fiind un instrument de alocare a beneficiilor.

2. Dintr-o perspectivă de acțiune sau procesuală, statul bunăstării a fost privit ca un efect al existenței unor mecanisme de piață incomplete. Când piețele nu sunt lăsate să funcționeze, apar dezechilibre în piață, iar statul este obligat să intervină (Barr N., 1992). În acest sens, diferite grupuri se pot folosi de instituțiile statului bunăstării pentru a obține beneficii. Grupurile cu mai puțin succes pe piață au o motivație pentru a cere măsuri de redistribuire din partea statului.

Din perspectivă politică:

3. Statul bunăstării este considerat ca un produs al unor structuri sociale - o victorie a intereselor clasei muncitoare, un compromis între muncitori și țărani-fermieri - sau ca un concept politic construit de clasa dominantă pentru a împăca muncitorii (Esping-Andersen G., 1985; Gough I., 1979; Piven F.F. și Cloward R.A., 1971). Statul mai este considerat ca o implementare a platformelor-program ale partidelor social-democrate sau ale partidelor muncitorești.

4. Din perspectiva acțiunii politice sau perspectiva procesuală, statul bunăstării poate fi privit ca un efect al democratizării și al voinței electorale a maselor. Prin vot, muncitori pot mai ușor să obțină concesiile influențând parlamentul decât să obțină creșteri de salarii pe piața muncii. Iar procesul de guvernare poate determina guvernele să garanteze concesiile din dorința de a câștiga voturi pentru a rămâne la putere sau pentru a conserva ordinea socială.

Teoriile economiei politice au un element în comun: un concept clar al cauzalității. Obiectul analizelor este ceva care cauzează altceva, iar interesul analitic se concentrează pe mecanismul (natura, forța și direcția) cauzei. Economia mai are, de asemenea, un merit, deoarece utilizează cuantificarea și cumulara. Majoritatea variabilelor care intră în modelele economice sunt suficient de abstracte pentru a putea fi cuantificate. Iar lucrând cu variabile care sunt comune atât pentru științele economice, cât și pentru cele politice, se contribuie la dezvoltarea teoretică a unor discipline clasice, precum și a statisticilor oficiale.

Problema este dată de complexitatea variabilelor cu care lucrează economia politică în domeniul statului bunăstării. A calcula corelațiile unor astfel de macrovariabile, cum sunt structurile de clasă și generozitatea statului bunăstării, presupune adesea lucrul cu foarte puține și foarte abstracte variabile menite să reprezinte o realitate bogată și complexă, astfel că chiar și economia politică cea mai sofisticată se îndepărtează de realitatea istorică, așa cum le apare ea creatorilor de politici, și de

complexitatea problemelor sociale, cu toate contextele lor existențiale și operaționale⁴.

O discuție despre dezvoltările complexe invită la o abordare mai narativă sau descriptivă. Instituționalismul reprezintă un pas în această direcție. În analizele instituționaliste, creșterea statului bunăstării și caracterul pe care acesta și l-a asumat sunt legate de dezvoltarea instituțiilor statale și societale, cum sunt sistemul de guvernare, sistemul parlamentar, sistemul de afaceri, instituția familiei, biserica etc. În astfel de analize, rolul intereselor și al motivațiilor economice este reținut, dar, în același timp, este suplimentat de rolul formativ sau de mediere pe care îl joacă instituțiile.

Complexitatea obținută în urma inserării instituțiilor în această perspectivă, care de altfel este una de economie politică cauzală, este copleșitoare: nivelurile de analiză se multiplică și la fel și posibilele conexiuni de cauzalitate. În anumite cazuri, acest lucru a dus la apariția unor studii în care s-a folosit o metodă istorică tradițională și în care nu s-a făcut nici o încercare de a localiza cauzalitatea în variabile specifice, poate chiar măsurabile. Analiza se transformă într-un tipar ideografic, o narațiune în care teoriile și reflecțiile asupra cauzalității sunt mobilizate doar atunci când este considerat necesar a explica anumite părți ale textului și nu fac parte din structura narațiunii (Ashford D., 1986).

În alte studii, au fost sugerați indicatori măsurabili sau chiar cuantificabili ai variabilelor instituționale (Esping-Andersen G., 1990). În astfel de lucrări, gradul mare de abstracțiune a conceptelor nu se potrivește cu concretismul specific al măsurilor empirice.

Instituționalismul pur și simplu adaugă cauzalitatea formei la cauzalitatea materială pe care o implică economia politică. Traiectoriile urmate, interrelațiile stabilite și formele de comportament dezvoltate în obiceiurile legitime (adică instituțiile) sunt văzute drept codeterminanți importanți care modelează opțiunile altfel cauzate de forțe economice și politice. Asupra acestui aspect au căzut de acord aproape în unanimitate toți cei care se autointitulează instituționaliști în diverse discipline ale științelor sociale. Problema codeterminării este foarte dificilă, deoarece trebuie să vorbim de forme diferite ale cauzalității? Dacă părăsim teritoriul gândirii cauzale riguroase al economiei politice, atunci ce forme ale cauzalității trebuie să imaginăm? Am părăsi în acest caz domeniul

---

⁴ Complexitatea poate fi măsurată dintr-o multitudine de perspective în ceea ce privește statul bunăstării. Acestea sunt trecute în revistă în lucrarea lui Pierson P. (1994), precum și din perspectiva practică și cea existențială, așa cum reiese din literatura despre administrarea socială.

cauzalității „externe” și am intra în cel al cauzalității interne? Care sunt implicațiile metodologice ale unei astfel de schimbări?

Soluția clasică, cea weberiană, a fost, în majoritatea analizelor instituționale, analizarea tipologiilor. Analiza tipologică este o modalitate de a grupa caracteristicile care apar de obicei împreună sau care, în mod logic, se îndreaptă una către alta, în grupări cărora li se acordă un oarecare statut teoretic.⁵

Aceste grupări - tipuri ideale - pot fi folosite fie ca variabile dependente (tipuri ale căror logică și apariție trebuie explicate), fie ca variabile independente (tipuri care cauzează efecte sociale în anumite zone). Este nevoie de aceste două abordări, deși, adesea, nu există o cauzalitate clară în analiza tipologică și nici nu există relații clar stabilite, empirice sau teoretice, între elementele care fac parte din grupare. Metoda lui Weber se baza pe o oarecare analiză istorică și pe foarte multă „intuiție logică”.

În teoria statului bunăstării, analiza tipologică a devenit **teoria regimului**. Ea începe o dată cu distincția pe care o face Titmuss R. între statele bunăstării universal, rezidual și industrial de atingere a performanțelor (Titmuss R., 1974). Schema lui, bazată pe caracteristicile programelor de politici sociale, a fost larg folosită, în special în ultima vreme, în forma pe care i-a dat-o Esping-Andersen când a interpretat-o. Esping-Andersen, pe lângă faptul că insistă pe studii metodologice mai exacte asupra corelațiilor dintre cauză și efect, a extins definiția tipurilor: la integrarea structurală, el adaugă integrarea normativă. Fiecărei grupări de caracteristici ale programului îi corespunde o filosofie politică. Tipul industrial de atingere a performanței nu este, așadar, doar un mod de a decide drepturile recipienților bunăstării, ci și o expresie a unei ideologii politice conservatoare și corporatiste. Ea se corelează cu înclinația de a acorda sindicatelor un rol important în societate și cu tendința de a păstra, prin intermediul mecanismelor statului bunăstării, inegalitățile create de piață.

În studiile despre corelațiile dintre tipurile de state ale bunăstării și rezultatele cu privire la distribuție, analiza tipologică este folosită pentru a structura interacțiunea dintre variabilele sociale și rezultatele sociale. Lucrările demonstrează existența unor corelații între, spre exemplu, tipurile de state ale bunăstării și impactul distribuțional al sistemelor de pensii. A ajunge la aceste rezultate înseamnă a folosi ultimele date în materie de

---

⁵ Când a denumit aceste tipuri ideale, Weber a ales nume istorice, suprapunând uneori analiza descriptivă cu analiza tipului ideal.

cifre ale distribuției, cifre comparabile la nivel internațional, și mai mulți indici cantitativi ai tipurilor de state ale bunăstării.

Însă inserarea în aceste studii a analizei regimului în economia politică are niște limite. Unele corelații au niveluri de probabilitate foarte mari, implicațiile lor sunt interesante, dar, pe ansamblu, variabilele în discuție sunt atât de complexe și de generale încât exactitatea rezultatelor este greu de măsurat. În consecință, în unele dintre cele mai noi studii, deși sunt menționate frecvent tipologiile, acestea sunt folosite mai puțin ca instrumente de structurare în analiza cauzală și mai mult ca instrumente de descoperire. Ele nu sunt privite ca grupări de elemente ale căror relații trebuie studiate, ci ca indicații generale ale direcțiilor în care se pot căuta posibile cauze și corelații.

Cu siguranță, aceasta este tendința în volumul lui Esping-Andersen G. (1996). Unitățile de analiză în acest volum sunt statele singulare sau, mai adesea, mici grupări de state care au în comun mai mult decât trăsăturile formale ale sistemelor lor de bunăstare, între care există, de asemenea, diferențe semnificative care fac dificilă o analiză strict cauzală. Interesul cercetării se extinde, trecând de la politici sociale la interacțiunea mai multor domenii de politici, incluzând, în special, piața muncii și politicile economice. Factorii descriptivi și explicativi cercetați includ și ei o gamă mai largă de micro și macrovariabile alese mai mult sau mai puțin ad-hoc pentru a fi integrate într-un anumit context.

4.1.2. Instituționalismul și extinderea statului bunăstării

Acum un secol, guvernele jucau un rol relativ mic în producerea bunăstării sociale. Se credea, în general, că indivizii și familiile lor erau responsabili pentru situația lor financiară și, dacă nu puteau supraviețui, rudele, prietenii, vecinii, biserica, prin actele de caritate, era de așteptat să ajute. Se considera ca ajutorul guvernului să fie oferit ca ultima soluție și că ar trebui limitat și acordat numai celor care nu puteau lucra. Mulți au aprobat acest sistem al bunăstării public auster, crezând că programele sociale guvernamentale vor încuraja indolența și iresponsabilitatea. Aceste atitudini erau larg răspândite nu numai în Statele Unite ale Americii, ci și în Europa și alte părți ale lumii.

Oricum, la sfârșitul secolului al 19-lea, eforturile de a extinde participarea guvernamentală în bunăstarea socială au fost deja inițiate. În Europa, mișcarea muncitorească și partidele politice liberale și socialiste au îndemnat extinderea asigurării bunăstării sociale de către stat. În Statele Unite ale Americii, guvernul federal oferea deja pensii unui larg număr de veterani ai războiului civil, iar multe state au construit instituții rezidențiale

care să țină copiii orfani, bolnavi mental, pe cei nevoiași, în vârstă și alții care aveau nevoie (Herrick J.M., 2000).

Reprezentanții publici care să reglementeze instituțiile bunăstării sociale au fost, de asemenea, aleși și politicile guvernamentale care să reglementeze condițiile de muncă și să-i protejeze pe cei care erau vulnerabili la exploatarea economică au fost implementate. Aceste activități au dus la extinderea substanțială a implicării statului în cadrul bunăstării sociale, care a avut loc, în mare parte, pe parcursul secolului 20. În Europa, America de Nord și alte națiuni industrializate, implicarea guvernelor în problemele de sănătate, educație, asigurarea venitului, locuinței și a serviciilor sociale familiale s-a extins rapid.

Oamenii de știință care au cercetat extinderea rapidă a implicării guvernamentale în cadrul bunăstării sociale în timpul secolului 20 au oferit explicații numeroase pentru această tendință. În plus, unii au oferit modele conceptuale care se preocupă mai puțin de explicații, și mai degrabă de caracterizări. Din toate acestea, modelul rezidual versus cel instituțional formulat de Wilensky H. și Lebeaux C. (1965) și Titmuss R. (1974) au fost pe larg dezbătute. Deși acest model a fost utilizat ca să servească drept sistem de clasificare, acesta avea și scopul normativ implicit de a declara superioritatea statului instituțional asupra celui rezidual.

În sens normativ, modelul rezidual susține că instituțiile bunăstării sociale guvernamentale ar trebui să intervină doar când efortul individual, suportul familial, sistemele pieței și ale bunăstării nonformale nu reușesc să satisfacă nevoile umane. Rezidualismul susține că ajutorul de la stat ar trebui condiționat cu un scop anume și limitat. Pe de altă parte, modelul instituțional propune ca programele sociale guvernamentale să fie universale, generoase și, pe scurt, să fie „instituționalizate” în cultura societăților moderne.

Titmuss R. (1958, 1968, 1971, 1974) a fost cel mai elocvent și convingător susținător al concepției instituționale a bunăstării sociale. El a ridicat dezbaterile asupra bunăstării sociale la un nivel moral, punând în evidență rolul lor în motivarea sentimentelor altruiste, în crearea unei societăți juste și protectoare. El mai considera că domeniile bunăstării sociale și economice ar trebui separate. În timp ce bunurile economice ar trebui cumpărate și vândute pe piață, bunăstarea socială ar trebui oferită prin mecanisme colective. Pentru Titmuss R. și alți gânditori social-democrați, aceasta era menirea statului. El mai considera că statul este instituția colectivă cea mai eficace pentru oferirea de bunăstare socială în societăți industriale complexe, întrucât reprezintă cetățenii săi și dă expresie dorințelor lor colective de a avea grijă unul de altul. Astfel, statul constituie arena unde altruismul se poate manifesta. Citându-l pe Durkheim

E., Titmuss R. a susținut că programele sociale guvernamentale duc la creșterea reciprocității și, datorită consecințelor lor redistributive, creează o societate cu mai multă egalitate. Ideile lui Titmuss R. au fost bine primite și, pentru mulți, scrierile sale au oferit o explicație rațional-normativă credibilă.

Instituționalismul lui Titmuss R. a pornit și de la lucrarea lui Marshall T.H. (1950), a cărei concepție despre drepturile sociale a oferit o legitimare populară a bunăstării statale. Marshall susținea că lupta istorică pentru drepturile civile și politice a culminat în secolul 20 cu acceptarea principiului că cetățenia cerea și drepturi sociale. Oamenii săraci, bolnavi, slab educați și cu condiții dificile de locuit nu pot fi priviți ca cetățeni în sensul adevărat al cuvântului. Statul ar trebui astfel să se asigure că toți cetățenii au dreptul la un venit adecvat, asistență medicală, educație, locuințe și alte bunuri publice. Aceste drepturi trebuie stabilite prin lege și să se instituie mecanisme care să garanteze implementarea lor. Aceasta implică oferirea de programe sociale extensive și instituționalizarea responsabilității statale pentru bunăstarea socială.

Midgley J. (2000) crede că instituționalismul a dominat politica socială în Europa, Statele Unite ale Americii și în alte părți ale lumii în timpul decadelor de mijloc ale secolului 20. Asociate cu adoptarea politicilor economice keynesiene și alte forme ale intervenționismului statal, instituționalismul a legitimat extinderea programelor sociale și creșterile rapide ale cheltuielilor publice pe care aceste programe le cereau. Instituționalismul a permis o gândire coerentă despre politicile sociale, a produs o influență puternică asupra reprezentanților politicilor sociale și a administratorilor și a evidențiat organizațiile care se ocupau de promovarea drepturilor bunăstării săracilor. Instituționalismul a facilitat un consens politic cu referire la statul bunăstării în timpul perioadei postbelice care a fost realizat cu succes în anii 1970 și s-a diminuat, în cele din urmă în anii 1980.

Ca rezultat al șomajului ridicat, veniturilor stagnante și altor dificultăți economice în anii 1970, mulți alegători au fost convinși de cererile politicianilor radicali de dreapta, cum ar fi R. Reagan și M. Thatcher, care au atribuit aceste dificultăți cheltuielilor guvernamentale excesive și unui sistem al bunăstării foarte generos. Clasa de mijloc deziluzionată a recurs la protest politic și greve prin susținerea dreptei radicale, care a promis o întoarcere la stabilitate și la valorile tradiționale. Până la sfârșitul anilor 1980, era clar că instituționalismul a fost aplicat eficace. Alegerea unui președinte democrat în Statele Unite ale Americii în 1992 și reîntoarcerea la putere a partidelor social-democrate în cadrul multor națiuni europene pe parcursul anilor 1990 nu au reînviat instituționalismul.

În ciuda eforturilor unor specialiști ai domeniului, cum ar fi Skocpol T. și colegii ei (1995), de a formula o versiune revitalizată a instituționalismului, mulți experți ai politicilor sociale cred că acesta și-a jucat rolul și nu mai servește ca o paradigmă utilă a bunăstării sociale.

4.1.3. Noul pluralism și reformulările acestuia

Deși specialiștii dispută măsura pe baza căreia programele președintelui Reagan au dus de fapt la reducerea statului bunăstării, mare parte sunt de acord că instituționalismul a fost dezabilitat în mod fatal și înlocuit printr-o nouă orientare în cadrul politicii sociale inspirate de ceea ce este în mod variat descris ca idealul de dreapta neoliberal, neoconservator sau radical. Noua orientare subliniază o responsabilitate familială și individuală mai mare pentru bunăstarea socială și accentuează privatizarea, realizarea de servicii private și un rol mai mare pentru reprezentanții religioși, voluntari și privați. Noua orientare susține o desfășurare mai amplă și o concentrare mai sporită asupra luării de decizii locale în politica socială.

Încercări variate au fost făcute pentru a conceptualiza această nouă situație. Unii cercetători au subliniat însușirile reziduale, considerând că programele sociale guvernamentale au fost epuizate drept rezultat al unui atac concertat asupra consensului bunăstării de către dreapta radicală (Abramovitz M., 1992; Fabricant S. și Burghardt S., 1992; Piven F.F și Cloward R., 1982). Alții autori cred că era postinstituțională este caracterizată printr-o recapitulare aproape atavică a legilor săracilor. Ei subliniază elementele regresive în pluralismul bunăstării contemporane, cum că programele bunăstării funcționează acum în mod primar, ca mecanism al controlului social. Statul bunăstării, cred ei, a fost înlocuit de „un târg al muncii” coercitiv sau de un stat „disciplinar” (Davey J.D., 1995; Jones C. și Novak T., 1999). În timp ce se recunoaște restrângerea care a avut loc în mod deosebit în cadrul asistenței sociale, alții susțin că politicile sociale recente sunt un semn mult prea slab pentru reîntoarcerea la rezidualismul legii săracilor. De exemplu, ei subliniază supraviețuirea programelor instituționale-cheie, cum ar fi pensia socială și introducerea de noi programe care utilizează sistemul de impozite și mandatele angajatorului pentru scopuri sociale (Herrick J.M. și Midgley J., 2001). În mod similar, unii autori au observat că cheltuielile publice pentru bunăstarea socială rămân la un nivel înalt în marea parte a națiunilor industrializate și că, departe de a fi pasiv, statul favorizează activ privatizarea și contractarea serviciilor către furnizori privați (Gilbert N. și Gilbert B., 1989; Gilbert N., 2000).

Din aceste motive, situația postinstituționalistă poate fi cel mai bine caracterizată ca o nouă formă a pluralismului care a oprit extinderea aparent inexorabilă a statului bunăstării și, în același timp, a găsit un echilibru care respinge intențiile totalitare ale instituționalismului, ca și insensibilitatea gândirii reziduale. Această abordare oferă o interpretare plauzibilă a dezvoltărilor complexe care au avut loc în politica socială din anii 1980. Oricum, elementele esențiale ale noului pluralism nu au fost încă explicate. Scopul noii orientări este în continuare complicat de faptul că pluralismul caracterizează bunăstarea socială dintr-un punct de vedere mai amplu sau mai puțin amplu. Sursele bunăstării, incluzând familia, piața și sectorul voluntar, au funcționat chiar și în timpul apogeului bunăstării instituționale. Însă rolul lor a fost redus de instituționaliști, care credeau că colectivismul statal le va înlocui în cele din urmă. Doar în anii 1980 specialiștii politicilor sociale au subliniat existența a ceea ce a fost descris ca „economia mixtă a bunăstării” (Kammerman S., 1983; Johnson N., 1987).

Noua orientare este, în continuare, umbrită de pledoaria normativă a diferitelor forme pluraliste. În timp ce punctul dominant în cadrul noului pluralism este neoliberalismul, alte studii oferă formulări variate ale gândirii pluraliste. De exemplu, Gilbert N. și Gilbert B. (1989) preconizează un sistem al bunăstării mult mai activist, în care statul joacă un rol „de conducere”. O altă încercare de a caracteriza pluralismul bunăstării a fost infuzarea ideilor comunitariste în politicile sociale în timpul conducerii lui Clinton, cu speranța de a obține o bază pentru gândirea nouă democratică (Etzioni A., 1993).

Mult mai recent, Giddens A. (1998, 2000) a promovat o „a treia cale” de abordare, care caută un echilibru între instituționalismul stângii sociale democratice și rezidualismul dreptei neoliberale (Giddens A., 1998). Studiul său reînvie noțiunea pe care noul pluralism a dezvoltat-o ca echilibru identic corespunzător necesității vremii. Pluralismul celei de a treia căi a ajutat la definirea agendei politicilor sociale ale Partidului Laburist Britanic, de la victoria din alegerile din 1997, și a fost sprijinit subsecvent de președintele Clinton și câțiva conducători social-democrați europeni (Giddens A., 2000).

O altă contribuție importantă vine din partea lui Quandagno J. (1993) și a lui Wilson W. R. (1999), care au subliniat rolul genului și al rasei în cadrul dinamicii bunăstării. Aceștia și alți autori au introdus o dimensiune multiculturală în cadrul dezbaterilor bunăstării sociale.

În timp ce pluralismul domină acum gândirea politicilor sociale, au fost inițiate și propuneri care transcend echilibrul aparent al noului pluralism. Aceste propuneri mult mai decisive pot fi privite ca o provocare pentru

instituționalizarea pluralismului și oferă direcții noi pentru politica socială. Pe de altă parte, pot fi privite ca reformulări ale pluralismului. Deși sunt mult mai activiste, ele recunosc rolul diverselor surse ale bunăstării în cadrul societății moderne.

4.1.4. Aboliționismul și abrogarea statului bunăstării

Aboliționiștii propun ca toate programele sociale ale guvernului să fie eliminate. Aceste programe, cred ei, nu numai că au eșuat în crearea unei vieți mai liniștite a oamenilor, așa cum au promis instituționaliștii, dar au și exacerbât sărăcia, au lărgit dependența și au sporit incidența ilegalității, crimei, drogurilor și altor rele sociale asociate. Opinia lui Murray C. (1984) că politica socială americană „a pierdut credibilitatea” a fost însoțită de propunerea radicală ca programele sociale pentru pensii să fie abolite. Programele sociale guvernamentale ar trebui înlocuite de programe locale coordonate de biserici prin acte de caritate și cu o extindere limitată de către guvernele locale. Programele bunăstării locale vor asigura acordarea ajutorului pentru cei care au neapărat nevoie.

Ulterior, propuneri de abolire a programelor sociale guvernamentale au fost făcute cu o frecvență mai mare. Susținând că programele respective au înăbușit efortul religios și caritabil, Olasky M. (1992, 1996) propune ca responsabilitatea statului pentru bunăstare să fie transferată către biserici și organizații nonprofit. Cu scopul de a fonda aceste organizații în mod direct, subvențiile de la stat și alte politici care încurajează extinderea sectorului nonprofit ar trebui puse în funcțiune. Tanner M. (1996) este de acord, propunând ca responsabilitatea societății civile pentru bunăstarea socială să fie întărită/consolidată prin eliminarea programelor guvernamentale sociale. Astfel, capacitatea societății civile de a răspunde la nevoia socială va fi pusă în funcțiune. Din moment ce abolirea ar duce la apariția problemelor, efectele acestora vor fi temporare și, cu timpul, generațiile viitoare vor fi salvate de la efectele distructive ale statului bunăstării. Deși aceste propuneri nu au fost implementate, au fost bine primite în cercurile republicane din Statele Unite ale Americii. Recomandările lui Olasky M. au fost lăudate și susținute în Congres prin propunerea ca plătitorii de impozite să aloce 100 de dolari la fondurile federale ale operei de caritate favorită lor, din moment ce li se permite să aloce fonduri pentru campaniile alegerilor prezidențiale. Ele vor încuraja cetățenii obișnuiți să fie mult mai direct implicați în țelurile bunăstării sociale. Aceste propuneri sunt reprezentative pentru presiunile politice crescânde pentru o mai mare implicare a organizațiilor religioase în cadrul prevederilor serviciilor sociale. După cum sugerează Cnaan T. și colegii săi (2000), aceste organizații vor juca un rol mult mai important în cadrul

bunăstării sociale în viitor. Într-adevăr, în timpul alegerilor prezidențiale, candidatul George W. Bush a promis că, dacă va fi ales, va susține o responsabilitate religioasă și caritabilă mai mare pentru bunăstarea socială. De când a obținut mandatul, președintele Bush a început să le promoveze prin crearea Biroului Credinței și Inițiativelor Comunității.

Discuții despre implicarea mai amplă a organizațiilor religioase și caritabile în cadrul bunăstării sociale sunt sugestive pentru un angajament cu pluralismul rezidualist mai degrabă decât aboliționismul printre liderii republicani. Oricum, nu încapă nici o îndoială că aceste propuneri sunt sugerate de un impuls aboliționist care, în primul rând, caută abrogarea totală a implicării guvernamentale în cadrul bunăstării sociale.

4.1.5. Reglementări, integrare economică și capitalismul bunăstării

O altă abordare care oferă o alternativă la noul pluralism este reglementarea. Termenul „reglementare” este inspirat de analizele politicii sociale contemporane, efectuate de autori, cum ar fi Jessop B. (1994), Jones C. și Novak T. (1999), care subliniază felul în care guvernele folosesc în prezent programe ale bunăstării sociale proactive pentru a promova comportamente sociale așteptate printre clienții bunăstării și cei săraci și să le lărgescă posibilitatea integrării în cadrul economiei capitaliste. Mead L. (1986, 1992, 1997) și Stoesz D. (2000) îi completează pe cei care au propus această abordare. Amândoi cred că problema sărăciei este rezultatul excluderii economice și excluderii celor săraci de a se bucura de beneficiile capitalismului. Deși lipsa integrării în cadrul economiei capitaliste este rezultatul mai multor factori, o cauză majoră o constituie sistemul serviciului social, care a descurajat participarea și a lărgit dependența bunăstării la scară largă. Cel mai bun mod de a rezolva problema este de a se asigura absorbția clienților bunăstării și a săracilor pe piețele muncii și implicarea lor în alte activități economice. Acești autori cred că guvernele nu trebuie să adopte o atitudine „laissez-faire”, ci să implementeze măsuri care să integreze activ pe cei săraci și pe cei care primesc ajutor financiar în sistemul capitalist.

Scrierile lui Mead L. (1986) încep cu o critică a instituționalismului. El nu este de acord cu noțiunea de cetățenie din cadrul lucrărilor lui Marshall T.H. și Titmuss R.M., susținând că drepturile cetățenești sunt contingente îndatoririlor, obligațiilor și reciprocității. Aceia care primesc ajutor de la comunitate ar trebui să se comporte responsabil, să se străduiască să devină independenți și să contribuie la binele comun. Cultura aleasă pentru bunăstarea instituțională a determinat aceste precepte și a lărgit tendința către o clasă inferioară indolentă și deviantă, crede Mead L. Cea mai mare

provocare pentru societatea americană nu este sărăcia sau inegalitatea, lipsa oportunităților economice, ci lipsa muncii. Viitoarea bunăstare a tuturor cere ca această problemă să fie rezolvată.

Mead L. recomandă ca guvernul să se adreseze problemei șomajului, adoptând o poziție dură, paternalistă, care impune o condiționalitate strictă a cerințelor asupra celor care primesc ajutor social. „Noul paternalism” cere ca ei să se angajeze într-o activitate productivă. El subliniază nevoia încrederii în sine și a conformării sociale, insistând asupra faptului că statul promovează schimbarea comportamentală și atitudinală a clienților bunăstării. Ca o completare, Mead L. și colegii lui critică bunăstarea programelor de lucru care pun accent pe rolul educației (Mead L., 1997). Programele cele mai eficiente implică angajarea imediată, consideră ei. Insistând asupra beneficiarilor bunăstării „munca înainte de toate” se învață se extind obiceiurile muncii pozitive, inițierea angajării și în ultimul rând se obțin meseriile de care au nevoie pentru a face carieră. Ideile lui Mead L. și în mod deosebit insistența sa asupra „muncii înainte de toate” au fost încorporate în cadrul așa-numitei reforme a bunăstării prin legislație, apărută în 1996 în Statele Unite ale Americii.

În timp ce reglementările comportamentale ale lui Mead implică utilizarea sancțiunilor represive, Stoesz (Stoesz D., 2000; Stoesz D. și Saunders D., 1991) propune un program mai blând, stimulator, care promovează integrarea clienților bunăstării și a săracilor în cadrul economiei capitaliste prin intermediul a ceea ce este descris drept „capitalism al bunăstării” sau „capitalism de serviciu”. Susținând că sistemul bunăstării american a devenit necorespunzător, corupt și ineficient, Stoesz D. dă vina pe ideile instituționaliste importate ale „stilului european”, despre care el crede că sunt nepotrivite realităților culturii americane. Politicile sociale care sunt compatibile cu etosul cultural al societății americane par mai degrabă să remedieze problemele dependenței bunăstării și a sărăciei.

Ca urmare, el susține adoptarea politicilor sociale care exprimă etica capitalistă și integrează activ clienții bunăstării în cadrul culturii națiunii capitaliste. Ca și Mead, Stoesz D. crede în importanța pieței muncii atașată ca element central în politica socială. Ar fi probabil ironic ca acești cărturari să îndeplinească preceptele marxismului și ale altor critici care au promovat îndelung faptul că scopul prim al politicilor sociale este de a servi interesele capitalismului (Gough I., 1979; O'Connor J., 1973; Offe C., 1984). Această afirmație a rezistat cu strășnicie prin intermediul instituționaliștilor, care susțin că statul modern al bunăstării a fost produsul clasei muncitoare, ca mobilizare și un angajament autentic de a îmbunătăți condițiile sociale. În mod similar, conform ideii că statul ar trebui să folosească bunăstarea socială ca mijloc al reglementărilor comportamentale, lucrarea lui Mead dă expresie felului în care politicile sociale

sunt mai mult decât un mod de a exercita controlul social asupra celor săraci. Acest punct de vedere a fost și mai convingător susținut de Piven F. și Cloward R. (1971), dar de atunci a fost rediscutat în numeroase contexte bazate pe ideea lui Michel Foucault și a altor poststructuraliști. Acești scriitori subliniază rolul bunăstării sociale în „ordonarea vieților”, exercitând controlul social (Hughes G. și Ferguson R., 2000).

Jessop B. (1994) susține că înlocuirea statului bunăstării instituțional bazat pe presupunerile keynesiene cu un stat al pieței muncii este relevantă în rolul activist al guvernelor atât pentru reglementare, cât și să promoveze dezvoltarea economică capitalistă și să mențină competitivitatea în cadrul economiei globale. În domeniul politicilor sociale, guvernele au schimbat programe care la început erau privite ca maximizând angajarea și oferind servicii sociale corespunzătoare, cu programe sociale care asigură absorbția activă a clienților bunăstării pe piața muncii.

Lucrările lui Mead L. și Stoesz D. pot fi privite, în termenii analizei lui Jessop B., ca reglementări contemporane către bunăstarea socială. Ambele abordări sunt total opuse instituționalismului, considerând că programele guvernamentale sociale au avut un impact dăunător asupra eticii muncii și a programelor economice. Dar, departe de a respinge intervenția statului, ei îndeamnă guvernele să-și folosească autoritatea și resursele activ, ca să promoveze integrarea celor săraci în sistemul capitalist. Mead L. propune utilizarea sancțiunilor, în timp ce Stoesz D. recomandă stimulente care să încurajeze integrarea economică. Ambii resping angajamentul instituționalist și drepturile sociale și susțin integrarea prin muncă în economia capitalistă.

4.1.6. Dezvoltarea, progresul economic și investițiile sociale

O altă alternativă la noul pluralism este dezvoltarea. De altfel, cunoscută și ca dezvoltare socială, aceasta a apărut mai întâi în anii 1950, pentru a promova ceea ce era denumit „dezvoltare socio-economică unificată” (Națiunile Unite, 1971). Acest termen se referă la eforturile țărilor de a realiza dezvoltarea economică și a ridica simultan standardele de trai. Dezvoltarea socială a fost promovată activ de atunci prin agențiile internaționale de dezvoltare ale Națiunilor Unite. Aceste orientări sunt promovate prin Summit-ul Mondial al Dezvoltării Sociale de la Copenhaga din 1995 (Națiunile Unite, 1996).

Idei referitoare la dezvoltare au fost dezbătute în Statele Unite ale Americii de autori cum ar fi Midgley J. (1995), Sherraden M. (1991).

Dezvoltarea socială conferă o perspectivă macro asupra politicilor sociale și legături politice, economice și sociale în cadrul unui proces

planificat al dezvoltării. Acesta se referă la dezvoltarea economică drept element dorit și esențial în cadrul bunăstării sociale și propune ca programul social să susțină imperativul dezvoltării. Propune un rol activ pentru stat în promovarea dezvoltării economice și ridicarea standardelor de trai.

Dezvoltarea se bazează pe trei cerințe. În primul rând, presupune crearea de aranjamente instituționale la nivel național, care armonizează politicile economice și sociale în cadrul unei înțelegeri cuprinzătoare pentru dezvoltarea susținută și concentrată. În al doilea rând, aceasta îndeamnă la adaptarea politicilor macroeconomice care promovează angajarea, cresc veniturile și realizează dezvoltarea economică. În al treilea rând, recomandă ca programele sociale să fie „productive” și orientate spre investiții, promovând participarea economică.

Termenul „productivism” vine de la Esping-Andersen G., (1992), în cadrul caracterizării politicii sociale suedeze, prin care se dezvoltă capitalul uman și se promovează angajarea cu normă întreagă.

Dezvoltările de astăzi definesc bunăstarea socială productivă în termeni asemănători. Un program social este productiv dacă se concentrează asupra nevoilor materiale, investește în ceea ce Sen A. (1999) numește capacități umane, promovează participarea eficace în cadrul economiei și contribuie pozitiv la dezvoltarea economică.

Serviciile sociale productive includ un repertoriu al „investiției sociale”, intervenții care sporesc capacitățile umane și largesc participarea economică. Midgley J. (1999) a identificat o varietate a acestor programe. Ele includ programele capitalului uman care încearcă să înrădăcineze cunoașterea și meșteșugurile și pregătesc clienții bunăstării sociale pentru o angajare productivă sau angajare pe cont propriu/liber profesionist.

Chiar dacă aceste programe nu sunt noi, ele atrag mai multă atenție decât eforturile de a încuraja oamenii nevoiași să devină activi pe piață. Foarte asemănătoare cu programele capitalului uman, sunt programele care facilitează angajarea productivă sau angajarea în propria firmă. Referințele slujbei, angajarea și programele de îndrumare desemnate să ajute clienții bunăstării funcționează mult mai eficient pe piața muncii, fiind acum bine stabilite. Promovarea angajării în propria firmă pentru clienții bunăstării prin programe microproiect și microcredit devin mult mai populare. Programele capitalului social care promovează dezvoltarea rețelelor sociale pot fi, de asemenea, utilizate în mod deosebit în comunitățile sărace, pentru a extinde o varietate a proiectelor dezvoltării locale și a implica mai mulți oameni în eforturile cooperative. Investiția socială include programe care înlătură piedicile către o participare eficientă în economia productivă.

Aceste programe joacă un rol vital dacă clienții bunăstării și săracii s-ar angaja eficient și ar beneficia de pe urma economiei. Susținătorii bunurilor publice cer ca programele sociale să aibă un cost eficient și ca veniturile lor să fie evaluate. Eficiența în desemnarea programului și a implementării acestuia constituie o parte esențială a bunăstării sociale productive. Bineînțeles, programele sociale includ furnizarea bunurilor publice care oferă oportunități pentru acumularea bunăstării, cu referire la clienții acesteia și a familiilor cu venit redus.

În ciuda însușirilor sale unice, dezvoltarea cuprinde asemănări cu instituționalismul. Într-adevăr, a fost caracterizată ca fiind neo-instituționalistă de când are o înclinație statistică evidentă și este universală și chiar redistributivă (Midgley J., 1999). Pe de altă parte, diferă semnificativ de instituționalism, respingând bifurcarea politicii economice și sociale. De asemenea, pune un accent mai mic asupra drepturilor de investire ca expunere rațională a bunăstării sociale, în schimb accentuează intensificarea capacităților umane prin furnizarea bunurilor publice. Aceste investiții facilitează participarea eficientă a clienților bunăstării în economia productivă.

Dezvoltarea subliniază bunăstarea socială productivă ca fiind o reminiscență a cererii reglementărilor ca beneficiarii programelor sociale să fie obligați să muncească. În timp ce dezvoltarea încurajează participarea economică, nu se concentrează îndeaproape asupra locului de muncă și este cu greu paternalistă sau coercitivă. Contrar reglementărilor, nu este în mod deosebit îngrijorată de promovarea capitalismului sau de integrarea săracilor în economia capitalistă. În schimb, promovează participarea economică la crearea bunăstării materiale a clienților în cadrul contextului politicilor naționale care promovează constant dezvoltarea economică. De asemenea, subliniază rolul investițiilor sociale. Într-adevăr, importanța capitalului uman și a altor investiții sociale în gândirea dezvoltării poate fi în opoziție cu insistența lui Mead asupra devizei „munca înainte de toate”. Mai mult de atât, în timp ce cei care se ocupă de dezvoltare pot lua elemente ale reglementărilor pentru a realiza participarea economică, aceste propuneri sunt legate sistematic de politici macroeconomice mai ample, care creează o preocupare asupra pieței muncii și necesită intervenție guvernamentală la nivel național. Solicită, de asemenea, redistribuirea resurselor (Midgley J., 1999). Acești factori diferențiază clar dezvoltarea de reglementare. Încercând să coordoneze dinamica pieței, dezvoltarea oferă astfel prospectul transcenderii generalităților celei de a „treia căi”, a pluralismului și a reconstruirii democrației sociale.

4.2. Tipologiile statului bunăstării

Un număr mare de cercetători au stabilit tipologii diferite ale statului bunăstării. Mulți au evaluat statul bunăstării utilizând criterii diferite, pornind din unghiuri diferite și analizând însușiri diverse ale statelor bunăstării. Tipologiile prezentate pot fi structurate pe “patru niveluri”.

Primul nivel este constituit din acele analize comparative în cadrul cărora s-a studiat doar o singură variabilă pentru a crea tipologia. În timp ce Mac Farlan și Oxley (1996) au examinat nivelul transferurilor ca proporție din produsul intern brut, variabila analizată de Adema (1996) o constituia cheltuielile sociale publice nete. Gradul corporatismului i-a ghidat pe Calmfors L. și pe Driffil J. către alte categorii ale regimurilor statului bunăstării în 1988.

Opus primului nivel de tipologie, cel de-al doilea nu se bazează pe o singură variabilă, ci mai degrabă pe pachete de ideologii și politici. Inițiatorul celui de-al doilea nivel de tipologie rămâne fără îndoială Esping-Andersen, cu tipologia sa recunoscută a regimurilor liberale, conservator-corporatiste și social-democrate ale statului bunăstării.

Un al treilea nivel conține acele tipologii care au clasificat statul bunăstării pe baza veniturilor transferate către săraci. Acest tip este diferit de primul, prin aceea că nu folosește un singur criteriu de analiză, ci evaluează eficiența sistemelor asigurării sociale prin prisma celor săraci. Unii autori s-au concentrat asupra sărăciei în general, alții au făcut distincție între câteva grupuri vulnerabile, cum ar fi mamele singure și femeile singure etc.

Al patrulea nivel de tipologii se centrează pe variabila gen. Aceasta a primit o primă caracterizare a problemei feministe în cadrul lucrării lui Esping-Andersen G. Pfau-Effinger B. (2000) a susținut că feminisții au fost deseori insensibili la contextul cultural al modelelor genurilor. Pornind de la acest gol observat în tipologiile regimurilor genurilor, el a construit o tipologie a modelelor culturale de gen luând în considerare construcțiile culturale ale relațiilor intergeneraționale și ale divizării genurilor în cadrul muncii. Pfau-Effinger B. a creat al patrulea tip de cercetare comparativă a statului bunăstării, în cadrul căruia nu numai genul, ci și contextul cultural primesc o atenție deosebită.

4.2.1. *Primul nivel al tipologiilor statului bunăstării: variabilă unică de diferențiere*

Un prim tip de analiză comparată s-a concentrat asupra unei singure variabile, fie proporția impozitului pe venit în produsul intern brut, gradul corporatismului, proporția transferurilor din produsul intern brut, nivelul cheltuielilor sociale ale statului, fie alte măsuri relevante oferite de protecția socială.

Mac Farlan și Oxley (1996)

Mai întâi, Mac Farlan și Oxley (1996) au examinat nivelul transferurilor către populația activă ca procent din produsul intern brut. Aceasta a dus la tipologia statelor bunăstării europene, după cum este prezentat în tabelul de mai jos.

Adema W. (1996)

Apoi, Adema (1996) a construit o tipologie pe baza cheltuielilor sociale nete și a observat o mare diferență în comparație cu tipologia bazată pe cheltuielile sociale ca procent din produsul intern brut. De cele mai multe ori, cheltuielile sociale ca procent din produsul intern brut supraestimează efortul social al țărilor și de aceea cheltuielile nete trebuie luate în considerare.

Tabelul 4.1. Primul nivel al tipologiilor statului bunăstării

Mac Farlan și Oxley (1996)	Adema W. (1996)	
Transferuri de aproximativ 12% PIB Olanda Finlanda Danemarca Suedia	Cheltuieli publice sociale ca procent din PIB	Cheltuieli sociale nete
	Peste 35,5% PIB Finlanda Danemarca Suedia	Peste 25% PIB Belgia Finlanda Germania Suedia
Transferuri de aproximativ 6 și 8% PIB Belgia, Luxemburg, Marea Britanie, Irlanda, Franța, Austria, Spania, Germania	Peste 30% PIB Belgia, Olanda, Germania	Peste 22% PIB Danemarca, Marea Britanie
Cele mai scăzute cheltuieli Portugalia, Italia, Grecia	Mai puțin de 26,5% PIB Italia, Marea Britanie, Irlanda	Mai puțin de 21,5% PIB Olanda (21,5%) Italia, Irlanda

Sursa: Lumen J., Le Cacheux Jacques, Meulders D. 2000.

4.2.2. Al doilea nivel al tipologiilor statului bunăstării: complementaritatea dintre piață și stat

În prima tipologie asupra regimurilor bunăstării, accentul a fost pus pe conceptul ameliorării sociale, concentrându-se asupra dimensiunii cheltuielilor publice și a redistribuirii. În cadrul celui de al doilea tip, obiectul central al analizei este dat de complementaritatea dintre piață și stat sau de relația dintre veniturile de pe piață și bunăstare prin redistribuire.

Esping-Andersen G. (1990, 1999)

Cel mai important exemplu al celui de al doilea tip de analiză comparativă este tipologia triplă a lui Esping-Andersen despre regimurile liberale, social-democrate și conservator-corporatiste, bazate pe criteriile de-comodificării, stratificării sociale și complementarității dintre piață și stat (Esping-Andersen G., 1990).

Regimul bunăstării liberal

Ceea ce caracterizează regimul statului bunăstării liberal, conform lui Esping-Andersen G. (1990), este credința nestrămutată în suveranitatea pieței. În cadrul acestui regim, intervenția statului este minimă, riscurile sunt individualizate și sunt promovate soluțiile pieței. Națiunile anglo-saxone au regimuri liberale ale bunăstării, datorită slăbiciunilor social-democrației sau absenței „de-facto” a unei mișcări creștin-democrate în aceste țări.

Regimul bunăstării liberale are trei caracteristici de bază. Mai întâi, acesta este restrictiv, în sensul că garanțiile sociale sunt restricționate în ceea ce privește „riscurile mari”, ceea ce favorizează testarea mijloacelor care să asigure meritul și necesitățile. Asistența socială bazată pe testarea mijloacelor este de o importanță mult mai mare decât programele bazate pe drepturile universale. În al doilea rând, regimul bunăstării liberale este rezidual, în sensul că riscurile „sociale” sunt definite foarte limitativ. O a treia caracteristică fundamentală este încurajarea pieței sau promovarea „capitalismului bunăstării”. Statele Unite ale Americii, Canada, Noua Zeelandă, Australia, Marea Britanie și Irlanda figurează ca regimuri liberale ale bunăstării în tipologia lui Esping-Andersen G. (1990).

Regimul bunăstării social-democrat

Regimul bunăstării social-democrat este caracterizat prin universalismul său și acoperirea cuprinzătoare a riscului sau aspectul la care Esping-Andersen G. se referă ca la o cuprinzătoare „socializare a riscurilor” (1990). Pensiile sunt generoase și egale pentru toată lumea.

Egalitarismul este un alt principiu de bază al regimului bunăstării social-democrate. Drepturile sunt atașate indivizilor și se bazează pe cetățenie. Asistența necesităților joacă un rol important. Contribuția pieței în

producerea bunăstării este minimalizată sau abolită, chiar dacă Esping-Andersen G. se referă la aceasta ca la un grad înalt al „de-comodificării” bunăstării (1990). Mai mult de atât, în cadrul regimurilor bunăstării social-democrate, apare o tendință de eliminare a bunăstării private.

În cele din urmă, există o strădanie accentuată pentru realizarea unei angajări cu normă întreagă și astfel se maximalizează angajarea ca una dintre cele mai importante însușiri ale regimului social-democrat. Regimurile bunăstării social-democrate identificate de Esping-Andersen G. (1990) corespund țărilor nordice: Danemarca, Suedia, Finlanda și Norvegia. Aceste țări pot fi luate în considerare și ca state „de serviciu”, cu serviciile sănătății extinse și servicii care se ocupă îndeosebi de nevoile familiale, cum ar fi îngrijirea copiilor sau a bătrânilor. Această răspândire generoasă a serviciilor a dus la un înalt grad al defamilializării în cadrul regimurilor bunăstării social-democrate.

Regimul bunăstării conservator-corporatist

Tipic statelor bunăstării conservator-corporatiste este tendința de segmentare statală și familialismul (deși Franța și Belgia ar putea fi considerate ca fiind excepții în ceea ce privește gradul familialismului).

Grupul de țări analizat de Esping-Andersen G. (1990) ca având regimuri conservator-corporatiste este concentrat pe continentul european, chiar dacă Japonia este inclusă în acest grup. Țările sunt: Germania, Austria, Franța, Olanda, Belgia, țările sud-europene și Japonia.

Aceste regimuri ale bunăstării susțin principiul fondului de risc sau al solidarității. Ele tind, de asemenea, să ofere un tratament privilegiat serviciilor publice. Sistemele lor de bunăstare se caracterizează prin asigurarea socială obligatorie, completată cu scheme reziduale mai mult sau mai puțin „ad-hoc” pentru categoriile fără o relație directă a „angajării”. Oricum, se acceptă doar un rol marginal care trebuie jucat de piață în furnizarea bunăstării.

În timp ce statele conservator-corporatiste ale bunăstării pun în aplicare un rezidualism similar celui al regimurilor bunăstării liberale, acesta se realizează din motive complet diferite. Rezidualismul în cadrul regimurilor conservatoare urmărește compensarea eșecului familial, și nu pe cel al pieței cum este cazul în cadrul regimurilor liberale.

Sintetizând, cele trei caracteristici de bază ale regimurilor bunăstării conservatoare sunt: corporatismul, etatismul și familialismul.

**Tabelul 4.2. Tipologia lui Esping-Andersen (1990)
pentru țările europene**

Regimul liberal	Regimul conservator-corporatist	Regimul social-democrat
Irlanda Marea Britanie	Austria, Belgia, Franța, Germania, Grecia, Italia, Luxemburg, Olanda, Spania	Danemarca, Finlanda, Suedia

Sursa: Esping-Andersen G., *Cele trei lumi ale capitalismului bunăstării*, 1990.

Ebbinghaus B. (1998) nu numai că a sugerat mutarea țărilor dintr-o categorie în alta, dar a adăugat un al patrulea tip de țări. El a creat un tip „latin” al statului bunăstării rezidual, diferențiind unele țări de tipul conservator. Ceea ce deosebește aceste țări este faptul că sunt lente din punctul de vedere al producerii bunăstării. Principiul subsidiarității predomină în aceste societăți și astfel apare o mai mare încredere în instituțiile tradițional intermediare, cum ar fi biserica și familia. Sistemul lor de asigurare socială pare să fie mult mai fragmentat și corporatist în comparație cu modelul bismarckian comun tipului conservator al regimurilor statului bunăstării.

Tabelul 4.3. Tipologia lui Ebbinghaus B. asupra regimurilor statului bunăstării

Politicile statului bunăstării	Scopul statului bunăstării	
	<i>rudimentar</i>	<i>expansiv</i>
Clasa politică versus cetățenie	(A) Rezidualism liberal	(B) Universalism social-democrat
Intervenția statală și subsidiaritatea	(D) Subsidiarismul particular-clientelist latin	(C) Corporatismul continental

Sursa: Ebbinghaus B., *Regimurile statului bunăstării și relațiile muncitorești europene*, 1998.

Esping-Andersen G. (1999) a luat foarte în serios această argumentare pentru un al patrulea tip al statului bunăstării. „Posibilitatea creării unui regim unic sud-european depinde în cele din urmă de centralizarea familiilor. Aceasta a fost legătura slabă în modelul original al „celor trei lumi”...[Oricum] în ceea ce privește alegerea mea de embleme și calcule, o simplă tipologie a „trei lumi” poate fi de ajuns” (Esping-Andersen G., 1999).

Gornick J.C. și alții (1997) au studiat măsurile pentru îngrijirea copilului, legile pentru concediile de maternitate și parental în 18 țări, la începutul anilor 1990. Ei au clasificat astfel țările conform scorului lor din două puncte de vedere: indexul politicilor care susțin angajarea pentru mamele cu copii mai mari de trei ani și indexul politicilor care susțin angajarea pentru mamele cu copii preșcolari.

Ambele indexuri au reflectat valabilitatea îngrijirii publice a copilului, durata maternității și concediul parental și rata de substituire a salariului pe parcursul celor două concedii, precum și dacă se aplică sau nu legislația pentru protejarea locului de muncă pe parcursul concediului.

Tabelul 4.4. Clasificarea Gornick J.C. și alții (1997)

Susținere puternică	Susținere medie	Susținere scăzută
Suedia	Austria	Canada
Danemarca	Australia	Grecia
Finlanda	Germania de Vest	Irlanda
Franța	Italia	Luxemburg
Belgia	Olanda	Portugalia
	Norvegia	Spania
		Marea Britanie
		SUA

Sursa: *Daly M.*, Femeile și piața muncii în cadrul comparației internaționale, 1998.

O analiză comparativă a politicilor familiale în întreaga Europă a fost realizată de **Letablier M.T. (1998)**. O primă grupare a țărilor a fost realizată bazându-se pe analiza relațiilor de angajare familială. În al doilea rând, ea a comparat contextul general și statutul politicilor familiale în cadrul statelor membre ale Uniunii Europene, cu scopul de a construi o tipologie a modelelor politicii familiale.

În cadrul analizei sale a relației angajării familiale, Letablier M.T. (1998) a acordat o mare atenție diferitelor conceptualizări ale muncii femeii și gradului de acceptare a acestora pe piața muncii. Când statul intervine în această zonă, nu se întâmplă întotdeauna din același motiv. În Franța se face pentru protejarea mamelor la locul de muncă, în timp ce în țările nordice este realizată pentru îmbunătățirea egalității între bărbați și femei. Letablier M.T. (1998) a unit perspectivele naționale diferite, care au servit apoi la identificarea câtorva configurații ale relației angajării familiale în cadrul statelor membre ale Uniunii Europene.

Primul grup: suportul politicilor publice face compatibile angajarea și viața familială; sprijinul statului urmărește atât îmbunătățirea egalității (statele nordice), cât și situația femeilor ca mame (Belgia, Franța).

Cel de-al doilea grup: politicile ajută părinții să combine munca în afara căminului cu creșterea copiilor, presupunând că unul din părinți, cel mai des mama, își reduce activitatea economică sau renunță la aceasta, cu scopul de a se întoarce acasă și de a crește copiii; munca de îngrijire este mai mult sau mai puțin recunoscută de stat sub formă de plată paternală sau ca acces la drepturile sociale. Acest „model de muncitor masculin puternic” este prezent în Austria, Germania, Luxemburg și Olanda.

Cel de-al treilea grup: sprijinul statului este scăzut și asociat cu mișcările din interiorul și din afara angajării; guvernele trebuie să stea departe de viața particulară, cu excepția eșecurilor familiale. Astfel, îngrijirea copiilor este văzută ca o obligație de familie. Din acest punct de vedere, Marea Britanie și Irlanda au vaste proiecte în ceea ce privește maternitatea și concediul paternal, deoarece sunt considerate restrângeri/constrângeri ale libertății angajaților.

Cel de-al patrulea grup: suportul slab al statului datorită constrângerilor financiare; un sistem subdezvoltat al protecției sociale care dă prioritate unor probleme sociale mult mai presante; rețelele familiale înlocuiesc suportul statului; femeile tinere aleg să muncească, astfel scăzând ratele fertilității; familia și munca sunt într-o competiție acerbă.

Letablier M.T. (1998) a clasificat țările europene conform modelelor lor generale de politică socială:

- Franța, Belgia, Luxemburg: alocație familială universală, independent de venit, politica se concentrează asupra unității familiale (în Franța, până în 1997);
- Danemarca, Suedia, Germania, Olanda: politici familiale mai puțin explicite;
- Danemarca și Suedia, lideri în inițiativele pentru îngrijirea copilului și concediul parental; nu se pune accent pe unitatea familiei, ci mai degrabă pe nevoile copiilor și pe egalitatea de gen;
- Germania: responsabilitate statală în ceea ce privește familia care este recunoscută formal; se concentrează asupra familiei conjugale;
- Olanda: responsabilitate statală în ceea ce privește familia, care este recunoscută formal, suportul familiilor conjugale și copiilor acestora ca valoare socială fundamentală;

- Marea Britanie: intervenția statului redusă, îngrijirea este o răspundere a familiei;
- Spania: respingerea implicării statului în cadrul problemelor familiale, sectorul voluntar și cel privat trebuie să susțină familiile în absența politicilor publice, solidaritatea intergenerațională care este încă foarte eficientă;
- Italia: puterea statului redusă, luarea de decizii se realizează numai la nivel local, dând naștere la mari diferențe. Nu în ultimul rând, este și o tradiție a politicilor de stat (legislație) care intenționează să protejeze mamele care lucrează, deși rata activității feminine este scăzută.

Având în vedere ideile lui Letablier M.T., Trifiletti R. (1998) a întocmit tabelul prezentat mai jos.

Tabelul 4.5. Relația angajare/familie

	Divizarea tradițională a îngrijirii muncii	Îngrijirea reciprocă a locului de muncă	
Subsidiaritate susținută	I angajarea familială alternantă (Germania)	II angajarea familială combinată (Suedia, dar și Olanda și Franța)	Timpu necesar rezolvării problemelor publice
Subsidiaritate coercitivă	angajarea familială competitivă (țările mediteraneene) III	angajarea familială - problemă particulară (Marea Britanie, Irlanda) IV	Timpu necesar rezolvării problemelor particulare

Sursa: *Trifiletti R.*, Comentarii asupra comparării politicilor familiale în Europa, 1998.

Forssén K. și Hakovirta M. (2000)

Un alt studiu interesant al sistemelor politicii familiale, în care sunt analizate asemănările și diferențele, a fost realizat de Forssén K. și Hakovirta M. (2000). Ei au comparat politicile familiale în 13 țări, subliniind că munca mamei este influențată de preferințele lor și de condițiile de pe

piața muncii, dar și de politica familială. Astfel, studiul a fost îndreptat spre transferul direct în bani și pe impozite, ca și pe serviciile sociale care împiedică mamele să fie active pe piața muncii.

Două indexuri au fost construite. Primul, indexul politicii familiale, care include transferurile de bani pentru familiile cu copii, impozitarea și argumentele de îngrijire a copilului. Indexul a fost construit astfel încât să includă două dimensiuni. Mai întâi, „dimensiunea stimulatorilor muncii”, care acoperă măsuri ce încurajează femeile să participe în câmpul muncii, cum ar fi impozitarea diferită și politicile de îngrijire a copilului. În al doilea rând, „dimensiunea stimulenților pentru îngrijirea gospodăriei”, care include măsuri ce încurajează mamele să stea acasă, cum ar fi concediul maternal plătit, concediul prelungit și suportul economic pe parcursul acestuia.

Tabelul 4.6. Indexul politicilor pentru familie, Forssén K. și Hakovirta M. (2000)

Indexul politicilor familiale superioare (8 sau mai multe)	Indexul politicilor familiale mediu (5 sau mai mult)	Indexul politicilor familiale scăzut (4 sau mai puțin)
Finlanda Suedia Belgia Italia	Danemarca Franța Norvegie Germania Spania	Olanda Marea Britanie SUA Australia

Sursa: Forssen K., Hakovirta M., Politicile familiale, stimulatori ai muncii și angajarea pentru mame, 2000.

Țările scandinave, ca și Franța, Belgia, Italia și Spania, au o gamă largă a legislației politicilor pentru familie.

Statele nordice tind să respingă protecția socială pentru femei ca mame în cadrul pieței muncii din motive ale obiectivelor egalității. Astfel, prin legi generoase ale statului cu referire la îngrijirea copilului, se plătește concediul parental atât pentru femei, cât și pentru bărbați și trebuie acceptate aranjamente favorabile ale timpului de lucru ca măsuri ale susținerii accesului femeilor pe piața muncii.

În Franța și Belgia, atenția este concentrată pe îmbunătățirea calității vieții pentru femei, în scopul îmbunătățirii standardului de trai al familiilor și pentru obținerea unei mai mari calități a muncii atât a femeilor, cât și a bărbaților pe piața muncii.

Un sistem subdezvoltat al protecției sociale caracterizează acele țări în care guvernele s-au abținut deliberat de a interveni în viețile particulare ale indivizilor (Marea Britanie, Statele Unite ale Americii, Australia). Îngrijirea publică a copiilor tinde spre protejarea copiilor nevoiași, dar nepermițându-le mamelor să se angajeze. Concediul parental plătit nu este un drept universal, este pur și simplu o zonă de negociere între angajați și angajatori.

Când concediul parental permite îngrijirea copiilor bolnavi, ca și a copiilor în general, este clar că țările nordice au mers mult mai departe decât celelalte în ajutarea părinților să împace angajarea cu viața familială. Statele bunăstării liberale nu utilizează un asemenea sprijin decât în foarte puține situații.

Korpi W. și Palme J. (1998)

Un bun exemplu al celui de-al doilea tip de analiză comparativă este cel al lui Korpi și Palme, ca tipologie a statelor bunăstării bazată pe caracteristici instituționale ale pensiilor pentru bătrâni și cele pe caz de boală (Korpi W. și alții, 1998; Lumen J. și alții, 2000). Trei aspecte ale acestor beneficii sunt luate în considerare: rezidualism versus universalism, gradul de acoperire și tipul de program al asigurării sociale.

1. Modelul rezidual: beneficiile pe baza testării mijloacelor; criteriile de determinare a necesității pot varia considerabil de la o țară la alta; nivelul scăzut al plăților.
2. Modelul corporatist: pensii limitate la populația activă; dependența eligibilității de contribuții și categoria ocupațională: segmentarea rezultată din existența diferitelor scheme ale asigurării sociale pentru diferite categorii ocupaționale; pensii în funcție de câștigurile lunare.
3. Modelul centrat pe asigurare: eligibilitatea dependentă de contribuții (aceeași schemă pentru toți membrii) sau de cetățenie (universală); beneficii dependente de câștigurile lunare, dar cu o limită de venit scăzută.
4. Modelul izolat: eligibilitatea dependentă de contribuții și cetățenie; scheme universale combinate cu beneficiile dependente de salariul lunar pentru populația activă.

Tabelul 4.7. Tipurile de instituții ale asigurărilor sociale Korpi W. și Palme J. (1998)

Țări	Tipurile de instituții ale asigurărilor sociale	
	Pensii	Asigurarea pe caz de boală
Austria	Corporatist	Corporatist
Belgia	Corporatist	Corporatist
Franța	Corporatist	Corporatist
Germania	Corporatist	Corporatist
Italia	Corporatist	Corporatist
Olanda	Asigurare de bază Acoperire universală Pensii cu rată scăzută	Corporatist
Danemarca	Asigurare de bază Acoperire universală Pensii cu rată scăzută	Asigurare de bază Acoperire universală Pensii cu rată scăzută
Finlanda	Izolat	Izolat
Suedia	Izolat	Izolat
Irlanda	Asigurare de bază Acoperire nonuniversală	Asigurare de bază Acoperire nonuniversală
Marea Britanie	Asigurare de bază Acoperire nonuniversală	Asigurare de bază Acoperire nonuniversală

Sursa: Lumen J., Le Cacheux Jacques, Meulders D., Compendiumul politicilor, 2000.

Lumen J., Le Cacheux J. și Meulders D. (2000)

Având o aceeași logică precum analiza bunăstării comparate a lui Korpi W. și Palme J. (1998), Lumen, Le Cacheux și Meulders (2000) au realizat o tipologie a statului bunăstării bazată pe analiza a șase componente ale protecției sociale: maternitatea, îmbolnăvirea, invaliditatea, șomajul, pensiile și beneficiile familiale. Cinci aspecte ale programelor diferite au fost examinate: domeniul de aplicabilitate, tipul de plată, rata de substituție, durata plății și condițiile eligibilității. Cu scopul de a rafina tipologia, metodele care sunt utilizate pentru a finanța sistemul asigurării sociale și presiunea fiscală au fost, de asemenea, luate în considerare.

Tabelul 4.8. Diferite tipuri de protecția socială - Lumen J., Le Cacheux J și Meulders D. (2000)

Primul grup	Al doilea grup	Al treilea grup	Al patrulea grup
Marea Britanie Irlanda	Suedia Danemarca Finlanda Irlanda	Austria Belgia Germania Franța	Luxemburg Spania Grecia Italia Portugalia

Sursa: Lumen J., Le Cacheux Jacques, Meulders D., Compendiumul politicilor, 2000.

Korpi W. (2000)

Relativ recent, Korpi W. (2000) a clasificat „modelele politicilor de gen” conform nivelului îngrijirii publice ca servicii, pe de o parte, și nivelului suportului familial prin intermediul transferurilor, pe de altă parte. În timp ce serviciile tind să crească, numărul angajaților femeii, transferurile, de obicei, au efectul opus. El a formulat concluzia că modelul beneficiarului dual este compatibil cu politicile egalitare ale genului persoanei din țările nordice. Modelul beneficiarului dual se caracterizează printr-un mare număr de servicii publice și prin puține transferuri. Structura centralizată a statului și sistemul coerent al parteneriatului social, care sunt atât de tipice pentru țările nordice, au încurajat formarea unui stat al bunăstării bine dezvoltat. Din moment ce sindicalizarea este ridicată, iar parteneriatul social bine dezvoltat, în mod egal pe continentul european, contextul politic s-a dovedit a fi mult mai conservator. Acesta este rezultatul implicării statului și al rolului puternic jucat de biserică.

Prezența și activitatea sindicatelor a contribuit la crearea unei piețe a muncii care este foarte reglementată, asumându-și o protecție extensivă pentru muncitori. Partidele, prin încercarea lor de a proteja familia „tradițională” cu relațiile lor în fața presiunilor pieței capitaliste, au fost considerate ca intenționând să consolideze un model familial general.

Din moment ce modelul general al familiei implică o mulțime de transferuri și servicii legale mici și egalitare, acesta corespunde modelului tradițional de muncitor.

În comparație cu țările nordice, relațiile industriale tind să fie mult mai descentralizate în cadrul regimurilor liberale, ducând la o piață mult mai prietenoasă, dar la un sistem al bunăstării mai puțin egalitar.

Walby S. (2001)

O ultimă analiză în cadrul celui de al doilea nivel este cea a lui Walby S. Pornind de la un spectru larg al cercetării deja realizate, ea a dezvoltat conceptul regimurilor genului persoanelor, cuprinzând mult mai multe aspecte relevante decât cele ale singurului stat al bunăstării (Walby S., 2001).

Pornind de la distincția, foarte simplă, dintre modelele puternice, moderate și slabe ale muncitorilor masculini, creată de Lewis J. și Ostner I. (1994), ea a adăugat la analiză surse noi și interesante în bunăstarea diferitelor țări sau a regimurilor genului persoanelor. Perspectivele variate pe care și-a bazat analizele includ întrebarea dacă rolul familial al femeilor este luat în considerare în termeni de soții existente, mame sau muncitori, dacă îngrijirea este oferită sub formă de servicii, de bani care să achiziționeze servicii sau bani care să permită un concediu mai îndelungat. Ca și predecesorii săi, Walby (2001) a observat că conceptul de „stat al bunăstării”, opus „regimului genului persoanelor”, nu captează anumite zone ale activității statale care au un impact semnificativ asupra balanței muncii plătite și neplătite la femei și, astfel, asupra relațiilor în funcție de genul persoanelor. Ea se referă la reglementarea pieței muncii sau la mariaj și divorț, la avort și contracepție, la violență masculină asupra femeilor și la educație. Mai mult de atât, conceptul de regim al genului persoanelor ia în calcul și cel de al doilea element, care este deseori neglijat, cel al muncii neplătite a femeilor, și anume munca în gospodărie.

Teza centrală a teoriei lui Walby referitoare la regimurile genului persoanelor este aceea că există o continuă mișcare a regimurilor genului persoanelor dinspre domestic către public. Țările sunt la niveluri diferite ale acestui continuum și se mișcă în momente diferite sub impulsul modernizării și restructurării. Mai întâi, „regimurile genului persoanelor se pot schimba cu timpul, dar toate schimbările își au originea în particularitățile naționale și sunt limitate la o rată fixă, datorită importanței continue a diferențelor naționale originale”, ceea ce Walby denumesc teza „diferențelor naționale întărite”. În al doilea rând, „schimbările în cadrul regimurilor genului persoanelor pot rezulta din modernizare. În versiunea întemeiată a acestei teze, procesele converg. În versiunea slabă, modernizarea cauzează schimbări similare și paralele în țări diferite, dar pot rămâne diferențe inițiale”. Walby denumesc aceasta teza „restructurării”. O a treia opțiune este aceea a „unei interacțiuni între un proces al schimbării structurale majore (modernizarea economică) și diferențele preexistente (instituții politice). Această interacțiune se presupune că duce la venituri externe comune în cadrul noilor stereotipuri sociale care pot schimba tipul diferențelor între țări sau să creeze unele noi”. Walby denumesc aceasta teza „modernizării”.

Punctul ei de vedere, oricum, scoate în evidență dominanța celor din urmă două teze. Comodificarea muncii femeilor se dovedește astfel a fi un nivel comun al dezvoltării pentru toate regimurile statului bunăstării și nu numai pentru modelul social-democrat.

4.2.3. Al treilea nivel al tipologiilor statului bunăstării: eficiența protecției sociale în termenii sărăciei

Acest grup de analiză comparativă s-a concentrat asupra eficienței protecției sociale a sistemelor în termenii sărăciei.

Hausman P. (1994) a analizat eficiența diferitelor sisteme de protecție socială, examinând importanța protecției sociale, efectele acesteia, ca și unele elemente metodologice ale cercetării protecției sociale. El a distins diferite intervenții ale protecției sociale și a studiat destinația transferurilor sociale, cu scopul de a evalua eficiența prin intermediul coeficientului de reducere⁶ și ratei de reducere a nivelului sărăciei⁷.

Tabelul 4.9. Eficiența sistemelor de protecție socială - Hausman P.

Țări/anii	Rata sărăciei înainte transferurilor	Rata sărăciei după transferuri	Coeficientul de reducere	Clasificare	Rata de reducere a nivelului de sărăcie	Clasificare
Belgia ('88)	43,3	7,2	83,3	1	94,5	3
Luxemburg (91)	38,6	7,6	80,3	3	94,6	2
Olanda ('87)	43,6	9,9	77,3	4	93,4	4
Suedia ('87)	49,4	8,5	82,8	2	94,8	1
Finlanda ('91)	28,5	8,2	71,2	8	87,2	7
Franța ('84)	44,9	12,6	71,8	7	85,8	8
Germania de Vest ('84)	40,5	10,3	74,6	5	91,0	5
Marea Britanie ('86)	45,1	12,4	72,5	6	87,4	6
Irlanda ('87)	44,7	19,6	56,2	10	79,8	10
Italia ('86)	41,6	15,8	62,0	9	80,5	9

Sursa: Lumen J., Le Cacheux Jacques, Meulders D., Compendiumul politicilor, 2000.

⁶ Coeficientul de reducere este egal cu rata sărăciei înainte transferurilor minus rata sărăciei după transferuri, divizate de rata sărăciei înainte transferurilor și înmulțite cu o sută.

⁷ Nivelul sărăciei corespunde bugetului care teoretic ar fi necesar cu scopul de a crește venitul gospodăriilor sărace la nivelul pragului sărăciei.

Se constată că Suedia, Belgia, Olanda și Luxemburg reduc cel mai eficient sărăcia prin sistemele de protecție socială. În schimb, Irlanda și Italia reduc cel mai puțin sărăcia după transferuri prin mecanismele politicilor sociale.

În tabelul de mai jos, prezentăm unele dintre rezultatele cercetărilor lui Christopher K. (2001). Ea a analizat venitul din punctul de vedere al reducerii sărăciei, impozitele fiecărei țări și sistemul de transfer. În termeni absoluți, ratele sărăciei la mame, ca și la mamele singure sunt cele mai scăzute în Suedia, Finlanda și Franța, țările cele mai reprezentative ale modelului „individual” părinte/muncitor. Acesta este opus modelului acordării îngrijirii, care este dominant în Olanda, Germania și Marea Britanie. Oricum, sărăcia mamelor și a mamelor singure, ca medie absolută, pare să fie chiar mai scăzută în Olanda. În aceste țări se pare că femeile sunt mult mai capabile să formeze gospodării autonome nesărace, independent de bărbați. În opoziție, ratele sărăciei mamelor și a mamelor singure, ca și rațiile sărăciei sunt la cele mai înalte cote în țările vorbitoare de engleză și în Germania.

Tabelul 4.10. Reducerea ratelor sărăciei conform impozitelor/transferurilor fiecărei țări ca sistem

	Austria	Canada	Finlanda	Franța	Germania	Olanda	Suedia	Marea Britanie	Statele Unite
Mame	43,3	38,5	9,2	69,2	28,6	53,4	89,9	49,3	13,3
Mame singure	44,2	31,4	86,3	63,7	28,0	73,2	89,1	59,9	14,0
Femei care nu sunt mame	47,1	41,1	79,4	77,1	47,7	68,3	84,8	60,6	16,3
Bărbați	40,0	39,9	74,7	70,6	34,5	58,3	78,2	48,6	10,8
Femei singure care nu sunt mame	32,1	28,6	74,3	63,6	36,4	70,4	85,7	65,3	6,3
Mame care nu sunt singure	45,0	42,6	77,2	75,9	40,5	59,6	86,7	51,2	15,0

Sursa: Christopher K., Statele bunăstării îngrijirii și sărăcia mamelor, 2001.

Statul bunăstării german reduce sărăcia mult mai eficient în cadrul grupurilor, în afara celor ale mamelor și ale mamelor singure. Observăm că statele bunăstării părinte/muncitor „individuale” reduc mult mai eficient ratele sărăciei absolute la mame și la mamele singure. Numai Suedia „este adepta mamelor”, când comparăm mamele cu femeile care nu sunt mame.

Finlanda este mai solidaritară mamelor decât alte state ale bunăstării.

Trei grupuri de țări se disting din tabelul anterior. Suedia și Finlanda se impun ca lideri în reducerea sărăciei pentru toate categoriile. Franța se apropie foarte mult de Finlanda în ceea ce privește reducerea sărăciei în cazul femeilor care nu sunt mame și al mamelor care nu sunt singure. Oricum, rămâne mult în urmă în ceea ce privește celelalte categorii.

Olanda este în mod deosebit eficientă în reducerea sărăciei în cazul mamelor singure și al femeilor care nu sunt mame.

În cele din urmă, Marea Britanie poate fi, de asemenea, considerată o reprezentantă medie, deși este mai puțin eficientă decât Olanda și Franța.

Un al treilea grup include Germania și Austria, alături de țările vorbitoare de engleză, Canada și Statele Unite ale Americii. Sistemele de impozite/transferuri ale acestor țări nu reușesc să reducă sărăcia într-un mod semnificativ.

4.2.4. Al patrulea tip de tipologii ale bunăstării: componenta de gen

Discuțiile feministe nu au omis subiectul cetățeniei sociale. Feministii au subliniat că, în mai multe studii asupra cetățeniei sociale, integrarea totală a femeilor pe piața muncii și ajutorul total pentru îngrijirea copiilor este calea către cetățenia completă a femeilor și egalitatea între genuri. Oricum au respins noțiunea de egalitate de gen accentuând asupra angajării femeilor, susținând că aceasta reprezintă un androcentrism inacceptabil, preferând ceea ce este deseori considerat o strategie a „egalității în diferențe”, prin care activitățile „tradiționale” domestice și de îngrijire ale femeilor sunt valorificate și servesc drept bază pentru cetățenie și drepturile femeii și au importanță politică.

Knijn T. și Kremer M. (1997) folosesc termenul „cetățenie inclusivă” pentru a sublinia faptul că cetățenia socială ar trebui să includă dreptul la îngrijiri, ca și dreptul de a avea și altcineva grijă de tine, după cum s-a garantat și a fost promovat de statul bunăstării. Oricum, abordarea feministă deseori neglijează rolul valorilor culturale și al idealurilor care sunt cruciale pentru a explica de ce cetățenia socială este definită în diferite modalități în cadrul diferitelor state ale bunăstării și de ce practicile sociale ale cetățeniei variază de la un stat la altul.

Există câteva excepții, de exemplu, Pfau-Effinger B. (2000), care a încorporat într-adevăr aceste diferențe culturale în cadrul analizei sale comparative și a clasificat modelele culturale ale genului persoanelor din Europa vestică.

Aceste modele diferă din două puncte de vedere: ideile culturale în ceea ce privește divizarea genurilor la locul de muncă, principalele sfere ale muncii pentru femei și bărbați, evaluarea socială a acestor sfere și modul în care dependențele dintre femei sunt generate; construirea culturală a relației dintre generații sau, altfel spus, construirea maternității, paternității și copilăriei.

Bazându-se pe aceste însușiri, Pfau-Effinger B. (2000) a distins șase modele culturale ale genului persoanelor: modelul familiei economice; modelul muncitorului masculin/femeia casnică; modelul muncitorului masculin/femeia casnică cu jumătate de normă; modelul muncitorului dual/îngrijire de la stat; modelul muncitorului dual/îngrijire duală; modelul beneficiarului dual/îngrijire furnizată de piață.

Aceste modele nu sunt exclusiviste. În Suedia, muncitorul dual/îngrijirea duală ca model este combinat cu elemente ale îngrijirii private pentru copii. Mamele tind să lucreze cu jumătăți de norme prelungite în faza maternității active. Muncitorul masculin/îngrijirea feminină cu jumătate de normă ca model domină în Germania de Vest, în timp ce modelul muncitorului dual/îngrijire duală predomină în Germania de Est. În cele din urmă, Olanda pare să fie într-o fază de tranziție, modelul muncitorului dual/îngrijirea duală prevalând nivelul cultural, în timp ce, în practică, este încă valabil modelul muncitorului masculin/îngrijirea feminină cu jumătate de normă.

4.2.5. Caracteristici ale celor patru niveluri de tipologii ale statului bunăstării

Analiza comparată arată că întotdeauna două țări vor fi găsite în primul grup: Finlanda și Suedia.

Danemarca se alătură de obicei acestor țări, cu excepția a trei analize. Mai întâi, în timp ce Danemarca a fost găsită ca aparținând grupului de vârf, în cadrul analizei lui Adema asupra cheltuielilor sociale publice (1996), poziția acestei țări a coborât până la grupul de mijloc atunci când cheltuielile nete au fost luate în considerare. În al doilea rând, în cadrul analizei sale asupra relației angajării în cadrul familiei, Letablier (1998) a constatat că cele trei state nordice sunt în grupul de vârf. Cu scopul de a obține egalitatea de gen, politicile publice în cadrul statelor nordice sunt desemnate să faciliteze balanța muncă/viață. Oricum, prin concentrarea asupra egalității de gen și a necesității copiilor, politicile

familiale în cadrul țărilor nordice nu sunt îndreptate către unitatea familială, lucru care a determinat-o pe Letablier (1998) să caracterizeze modelul politicilor familiale scandinave ca fiind „mai puțin explicit ca orientare familială” în comparație cu țări cum ar fi Franța sau Belgia, care alcătuiesc un prim grup de țări cu modele ale politicii concentrate direct asupra familiei ca unitate centrală. În cele din urmă, referindu-ne la indexul politicilor de familie al lui Forsén și Hakovirta (2000), Danemarca, cu nivelul său, s-a situat în cadrul grupului de mijloc.

Olanda își schimbă locul frecvent. În timp ce numărul de transferuri tinde către o proporție uriașă în produsul intern brut (Mac Farlan și Oxley, 1996) cheltuielile sociale publice nete sunt printre cele mai scăzute în Europa (Adema, 1996). Esping-Andersen (1990) consideră Olanda ca având un regim al statului bunăstării conservator-corporatist, ceea ce corespunde caracterizării lui Korpi și Palme asupra schemei asigurării olandeze pe caz de boală (1998). Deși Olanda figurează cel mai des printre celelalte țări europene continentale, ea este considerată o țară mult mai asemănătoare statelor bunăstării scandinave de către Lumen, Le Cacheux și Meulders (2000) și, de asemenea, de Letablier (1998), care a considerat politica de familie olandeză ca fiind mai puțin explicit orientată familial decât în Franța sau Belgia. Dimpotrivă, Forsén și Hakovirta (2000) au situat Olanda printre statele bunăstării liberale, datorită nivelului său foarte sărac în cadrul indexului politicilor de familie.

Belgia se mută de la poziția sa obișnuită în cadrul grupului de mijloc către grupul de vârf de patru ori. Gornick J.C., prin analiza asupra politicilor de susținere ale angajării mamei, a situat Belgia la poziție de vârf, între țările nordice (Gornick și alții, 1997). Dacă este luată în considerare protecția socială, după cum a fost cazul lui Letablier și Forsén și Hakovirta (Letablier, 1998; Forsén și Hakovirta, 2000), Belgia are poziția de lider. Belgia se prezintă excelent în termenii cheltuielilor sociale publice (Adema, 1996).

Reprezentanții europeni ai modelului liberal, Irlanda și Marea Britanie, se grupează frecvent în zonele joase ale ierarhiei. În ceea ce privește transferurile ca procent din produsul intern brut, ele cresc puțin (Mac Farlan și Oxley, 1996), iar în ceea ce privește cheltuielile publice (Adema, 1996), Marea Britanie se deplasează către nivelul mediu, în timp ce Irlanda rămâne în grupul de jos. Irlanda se mișcă înainte, lăsând în urmă Marea Britanie, conform analizei lui Korpi și Palme asupra relației între modelele politicii de gen, pe de o parte, și tendințele politicii sociale, pe de alta. Partidele conservatoare care au fost la putere timp îndelungat în Marea Britanie au consolidat instituțiile politicilor de gen cu orientare spre piață, în timp ce partidele confesionale încercau să protejeze familia tradițională, contribuind la modelul de susținere familială generală în Irlanda. În termenii

sistemului lor de protecție socială (Lumen, Le Cacheux și Meulders, 2000) sau ai politicilor lor familiale generale (Letablier, 1998), atât Marea Britanie, cât și Irlanda se situează mai bine decât țările din Europa de Sud. Liberalismul are ca rezultat un nivel scăzut al susținerii statului, dar situația nu s-a degradat la fel ca în Europa de Sud, unde suportul statului se situează la un nivel critic din motive ideologice, dar și mai mult datorită constrângerilor financiare extrem de mari. De asemenea, impozitarea englezească și sistemul de transferuri par a fi relativ eficiente în reducerea ratei sărăciei la femei (Christopher K., 2001).

Walby S. (2001) grupează țările nordice și liberale într-o singură categorie, dar exclude Irlanda, pe care o consideră ca fiind mai mult asemănătoare țărilor sud-europene din punct de vedere a componentelor diferiți ai conceptului de „regim al genului”.

Franța, Austria și Germania sunt luate împreună în cadrul grupului de mijloc al statului bunăstării european. Oricum, câteva excepții minore pot fi observate. Germania se mișcă spre vârf în ceea ce privește cheltuielile sociale publice nete (Adema, 1996), iar Franța pare a fi mai eficientă decât celelalte în ceea ce privește angajarea mamelor (Gornick și alții, 1997). Letablier (1998) a considerat că politica familială franceză este mai explicită și mai compatibilă cu angajarea femeilor decât în Germania sau Austria. Sistemele germane și austriace ale impozitelor și transferurilor au o eficiență mai mică decât sistemul francez în ceea ce privește reducerea sărăciei în rândul femeilor, chiar dacă ele sunt mame sau nu, gospodine sau muncitori cu normă întreagă, singure sau căsătorite (Christopher, 2001). Luxemburg părăsește acest grup de țări numai în ceea ce privește două dintre analizele statului bunăstării comparative pe care le-am prezentat. Politicile din această țară în a susține angajarea mamelor cu copii mici sunt mai puțin eficiente decât cele ale altor țări din cadrul grupului continental european (Gornick și alții, 1997). În opoziție, politicile sale familiale par să fie mult mai eficiente.

Țările europene sudice par să formeze un grup mai puțin coerent decât la o primă vedere. Esping-Andersen G. (1990) a calificat aceste țări ca regimuri ale statului bunăstării conservator-corporatiste, punându-le la același nivel cu acele țări care formează grupul continental european. Mac Farlan și Oxley (1996) au observat o performanță relativ mai bună a Spaniei cu privire la proporția transferurilor în cadrul produsului intern brut. În cazul lucrării lui Walby (2001), statele bunăstării sud-europene (Spania, Portugalia, Italia și Grecia) rămân în urmă în cadrul tranziției de la domestic către public.

Ebbinghaus (1998) le-a considerat ca fiind mai puțin redistributive și le-a diferențiat astfel de grupul conservator-corporatist al lui Esping-

---

Andersen, pentru a forma un grup propriu pe care l-a definit ca state ale bunăstării reziduale latine.

Korpi și Palme au căzut de acord că sistemul italian al pensiilor pentru bătrâni și beneficiile pe caz de boală sunt la fel de corporatiste precum regimurile principale ale statului bunăstării conservator-corporatiste. Contrar altor cercetători, care au clasificat deseori țările din Europa de Sud cu cele liberale, Lumen, Le Cacheux și Meulders, 2000, au delimitat o categorie separată pentru Europa de Sud, așa cum a făcut și Ebbinghaus (1998).

Un motiv important este fără îndoială gradul foarte înalt al familialismului care diferențiază aceste țări de toate celelalte. În timp ce Gornick și alții (1997) au separat deja Italia de celelalte, situând-o în grupul țărilor ca Olanda, Germania de Vest și Austria pe baza politicilor mult mai generoase italiene în susținerea angajării mamei, Forssén și Hakovirta (2000) au mers și mai departe în această direcție, așezând Italia alături de Finlanda și Suedia, datorită nivelului său foarte ridicat în ceea ce privește indexul politicilor familiale pe care ei l-au construit. În aceeași analiză, Spania s-a prezentat mai bine decât de obicei, cu un scor mediu al indexului politicilor familiale comparabil cu nivelul unor țări cum ar fi Franța, Germania și Danemarca.

CAPITOLUL 5

TEORIA KEYNESIANĂ ȘI DISCURSUL ECONOMIC AL POLITICII SOCIALE

Ideile legate de intervenția statului și de ocuparea deplină a forței de muncă apar și la Sismondi J.C.L., în lucrarea *Noi principii de economie politică sau Despre bogăție în raport cu populația* (1819). Statul trebuie să intervină pentru a tempera mecanismele pieței libere, pentru a asigura ocuparea mai deplină a forței de muncă și protecția socială.

Dezvoltarea statului bunăstării a fost predominantă de „discursul economic al politicii sociale” de la începutul secolului trecut. Ca înlocuire a „discursului moral al sărăciei”, care caracterizează mare parte a practicilor celui de-al 19-lea secol cu Legea săracilor și Societatea organizațiilor de caritate, politica socială a fost reformulată în termeni economici cu reactualizarea „problemei șomajului” în cadrul lucrărilor lui Beveridge W. și Keynes J.M. (Waters W., 1994, pp. 270-275). În timp ce reformularea lui Beveridge în ceea ce privește șomajul se referă la pregătirea spațiului economic pentru intervențiile politice, în abordarea lui Keynes în ceea ce privește „angajarea totală”, politica completează și consolidează discursul economic.

Lucrări recente referitoare la reinterpretarea filosofiei lui Keynes, ca și a politicilor și teoriilor economice ale acestuia (O'Donnell R.M., 1989, p. 210; Davis J.B., 1994) pot transmite o nouă lumină asupra diferenței contextuale și o nouă înțelegere între două discursuri alternative. O tranziție către „era postkeynesiană” este utilizată aici pentru a se face referire atât la continuitatea, cât și discontinuitatea a ceea ce poate fi numit „proiect keynesian”. Aceasta se întâmplă datorită diagnosticului moral keynesian al capitalismului, care va fi salvat fără a raporta proiectul său la schimbările macro-economice.

Ajunse la această acțiune istorică, „discursurile civice” creează o provocare mare pentru relația dintre bunăstare și cetățenie definite de „discursurile economice”. Având în vedere problemele comune ale subclasei și competitivității internaționale, cea din urmă disociază economia

și comportamentul etic al cetățeanului, în timp ce prima ilustrează, deși nu fără predecesori istorici, semnificația înțelegerii relației între asigurarea bunăstării și a propriei dezvoltări. Rolurile istorice și semnificațiile asigurării bunăstării în forme ale îngrijirii (serviciile sociale și asistența medicală) și asigurarea sunt astfel obligatorii ca reexaminare și rearanjare.

5.1. Keynes și discursul economic al politicii sociale

Discursul economic al politicii sociale s-a aflat la un nivel central al gândirii bunăstării sociale de la începutul secolului trecut. „Descoperirea șomajului” transformă și retextualizează sensul „problemei sărăciei” o dată evidențiată în Legea săracilor. Obiectivele de reglementare ale politicii sociale înclină astfel de la necesități morale ale comportamentelor individuale către alocări economice și îmbunătățiri ale pieței muncii, creând un sistem al schimbului muncii și investind în capitalul uman.

Descoperirea șomajului, după cum o denumește Waters W., creează posibilitatea unor noi căi de combatere a sărăciei populației, transformând astfel natura politicii sociale. Din punctul de vedere al lui Beveridge, problema șomajului se află în chiar organizarea industriei. Această problemă este dată, mai degrabă, de populația șomeră decât de indivizii șomeri. Astfel, conform lui Beveridge, „cercetarea trebuie să fie îndeosebi una economică... referitoare la șomaj mai degrabă decât la șomeri” (Waters W., 1994, p. 273). Din punctul de vedere al lui Beveridge, dacă șomajul reprezintă o problemă a industriei, atunci trebuie organizată piața muncii de către stat prin acțiuni de tip preventiv.

Administrarea problemei șomajului și a muncii au fost regândite la sfârșitul anilor 1890, prin formularea lui Hubson în ceea ce privește conceptul de șomaj ca o condiție a muncii suplimentare (Waters W., 1994, p. 273). Formularea conceptului de șomaj deschide astfel un spațiu economic atât pentru abordarea teoretică, cât și pentru intervenția practică. În locul blamării săracilor și a șomerilor pentru caracterul lor moral nereușit, „discursul economic” aduce în actualitate o nouă modalitate de a afla: ce cauzează șomajul și cum se poate rezolva acesta?

Diverse explicații economice și răspunsuri politice au apărut ca răspuns la crizele majore. Pe de-o parte, au apărut forme ale coordonării interioare până în 1920, apoi Pigou a oferit o explicație ortodoxă, atribuind „problema inflexibilității nivelurilor salariale” în concordanță cu schimbările de preț, îndeosebi în situații de presiune industrială, pe de altă parte (Williams K. și Williams J., 1987).

De obicei, economiștii neoclasici insistă asupra faptului că, dacă muncitorii doresc să-și micșoreze salariile lunare, atunci munca va fi disponibilă pentru ei oricum.

În opoziție, Hutton J.A. (1991), un neoliberal, oferă o explicație mult mai radicală. Pentru el, șomajul este o problemă insignifiantă a distribuirii proaste a venitului. Lipsa locului de muncă, precum și lipsa pământului și capitalului sunt explicate ca fiind rezultatul „cererii scăzute” și a „supraeconomisirii”. Mai mult de atât, problema șomajului s-a deteriorat în continuare sub dezvoltarea rapidă a colonialismului imperialist (Merquior J.G., 1990, p. 107). În ilustrarea lui Hubson, aceasta este o problemă a reglementării distribuției venitului pentru a stimula consumul și, astfel, protecția socială. Prin caracterizarea șomajului ca fiind o problemă a „cererii scăzute”, Hubson a propus ca aceasta să poată fi rezolvată prin promovarea consumului clasei muncitoare. Aceasta trebuie organizată printr-o clasificare a dispozitivelor redistributive, incluzând autoritatea statală sau impozitarea aspră a monopolurilor, impozitarea progresivă a economiilor în exces, a moștenirilor și dividendelor, a salariilor mai mari și a instituțiilor cu program de muncă scurt al muncitorilor (Merquior J.G., 1991, p. 107). Nu în ultimul rând, proiectul lui Hubson este mult mai ambițios decât unul pur economic, considerându-l un program care ar putea reconcilia rațiunile sociale și economice (Water, 1994, p. 275).

Spre deosebire de neoclasici și neoliberali, prin abordarea sa, Beveridge s-a alăturat prin grija lui fabianistă de „eficiența națională”. În timpul său, era o preocupare generală în ceea ce privește abilitatea națională de a concura economic și militar cu mari puteri cum a fost Germania. Provocarea urma să fie îndeplinită printr-o strigare la „eficiența națională” - o situația de competiție reprodusă astăzi în confruntarea Statelor Unite ale Americii cu Germania și Japonia. Pe baza gândirii sociale utilitariste, Beveridge a deschis o nouă discuție în cadrul politicii sociale, propunând acțiuni preventive inițiate de stat. Aceste practici noi nu sunt economice prin aceea că „ele iau ca obiecte proprii ale reglementării nu obiceiurile muncitorești, dispozițiile morale sau aspectele domestice ale anumitor probleme ale populației, nici mediile specifice. Ele sunt economice deoarece pun accent pe piața muncii, fondul salarial, ratele pentru economii etc.” (Waters W., 1994, p. 275). Nu trebuie să se atribuie vina pentru șomaj unui individ, ci mai degrabă să se tempereze efectele personale și sociale dăunătoare.

Asigurarea împotriva șomajului împreună cu schimbarea sistemului muncii naționale sunt principalele dispozitive care îndeplinesc cerințele. Pe de-o parte, cu stabilirea schemelor asigurării, noi orizonturi și un nou registru pentru exercitarea puterii sunt aduse în actualitate. Indivizii vor fi evaluați în continuare, sfătuiți și sancționați, de data aceasta prin angajații

sistemului de asigurării publice. Pe de altă parte, sistemul muncii naționale este programat să influențeze o politică a „decanalizării” și funcționează ca un fel de „birou de informare” cuprinzător. Până acum, întrucât acesta administrează beneficiile asigurării, biroul pentru angajări oferă șomerului un stimulent pentru a oferi cunoștințele sale. Din punctul de vedere al guvernului, piața muncii devine un domeniu pentru un tip nou de intervenție economică.

Beveridge a reușit să reformuleze raționalitatea politică și tehnică a politicilor sociale pe baza înțelegerii politice a șomajului. Această reformulare este importantă pentru diferite zone ale politicii sociale, unde noi relații sunt stabilite între stat, societatea civilă și familie și acolo unde responsabilitățile cetățeanului și rolul expertului sunt redefinite. Nu în ultimul rând, aceste programe sociale pot trata consecințele șomajului fără a elimina cauzele. Pentru a face un progres, Beveridge s-a bazat mai mult pe prelucrarea ideii lui Keynes în ceea ce privește angajarea cu normă întreagă.

Dintr-un alt punct de vedere, discursul economic al lui Keynes despre politica socială are importanță deosebită. Măsurile de redistribuire și asigurarea șomajului nu au fost suficiente în rezolvarea problemei sărăciei și a șomajului în anii 1920. Evident, cauzele structurale ale șomajului nu sunt eliminate sau prevenite de la început. De altfel, din punctul de vedere a lui Keynes, măsurile de redistribuire nu par a schimba în totalitate tendințele cronice către nivelul scăzut al angajării. De aceea, el a continuat să accentueze importanța centrală a „unei investiții cuprinzătoare socializate” care ar oferi, în cele din urmă, mijloace care pot oferi o aproximație a „angajării totale”. Purtând grija stabilizării investiției, Keynes a susținut cu tărie faptul că guvernul trebuie să-și îndeplinească obligațiile în ceea ce privește politica fiscală, politica venitului și politica monetară (Carvalho F.J.K., 1992, p. 191).

În ceea ce-l privește pe Beveridge, el trebuie să găsească o cale de ieșire din problema tratării consecințelor și a eliminării cauzelor. Propunerea lui Keynes de socializare a investiției și politica acestuia corolară a angajării totale au dovedit că se poate rezolva problema și apoi să se consolideze un model economic al politicii sociale.

Necesitatea managementului keynesian pe termen scurt este considerată importantă pentru activitățile economice armonioase. Astfel, acea reglementare economică poate promova ideea că „socialul” este implicit inclus prin intermediul discursului economic al politicii sociale. Aceasta servește ca piatră de temelie pentru Beveridge pentru a construi un model al statului bunăstării.

Beveridge a privit piața muncii ca fiind principalul antidot împotriva sărăciei, realizat prin politica angajării totale și a asigurării sociale ca mijloc de protejare a celor care au fost înlăturați. Un fond al asigurării sociale pentru toată lumea, în cadrul modelului lui Beveridge, are două componente: asigurarea socială a riscului industrial și asistența socială a necesităților prin redistribuire. El a încercat să ofere protecția împotriva sărăciei prin asigurarea împotriva întreruperii pe termen scurt a câștigurilor. Bazându-se pe concluzia lui Rowntree cum că 44% din sărăcie se datora lipsei locurilor de muncă, Beveridge credea că sărăcia ar putea fi eradicată în majoritatea cazurilor dacă muncitorii se puteau asigura pe ei și familiile lor împotriva pierderii venitului datorate unui tip de riscuri specifice, cum ar fi îmbolnăvirea, șomajul temporar și pensionarea. El, de asemenea, susținea că mare parte a oamenilor vor fi protejați prin asigurarea socială, rămânând doar foarte puțini în seama asistenței sociale. Aceasta se realizează făcând trei presupuneri asupra caracteristicilor relațiilor sociale: angajarea totală (masculină); familia cu un singur muncitor, cu o divizare a sexelor în ceea ce privește munca între salariatul masculin și gospodina feminină, și stabilirea familiilor care au nevoie de asistență socială (Baldwin S. și Falkingham J., 1994, p. 3).

Împreună cu managementul riscului populației angajate, diminuarea sărăciei a fost de altfel transformată în administrare socială a nevoilor personale, bazându-se pe noțiunea de drepturi și necesități. Provenind din condamnarea morală a Legii săracilor și clasificarea asigurării pe categorii, insuficiența salarială este redefinită ca fiind un drept al cetățenilor individuali. Spre deosebire de asigurarea socială, drepturile la beneficii de asistență socială rămân o problemă de discutat în ceea ce privește testarea mijloacelor care duce la stigmatizare (Deacon A. și Bradshaw J. 1983, pp. 5-9). Nu în ultimul rând, spre deosebire de celelalte servicii sociale, serviciile asistenței medicale sunt stabilite universal pentru anumite necesități specifice care sunt recunoscute ca cerere universală pentru fiecare cetățean.

Eșecul politicii economice a lui Keynes și al modelului statului bunăstării al lui Beveridge pornește de la motive atribuite atât deficiențelor interne din cadrul sistemului, cât și adaptării problemei la schimbările social-economice. Poate fi suficient să se evidențieze faptul că deficiența din sistemul lui Beveridge apare îndeosebi datorită insistenței sale asupra principiilor referitoare la contribuție, propunând un fond pentru asigurare universal și foarte puțin adecvat. Mai mult de atât, atribuții ale relațiilor sociale specifice propuse în lucrarea asigurării sociale au devenit din ce în ce mai nerealiste datorită schimbărilor sociale și economice atât în cadrul structurii pieței muncii (îndeosebi o angajare masculină totală), cât și al însușirilor raționale familiale și ale căsătoriei.

În ciuda acestora, problemele lui Beveridge au o origine mai profundă în cadrul managementului macroeconomic al lui Keynes. Extinderea economiei globale face intervenția națională să eșueze în îndeplinirea promisiunii lui Keynes de angajare cu normă întreagă și de management al macrocererii.

5.2. Critici ale modelului Keynes-Beveridge al statului bunăstării

Modelul Keynes-Beveridge al statului bunăstării a fost constant atacat începând cu 1960 de către criticii neoliberali, atât în dimensiunile economice, cât și în cele politice. Ei au obiectat nu numai la politicile statale reglementatoare care sunt considerate ca eliminând eficiența economiei de piață, dar și la asigurarea bunăstării de către stat ca sursă a ineficienței birocratice, precum și ca obstacol al libertății individuale.

Friedman M. a susținut o economie de piață fără intervenționism statal. Din punctul său de vedere, chiar și redistribuirea trebuie să fie făcută fără a afecta principiile pieței, ca și eficiența acesteia. Primele două priorități în asigurarea bunăstării individului sunt asigurarea privată și îngrijirea privată, luate în ordine. Asigurarea publică va servi doar ca un ultim nivel de ajutorare a săracilor (Friedman M., 1995). Neoliberalii sunt deseori considerați ca fiind oponentii concepției keynesiene despre bunăstare. În ciuda intensității conflictuale în ceea ce privește creșterea eficienței economiei de piață, soluțiile au aceleași caracteristici care limitează intervențiile politice pentru bunăstarea socială în cadrul discursului economic, mai degrabă decât în cadrul discursului moral al comportamentului individual.

A fost prea puțin surprinzător că discursul economic are dificultăți în a se adapta conceptului de subclasă din cadrul literaturii prezente (Kelso W., 1994). Distrugerea caracteristicilor comportamentale individuale ale anumitor grupuri de oameni trebuie rezolvată. Dimpotrivă, discursul economic își are originile în combaterea unui astfel de concept al patologiei industriale sau al celei de cultură a sărăciei. Nu în ultimul rând, problema claselor inferioare lasă urme mai adânci decât explicația așteptată. Devierea dintre raționalitatea economică și cea socială este cea care face viața social-economică instabilă și astfel autodistructivă sistematic.

Din acest punct de vedere, diagnosticul moral al lui Keynes în ceea ce privește capitalismul poate fi susținut pe baza faptului că nu ilustrează numai strategiile pentru restructurarea social-economică, dar le transformă într-un proiect cultural invizibil, cu scopul de a reconcilia diferența dintre bunul comun și cel individual sau între raționalitatea socială și economică.

Pentru înțelegerea economiei ca parte constituantă a științelor sociale, Keynes a formulat câteva puncte de vedere compatibile cu cele ale lui J.A. Hobson. El a acordat un interes deosebit politicilor reformei social-economice care ar ajuta la recăpătarea echilibrului unei societăți în cadrul căreia oamenii ar valorifica rezultatele în funcție de mijloacele existente. Din acest punct de vedere, inegalitatea este cauza principală a șomajului și cea mai mare barieră către progresul economic. Împreună cu Hobson, recomandările politice avansate de Keynes pentru o distribuție mult mai echitabilă a venitului în cadrul teoriei generale par a fi asemănătoare. El susține că „statul va trebui să exercite o influență majoră asupra înclinației către consum” (Davis J., 1994, p. 159), cu scopul de a promova niveluri înalte ale cererii efective și creșterea bunăstării. Principalul mijloc prin care acest țel ar putea fi îndeplinit era prin redistribuirea venitului de la cei bogați, a căror „abstinență” de la consum amortiza creșterea economică, către muncitori. O redistribuire a venitului era astfel necesară pentru a redresa dezechilibrele dezvoltării economice trecute.

Nu în ultimul rând, după cum a susținut Keynes, măsurile de redistribuire nu par a schimba în totalitate tendința cronică către subangajare adusă de capitalism. Acesta este punctul de plecare care provine din teoria lui Hobson. Astfel, Keynes pune un accent mai mare pe centralizarea „unei socializări cumva cuprinzătoare a investiției”, care, pentru el, ar dovedi în cele din urmă că reprezintă doar un mijloc de asigurare a unei aproximări a angajării totale. În ciuda tuturor acestora, el dă un avertisment cum că era important de evitat greșelile acelor „sisteme de stat autoritare de astăzi care par să rezolve problema șomajului cu sacrificiul eficienței și al libertății”. Drept rezultat, deși se simțea necesitatea controlului central care să aducă o ajustare între înclinația către consum și inducerea către investiții, nu mai este nici un motiv pentru care viața economică să fie socializată (Davis J., 1994, p. 160).

Diagnosticul lui Keynes în ceea ce privește problemele procesului de investiție prin fundamentarea din cadrul principiilor generale duce la recomandarea pentru politicile pe termen lung pentru „o așa zisă socializare cuprinzătoare a investițiilor”. Respectând comportamentul etic al omenirii, Keynes a evidențiat faptul că indivizii s-au orientat îndeosebi pe o cale unde bunăstarea lor era în general consistentă și în concordanță cu actul de a face bine.

Conștientizând inegalitățile sociale obiective, Keynes a susținut că, dacă în cazul unui întreprinzător acțiunile sunt bune pentru acesta, atunci sunt potrivite și pentru economie ca întreg, din moment ce practicile bunăstării și investițiilor firmelor individuale au dus la o acumulare imensă de capital fix care era spre beneficiul general.

Prin separarea istorică a proprietății și managementului și prin dezvoltarea piețelor inițiativei organizate, a explicat Keynes, era întreprinderilor a creat o cale către lume în care o mai mare împărțire a investițiilor a fost realizată printr-un trend speculativ în cadrul schimburilor. În această lume, investițiile noi erau scăzute și, din moment ce investiția nu mai avea acum putere de a produce o angajare totală și de a crește nivelurile venitului, fericita relație dintre a fi bun și a face bine pe care investiția a creat-o în trecut nu mai există. Mai mult de atât, dilema era una cu două fețe. Pe de-o parte, deși antreprenorii erau încă atașați în mare parte de idealul angajamentelor pe termen lung pentru investițiile lor, faptul că economia cu o investiție mai mică pentru noua afacere nu mai era una cu dezvoltare stabilă a pus aceste investiții sub semnul întrebării. Drept rezultat, întotdeauna a fost importantă pentru întreprinderi adoptarea unor politici mult mai prevăzătoare în ceea ce privește extinderea și investiția. Pe de altă parte, speculatorii pieței, în căutarea de obținere a banilor pe căi rapide în cadrul schimburilor, au acționat conform principiilor comportamentale derivate din ideea că a fi bun nu are legătură cu vreo noțiune a binelui întreprinderii. Practicile convenționale în cadrul activităților economice, nu numai că nu au oferit o soluție pentru această dilemă a comportamentului corect în cadrul investițiilor, dar, în ilustrarea lui Keynes, erau o sursă a dilemei.

Consecvent, aranjamentul pe termen lung pentru o investiție, care s-a bazat pe contact direct și pe cunoașterea operațiunilor și a binelui întreprinderii, a intrat în conflict cu necesitățile de lichidare ale investitorilor.

Înțelegându-l pe Keynes în această nouă lumină, socializarea investiției trebuie să fie percepută ca o propunere de îndeplinire a cererii de integrare între dreptul etic și eficiența economică. Cu scopul de a rezolva o dilemă fundamentală din cadrul principiilor comportamentale din cadrul sistemului modern al investițiilor, Keynes a continuat să recomande stabilirea unui set de instituții semipublice ale căror practici cuprind noi reguli intrinsece de valoare și convenții care ar putea afecta o reconciliere practică a binelui și a ideii de a fi bun. Într-adevăr, mai degrabă decât o vagă creștere a instituțiilor statale, Keynes a fost mult mai interesat în a vedea o extindere a atitudinii spiritualității publice în corelare cu propriile sale noțiuni asupra atribuirii individuale a binelui public (Davis J., 1994, p. 166). Din punctul său de vedere, această extindere ar trebui să aibă loc printr-o schimbare instituțională care ar cuprinde intrinsec reguli sociale valoroase și convenții în instituții semipublice.

Pe de-o parte, individualitatea ar fi ea însăși transformată în reguli importante din moment ce indivizii au ocupat crescător poziții în organizațiile economice care valorizează bunul public mai degrabă decât avantajul privat. Pe de altă parte, înclinația socială a indivizilor este

manifestată în modul în care par a răspunde la regulile societății și la convențiile acesteia care constrâng, deși sunt suficient de flexibile pentru a recunoaște o interpretare individuală. Astfel, diagnosticul etic și politica economică au ținut spre același țel ca și Keynes.

Bunătatea instituțiilor sociale urma să fie apărută pentru contribuția lor în crearea unei relații armonioase între a fi bun și a face bine. Politica economică recontextualizată a lui Keynes cu o astfel de interpretare culturală și etică nu aduce numai o lumină nouă în înțelegerea proiectului său, ci și eșecul său de a-l duce la îndeplinire. Keynes a eșuat în versiunea economiei sale politice, datorită dezechilibrului dintre idealul său și încercarea de a integra bunul individual cu bunul public. Nu este numai îndoielnic faptul că o asemenea caracterizare proprie de către spiritualitatea publică poate rezolva atât investiția, cât și cererea scăzută ca problemă în perioada capitalismului global competitiv, dar, la fel de probabil, servilismul ascetic propriu poate dovedi că este sursa unui guvern paternalist conservator mai degrabă decât o rezoluție a dilemei etice a lui Keynes. Descoperirea subclasei arată cumva posibilitatea unei asemenea mutații, după cum vom vedea în următoarea secțiune referitoare la interpretarea conservatoare a proiectului cultural economic al lui Keynes.

5.3. Descoperirea subclasei în cadrul discursului civic despre politica socială

În centrul analizei lui Keynes stă o explicație structurală a declinului spiritului de întreprindere în susținerea schimbării social-economice. Aceasta poate reconcilia conflictul dintre autointeres și altruism. Nu în ultimul rând, subiectul a fost schimbat de la grija investiției speculatorii aflată de partea capitalismului către problema dependenței subclasei din 1980. Într-un mod de reversibilitate a tezei lui Keynes, Murray C. (1984) a dezvoltat un model similar de explicare pentru a susține faptul că dependența de bunăstare reprezintă rezultatul unui calcul rațional al beneficiarului bunăstării indus de asigurări generoase ale bunăstării din partea statului.

Șomajul și sărăcia persistentă în cadrul subclasei nu pot fi eliminate prin a oferi mai mult. Din punctul de vedere al lui Murray C., ceea ce este necesar pentru a face recipienții bunăstării independenți este ca piața să funcționeze mult mai eficient din moment ce indivizii sunt autointeresați, raționali și vor răspunde la stimulenții financiare și la constrângere. Bazându-se pe conceptul alegerii raționale a individului, el a continuat să elaboreze această temă. Prin asigurările bunăstării, un număr crescut al celor săraci fie au ieșit de pe piața muncii, eliminându-i din categoria de

angajați potențiali, fie au devenit indiferenți în ceea ce privește obligația lor de a munci.

Inegalitatea venitului a devenit, de asemenea, severă, deoarece cei săraci duc lipsă atât de legăturile de familie care i-ar putea ajuta să înfrunte crizele economice, cât și de educația necesară pentru a se califica pentru slujbe bine plătite. Murray și alți apărători ai pieței susțin că lipsa de stimulenți financiari adecvați a dus la o încetinire atât a investiției de capital, cât și a creșterii productivității, care în schimb afectează nefavorabil salariul clasei muncitoare. Singura cale de a ieși din această dilemă, pentru Murray, este cu siguranță abolirea sau eliminarea intervenției statului bunăstării mai degrabă decât să se facă mai multe promisiuni și să se ofere mai mult.

Poziția lui Murray este într-adevăr distinctă de punctul de vedere atât al liberalilor bunăstării, cât și al criticilor lor. Astfel, apropiindu-se de liberali, el a protestat împotriva modelului keynesian de intervenție statală. Oricum, din punctul de vedere al lui Murray, este inacceptabil ca liberalii să dorească să conserve libertatea, chiar și pe cea a celor săraci și a beneficiarilor bunăstării. Drept concluzie, susținând că cei săraci duc lipsă de stimulenți economici pentru a se comporta corespunzător, Murray a afirmat că eșecul liberalilor se datorează unei ezitări de a concepe problema comportamentală a autodistrugerii subclasei mai degrabă decât pe cea a capitaliștilor. În consecință, el susținea că autodistrugerea subclasei poate fi corectată numai cu stimulente ale pieței și cu constrângeri legale.

Abordând problema din perspectivă liberală, Wilson W.J. (1987) este cel care a avut intenția serioasă de a dezbate problema comportamentală a subclasei. Pentru Wilson, problemele comportamentale ale subclasei sunt rezultatul izolării sociale datorate schimbării structurale economico-sociale. Schimbările din cadrul oportunităților de angajare în zone ale orașului au dus la o creștere substanțială a angajărilor tinerilor, care a avut efecte severe nu numai asupra veniturilor lor, ci și asupra vieții familiale și a sărăciei în aceste zone. De exemplu, apariția capului de familie feminin este un simptom, mai degrabă decât o cauză, a greutăților economice experimentate de toată clasa de jos și îndeosebi ale familiilor în această situație.

Implicarea acestei explicații structurale a problemei comportamentale experimentate de subclasa muncitoare este că orice politică realistă cu care se poate avea de-a face în această problemă trebuie să implice o regenerare substanțială a oportunităților angajării cu salarii decente pentru toată lumea. Iar statul va fi responsabil pentru acordarea de locuri de muncă pentru toți cei care au nevoie de unul și pentru a face asistența

socială disponibilă pentru săraci. Aceeași concluzie este formulată și referitor la economiștii postkeynesieni.

În apărarea lui Keynes, postkeynesienii au analizat inflația ridicată din perioada postbelică și au examinat modificările comportamentale ca răspuns la această schimbare de tip structural (Carvalho F.J.C., 1992, pp. 190-1911). Se susține că regimul inflației ridicate din perioada postbelică reprezintă rezultatul alianței între sindicatele muncitorești, ale căror interese de creștere a salariilor vor fi respectate atât timp cât costurile crescând cu acestea ar putea fi acoperite de creșterea sistematică a prețurilor. Drept rezultat al acestei dezvoltări autocontradictorii a mecanismelor pieței, statul trebuie să fie considerat singurul investitor care va suporta riscul inflaționist și se va angaja să supravegheze investițiile pe termen lung. Mai mult de atât, potrivit lui Keynes, statul va fi, de asemenea, responsabil pentru a reduce inegalitățile venitului prin intermediul unor măsuri redistributive, ca și în modelul lui Beveridge (Carvalho F.J.C., 1992).

În timp ce Murray a susținut că moștenirea bunăstării liberale a lăsat mulți nevoiași nepregătiți să iasă din sărăcie, adepții statului bunăstării au concluzionat că statul este singura instituție care are abilitatea de a face angajamente pe termen lung în ceea ce privește investițiile și de a reduce inegalitățile prin redistribuirea venitului.

Se pune întrebarea cine este responsabil pentru subminarea întreprinderii? Evident, răspunsurile sunt opuse unul altuia, ca și prescripțiile politice. Din ambele puncte de vedere, revizuirea propusă a politicii sociale trebuie să implice schimbarea comportamentului etic al unor agenți economici specifici și, consecvent, nu mai pot fi limitați de discursul economic (Kelso W.A., 1994; Osborne T., 1994, pp. 489-491). Nu în ultimul rând, pentru a deține unele însușiri personale care sunt necesare pentru o economie prosperă, atât liberalii bunăstării, cât și conservatorii pieței au revizuit discursul economic cu un anumit ton cultural.

Dimensiunea etică și culturală a crizei economico-sociale poate fi rezolvată doar de reforma economică a pieței sau a statului: pentru rearanjarea stimulentei pieței, pentru stimularea indivizilor să muncească și să mențină investițiile pe termen lung ale întreprinderilor și ale statului, pentru a oferi mai multe șanse de angajare. Aceste versiuni revizuite ale discursului economic, oricum, nu sunt singurele alternative care să se ocupe de problema subclaselor sociale.

Problema motivațională și comportamentală a ajuns în centrul dezbaterii, atât în ceea ce privește economia, cât și bunăstarea socială, începând cu 1980. În sfera politicii economice și a competiției naționale, Thurow L.C. (1992, pp. 273-279) a propus un „capitalism comunitar” modelat după cel al Germaniei și Japoniei, cu scopul de a redirecționa

politicile economice și industriale în cadrul economiei de piață liberă, cum ar fi Statele Unite ale Americii. În sfera politicii sociale, Sowell T. a observat că incidența sărăciei a variat mult de la un grup etnic la altul și unii au reușit să scape de sărăcie, cum ar fi japonezii și chinezii, care s-au bazat mai mult pe calitățile antreprenoriale pe care cultura grupului le-a influențat foarte mult (Kelso W.A., 1994, pp. 71-78). Întoarcerea la abordarea culturală a dispozițiilor comportamentale este astfel declanșată nu numai pentru îmbunătățirea abilităților competitivității naționale în cadrul economiei globale, dar, de asemenea, și pentru eliminarea sărăciei prin politica națională.

Discursul economic al politicii sociale s-a dovedit a fi problematic datorită ignorării naturii noneconomice a problemei motivațiilor și a dispozițiilor comportamentale. Într-adevăr, natura noneconomică a problemei comportamentale a constituit o preocupare majoră comună discursurilor civice ale politicii sociale. În timp ce Wilson și Murray doresc să adauge o dimensiune culturală implicită pentru discursul economic, ei cu siguranță nu acceptă nici o noțiune a cultivării valorii. În opoziție, problema subclasei aduce la suprafață politicile virtuților începând cu 1980. Noțiuni ale virtuții civice și eșecul supraviețuirii împreună cu acestea sunt incluse și integrate în explicarea crizei culturale a bunăstării sociale. O scurtă cercetare a comunitarismului, a conservatorismului civic, precum și a liberalismului civic va evidenția diferența esențială între discursul economic și cel civic.

Începând cu 1980, reînnoirea comunitarismului în teoria politică este inițiat de cei care nu sunt mulțumiți de bunăstarea neoliberală. Ei critică aspru punctul de vedere liberal și pe cel al societății într-un mod fundamental (Mac Intyre A., 1981; Bellah R. N., 1985). De obicei, două tipuri de argumente sunt utilizate interactiv în critica comunitaristă a teoriei neoliberale.

Mai întâi, disocierea teoretică în cadrul căreia teoria neoliberală este respinsă, deoarece tratează individul ca și cum ar putea motiva acțiunile separat de formele variate ale interacțiunii sociale, care constituie de fapt subiectivitatea fiecăruia. În al doilea rând, partidele liberale și instituțiile acestora sunt atacate deoarece promovează o formă particulară de viață comunitară și separă indivizii mai mult decât alte forme. Cu această separare asumată, ele erau interesate ca liberalii să poată face dreptul individului și justiția prioritare și să se disocieze de bunul public. Prescripțiile comunitariste pentru disociere liberală și alienare sunt justificate bazându-se pe revigorarea politicilor virtuții. Noi încercăm să trăim conform unor caracteristici comune, virtuți sau vicii, susținea MacIntyre A. (1981, pp. 23-24), cu care ne familiarizăm prin istorisirile pe care ni le spunem unul altuia, creând astfel o comunitate morală.

Din moment ce noțiunea liberală a individului recunoaște numai „criterii impersonale” ca justificare proprie a faptelor, acestea despart indivizii de „contextul ideii de bază” care le oferă un sens în viață, ceea ce înseamnă că indivizii sunt detașați și înlăturați din acest context. Ca ființe disociate care apelează la principii universale impersonale, indivizii autonomi pot eșua în încercarea lor de a justifica acțiunea morală. În realitatea politică, neutralitatea morală generează „emotivitate” ca cultură, în cadrul căreia nici o poziție morală nu poate fi apărată, deoarece fiecare atitudine în parte presupune o egalitate puțin valabilă.

Triumful neutralității a reprezentat victoria înstrăinării prin distrugerea ecologiei morale, după cum au ilustrat Bellah R.N. și colaboratorii (1985, pp. 284-286).

Pentru comunitariști, valorile liberale nu pot genera legături afective suficiente, esențiale sănătății sociale și individuale. Walzer M. (1983, pp. 272-280) a susținut astfel că respectul de sine al indivizilor poate fi doar produsul statului parteneriatului mai degrabă decât să fie independent de alți indivizi. Din acest punct de vedere, bunul economic poate fi obținut doar prin susținerea bunului public, nu și altfel. Pentru a elabora acest punct de vedere, este necesar să se detalieze distincția lui „Walzer” dintre sfera „banilor și mărfurilor” și aceea a „asigurării și a necesităților”. Prima cuprinde activități îndreptate către producția și schimbul de bunuri și servicii care sunt recunoscute social ca necesități, și astfel ele trebuie oferite comunitar, întrucât contractul social reprezintă o înțelegere care trebuie să îndeplinească deciziile împreună referitor la ce sunt bunurile necesare în viața noastră obișnuită și apoi să ofere acele bunuri unul altuia. Deoarece sănătatea constituie o necesitate recunoscută social, Walzer M. susținea că asistența medicală poate fi oferită comunitar și astfel înlăturată din sfera banilor și mărfurilor și că nu este nici un motiv să se respecte libertatea pieței doctorilor într-un asemenea caz (Walzer M., 1983, pp. 86-91). El a recomandat o relație echilibrată între participarea locală colectivă și asigurări universale (Walzer M., 1988, pp. 17-20). Ceea ce este atât de important în insistența asupra „socializării statului bunăstării” este că participarea voluntară la viața democratică comunitară ar putea doar fi susținută de supravegherea cetățenilor cu astfel de obiceiuri și conducându-i spre o ieșire din cadrul societății individualist-liberală.

Preluarea unui asemenea punct de vedere civic poate fi întâlnită în ambele tabere, cea a conservatorilor și cea a liberalilor. Conservatorii civici critică nu numai liberalismul, ci și duplicatul acestuia, conservatorismul pieței.

Din punctul lor de vedere, mulți liberali au evitat să-și schimbe politicile economice, deoarece au fost ostili ideii că oficialii publici ar trebui

să intervină în viețile particulare ale cetățenilor. Împotriva conservatorismului civic, Kelso a susținut că „în timp ce îngrijorarea liberalilor că adoptarea unor reguli comune ar duce la o versiune a inchiziției este de înțeles, teama lor pare exagerată cum că oamenii, învățând virtuțile autoconstrângerii și ale muncii din greu, vor fi intoleranți. În ciuda înclinațiilor lor, liberalii trebuie să recunoască distincția dintre emiterea de către guvern a unui cod moral despotic și atașarea unui set de valori care sunt benefice atât societății, cât și indivizilor care le practică” (Kelso W.A. 1994, p. 290).

Principala grijă aflată la baza conservatorismului civic este cum să fie motivați atât săracii, cât și investitorii autonomi prin resocializare (Mead L., 1986, 1992). Atât liberalii pieței, cât și conservatorii acesteia trebuie învinuiți pentru această problemă, datorită exagerării gradului în care săracii răspund afirmațiilor lor de pe piață sau aversiunii împotriva condițiilor economice. Eforturile repetate făcute de stat pentru a face munca mult mai atractivă economic și bunăstarea mai puțin profitabilă au evidențiat, din acest punct de vedere, că au avut un impact mic asupra reprezentanților angajării. Aceasta, deoarece, atunci când indivizii suferă de anomie le lipsește un sistem intern al autodisciplinării, nu par a fi afectați de schimbări majore în cadrul mediului extern. Sau, de fapt, stimulenții pieței pot să nu fie o soluție, ci o cauză a anomiei.

În termeni keynesieni, conservatorii civici au susținut că, întrucât normele tradiționale ale autoconstrângerii și disciplinei au eșuat, mulți investitori au adoptat autoritatea impulsivă și chiar activitățile ilegale analoage comportamentului. Consecvenți prin eforturile de a păcăli subclasele să revină pe piața muncii și să promoveze polarizarea crescândă a venitului, conservatorii pieței trebuie învinuiți pentru eșecul în a observa că aceste probleme nu sunt numai de natură economică. Dimpotrivă, răsplățile financiare și penalitățile de pe piață sunt mult mai eficiente numai atunci când muncitorii și managerii au introdus un set coerent de legi care valorifică munca grea, disciplina, respectul indivizilor și o privire sănătoasă asupra bunăstării unei comunități mai mari.

Problemele unei normalități universale care caracterizează viața în orașele moderne sunt, de asemenea, preluate de liberalismul civic. Nestabilind un set de valori comune asemeni comunitariștilor sau conservatorismului civic, liberalii civici încearcă să păstreze o virtute care se referă la alegerea egalității sociale și să se „excludă afirmările și afectările superiorității clasei” (Kaus M., 1992, p. 180). Nu în ultimul rând, liberalismul civic a susținut că o soluționare a sărăciei prin acordarea de beneficii monetare a cauzat efecte negative, susținând, dacă nu chiar creând clasa subdezvoltată urbană a cărei existență zădărnicește egalitatea socială.

Împotriva liberalilor, Kaus M. a susținut că inegalitatea socială nu derivă nici din diferențele bănești, nici din diferențele de merit, ci din distrugerea instituțiilor sferei publice care a descurajat odată transpunerea acestor diferențe în atitudini inegale. Implicația acestei afirmații este că costurile mai mari ale subclasei nu reprezintă sume cheltuite pe bunăstare, ci degradarea universală a vieții publice. Aceasta a distrus egalitatea socială și discursul economic al politicii sociale, fiind o sursă distructivă a căilor liberale democratice de viață. Pe un ton identic cu conservatorii civici, Kaus M. a susținut că munca este o noțiune foarte egalitară „din moment ce munca este unul din puținele teste din societatea noastră care pot fi atât de ușor trecute de săraci și, de asemenea, de cei bogați” (1992, p. 140).

Mai mult de atât, bunăstarea prin redistribuire este stigmatizantă nu pentru că este administrată de o birocrație aspră, ci pentru că ajută persoanele sănătoase care nu au muncit îndeajuns. Astfel, liberalii civici ar trebui să considere munca un element al cetățeniei, iar programul locului de muncă ar trebui să atragă subclasa socială și pe oricine ar avea nevoie de o slujbă înapoi la muncă, reconstruind astfel sfera publică mai degrabă decât să o distrugă. Într-un mod paternalist, Kaus a concluzionat că ceea ce poate și trebuie să facă un guvern pozitiv ca armă majoră a liberalilor este să restaureze acele instituții sau să inventeze echivalenții lor moderni, cu scopul de a realiza egalitatea socială chiar și în fața inegalității creșterii sumelor de bani.

Ceea ce consolidează această variantă a discursurilor civice este atașarea lor la o politică cu scopul că fie conducerea statală, fie discursul economic al pieței pot fi problematizate pentru eșecul lor în a recunoaște semnificația naturii cultural-constitutive a caracteristicilor individuale și a dispozițiilor comportamentale.

Oricum, discursul civic ar putea să fie suspectat de andosarea unui guvern activ, chiar paternalist, sau a unor decizii colective care ar privilegia bunul public față de cel individual și ar transforma libertatea individuală într-un concept specific bunului public (Moon D., 1993, pp. 17-19). Mai mult de atât, atașarea la un ideal cultural diferit al vieții individuale și sociale le face să contribuie la un conflict intern între ele și are un efect semnificativ la înțelegerea lor diferită din punctul de vedere al asigurării bunăstării și al ofertei, în opoziție cu viziunea discursului economic revizuit. Mai degrabă, decât să găsim o nouă soluție la dilema lui Keynes între a fi bun și a face bine, între bunul individual și cel comun, care se află în afara scopurilor noastre, vom studia înțelesul contextual al asigurării bunăstării.

5.4. Cultivarea cetățeanului virtuos în cadrul privatizării statului bunăstării

Dacă observațiile de mai sus sunt rezonabile, era postkeynesiană ar putea să fie, de asemenea, una posteconomică. Statul și piața sunt puse în discuție în ceea ce privește abilitatea lor de a promova economia și a rezolva cele două probleme identice ale competiției internaționale și interne a creșterii/dezvoltării subclasei. Descoperirea subclasei readuce probleme comportamentului individual și motivației cum că discursul economic a fost odată exclus.

Acesta este contextul general al dezbaterii recente referitoare la asigurarea bunăstării și a oferirii acesteia. Noi idei din cadrul bunăstării, cum ar fi privatizarea, pluralismul bunăstării, teoria celui de al treilea sector sau bunăstarea statului neopaternalist, pot fi astfel distinse și evaluate din definiția lor corespunzătoare, a idealului cultural și a comportamentului etic al oamenilor. Pe scurt, teoria și politica bunăstării definesc nu numai modul în care serviciile bunăstării pot fi făcute, dar arată o tendință care lărgiște și constituie o definiție anume a comportamentului etic al oamenilor, care poate menține un anumit sens, cum ar fi o viață bună - democrația, democrația liberă sau liberală.

Este sugestiv să menționăm că asigurarea bunăstării și oferirea acesteia în timpul erei postkeynesiene ar putea de fapt să servească drept tehnologii proprii (Burchell D., 1993, pp. 167-168). În centrul dezbaterii, întâlnim ce fel de identitate trebuie să fie promovată cu scopul de a pune în aplicare democrația sau libertatea. Din acest punct de vedere, serviciile de îngrijire (pentru anumite necesități) și de asigurare (pentru anumite riscuri) nu mai funcționează doar pentru îmbunătățirea condițiilor economice ale cetățeanului, ci și pentru dezvoltarea condițiilor social-culturale care integrează cetățeanul individual în cadrul vieții sociale active. A menționa însușirile necesare pentru o formă specifică de viață înseamnă redefinirea relației dintre individ și libertate. Posibilitatea unei democrații și libertăți, în acest context, depinde de tipul de oameni puși în discuție și de relația promovată de autorități.

Tabelul următor va oferi o prezentare a descrierilor comparative și conceptele de bază. Pentru a reduce criza statului bunăstării și regulile sale birocratice, discursul economic al politicilor sociale țintește spre creșterea eficienței și a alegerii libere a asigurării bunăstării și a furnizării acesteia. Discursul civic intenționează să aducă schimbări în viața publică și va face cetățenii mult mai virtuoși. Din motive de sporire a eficienței, ca și ale extinderii libertății alegerii, discursul economic ar andosa „privatizarea” asigurării bunăstării și a furnizării ei prin restaurarea legăturii cost-beneficiu care a fost minimalizată sau ineficientă datorită asigurării bunăstării statului.

Este important să se facă diferență între furnizarea privată a bunăstării, andosată de discursul economic în încercarea de maximizare a profitului, și privatizarea serviciilor publice (Starr P., 1989, p. 26), care rămân să se limiteze singure în cadrul granițelor intereselor publice și ale responsabilității statului. Concluzia implicită a celei dintâi este că indivizii raționali vor avea grijă de ei înșiși în conformitate cu mecanismele pieței și există o armonie naturală între interesul individual și cel social. Cu scopul de a minimaliza problema ineficienței birocratice și a restricționării, privatizarea serviciilor publice va întâmpina așa-numitul „pluralism al bunăstării”, în cadrul căruia, în ciuda rămânerii statului ca protector ultim al intereselor publice, elementele competitive vor fi prezentate pentru a ridica eficiența prin intermediul asigurărilor de stat, cum ar fi „contractarea” acestora către organizațiile non-profit. Diferența principală dintre aceste două tipuri de privatizare se întâlnește în lupta între căile cele mai eficiente prin care se pot obține asigurarea bunăstării și furnizarea ei, dar, de asemenea, în modul de obținere a reconcilierii între bunul individual și cel comun.

Aceeași distincție incluzând atitudinea față de intervenția statului poate fi valabilă și pentru discursul civic al politicii sociale. Atât conservatorismul civic, cât și liberalismul civic se bazează mai mult pe intervenția statală pentru a resocializa indivizii. Există o serie de diferențe. Cea dintâi evidențiază semnificația valorilor interne ale propriei responsabilități și constrângeri, în timp ce cea din urmă intenționează să facă munca un element al cetățeniei și să extindă clasa încrucișată, participarea instituțiilor publice care ar reduce influența inegalității bănești. Așadar, rolul statului variază de la caz la caz, amândouă abordând o atitudine paternalistă față de stat, care ar putea livra asigurarea bunăstării cetățenilor ca clienți într-un mod în care anumite caractere individuale ar fi protejate.

Această intervenție paternalistă a statului este negată de comunitarism. Cu scopul de a promova obiceiurile sociale prin participarea într-un mod democratic, comunitarieni accentuează mai mult participarea comunitară locală, ca și obligațiile și îndatoririle reciproce. În loc de a lua drept garantată o dihotomie liberală între sferele private și publice, ei susțin comunitățile morale în cadrul cărora membrii ar recunoaște necesitățile fiecăruia, ca și obligațiile de a-i ajuta pe alții (James D., 1983, Van Til J., 1988). Mai mult, organizațiile de caritate sau cele voluntare nonprofit sunt cele care ar putea juca rolul distribuirii bunăstării și al furnizării acesteia. Rolul mediatic al celui de al treilea sector (sectorul neguvernamental) va reînprospăta în schimb sensul mutual al obligativității și asistenței necesităților acceptate de către obiceiurile sociale ale participării cetățenilor.

Asemenea teorii trebuie să presupună și să apere un ideal cultural specific al caracterului individului și să identifice, de asemenea, mecanismele instituționale ale asigurării bunăstării și ale furnizării acesteia, care pot face caracterul personal ideal să fie în concordanță. Astfel, nu există teorii ale asigurării bunăstării și ale furnizării acesteia care să fie indiferente pentru un anumit tip de autoformare. Dimpotrivă, promovând diferite dispoziții comportamentale și obiceiuri sociale, autorii teoriilor fac orice efort pentru a socializa cetățenii virtuoși, astfel încât idealul corespunzător pentru o viață mai bună să includă bunul public și cel privat.

**Tabelul 5.1. Teorii ale asigurării bunăstării
din era postkeynesiană**

	discursul economic revizuit	discursul civic
prostat	pluralismul bunăstării	statismul paternalist
management	antreprenoriat activ al clientului consumator	muncitorul autodisciplinat muncitorul paternalist
împotriva statului	privatizarea serviciilor publice	al treilea sector voluntar
management	consumatorul rațional antreprenoriatul profitului	cetățeanul participant autoritatea comunitară

Teoriile asigurării bunăstării și ale furnizării acesteia prezente nu înlătură doar stresul obligațiilor financiare și al necesităților particulare ale clientului bunăstării, ci încearcă să ducă la ceea ce este considerat ca fiind efectele personale și sociale ale dependenței bunăstării. Acestea includ eroziunea respectului de sine, efectele asupra sănătății fizice și mentale, izolarea de rețelele sociale, marginalizarea față de piața muncii, potențialitatea criminalității și lipsei legilor, a motivației pure, atitudinea față de piața muncii și pierderea obligațiilor sociale (Mead L., 1986, 1992; Murray C., 1984; Wilson W.J., 1987). De fapt, dezvoltarea conceptului de subclasă socială indică doar o grijă comună de a acționa împotriva acestor atitudini, comportamente și dispoziții care determină clientul bunăstării să revină la piața muncii prin îndepărtarea de rețelele sociale de sprijin.

Un astfel de efort în a produce cetățeni virtuoși se află evident în centrul discursurilor civice. După cum am văzut, idealul „muncitorului autodisciplinat” este realizat și promovat de discursul civic al statului, dacă idealul cetățeanului obligatoriu și participant este construit și susținut activ de comunitari. În opoziție, discursurile economice revizuite depun un efort de a specifica, a promova un anumit ideal al dispozițiilor comportamentale, chiar dacă sunt împotriva politicilor virtuții. Pentru aceste discursuri, efectul

social și personal al subclasei sociale poate fi menținut doar cu un proiect cultural implicit, care ar funcționa prin forțe externe ale stimulenților pieței sau ale economiei de stat reglementate. Pe de o parte, datorită griii pentru eficiența crescândă, o imagine proprie a consumatorului rațional și a managerului autoîntreprinzător este construită ca fiind idealul practicilor propriei formări de către discursul economic al pieței (Hutton J. și alții, 1991).

Pe de altă parte, grija pentru creșterea eficienței pusă în balanță cu cea a interesului public din cadrul discursului economic al statului duce la necesitatea promovării consumatorului, a clientului bunăstării conștient în ceea ce privește costurile și a unui antreprenoriat influențat public. Pe scurt, teoriile asigurării bunăstării și furnizării implică nu numai scopul de a îndeplini anumite necesități și de a oferi asigurarea, ci și practici diferențiate ale autoformării care ar putea face ca idealul specific al bunăstării să se realizeze, iar mecanismele instituționale aferente să funcționeze mult mai eficient.

În cadrul privatizării, ajutarea profesioniștilor joacă acum rolul antreprenorilor de maximizare a profitului monitorizat de comportamente raționale ale consumatorilor, a căror libertate de alegere este și poate să fie obținută doar cu costul unei puteri de achiziționare limitată.

Discursul civic cere o intervenție mult mai directă în cadrul vieții individuale. Discursul civic paternalist al statului transformă birocrații și profesioniștii în predicatori ai virtuților comune, pe de o parte, iar reprezentanții discursului civic comunitar definesc viața individuală ca fiind o autoritate a comunității locale, pe de altă parte.

Dintr-o anume extremă, autoritatea birocratică poate fi redusă în cadrul relațiilor pieței dar cu sacrificiul inegalității crescânde socio-economice, ca și cu înlăturarea democrației participatoare prin intermediul banilor (Kaus M., 1992, pp. 58-77), sau autoritatea poate fi descentralizată prin avansarea participării comunitare cu scopul de a sprijini obiceiurile sociale ale democrației egalitare, însă cu pericolul apariției intoleranței diferențelor individuale și a tiraniei majorității (Moon D., 1993, pp. 211-221).

Ideea de bunăstare socială definește de fapt problema referitoare la ceea ce ar putea reprezenta individualul, având în vedere că relația conflictuală dintre interesele individuale și cele comune poate fi reconciliată și integrată.

Formarea istorică a discursului economic este o problemă controversată, deoarece reglementarea economiei se poate face prin intermediul statului sau al pieței. Criza din cadrul statului bunăstării arată incapacitatea discursului economic de a înțelege natura constituită social a caracterului

personal și a motivației. De aceea, este nevoie de revizuirea discursului economic care să concorde cu discursul civic.

Discursul civic nu ne oferă un răspuns universal la problema personalității corecte și a comportamentului etic. Totuși ne eliberează de dominanța discursului economic al politicii sociale și ne conduce la regândirea rolului bunăstării sociale în constituirea culturii și individualității. Dacă problema propriei identități devine centrul dezbaterii indiferent de tipul asigurării bunăstării cetățeanului, care ar trebui să fie sprijinită, necesitatea cetățeniei nu mai poate fi tratată ca o atribuire fiecărui individ.

Mai degrabă cetățenia trebuie să fie redefinită ca un proiect comun, pe care trebuie să-l îndeplinească fiecare individ într-un anumit fel, cu ajutorul bunăstării sociale.

5.5. Bunăstarea socială și formele de schimbare ale puterii în era postkeynesiană

Dezvoltarea bunăstării sociale în cadrul erei postkeynesiene ne conduce la rediscutarea formelor puterii. Limitele statului bunăstării keynesian duc la conștientizarea sfârșitului „discursului economic al politicii sociale” și al puterii guvernamentale conduse birocratic care a urmat acestuia.

În loc de a accentua prea mult macroputerea statului, relațiile micro-puterii, care au efecte asupra obiceiurilor comportamentale ale indivizilor și asupra stilului de viață ales, au fost modelate în funcție de imaginea pieței și/sau a imaginii comunității.

Dezbaterea recentă a bunăstării sociale și țelul subclasei sociale îndeosebi se preocupă mai mult nu numai de sporirea eficienței, ci și de constituirea libertății individuale și autorespectului. Ceea ce trebuie îndeplinit se referă la faptul dacă macrostrategia sau microstrategia sunt mai potrivite să servească la promovarea propriei individualități și a comunității.

În opoziție cu această problemă, nu numai intervenția statală implică utilizarea puterii sociale în promovarea egalității și a îndeplinirii necesităților. Redirecționarea statului bunăstării către privatizare constituie de fapt o microformă a puterii relațiilor, accentuând obligația individului de a fi autoindependent sau reprezentant al grupului comunitar (Rose N., 1993, 1996). Consecvent, dezbaterea referitoare la semnificația relației macro și microputerii se află pe masa de lucru a politicianilor opoziției și a alegerilor lor strategice.

Lucrări mai recente referitoare la dezvoltarea bunăstării sociale au fost stimulate de cele ale lui Foucault, cu privire la guvernabilitate sau la tehnologiile proprii (Rose N., 1996). Pentru Rose N., descentralizarea statului bunăstării reprezintă o formă difuză a relației de putere a reprezentanților guvernului în cadrul unei varietăți de localități și instituții - întreprinderi, asociații, vecinătăți, grupuri de interes și comunități (Rose N., 1996, p. 352). Prin intermediul acestor mecanisme ale autoavansării și autoîntreprinderii poate fi implementat un nou proiect al totalizării via individualizare.

În opoziție cu aceste așa-numite teorii ale „liberalismului avansat” (Rose N., 1993, pp. 294-296), comunitarismul și teoria corespunzătoare a celei de-a treia căi sunt, de asemenea, discutate în studii ale organizațiilor voluntare nonprofit și de asistență medicală (Salomon L., 1987). Aceste două tipuri de privatizare trebuie să fie examinate ca o microformă a relației puterii care intenționează să reformeze bunăstarea socială, cultivând psihologia cetățenilor individuali divizați în consumatori sau furnizori.

O altă semnificație a acestei dezvoltări poate fi găsită prin înclinarea balanței între analiza economică politică și cea social-culturală a bunăstării sociale. Cu scopul de a înfrunța realitățile schimbătoare din era postkeynesiană, politicile bunăstării sociale sunt reformulate și realocate prin analizele social-culturale și ale formelor variate de relație a puterii.

CAPITOLUL 6

TEORIILE REGIMURILOR BUNĂSTĂRII. REGIMURI ȘI MODELE ALE BUNĂSTĂRII DIN PERSPECTIVE COMPARATE

Modelele bunăstării (Abrahamson P., 1999) au căpătat o importanță majoră în cadrul statelor bunăstării și politicii sociale comparate în ultimii ani. Studiul lui Esping-Andersen referitor la regimul bunăstării cuprinde trei lumi sau regimuri ale capitalismului bunăstării.

Conform lui Ferge Z. (2001, p. 128), Esping-Andersen G. „a creat o nouă modă intelectuală”, care a dus la o gamă largă de citate în cadrul cărților, articolelor și eseurilor nepublicate. Clasificarea celor trei lumi ale sale este preluată fără comentarii sau pragmatic (plus sau minus o țară sau două), uneori cu justificare minimă. Multe alte studii încearcă să confirme sau să nege cele trei lumi ale bunăstării.

Studiile referitoare la regimul bunăstării și la familiile bunăstării au rolul să dezvolte modelele bunăstării ca un tot și să-și extindă analizele asupra celor mai importante probleme ale statului bunăstării (Goodin R. și Rein M., 2001).

6.1. Câte lumi ale capitalismului bunăstării există?

Acest capitol începe prin a discuta contribuțiile diferiților autori care au sugerat tipologii ale statului bunăstării conform celor trei lumi ale capitalismului bunăstării, conturate de Esping-Andersen G.. Apoi sunt prezentate analizele lui Esping-Andersen G., și tipologiile subsecvente alternative. Abrahamson P. (1999) oferă mai multe detalii și o cronologie mult mai exactă care arată cu siguranță că datele analizate nu pot indica întotdeauna liniile temporale precise ale dezvoltării.

Precursori ai modelelor bunăstării

Originile regimurilor bunăstării sunt departe de a fi clarificate. Abrahamson P. (1999) sugerează că cea mai timpurie referire la diferența dintre un stat al bunăstării rezidual versus instituțional a fost propusă de Wilensky H. și Lebeaux C.N (1958). Ei susțin că există două tipuri de state ale bunăstării, unul bazat pe o noțiune reziduală a instituțiilor bunăstării sociale și celălalt bazat pe un punct de vedere mult mai instituțional. Tipul rezidual evidențiază un rol al statului bunăstării atunci când structurile normale ale ofertelor bunăstării, familia și piața, se destramă. Punctul de vedere instituțional, pe de altă parte, consideră serviciile statului bunăstării ca fiind „normale”, „de primă importanță”, ca funcții ale societății industriale moderne.

Mishra T. (1981) se oprește asupra acestor modele pentru a prezenta o analiză istorică și comparativă a societății capitaliste a bunăstării.

Deși Myrdal A. (1994) și Titmuss R.M. (1958) sunt menționați inițiatori ai modelelor, un rival puternic se poate vedea în Titmuss R. (1974). El identifică trei tipuri ideale. În ceea ce îi privește pe Wilensky H. și Lebeaux C.N., un model rezidual al bunăstării se bazează pe premisa că instituțiile sociale ale bunăstării ar trebui să intre în acțiune cel puțin temporar, atunci când cele două ramuri „naturale”, piața și familia, tind să eșueze în a funcționa corespunzător. Titmuss R. ilustrează această formă marginală a statului bunăstării, făcând referire la noua Lege a săracilor din Anglia, din 1834. Un al doilea model realizare-performanță industrială conferă un rol semnificativ instituțiilor bunăstării sociale în cadrul îndeplinirii necesităților sociale în funcție de merite, diferențe de statut, performanță a muncii și productivitate. Acest „rol funcțional, tehnocrat serviabil al bunăstării sociale” mai este denumit „modelul servitoarei”. Acesta tinde să păstreze privilegiile existente, prin forma sa cea mai evidentă, asigurarea socială. În al treilea rând, un model instituțional redistributiv percepe bunăstarea socială ca o instituție de bază integrată în cadrul societății, oferind atât servicii *universale*, cât și *selective*, în afara pieței și bazate pe principiul necesității. Acesta tinde să asigure egalitatea, integrarea socială și solidaritatea, ca și să evite efectele adverse asociate cu stigmatul.

Trihotomia lui Titmuss R. a avut o influență foarte mare (Abrahamson P., 1999, p. 396). Kleinman M. (2002, p. 28) notează că, datorită aspectului general insular al tradiției administrative social britanice, este o ironie că Titmuss R. a lăsat o astfel de impresie de durată asupra studiului comparativ al statelor bunăstării.

Furniss N. și Tilton T. (1977) disting trei modele ale statului bunăstării: statul pozitiv, statul asigurării sociale și statul social al bunăstării. Fiecare dintre acestea este asociat cu legi diferite, moduri de

intervenție, grupuri beneficiare și cu o viziune distinctivă care inspiră implicarea politicii publice. Ele se referă la Statele Unite ale Americii, Marea Britanie și Suedia, ca fiind exemplare pentru aceste trei tipuri. Deși Titmuss este citat doar o dată în cadrul acestei lucrări, există o asemănare largă între cele două seturi de modele.

6.2. Lumile capitalismului bunăstării ale lui Esping-Andersen

Abrahamson P. (1999) stabilește relansarea modelelor bunăstării prin intermediul lucrării lui Esping-Andersen G. din 1990, *Cele trei lumi ale bunăstării*. Cartea a avut un impact puternic. De la publicare a fost caracterizată ca fiind influentă (Castles F., 1998, 149), seminală (Alcock P., 2001, p. 17), instigatoare (Alcock, 2001, p. 19) și „fără îndoială cel mai influent studiu comparativ din prezent” (Kleinman M., 1996, p. 30). Lucrarea menționată a devenit una dintre cele mai importante și mai citate lucrări de politici sociale comparative din ultimii ani. Veit-Wilson J. (2000, p. 5) susține că Esping-Andersen este cel mai frecvent citat autor în studiul „statelor bunăstării”.

Esping-Andersen G. a intenționat să ofere o nouă conceptualizare a statului bunăstării, care cuprinde o gamă largă de instituții și programe încadrate în termenul de „regim al statului bunăstării”. Statul bunăstării al lui G. Esping-Andersen include angajarea și managementul macroeconomic, ca și transferul de venit și furnizarea de servicii sociale. Mai mult de atât, el nu prezintă caracteristicile specifice ale programelor sociale, care sunt un punct esențial, ci activitatea statului și a pieței în producerea bunăstării. Din această cauză, noțiunea de limite stabilește granițele în cadrul cărora este cuprinsă analiza. După cum a scris, „a vorbi despre un regim înseamnă a lua în considerare faptul că relația dintre stat și economie, un complex de însușiri legale și organizaționale sunt îmbinate în mod sistematic” (Esping-Andersen G., 1990, p. 2). Regimurile statului bunăstării au implicații directe în cadrul drepturilor sociale și al stratificării, iar grupurile regimului statului bunăstării sunt în mod direct diferențiate de efectele lor distributive în domeniul drepturilor și stratificării. Limita drepturilor poate fi măsurată prin intermediul noțiunii de „de-comodificare” inspirată de Carl Polanyi, și anume gradul în care drepturile sociale „permit oamenilor să-și asigure condiții decente de trai independent de forțele adevărate ale pieței” (Esping-Andersen G., 1990, p. 3). Spațiul acordat stratificării sociale este populat de concepte standard ale egalității, cinstei și sărăciei.

Esping-Andersen identifică trei grupuri principale ale regimului bunăstării în cadrul economiilor avansate: un grup liberal, reprezentat de țările anglo-saxone în cadrul cărora statul bunăstării are un rol rezidual, un

grup conservator, reprezentat de Germania și în cadrul căruia familia are un rol deosebit, și un grup social-democrat, în cadrul căruia statul bunăstării este instituția dominantă. Această tipologie îl citează explicit pe Titmuss R.M., existând puternice asemănări între grupul liberal și cel rezidual, între realizările conservatoare și de performanță, precum și între modelele statului bunăstării instituțional-redistributive. O distincție de bază este aceea că Titmuss se concentrează asupra statului bunăstării până la cea mai amplă definiție a sa, în timp ce Esping-Andersen lărgiște granițele pentru a cuprinde elementele pieței.

Direcția analizei lui Esping-Andersen devine clară în cadrul lucrării sale din 1999, *Fundamentele sociale ale economiilor postindustriale*, un studiu explicit al ideilor din lucrarea sa din 1990 și al criticii la adresa acesteia. Cartea din 1999 extinde teritoriul bunăstării mult mai departe de ideea că intervenția statului este completarea mecanismelor pieței în producerea bunăstării. Ruperea de concepția „îngrădită” a statului bunăstării este acum completă, întrucât „regimurile statului bunăstării” devin pur și simplu „regimuri ale bunăstării”. Statul bunăstării este în mod strict doar una dintre instituțiile-cheie studiate. Materialul corespunzător, care în cartea din 1990 a fost identificat ca stratificare, devine acum o noțiune largă a riscurilor sociale. Cele trei instituții principale producătoare ale bunăstării sunt prezentate ca inițiatori de măsuri pentru a reduce riscul social. Piața, statul și familia reprezintă amestecul producerii bunăstării. Incluziunea familiei are unele implicații în cadrul drepturilor sociale, care sunt acum măsurate atât în termenii de-comodificării, cât și ai defamilializării, fiind înțeleși ca motivul pentru care standardele de trai ale indivizilor sunt independente de statutul familiei.

Oricum, dezvoltarea analizei și schimbările din cadrul lucrării regimului bunăstării nu au implicații în cadrul grupului studiat în lucrarea anterioară. Dacă totuși așa este, aceasta ajută la clarificarea și consolidarea celor trei lumi ale bunăstării. Regimul liberal al bunăstării se distinge printr-o însușire minimă a specificării riscurilor sociale, ca fiind punctul esențial al eșecului pieței. Regimul bunăstării conservator, pe de altă parte, se concentrează asupra riscurilor sociale provenite din familii destrămate. Regimul bunăstării social-democrate cuprinde o specificare mult mai amplă a riscurilor sociale ca includere a dezvoltării umane, iar riscurile sociale-cheie sunt cele care amenință această dezvoltare. Aceasta subliniază punctul nostru de vedere menționat mai sus, conform căruia similitudinea aparentă în ceea ce privește numărul de componente ale regimurilor ascund schimbări potențiale profunde în cadrul teoriei și metodei.

6.3. Regimuri alternative ale bunăstării

O asemenea lucrare majoră a fost bineînțeles obiect de critică. A fost criticată ca fiind mult prea înclinată către dezbaterile scandinave; ca ignorând dezvoltarea feminismului, care era una dintre forțele creative și cele mai importante în cadrul științelor în ultimele două decade; ca nefiind bine adaptată pentru a cuprinde dezvoltarea postmodernă a societății industriale; fiind prost adaptată pentru a putea înțelege diferențele dintre statele bunăstării din cadrul politicilor de restrângere; și ca neacordând îndeajuns de multă atenție diferențelor politice dintre consens și regimurile majoritare (Abrahamson P., 1999; O'Connor J. și alții, 1999; Pierson P., 2001; Goodin R. și Rein M., 2001).

Castles F. și Mitchell D. (1993) au elaborat un studiu diferit. În analiza lor, pun la îndoială atât statutul empiric, cât și pe cel teoretic al tipologiei lui Esping-Andersen. Ei se concentrează asupra statului bunăstării și se bazează pe un model mult mai simplu referitor la efortul bunăstării (cheltuielile sociale), legile bunăstării și veniturile bunăstării. Secretul venitului bunăstării îl reprezintă reducerea inegalității. Ei formulează o tipologie a 18 țări din cadrul Organizației pentru Cooperare și Dezvoltare Economică, introducând variabile-cheie, cum ar fi transferurile către gospodării ca proporție din produsul intern brut și limita egalității beneficiului. Aceasta duce în mod normal la o clasificare pe patru tipuri și mare parte din diferența dintre tipologia lui Esping-Andersen și cea a lui Castles F. și Mitchell D. apare la cel de-al patrulea tip.

Castles și Mitchell se referă la tipurile statului bunăstării ca fiind „familii ale națiunilor”. Trei cvadrante reproduc pe larg clasificarea lui Esping-Andersen. Cvadrantul A (transferurile mici și egalitatea beneficiului) reflectă lumea liberală. Cvadrantul B (transferurile ridicate/egalitatea beneficiului scăzut) reprezintă grupul conservator. Cvadrantul D (transferuri ridicate și uniformitatea beneficiului) reprezintă regimul social-democrat. Cvadrantul C (transferuri scăzute/uniformitatea beneficiului ridicat) care este compus din Australia, Finlanda, Irlanda, Noua Zeelandă și Marea Britanie.

O lucrare mai recentă, include în cea de-a patra familie și țările sud-europene. Castles F. (1998) dezbate tematica sa anterioară despre familii și națiuni, examinând o gamă largă de politici publice pentru 21 de țări din cadrul Organizației pentru Cooperare și Dezvoltare Economică în perioada postbelică. El prezintă patru familii de națiuni care corespund în mod substanțial cu ceea ce pare a fi destul de clar identificat ca zone culturale: vorbitorii limbii engleze; continentalii; scandinavii; sudicii.

Oricum, conceptele exacte și metodele utilizate să dezvolte această clasificare, în afara unor mențiuni referitoare la unii factori comuni, cum ar fi limbajul și tradițiile comune legale și politice, nu sunt clare (p. 316). În cadrul capitolului despre statul bunăstării, Castles notează că cele trei lumi ale lui Esping-Andersen au „afinități apropiate cu trei din cele patru familii ale noastre de națiuni”, cu adăugarea familiei sudice (pp. 149-150).

Cea mai importantă idee susținută de Castles este aceea că o clasificare nu poate rămâne statică o dată cu trecerea timpului și potrivită pentru scopuri diferite. Luând în considerare transferurile de venit, el notează că la începutul perioadei „erau doar două lumi ale bunăstării în cadrul termenilor asigurării sociale” (p. 152). Pentru cheltuielile publice pentru sănătate, există mult mai puține dovezi ale unei grupări de venituri în cadrul nivelului familiilor-națiuni în comparație cu ceea ce era tipic ca măsuri ale cheltuielilor publice (p. 163). Cele mai reale studii referitoare la grupurile definite sunt din 1974, cu trei dintre țările scandinave alături pe locul întâi al cheltuielilor, cu țările sudice aproape de vârf, o poziție pe care au deținut-o, de asemenea, în 1993. Altfel spus, imaginea este una foarte ambiguă. La începutul perioadei (1960), grupul țărilor cu cheltuieli mari include două țări anglo-saxone, două scandinave și două vorbitoare de germană, iar cei mai mici cheltuitori erau Spania, Olanda și Statele Unite ale Americii (pp. 163-165). În mod asemănător, SUA, Canada și Japonia se aflau în vârful clasei educaționale publice a cheltuitoarelor mari în anul 1960 (p. 176).

În cadrul capitolului de încheiere, el adoptă „o strategie cumva mult mai riguroasă a desemnării grupului fiecărei familii ca o variabilă redundantă și calculând corelarea dintre acea variabilă și a fiecăruia dintre elementele variabilelor veniturilor care apar în cadrul analizei noastre” (p. 316). Aceasta demonstrează unele caracteristici clare, dar nu un singur caz în cadrul căruia aceeași familie prezintă aceeași putere de corelare cu o variabilă care depășește termenele celor trei timpi. Cazul cel mai autentic îl reprezintă corelarea dintre grupul scandinav și cheltuielile publice, care sunt moderat puternice pentru anii 1960 și 1970, ca și pentru anii 1980. În timp ce Castles susține că structura de bază a dezvoltării postbelice are afinități clare în ceea ce privește cele trei lumi ale lui Esping-Andersen din perioada studiului său, această imagine statică e posibil să nu cuprindă structuri ale schimbării o dată cu trecerea timpului, iar structurile familiale referitoare la suplimentarea muncii și la domeniul personalului din serviciile publice sunt probabil mult mai aproximativ analizate în termenii a două familii ale națiunilor (p. 319).

O diferență importantă existentă între „familiile națiunilor” ale lui Castles și „regimurile bunăstării” este dată de scopul mai amplu al celui din urmă. Castles continuă să prezinte statul bunăstării ca fiind principala

problemă, deși ultima lucrare a lui Esping-Andersen G., îndeosebi, extinde scopul regimului bunăstării pentru a include toate instituțiile producerii bunăstării.

Oricum, Obinger H. și Wagschal U. (2001) au restudiat conceptul de familie a națiunilor, utilizând analize de grup. Se face o clasificare pe baza examinării făcute de Castles (1998) asupra structurii politicii publice în 21 de țări din cadrul Organizației pentru Cooperare și Dezvoltare Economică. Se analizează mai mult domeniile economice și sociale, utilizând 29 de variabile în trei clase ample (socio-economică, politic-instituțională, venitul). Se găsesc asemănări ample cu ceea ce se află în lucrarea lui Castles, însă Italia și Irlanda se alătură grupului sudic pe întreaga perioadă (1960-1995). Comparând cele trei perioade (1960-1973, 1974-1995 și 1960-1995) Irlanda, Italia, Japonia și Suedia schimbă grupul. Se analizează, de asemenea, politica impozitării în 21 de țări între 1965-1996. Cu excepția Norvegiei, care se alătură familiei periferice, se creează aceeași configurație de patru lumi ale bunăstării.

Un al doilea set important de critici referitoare la o tipologie separată a fost oferit de un număr de cercetători care polemizau din perspectiva genului persoanelor (Lewis J., 1994; Sainsbury D., 1996; O'Connor J. și alții, 1999). Critica referitoare la gen se oprește asupra lipsei de problematizare la Esping-Andersen a familiei ca sursă a stratificării. În cartea sa din 1990, drepturile sociale sunt determinate de ideea conform căreia indivizii sunt izolați de forțele pieței. În ceea ce privește femeile, un al doilea spațiu al drepturilor sociale este determinat de statutul lor familial. Chiar dacă bunăstarea lor este izolată de forțele pieței, femeile pot suferi reduceri semnificative ale standardelor de trai ca rezultat al poziției lor în cadrul gospodăriilor. Fie din cauza unei divizări inegale a muncii casnice, care reduce timpul disponibil al femeilor și astfel influențează capacitățile lor, fie datorită accesului inegal la posibilitățile oferite și pe piața muncii, ceea ce așează femeile pe o poziție de subordonare.

Gospodăriile și economia gospodăriilor sunt importante, iar Esping-Andersen G. a prezis aceasta și a extins măsura drepturilor sociale pentru a include defamilializarea. O tipologie a regimurilor bunăstării din punctul de vedere al genului persoanelor duce la elaborarea de seturi diferite. Tipologia lui Lewis J. și Ostner I. (1994) se oprește asupra unui singur domeniu important al muncitorului de sex masculin ca model. Se sugerează state cu muncitori majoritari de sex masculin „moderate”, „puternice” și „slabe”.

Siaroff A. (1994: 93-4) sugerează „un nou tip de tipologie” bazat pe trei factori ai orientării bunăstării familiale, al cărui pilon îl constituie recipientul beneficiilor și necesitatea muncii feminine. Orientarea bunăstării

familiale este structurată împotriva necesității muncii feminine și aproape toate națiunile în cadrul Organizației pentru Cooperare și Dezvoltare Economică se grupează în trei.

Țările din cadrul cvadrantului superior de dreapta, cum ar fi țările nordice, au cerințe înalte ale necesității muncii feminine și o orientare a bunăstării familiale puternică și sunt definite ca state ale bunăstării social-democrate protestante. Cvadrantul de jos de dreapta (necesitatea muncii asidue/orientare familială scăzută) cuprinde mare parte a țărilor anglo-saxone sau statele bunăstării liberale protestante. Cvadrantul superior de stânga, care conține mare parte din statele bunăstării continentale, sunt state ale bunăstării avansate creștin-democrate. Și, în cele din urmă, grupul inferior de stânga este „un așa-zis amestec electoral”, cuprinzând Irlanda, Japonia, Italia și Spania, state ale bunăstării cu accentuare târzie a forței feminine, fiind probabil „cel mai ireal rezultat al analizei noastre” (p. 99).

Wildeboer S. și alții (2001) au utilizat un set exhaustiv de variabile pentru a calcula validitatea modelului regimului bunăstării din cadrul unui grup de economii avansate. Setul bogat de variabile utilizat în cadrul analizelor le-a permis să identifice nu numai grupurile mici, ci și distanțele dintre ele. Un dezavantaj al studiului îl constituie concentrarea lor fermă asupra statului bunăstării. Ei definesc suportul celor trei lumi ale bunăstării identificate de Esping-Andersen ca fiind: regimuri liberale, corporatiste și social-democrate.

Grupul liberal cuprinde Statele Unite ale Americii, Canada, Australia și Marea Britanie. Statele Unite ale Americii sunt „cea mai reziduală”, urmat îndeaproape de Australia, care este „într-adevăr reziduală” și „fără nici o îndoială se află în afara grupului liberal”, după cum a susținut Castles F. (pp. 18-20). Canada și Marea Britanie sunt „mai puțin pure”, cu mai puține elemente reziduale ale bunăstării.

Grupul corporatist este format din Franța, Germania și Belgia, unde diferențele pe scara valorilor sunt mici. Olanda are însușiri corporatiste, deși acestea sunt mai puțin pronunțate, dar deține și unele caracteristici social-democrate.

Suedia și Danemarca sunt exponenții cei mai puri ai modelului nordic, cu Norvegia, care deține un stat al bunăstării mai puțin democrat. Nu toate țările dețin însușirile grupului din care fac parte într-un grad egal. Se concluzionează că analiza lor duce la formarea a „trei lumi ale capitalismului bunăstării, plus Olanda” (p. 150), confirmând pe larg tipologia lui Esping-Andersen, însă cu o realizare mult mai bună a rezultatelor individuale ale țărilor.

Se continuă evaluarea lumilor bunăstării în comparație cu veniturile sociale, incluzând redistribuirea venitului, inegalitatea venitului, bunăstarea

---

socială și nivelurile sărăciei. Se concluzionează că nici o linie clară de demarcare nu poate fi utilizată între social-democrați și statele bunăstării corporatiste în termenii veniturilor lor. În același timp, se află o linie distinctă care separă aceste două tipuri și statele liberale ale bunăstării. Se susține că aceasta duce la formarea a „două lumi” ale capitalismului bunăstării.

Powell M. și Barrientos A. (2001) discută despre politica pieței muncii active în termenii regimului bunăstării. Ei se referă la regimuri care nu sunt dependente de de-comodificare sau defamiliarizarea în sine, ci măsoară amestecul bunăstării. Acest fapt este reprezentat de date referitoare la cheltuielile publice pentru asigurarea socială, educație și politici ale pieței muncii active ca proporție din produsul intern brut. La acestea se adaugă un index al protecției angajării. Variabilele oferă o măsură a diferitelor componente ale amestecului bunăstării. Deoarece importanța lor variază în cadrul regimurilor bunăstării, există, sub formă de set, elemente diferențiate.

Regimurile bunăstării liberale ar trebui să dețină niveluri inferioare de asigurare ca proporție din produsul intern brut, în timp ce regimurile conservatoare ar trebui să aibă instituții de protecție a angajării puternice, iar regimurile social-democrate ar trebui să dețină nivele înalte de asigurare socială ca proporție din produsul intern brut.

În ceea ce privește cheltuielile pentru măsuri active, acestea ar trebui să fie ridicate în cadrul regimului social-democrat, scăzute în cadrul regimului conservator și minime în cadrul regimului liberal. Rolul specific al măsurilor active cu referire la regimul bunăstării este investigat în grupurile de țări, utilizând măsuri convenționale ale mixului bunăstării, excluzând măsurile active, și apoi aflând ce schimbări sunt realizate dacă au fost adăugate măsurile active în cadrul variabilelor utilizate. Se concluzionează că importanța măsurilor active crește o dată cu trecerea timpului. Includerea cheltuielilor pentru măsuri active de ocupare ca variabilă posibilă ajută la realizarea unei identificări mai clare a grupurilor regimului bunăstării. Grupurile regimului bunăstării rezultate sunt foarte mult asemănătoare cu tipologia lui Esping-Andersen, cu adăugarea unui regim sud-european.

Myles J. (1998, p. 349) susține că studiul asupra regimului bunăstării se bazează pe respect. El susține că mulți critici au confundat regimurile cu programele particulare și au ignorat faptul că, în cadrul unor regimuri asemănătoare, există variații semnificative în modul în care instituțiile bunăstării și programele operează. De exemplu, țările cu regim al bunăstării liberal diferă fundamental în realizarea programului și în ceea ce privește modelele pe care le folosesc pentru a finanța și distribui beneficiile (Myles J., 1998).

În timp ce mare parte a dezbaterii a fost preocupată de numărul de lumi și compoziția lor, punctul fundamental cel mai important și mai neglijat este că aceste lumi pot fi realizate prin studii cu concepte foarte diferite, ca și măsuri diferite. Este important ca definițiile, conceptele și regimurile (sau modelele sau familiile) să fie congruente.

6.4. Noi abordări ale teoriilor regimului

După cum scrie Ferge Z. (2001), clasificarea în „tipuri ideale” ale statelor bunăstării moderne devine relevantă numai atunci când logica din spatele acesteia este clarificată. Terminologia și definițiile nu au fost întotdeauna consistente. Au existat unele variații în cadrul logicii o dată cu trecerea timpului. În cele din urmă, conceptele și măsurile nu s-au potrivit în totalitate.

Există oare diferențe între statele bunăstării, regimurile bunăstării, lumile bunăstării, modelele bunăstării și familii sau națiuni?

Esping-Andersen G. (1990, 1999) insistă că este preocupat de „regimurile bunăstării”. Acestea sunt scoase în evidență din perspectivă economică, deoarece iau în considerare interacțiunile dintre elemente și astfel sunt mai ample decât statele bunăstării (Goodin R. și Rein M., 2001). Cele trei componente principale ale unui regim al bunăstării sunt mixul bunăstării, articularea statului, gospodăriile și piața, pentru a oferi protecție standardelor de trai împotriva riscurilor sociale, veniturile bunăstării și efectele de stratificare pe care le produc. Veniturile bunăstării se referă la stabilirea actuală a bunăstării oamenilor împotriva riscurilor sociale, prin intermediul de-comodificării și defamilializării conform măsurilor-cheie. În cele din urmă, efectele de stratificare descriu efectele distributive ale amestecului bunăstării și ale veniturilor bunăstării.

În cadrul literaturii despre regimurile bunăstării există prea puține dezbateri asupra conceptului de amestec al bunăstării și de venituri ale bunăstării. Acestea se potrivesc evaluării convenționale din cadrul politicii sociale. Numeroși autori au utilizat o gamă de variabile pentru a include veniturile bunăstării. Există puține dezbateri, dar un consens referitor la amestecul bunăstării și un deficit semnificativ în ceea ce privește atenția acordată elementelor nonstatale (Goodin R. și Rein M., 2001).

Puține studii încorporează variabile care să măsoare ofertele pieței referitoare la protecția împotriva riscurilor sociale și, fără îndoială, aceasta poate fi atribuită lipsei de date. Chiar și mai puține studii încorporează ofertele asigurării sociale a gospodăriilor. Datele referitoare la acestea sunt mai greu de identificat și există deficiențe în cadrul analizei noastre

colective referitoare la resursele alocate gospodăriilor, însă din nou acestea sunt incapabile să explice încercările limitate de a include variabile care măsoară contribuția gospodăriilor la reducerea riscurilor sociale. Este clar că un regim al statului bunăstării trebuie să fie mai amplu decât un stat al bunăstării.

Veit-Wilson (2000) susține că diferențele lui Esping-Andersen dintre statele bunăstării și regimurile bunăstării nu sunt clare. El citează comentariile lui Esping-Andersen (1990, p. 18), conform cărora „Nu putem testa argumentele cuprinse decât dacă avem o concepție comună asupra fenomenului care trebuie explicat”. Veit-Wilson pare să nu fi oferit nici un răspuns la întrebarea ce este statul bunăstării, în afara remarcei moderate și nediscriminatoare conform căreia „definiția comună din cărți este aceea că implică responsabilitatea statului pentru asigurarea unui nivel minim al bunăstării pentru cetățenii săi” (pp. 18-19). Mai mult de atât, definiția acceptată pe larg a statului bunăstării al lui Briggs A. (1962) cuprinde trei dimensiuni ample - transferul de plăți, serviciile specifice și reglementările.

Pe scurt, Esping-Andersen susține că regimurile bunăstării se bazează pe prima și pe a treia dimensiune, ignorând-o pe cea de a doua, dar măsurând-o doar pe prima. Concentrarea asupra măsurilor de transferare a banilor lichizi și neglijarea serviciilor specifice este importantă din moment ce serviciile pot de-comodifica. Acesta ignoră, de asemenea, dezbaterile paternalismului în ceea ce privește banii versus gradele de rudenie.

Din punct de vedere teoretic, este posibil pentru un stat al bunăstării să ofere transferuri de bani și nici un alt serviciu sau doar servicii fără nici un transfer. Esping-Andersen G. ignoră relația dintre banii transferați și gradele de rudenie. De exemplu, asigurarea de sănătate britanică se bazează pe cetățenie universală și egalitară, în timp ce menținerea venitului utilizează un amestec de asigurări sociale, beneficii universale și testări ale mijloacelor pentru a asigura minimul național.

În mod asemănător, funcțiile de reglare ale statului bunăstării sunt ignorate vizibil de Esping-Andersen, ca și măsurile de de-comodificare asociate cu transferul plăților de la stat. Un stat poate urmări țeluri cum ar fi realizarea unei ocupări totale și reglementarea nivelurilor salariale și a condițiilor de lucru. Pe scurt, dintr-o anumită perspectivă, măsurile lui Esping-Andersen referitoare la un regim al bunăstării sunt mult mai restrânse decât dimensiunile statului bunăstării.

Un alt punct de realizat este problema dacă „modelele” sau „familiile” sunt diferite de „regimuri”. Este mult mai clar demonstrat în cadrul dezbaterii despre „modelul sudic”. Un anume punct de vedere se referă la

faptul că statele bunăstării sunt incomplete sau imature ca versiuni ale modelului corporatist (Abrahamson P., 1999; Castles F., 1998).

Kosonenh P. (2001) examinează statele nordice care corespund regimului democratic al bunăstării al lui Esping-Andersen, însă, „din momentul în care rolul democrației sociale a fost mult mai limitat în Danemarca și Finlanda mai mult decât în Norvegia și Suedia, o noțiune mult mai neutră a modelului bunăstării nordice este utilizată” (p. 153). Din acest punct de vedere, un model are mai puțină importanță decât un regim.

Guillen A.M. și Alvarez S. (2001: 103) susțin că statele bunăstării sudice prezintă destule caracteristici diferențiate pentru a le putea considera „o familie de națiuni”, însă este greu de susținut poziția pe care acestea o ocupă ca „regim al bunăstării” independent. Se consideră că există variații insuficiente în ceea ce privește regimul conservator al „principiului diferențiat”, al „familialismului”, pentru a putea sugera un regim distinct (Esping-Andersen G., 1999). Așadar, se utilizează termenul de „stat al bunăstării sudic” în „acest sens mai degrabă restrâns” (p. 108). Din acest punct de vedere, o familie reprezintă mai puțin decât un regim, dar este posibil ca opusul să fie valabil (Castles F., 1998).

În timp ce continuitățile dintre Titmuss și Esping-Andersen sunt deseori subliniate, un număr de critici au evidențiat diferențe importante. Kleinman M. (1996) scrie că multe din tipologiile curente ale statelor bunăstării conțin multe idei din clasificarea triplă faimoasă a lui Titmuss R.M. Oricum, în ciuda similarităților, există două diferențe importante între studiul lui Titmuss și schemele clasificării mult mai recente. Aceste diferențe sunt mult mai specifice tradiției britanice, pentru care Titmuss a fost atât arhitect, cât și simbol.

Mai întâi de toate, primul studiu al lui Titmuss a fost asupra legilor serviciilor. În al doilea rând, el era poate mai presus de toate îngrijorat de valorile și „capetele” politicii sociale (Titmuss, 1974, p. 32). Studii recente mult mai comparative spun puține despre valori, adoptă o abordare mult mai „științifică” referitoare la studiul instituțiilor sociale și se concentrează asupra scopurilor mai degrabă decât asupra deznodămintelor ca metodă operațională de clasificare a regimurilor statului bunăstării.

Wildeboer S. și alții (2001, p. 149) susțin că modelul lui Titmuss se concentrează asupra obiectivelor tradiționale ale statului bunăstării: protecție împotriva pierderilor veniturilor, combaterea sărăciei și limitarea inegalității sociale. În cadrul primului său model, statul bunăstării însumează nu mai mult de o protecție prin intermediul asigurării sociale. Aceasta se poate compara cu o primă problemă în ceea ce privește protecția angajaților din cadrul celui de-al doilea model și protejarea întregii populații în cadrul celui de al treilea. Se susține că tipologia lui Esping-

Andersen G. derivă din cea a lui Titmuss, nebazându-se pe funcțiile tradiționale de protejare ale statului bunăstării, ci pe relațiile socio-politice evidente și pe politica pieței muncii.

Mare parte a dezbaterii lui Esping-Andersen (1990) s-a preocupat de conceptul de de-comodificare: la *minim*, o definiție a de-comodificării „trebuie să precizeze faptul că cetățenii pot în mod deliberat și fără potențiala pierdere a slujbei, venitului sau bunăstării generale, să opteze pentru un alt loc de muncă atunci când ei consideră a fi necesar” (Esping-Andersen, 1990, p. 23). Esping-Andersen (1990) susține că de-comodificarea cere beneficii universale, însă lucrul acesta a fost criticat de Castles F. și Mitchell D. (1993), care oferă un punct de vedere mult mai înțelegător al testării mijloacelor decât s-ar fi permis vreodată.

Dintr-un anumit punct de vedere, ideea lui Esping-Andersen urmează o linie mai degrabă crudă decât o citare asemănătoare lucrării lui Titmuss. De exemplu, Titmuss (1968, pp. 115-117) consideră că testarea mijloacelor ca metodă poate fi utilizată în teorie pentru multe posibile funcții. Nu numai că testarea mijloacelor trebuie să difere în cuprins, scop, caracteristici și frecvență conform funcțiilor lor, dar, mult mai complex totuși, ea trebuie să difere din punctul de vedere al următorilor factori: (a) tipul de servicii sau pensii oferite și, dintr-un anumit punct de vedere, cauzele necesității; (b) necesitățile prezente imediate, temporare, săptămânale, lunare, anuale etc.; (c) caracteristicile consumatorului (vârstă, sex, statut marital și gospodăresc etc.); (d) motivul pentru care o varietate de stimulenți economici, sociali și psihologici și de constrângeri ce trebuie să fie luate în considerare în cadrul structurii și activității de testare a mijloacelor.

Critica feministă a lucrărilor lui Esping-Andersen deschide un alt front referitor la de-comodificare. Lewis J. (1994) susține că relația-cheie este inclusă nu doar între muncă și bunăstare, ci, de asemenea, între munca plătită, cea neplătită și bunăstare, oferirea de îngrijire informală. De exemplu, sistemul norvegian de tratare a femeilor mai întâi ca soții și apoi ca mame se apropie mai mult de cel din Marea Britanie decât de vecinul său scandinav, Suedia. Răspunsul lui Esping-Andersen a fost pozitiv în ceea ce privește adăugarea noțiunii de defamilializare în cadrul de-comodificării.

Oricum, dificultățile implicate în operaționalizarea acestor concepte rămân valabile. Esping-Andersen (1990) a definit pe larg regimurile bunăstării pe baza indicilor de-comodificării, care reprezintă o evidențiere a politicilor regimului. În ultima lucrare, el a examinat defamiliarizarea, ca și de-comodificarea și a acordat o mai mare importanță mixului bunăstării (Esping-Andersen, 1999). În modul în care acești doi indici sunt operaționali, nu se adaugă prea mult prin intermediul defamilializării. Ambii

indici sunt unidimensionali, prin faptul că ei măsoară abilitatea statului de a forma cetățeni în cadrul pieței. Nici o măsură nu reflectă cu adevărat grija lui conceptuală nouă în ceea ce privește mixul bunăstării. Deși subliniază noțiunea de interacțiune, măsurile tind să fie mult mai mult unidimensionale decât multidimensionale. Aceasta este în parte confirmată de faptul că includerea defamilializării creează o schimbare mică în cadrul tipologiei sale triple.

Room G. (2000) a criticat noțiunea lui Esping-Andersen de de-comodificare din diferite puncte de vedere. Cu scopul de a salva ideea marxistă referitoare la de-comodificare, el sugerează că ar trebui să fie definită și privită ca autodezvoltare. La început, comodificarea este asociată cu o pierdere a forțelor umane și a dezvoltării. Puterile sociale ale autodezvoltării sunt explicate în cadrul unei comodificări și a muncii. Prin intermediul implicării, de-comodificarea implică salvarea acestor puteri. Cuprinde obiective ale operaționalizării lui Esping-Andersen în ceea ce privește de-comodificarea în termeni de protejare a venitului sau a consumului, mai degrabă decât noțiuni ample ale autodezvoltării. În schimb, el susține „construirea unui index al de-comodificării pentru autodezvoltare”. În replica sa la critica lui Room G., Esping-Andersen acceptă validitatea noțiunii de de-comodificare înțelesă ca fiind autodezvoltarea, dar discută sublinierea de către Room numai a contextului de autodezvoltare.

Discuțiile referitoare la operaționalizarea de-comodificării au un efect de durată dezbateri ample referitoare la înțelesul și măsurarea dezvoltării economice în literatura de specialitate. Măsuri ale bunăstării care s-au concentrat în trecut asupra dezvoltării economice și a exprimării sale empirice, produsul intern brut per capita, au fost definite ca fiind necesare. Grija în ceea ce privește dezvoltarea socială sau umană a dus la apariția indexului dezvoltării umane, care reprezintă o măsură complexă a indicatorilor economici și sociali ai dezvoltării.

Există un număr de studii valide referitoare la analiza empirică a regimurilor bunăstării. Obiectivul-cheie este să se stabilească diferențele din cadrul amestecului bunăstării și veniturilor bunăstării în cadrul națiunilor, aceasta sugerând utilizarea corelației și regresiei analizei, a grupului de analize, analiza factorilor și a componentelor principali, toate aceste tehnici fiind folosite în acest context.

Esping-Andersen (1990) s-a bazat pe analiza regresivă a identificării regimurilor bunăstării, analiză criticată în lucrarea lui Shalev M. (1998) din trei puncte de vedere. Mai întâi de toate, Shalev observă că „nici un studiu sistematic (nu a fost) dus până la capăt în ceea ce privește faptul dacă ansamblul de indicatori ai regimurilor statelor bunăstării coincid unii cu alții”

(p. 13). În al doilea rând, el a pus la îndoială baza indicilor prezentați de Esping-Andersen. Și în al treilea rând, el a susținut că utilizarea analizei regresive a fost prost aplicată, fiind dată rata variabilelor în ceea ce privește observațiile făcute și punctul prioritar conform căruia variabilele alese erau interdependente. După cum susținea el, „este greu să se exagereze incompatibilitatea fundamentală dintre regresia multiplă și studiul lui Esping-Andersen asupra regimului. Regresia multiplă era pur și simplu un instrument neclar pentru sublinierea diferențelor majore dintre grupurile de țări care ar fi putut fi propagate de utilizarea tabelelor și diagramelor fără implicarea efectelor liniare constante în cadrul țărilor” (Shalev M., 1998, p.13).

Analiza grupului a fost utilizată în mod extensiv în cadrul regimului bunăstării (Powell M. și Barrientos A., 2001) și cu referire la familiile națunilor (Obinger H. și Wagschal U., 2001).

Analiza factorilor și a elementelor principale a fost folosită cu succes (Shalev M., 1999; Wilderboer S. și alții, 2001). Esping-Andersen utilizează regresia logică (1999).

Concordanța diferitelor tehnici depinde dintr-un anumit punct de vedere de datele valabile, ca și de obiectivele specifice ale cercetării.

După cum notează Gough I., analiza grupului „pare a fi robustă, semnificativă și simplă și, în afară de toate acestea, motivațiile ar trebui să fie utilizate într-un mod mult mai obișnuit” (Gough I., 2001, p. 169). Aceasta cuprinde punctele de vedere atât ale lui Pitruzzello, cât și ale lui Shalev. Analiza de grup este un dispozitiv euristic pentru aranjarea datelor și care nu oferă nici o bază statistică în conformitate cu care să se poată discrimina între diferitele rezultate. Din fericire, marea majoritate a exercițiilor de grup au avut cam același rezultat. Analiza componentelor principale și cea de grup au aceleași dezavantaje.

Analiza regresivă este mai puțin potrivită pentru a se compara cu analiza finală a țării din motive sugerate de Shalev M. (1999).

Wildeboer S. și alții (2001) nu utilizează nici o componentă lineară de analiză din cele utilizate în cadrul celor 58 de caracteristici ale pieței muncii, sistemului de taxe și sistemului asigurării sociale din 11 țări. Împreună, „variabilele prezintă o imagine total completă a fiecărui tip de stat al bunăstării” (p. 17), iar codarea variabilelor s-a bazat pe discuții evidente teoretice sau empirice. Prin utilizarea unui număr mare de variabile, rezultatele obținute sunt rezonabil stabile, imaginea putând fi îmbunătățită dacă mult mai multe tipuri de indicatori erau utilizați, însă restricțiile exclud această posibilitate.

Dintr-un anumit punct de vedere, este promițător că metodele variate duc cu precizie la aceleași rezultate. Ampla identificare a regimurilor bunăstării se observă din toate studiile revăzute. Altfel spus, acesta este motiv de convergență, deoarece chiar și acolo unde aplicarea regimului bunăstării nu se poate justifica cu exactitate, rezultatele sunt susținute (Obinger H. și Wagschal U., 2001, Gough I., 2001). Mai mult de atât, chiar și acolo unde regimurile bunăstării nu sunt obiectul analizei, gruparea încă reușește să realizeze grupurile familiilor de țări.

O ultimă problemă se referă la datele despre populație. Unele studii examinează țările din cadrul Organizației pentru Cooperare și Dezvoltare Economică; altele sunt raportate la Uniunea Europeană.

Au fost făcute încercări de aplicare a regimurilor bunăstării în cadrul altor țări (Gough I., 2001). Valabilitatea datelor are întotdeauna o limită în timp considerabilă, având drept rezultat faptul că chiar și rezultatele cele mai recente tind să nu mai fie reale. Ar fi greu de prezentat o lucrare empirică despre grupurile regimului bunăstării ca și cum s-ar oferi o „confirmare” sau „teste” ale studiului regimului bunăstării. Aceasta se datorează în parte dificultăților intervenite în cadrul analizei comparative, dar și tehnicilor folosite pentru a diferenția grupurile. Rezultatele analizei grupului pot sugera în cel mai bun caz că suntem pe calea cea bună, dar nu reprezintă o „confirmare” corespunzătoare sau o strategie de „falsificare”.

Încă se mai păstrează ideea a ceea ce trebuie să fie măsurat. În cadrul lumilor bunăstării, diferite amestecuri ale bunăstării produc diferite venituri și au diferite efecte de stratificare. Un model mult mai structural ar trebui să încerce să măsoare aceste trei tipuri separat (liberal, social-democrat și conservator-corporatist) și să valideze ipotezele conform cărora țările social-democrate au o de-comodificare mai amplă, iar scorul defamilializării este corect.

Încercările de a măsura de-comodificarea nu s-au dovedit a fi bune în totalitate. De-comodificarea lui Esping-Andersen ca index a atras cea mai puternică critică referitoare la un studiu al său la nivel conceptual și empiric (Room G., 2000).

Pe de altă parte, nu s-a muncit îndeajuns la măsurarea nivelului amestecului bunăstării, în conformitate, după cum s-a precizat mai sus, cu orientarea politicii sociale asupra statului bunăstării.

Modelele bunăstării au contribuit semnificativ la înțelegerea producerii bunăstării în cadrul economiilor avansate și au evidențiat ideea de bază referitoare la faptul de ce țările apropiate prin probleme asemănătoare și provocări pot reține și susține în mod semnificativ diferite forme ale producerii bunăstării. Contribuția majoră a lui Esping-Andersen și

---

a celorlalți este de a fi dus analiza până la problema principală a statului bunăstării. Acest fapt este sugerat în lucrarea sa din 1990 și confirmat în totalitate în cea din 1999.

Multe tipologii diferite care s-au dezvoltat în cadrul literaturii de specialitate și proliferarea „lumilor” și „familiilor” atrag atenția asupra necesității de a defini mult mai clar conceptele și metodele analizei bunăstării comparative. O zonă importantă de dezbateră se referă la obiectivele și veniturile producției bunăstării, la noțiunile de de-comodificare și defamilializare, care îl înlătură pe Esping-Andersen din cadrul studiilor anterioare, fiind necesară o definiție mult mai amplă atât la nivel conceptual, cât și la cel empiric. În mod asemănător, conceptul-cheie al riscurilor sociale din cadrul cărții lui Esping-Andersen din 1999 rămâne puțin dezvoltat.

Două idei rămân să fie discutate, dacă se continuă investirea în cadrul „modelelor bunăstării” care ar urma să se reactualizeze în viitor. Gruparea regimurilor în timp și spațiu se face în corelare cu concepte și teorii ale schimbării bunăstării. Mai întâi de toate, relativ prea puțină atenție a fost acordată ideii de dinamică a regimurilor bunăstării o dată cu trecerea timpului. În al doilea rând, analiza regimului bunăstării trebuie să fie extinsă în afara constrângerilor economiilor avansate. Există necesitatea încorporării varietății producerii bunăstării și posibil a regimurilor, în cadrul țărilor în dezvoltare. Aceasta ar putea duce la diferențieri în cadrul regimurilor bunăstării națiunilor avansate, care sunt de o mai mică importanță decât diferențele posibile dintre națiunile avansate și cele în curs de dezvoltare.

CAPITOLUL 7

STATUL BUNĂSTĂRII ȘI A TREIA CALE: O ANALIZĂ COMPARATĂ: STATELE UNITE ALE AMERICII, CANADA, MAREA BRITANIE

7.1. Statul bunăstării și a treia cale

Din punct de vedere istoric, a treia cale reprezintă o problemă controversată, cu multe elemente contrastive. În cadrul țărilor vestice, cea de a treia cale își are originile în nereușitele orientărilor de stânga și dreapta: pe de o parte, apar idei noi care sunt în afara statului bunăstării și în fața cărora prescrierile originale de stânga nu mai sunt eficiente, iar pe de altă parte, liberalismul și-a evidențiat limitele ca filosofie politică, în sensul că nimeni nu mai crede că piața poate rezolva orice problemă (Giddens A., 1998, p. 65; Giddens A., 2000, pp. 41-42).

Cea de a treia cale apare ca răspuns la erodarea bazei populare a partidelor politice: conflictele ideologice au o intensitate scăzută; alegătorii tind să voteze împotriva unui partid mai degrabă decât să susțină un program; viața asociativă este mult mai atractivă pentru ei decât activitatea politică partizană (Giddens A., 1998, pp. 19-21, pp. 36-38).

În Europa de Vest, fondatorii celei de a treia căi se concentrează asupra a două principii de acțiune. Mai întâi de toate, ei pun un accent normativ asupra responsabilității civice. Conform lor, este necesar ca cetățenii să fie lăsați să decidă singuri, iar statul ar trebui doar să stabilească un cadru pentru negocierile lor. Este de preferat să se renunțe la sistemele care încurajează pasivitatea și este necesar ca oamenii să se obișnuiască cu asumarea de riscuri și să accepte obligațiile care sunt aferente acestor riscuri („nici un drept fără responsabilități”). În al doilea rând, nu mai este posibil să fii mulțumit de resursele redistributive, ci mai degrabă trebuie să se redistribuie posibilitățile.

Dar ce înseamnă exact „a treia cale”? Ce consecințe a avut, pentru cetățenii din America de Nord și Marea Britanie, trecerea de la o

administrație politică de centru-dreapta la una de centru-stânga? Și, mai ales, ce a însemnat a treia cale pentru ceea ce a constituit unul dintre cele mai controversate subiecte ale dezbaterii publice în perioada contemporană, și anume viitorul statului bunăstării?

Discuția se concentrează în jurul unui argument principal: liderii celei de a treia căi au dezvoltat adesea o retorică despre reforma bunăstării, care părea mai echilibrată și mai plină de compasiune decât cea a predecesorilor lor conservatori. Prin politicile din timpul lui Clinton, Chrétien și Blair se putea înfăptui o restructurare a regimurilor bunăstării mult mai radicală decât prin politicile adoptate de Reagan, Mulroney sau chiar Thatcher.

Trebuie menționate trei elemente principale care marchează începuturile celei de a treia căi în reforma sistemului bunăstării din lumea anglo-americană. În primul rând, orientarea către beneficii sociale acordate pe baza „testării mijloacelor”, în al doilea rând, schimbări în direcția a ceea ce se cheamă politici sociale „fiscalizate” sau „de impozitare” și, în al treilea rând, un accent crescut pus pe noțiunea de cetățenie „economică”, care vine în contradicție cu vechiul concept de cetățenie socială.

La nivelul ideilor, Clinton, Chrétien și Blair au exprimat o viziune conform căreia indivizii, indiferent de cât de modeste le sunt originile, pot avea succes într-o societate care le oferă oportunității de afirmare, câtă vreme ei sunt îndatoritori, responsabili și ambițioși. În acest sens, toți cei trei lideri au oferit un drum nou spre putere, mutându-se la dreapta de pe pozițiile istorice de centru-stânga ale partidelor respective. Clinton, Chrétien și Blair au îmbrățișat noțiunile de ambiție individuală, susținând că principalul rol al statului este de a lărgi oportunitățile de succes individual și subliniind importanța conceptului de îndatoriri personale și de responsabilitate - elemente care țin de doctrinele tradiționale liberală și conservatoare.

Ca neoconservatori, acești lideri aveau tendința de a nu privi cu ochi buni grupurile de interese și mobilizarea sindicală în vederea mișcărilor sociale, considerând acțiunile colective de acest tip ca fiind puțin legitime. Cu toate acestea, Clinton, Chrétien și Blair au respins, de asemenea, și ceea ce ei descriau a fi noțiunile cu caracter extrem antisocial ale predecesorilor lor, insistând pe faptul că ei se arătau mai plini de compasiune, mai echilibrați decât Reagan, Mulroney și Thatcher.

Adepții celei de a treia căi pretindeau că au luat ce-i mai bun din tradițiile liberală, conservatoare și social-democrată, îmbinând punctele forte ale acestor doctrine și respingând excesele, fie ale individualismului necontrolat, fie ale intervenției exagerate a statului. Așa după cum afirma

președintele Clinton în lucrarea din 1996, intitulată *Între speranță și istorie*, „America înseamnă atât libertate individuală, cât și obligații comunitare”.

Având în vedere aceste similarități evidente, care sunt diferențele care disting aceste state ale bunăstării unul de altul? Conform teoriilor comparative dominante, toate țările din spațiul anglo-american pot fi caracterizate drept liberale, adică nici social-democrate, nici corporatiste, și ca fiind state reziduale ale bunăstării.

Totuși, dintre toate cele trei cazuri, Statele Unite ale Americii rămân, în mod cert, purtătoarele stindardului statului rezidual al bunăstării. Este singura țară căreia îi lipsește un sistem universal de acordare a îngrijirilor medicale. De asemenea, Statele Unite ale Americii sunt distincte și datorită faptului că ele au cea mai puternică dreaptă socială sau așa-numita „dreaptă morală”, un lucru care suscită interesul special al cercetătorilor statului bunăstării. De-a lungul unui continuum dat de schimbări în direcția beneficiilor acordate pe baza testării mijloacelor, de politici sociale și de o noțiune din ce în ce mai slabă și mai compromisă a cetățeniei sociale, Statele Unite ale Americii sunt probabil cele mai „avansate” sau mai „dezvoltate” dintre cele trei cazuri.

Prin comparație, Canada poate fi descrisă ca având un stat al bunăstării ceva mai robust decât au Statele Unite ale Americii. În Canada sunt furnizate servicii universale de sănătate, cu toate că standardele statului canadian al bunăstării sunt considerate ca fiind în declin în ultima vreme. Dezvoltările politice recente din Canada au inclus totuși introducerea sistemului Statelor Unite ale Americii de reglementare a taxelor de muncă la nivelul statelor, precum și apariția unei forțe puternic social-conservatoare în cadrul principalului partid federal de opoziție - Organizația pentru Reformă sau Alianța Canadiană.

Dintre toate cele trei cazuri care fac obiectul comparației, statul britanic al bunăstării este probabil cel mai puternic și cel mai puțin influențat de interesele dreptei sociale. În Marea Britanie, avem de a face cu o viziune mai puțin muncitorească decât cea din America de Nord în legătură cu ce anume ar trebui să facă un părinte „responsabil” - în general mamele, cât timp copiii sunt mici. Creatorii de politici americani și canadieni au tendința de a privi mamele cu copii foarte mici ca înscriindu-se în categoria angajaților cu o normă de 30 de ore de muncă pe săptămână, în timp ce omologii lor britanici susțin că, în absența unui program decent de îngrijire a copilului și a unor locuri de muncă satisfăcătoare, este de preferat ca statul să continue să plătească beneficii mamelor singure cu copii preșcolari și nu să le forțeze să-și găsească un loc de muncă plătit (O'Connor J., Orloff A. și Shaver S., 1999).

În ceea ce privește noțiunile de beneficii acordate pe baza testării muncii (work tested benefits), de politici sociale și conceptul cetățeniei sociale, Marea Britanie pare să fie mai puțin „avansată” sau „dezvoltată” în această direcție decât Canada și, în mod cert, decât Statele Unite ale Americii.

7.2. Excepții de la cea de a treia cale

La ce schimbări progresiste se așteptau liderii celei de a treia căi? În lucrarea *Femeile în defensivă: a supraviețui unor vremuri conservatoare*, am remarcat eforturile lui Margaret Thatcher, Ronald Reagan, Brian Mulroney și ale succesorilor lor din partid de a impune o perspectivă individualistă, care respingea ideile colectiviste ale predecesorilor lor laburiști, democrați și liberali, precum și tradițiile comunitare organice ale propriilor lor partide (Bashevkin S., 1998).

Printre opozanții cei mai înverșunați ai liderilor neoconservatori, se numărau grupurile antisărăcie și organizațiile de femei. Acestea și-au direcționat critica spre schimbarea sistemului de asistență socială după anii 1980. Schimbările au însemnat în Statele Unite ale Americii, în 1988, Legea de sprijinire a familiei, lege care prevedea să „scoată mamele singure din sistemul bunăstării, printr-o combinație de măsuri care vizau instruirea profesională, cerințele de angajare în muncă, alocații acordate copiilor și aplicarea unor măsuri de sprijinire a copiilor” (Edin K. și Jencks C., 1992, p. 204).

În Canada, guvernul Mulroney a adoptat o decizie menită să reducă cheltuielile sociale federale prin limitarea sau plafonarea transferurilor destinate finanțării programelor de sănătate, educație și bunăstare în trei provincii avansate din punct de vedere economic. Această decizie a redus transferurile federale către Ontario, British Columbia și Alberta (Little M., 1998).

În Marea Britanie, conservatorii au introdus, în 1991, Legea de sprijinire a copilului, care obliga mamele singure care trăiau din ajutor de stat să menționeze numele tatălui, astfel încât Agenția de Sprijinire a Copilului să poată obține din partea acestuia o contribuție financiară, reducând în felul acesta nivelul beneficiilor acordate mamei din partea statului.

Deși termenii specifici ai acestor trei acțiuni conservatoare nu au fost nici pe departe identici, au avut însă un fir comun și au provocat într-un fel reacții similare de opoziție. Ce anume au criticat reprezentanții intereselor bunăstării sociale din Statele Unite ale Americii, Canada și Marea Britanie

în legătură cu politicile sociale și la ce implicații se așteptau să ducă politicile liderilor conservatori?

Cinci critici generale se remarcă.

Prima se referă la faptul că politicile sociale ale conservatorilor se bazau pe fonduri publice redirecționate de la programele de acordare a beneficiilor, programe care erau deja modeste, reziduale și bazate mult prea mult pe testarea mijloacelor. Conform criticilor, introducerea în sistemele anglo-americane a unor cerințe rigide de muncă, reducerea transferurilor sociale federale pentru a micșora fondurile de la guvernele locale și obligarea prin lege la plăți destinate sprijinirii copilului, toate acestea au reprezentat mijloace indirecte folosite de executivii politici conservatori pentru a reduce din plățile și așa limitate din sistemul bunăstării.

În al doilea rând, progresiștii pretindeau că retorica conservatorilor, în special în Statele Unite ale Americii și Marea Britanie, a transformat sărăcia dintr-o condiție economică într-o maladie culturală și, mai presus de toate, într-o maladie morală. Așa-numitul discurs despre „valorile familiei” a devenit efectiv, considerând mamele singure care încearcă să-și crească copiii ca fiind devianți „iresponsabili” care meritau umilința publică și alte forme de pedeapsă sau sancțiuni impuse de stat. În opinia criticilor, discursul negativ despre „dependență” și „iresponsabilitate” a trimis în obscuritate interconectarea și interdependența, care rămân centrale într-o societate sănătoasă, și a neglijat faptul că dependența femeilor de un ajutor bănesc acordat de stat este de multe ori de preferat unei dependențe de formele tradiționale de organizare a familiei.

În al treilea rând, potrivit reprezentanților intereselor grupurilor feministe și antisărăcie (Edin K. și Jencks C., 1992), eforturile conservatorilor de a împinge femeile sărace, care de cele mai multe ori aparțineau unei minorități sau erau imigrante, către un loc de muncă plătit ignorau tiparele semnificative ale segregării și plăților diferențiate pe criterii de sex care funcționau pe piața muncii. Programele de bunăstare prin muncă nu ar duce la transformarea sărăciei în prosperitate din simplul motiv că majoritatea mamelor singure „nu au acces la slujbe mai bine plătite decât ceea ce se plătește prin sistemul bunăstării”.

În al patrulea rând, împingerea mamelor cu copii mici către un loc de muncă plătit cu o normă de 20-30 de ore de muncă pe săptămână însemna negarea valorii pe care o avea îngrijirea copilului, neplătită, și a responsabilităților pe care le presupune creșterea unui copil și ignora faptul că programele publice de îngrijire a copilului sau cele care ofereau astfel de servicii la locul de muncă erau extrem de limitate în toate cele trei țări.

Și ultima critică adusă se referea la faptul că, în America de Nord, impulsul către descentralizare dat de acțiunile din epoca Reagan și Mulroney era perceput ca un potențial pericol de a accelera o concurență acerbă între aceste sisteme federale în care asistența socială se baza deja pe „colaje” localizate, compuse din scheme individuale de stat și scheme provinciale (Edin K. și Jencks C., 1992). Continuarea acestor descentralizări ar fi riscat, potrivit observatorilor de stânga, subminarea ideii, și așa fragile, referitoare la standardele sociale naționale din cadrul sistemelor federale.

În măsura în care criticile la adresa politicilor sociale conservatoare au avut darul de a prescrie obiectivele centrale pe care urmau să le adopte liderii postconservatori, acestea includeau: stoparea reducerilor cheltuielilor alocate pentru bunăstare; abținerea de la a face uz de discursuri de morală punitivă în legătură cu mamele singure și bunăstarea; în conceperea programelor de instruire, ucenicie sau de muncă, acordarea unei atenții sporite chestiunilor legate de segregarea sexuală și retribuției inegale pe piața muncii; conceperea unor programe universale de îngrijire a copilului care să fie de înaltă calitate și accesibile; în cadrul sistemelor federale, refuzul de a acorda o greutate mai mare nivelurilor de guvernare subnaționale.

Liderii celei de a treia căi aleși în 1992 în cele trei țări, nu au împlinit aceste așteptări. Ceea ce au făcut însă acești lideri a fost să crească și apoi să scadă nivelul așteptărilor pentru mulți dintre experții progresiști, precum și pentru cei care i-au susținut în campania electorală. Și putem examina, în acest sens, probele care stau mărturie pentru fiecare caz în parte.

7.3. Cazul Statelor Unite ale Americii

Retorica de campanie electorală a candidatului Clinton accentua ideea „stopării bunăstării așa cum o știm noi”, pentru a face din bunăstare „o a doua șansă, și nu un mod de viață”, și considera concentrarea pe economic ca fiind „stupidă”, astfel încât toți indivizii cu spirit întreprinzător să își poată împlini așa-numitul „vis american”. Clinton a promis în discursul său că va face în așa fel încât „munca să fie prețuită”, în primul rând, prin extinderea stimulentele de reducere a impozitelor din cadrul sistemului de creditare, a impozitului pe veniturile câștigate de părinții cu venituri mici, urmărind prin aceasta angajarea lor într-un loc de muncă plătit, și nu dependența de sistemul bunăstării, și, în al doilea rând, prin creșterea nivelului salariului minim la nivel național (Weaver R.K., 1998).

Înființarea sistemului de creditare a impozitului pe veniturile câștigate a fost justificată în mai toate sistemele anglo-americane de argumentele în favoarea nevoii de a ajuta familiile sărace angajate în câmpul muncii care nu primeau alte tipuri de beneficii acordate de stat și care se aflau la îndemâna altor beneficiari ai bunăstării.

Ideile liberale ale candidatului Clinton cu privire la educație, instruire profesională, servicii de sănătate și altele au fost stopate de o dreaptă republicană revitalizată. În special, ca urmare a trecerii în 1994 a controlului celor două Camere ale Congresului de la democrați la republicani, Clinton a fost forțat să accepte o abordare legislativă mult mai puțin îngăduitoare. Și totuși, ideile lui Clinton, în special cele despre bunăstare socială, au fost de la început cele ale unui guvernator pragmatic al unui stat mic, un guvernator care a dorit să vadă o trecere a autorității de la nivel federal la nivel de guvernare locală a fiecărui stat (Clinton B., 1992).

Propunerile lui Clinton de reformare a bunăstării înaintate la Casa Albă înainte ca republicanii să obțină controlul în 1994, erau de natură conservatoare și descentralizatoare, spre deosebire de pozițiile pe care s-au situat în trecut majoritatea democraților din Statele Unite ale Americii. Planul lui Clinton permitea statelor să impună reguli de excludere a copiilor sau limite pentru beneficiarii bunăstării, ceea ce însemna că se putea refuza acordarea unor beneficii mai mari mamelor care născuseră copii în perioada în care erau incluse în sistemul de asistență socială al Statelor Unite ale Americii, sistem cunoscut sub denumirea de „ajutor acordat familiilor cu copii în întreținere”.

Investirea statului cu mai multă putere asupra problemelor legate de bunăstare este o idee în concordanță cu poziția pe care a adoptat-o Clinton ca președinte (dar și cu cea a predecesorului său la Casa Albă, George Bush). Astfel, statelor le este permis să „experimenteze” o varietate de măsuri de asistență socială, creând un „laborator” pentru schimbări în politicile naționale. Mai mult, planul lui Clinton oferea o soluție pentru cheltuielile alocate îngrijirii copiilor din familiile celor care muncesc, dar câștigă puțin, acordând stimulente în special mamelor singure, pentru a le menține în afara sistemului bunăstării. Acest plan sugera o gradare a cerințelor de angajare în așa fel încât aproximativ 10% din adulții din gospodăriile care beneficiau de programul de ajutor acordat familiilor cu copii în întreținere să reușească în următorii șase ani să obțină un loc de muncă subvenționat de guvern (respectiv până în anul 2000).

Pentru a putea acorda subvenții pentru muncă și alocații pentru copii, planul lui Clinton prevedea reducerea beneficiilor de bunăstare destinate noncetățenilor (inclusiv imigranților ilegali), precum și persoanelor cu dizabilități.

Ultimul act legislativ de reformare a bunăstării semnat de președintele Clinton în 1996 avea mult mai multe puncte comune cu propunerile republicanilor din 1994, menționate în Contractul cu America și mai puțin cu pozițiile proprii adoptate inițial. Cu toate acestea, trebuie subliniat faptul că propunerile lui Clinton se axau pe reducerea cheltuielilor cu bunăstarea și făceau presiuni pentru opțiunea de a munci. Actul de responsabilitate personală și reconciliere în ceea ce privește oportunitățile de muncă, adoptat în 1996, a eliminat programul de ajutor acordat familiilor cu copii în întreținere, înlocuindu-l cu o nouă schemă în bloc, de mari proporții, intitulată asistență temporară acordată familiilor nevoiașe. Prin acest act se reduceau cheltuielile de bunăstare ale guvernului federal cu aproximativ 55 miliarde dolari pe o perioadă de șase ani (Weaver R.K, 1998).

Noul program impunea limite dure, în sensul că adulții ar fi putut primi beneficii pe o perioadă de maximum cinci ani sau chiar pe o perioadă mai mică dacă statele hotărau astfel. Statele aveau la dispoziție șase ani, începând cu anul 1996, pentru a se asigura că un procent de 50% dintre cei care primeau beneficii se angajau ulterior în muncă. În conformitate cu termenii stipulați în acest act, jumătate din părinții singuri care primeau beneficii era de așteptat să se angajeze în muncă cu o normă de 30 de ore pe săptămână, pe parcursul a 6 ani.

De un interes special pentru analiștii feminisți au fost componentele care se ocupau de problema paternității și de chestiunile legate de nașterile din afara căsătoriei. Conform termenilor stipulați în aceste componente, toate mamele care primeau beneficii de bunăstare erau obligate să dezvăluie identitatea taților, mamele adolescente erau obligate să locuiască cu părinții lor sau cu alți adulți și să participe la programe de educare sau instruire pentru a putea avea dreptul la asistență financiară.

Mai mult, statele care au reușit să reducă nașterile din afara căsătoriei, fără însă a crește rata avorturilor, au fost propuse, conform legislației din 1996, pentru a li se acorda fonduri federale suplimentare, un bonus pentru stoparea „ilegitimității”. Statelor li s-a acordat dreptul de a impune reguli de excludere a copiilor sau de „limitare a familiei”, însemnând că mamelor care concepeau sau nășteau un copil în perioada în care primeau asistență financiară li se refuza dreptul de a primi beneficii mai mari.

Legislația din 1996 a eliminat orice drepturi legale ale individului de a beneficia de protecție și a introdus prevederi care forțau mamele singure sărace să renunțe la asistență socială pentru a putea beneficia de asistență economică.

Susținătorii reformării sistemului bunăstării s-au grăbit să argumenteze că legea din 1996 a depășit cu mult ideea inițială de „a pune capăt bunăstării așa cum o știm noi”. Președintele Clinton și alții au tins către rate foarte mici ale șomajului în Statele Unite ale Americii, către despovărearea cheltuielilor cu bunăstarea, către o creștere durabilă a numărului de locuri de muncă și, desigur, către o revenire a bursei de valori. Cu toate acestea, o privire mai analitică asupra aceluiași scenariu ar sugera că cerințele pentru angajare în muncă din Statele Unite ale Americii aveau tendința de a se îndrepta către o forță de muncă mai bine educată, mai instruită și mai puțin către recipienții „dificili” ai asistenței sociale, lăsându-i în același timp pe cei care aveau o pregătire profesională slabă să depindă de beneficii din ce în ce mai reduse și mai limitate în timp.

Oare slujbele plătite pe care le-au găsit foștii beneficiari ai asistenței sociale din Statele Unite ale Americii oferă venituri cu care se poate supraviețui? Duce această măsură la relocarea altor femei și bărbați către slujbe mai bine plătite în domeniul serviciilor publice, accelerând astfel o competiție între state în legătură cu standarde sociale cât mai înalte? Cât de repede și de dramatic ar putea o eventuală recesiune economică în Statele Unite ale Americii să răstoarne tiparele bunăstării aflate în declin? Ce s-ar putea întâmpla cu programele de bunăstare la nivel de stat în momentul în care banii federali promiși în 1996 ar începe să fie din ce în ce mai puțini? Toate acestea rămân întrebări importante al căror răspuns este deschis speculațiilor și greu de evaluat, în mare parte din pricină că „majoritatea statelor nu au capacitatea de a urmări efectiv familiile pentru a afla dacă au rămas în câmpul muncii” (Weaver R.K., 1998).

Având în vedere critica dură venită din partea unor anumite fracțiuni, cum de a reușit președintele Clinton să semneze acest act? Una din explicații s-ar putea axa pe teoria lui Pierson P. (1994) despre reducerea cheltuielilor publice alocate bunăstării, care susține că liderii reușesc să restrângă sau să limiteze programele publice atunci când există credit din partea populației sau când se pot evita eventuale acuze la adresa acestui tip de măsuri. Clinton a putut cere sprijin pentru politicile sale de reducere a cheltuielilor, „fixând” regula acordării bunăstării prin răsplata muncii, și a putut evita în același timp o acuză prin transferarea responsabilității pentru programe în sarcina guvernelor la nivel de state. În al doilea rând, mergând pe linia acuzelor feministe în legătură cu consecințele inegale atât ale expansiunii bunăstării la nivel de state, cât și ale limitării programelor de bunăstare, se poate argumenta că eliminarea ajutoarelor acordate familiilor cu copii în întreținere ca program federal și înlocuirea lui cu un regim mai rezidual, mai descentralizat și evaziv din punct de vedere social nu a făcut în esență decât să așeze povara reformei bunăstării pe umerii și așa

împovărați ai mamelor singure, dintre care mai mult de jumătate proveneau, în 1990, din rândul unor minorități (Bashevkin S., 1998).

Orientarea către o politică socială de impunere sau fiscalizată în Statele Unite ale Americii se reflectă în dimensiunile crescute ale creditului pentru impozitul pe veniturile câștigate. În timpul primului său mandat, președintele Clinton a obținut o mărire a bugetului alocat creditului pentru impozitul pe veniturile câștigate, care constituia însă mai puțin de trei sferturi din ceea ce promisese în timpul campaniei pentru alegerile din 1992. Pentru că un program social îmbogățit răspundea îndeaproape presiunilor făcute de clasa mijlocie pentru a răsplăti munca, și nu pentru a acorda beneficii de bunăstare, republicanii din Congres au avut mai puțin succes în eforturile lor de a-l determina pe Clinton să renunțe la această măsură decât au avut în alte domenii, în particular, în cel al reformării sistemului de sănătate.

Moștenirea lui Clinton includea o retorică accentuată pe ideea de „alternativa muncii” în locul bunăstării, precum și politici orientate în direcția unui quantum mai mare al salariului minim și subsidii la plata taxelor acordate muncitorilor cu venituri mici.

Se pot astfel identifica trei schimbări majore în politica socială din epoca Clinton: prima, o schimbare în direcția „testării prin muncă” a ceea ce erau deja beneficii sociale reziduale, acordate pe baza testării mijloacelor; a doua, trecerea la o politică socială de impunere și de individualizare, astfel încât să nu mai facă obiectul unor cheltuieli legislative directe și să fie scoasă de pe agenda explicită a dezbaterilor publice; a treia schimbare majoră este dată de tendința de a pune în ecuație participarea pe piața muncii, pe de o parte, și cetățenia, pe de altă parte, astfel încât vechiul concept al dreptului la asistență publică bazată pe nevoi să fie înlocuit cu noțiunea de asistență temporară bazată pe angajamentul de a intra în rândul forței de muncă plătite. În acest fel, conceptul de cetățenie nu mai rezona cu cel al lui Marshall T.H., care prevedea un spectru larg de drepturi sociale și angajamente la îndemâna tuturor, din moment ce conceptul respectiv era condiționat economic, bazându-se doar pe angajarea în muncă plătită, muncă ce s-a dovedit în timp a fi din ce în ce mai puțin substanțială, mai limitată ca perioadă și mai nonsindicalizată. Lucrătorii neplătiți și cei care nu muncesc pentru un salariu au început să se situeze în felul acesta în afara hotarelor conceptului de cetățenie socială, de fapt a unei versiuni mult compromise a acestui concept.

7.4. Cazul Canadei

Ca și ceilalți lideri ai celei de a treia căi, Chrétien a respins ceea ce Giddens A. (1998) denumea „fundamentalismul de piață” al conservatorilor, fiind în același timp iritat de soluțiile statiste și înguste propuse de stânga politică. În linii mari, aceeași poziție este prezentată și în platforma electorală a partidului liberal pentru campania alegerilor federale din 1993. În această platformă, apar afirmații cu caracter general referitoare la devotamentul liberalilor față de „corectitudine și demnitate fundamentală” și față de economisirea resurselor sociale în contextul unor politici conservatoare prezentate ca fiind distructive. Sunt prezente, de asemenea, argumente care susțin că formele mai vechi de asistență socială au creat dependență și nu au stimulat munca. Potrivit afirmațiilor consemnate în platformă, indivizii au nevoie să devină stăpâni pe sine prin muncă, mutându-se astfel de la dependență la o participare totală la viața economică și socială a Canadei. În special mamele singure care primesc beneficii de bunăstare sunt cele care pot rupe „lanțul dependenței” în momentul în care se va crea un sistem național mai liberal de îngrijire a copiilor, prin eforturi unite la nivel federal.

Cu toate acestea, începând cu februarie 2001, data la care Chrétien și-a început al treilea mandat ca lider al majorității liberale din guvern, pe teritoriul Canadei nu își făcuse încă apariția un astfel de sistem național de îngrijire a copiilor. Mai mult, liberalii federali din timpul lui Chrétien au inițiat un proces de combatere a deficitului și de descentralizare și reducere a cheltuielilor destinate politicilor sociale care eclipsa orice altă acțiune a conservatorilor din perioada lui Mulroney.

Care sunt până acum consecințele schimbărilor din politicile sociale făcute în timpul lui Chrétien? Eliminarea Planului canadian de asistență, program ale cărui costuri de finanțare erau împărțite între provincii, și înlocuirea lui cu programul, finanțat în bloc, „Sănătate și transfer social în Canada”. Așa cum a fost el anunțat în 1995, prevedea economisirea a multe milioane de dolari în transferurile federale către provincii și presupunea reduceri masive în controlul federal asupra modului în care provinciile cheltuiau banii, fără a impune practic nici o altă condiție referitor, spre exemplu, la câte fonduri subnaționale alocau guvernele pentru sănătate comparativ cu cele alocate educației postliceale sau asistenței sociale. Acest program a redus bugetele federale alocate provinciilor pe parcursul primilor doi ani de implementare.

Această schimbare este descrisă ca o trecere de la un cadru nelimitat de susținere comună a cheltuielilor de către guvernul federal și guvernele provinciale, cum era cazul Planului canadian de asistență, la unul limitat de transferuri în bloc, ca în cazul „Sănătate și transfer social în Canada” din

1996, ca fiind dovada că reducerea deficitului devenise prioritatea numărul unu pentru cabinetul federal. Conform unei astfel de perspective, introducerea Programului sănătate și transfer social în Canada a permis departamentului de finanțe din Canada să impună unilateral propria politică de impozitare asupra programelor sociale ale țării. Pe lângă toate acestea, încheierea Planului canadian de asistență a însemnat, în ceea ce privește cetățenia socială, eliminarea a două dintre directivele care erau în vigoare încă din 1996. Una dintre ele prevedea că persoanele aflate în dificultate aveau dreptul la ajutor financiar, iar cea de-a doua consfințea dreptul de a ataca în justiție refuzul de a primi un astfel de ajutor prin intermediul unor curți de apel înființate la nivel provincial. În al treilea rând, deși Planul canadian de asistență din 1996 „interzicea provinciilor să pretindă din partea celor care cereau asistență socială acceptarea angajării lor în muncă ca o condiție pentru a primi asistență socială”, Sănătate și transfer social în Canada, în schimb, nu conținea o astfel de prevedere.

În termeni cantitativi, datele arată că provinciile canadiene, luate ca un grup, au cheltuit mai puțin cu asistența socială pe persoană după 1995. Ontario și Alberta sunt pe primul loc în reducerea cheltuielilor cu bunăstarea și primele care au înăsprit condițiile de eligibilitate (Little B., 1999).

De asemenea, discrepanța dintre veniturile celor bogați și ale celor săraci după impozitare s-a adâncit o dată cu venirea la putere a liberalilor în 1993, în principal din cauza reducerii cheltuielilor din domeniul asistenței sociale și al asigurărilor de șomaj. Datele de la Consiliul Național al Bunăstării, organism susținut din fonduri federale, indică, după 1995, anul în care a fost lansat Programul sănătate și transfer social în Canada, o creștere a procentului și așa ridicat al mamelor tinere singure ce trăiesc în sărăcie, de la 83% în 1995 la peste 91% în anii ce au urmat (Fraser G., 1998).

Diversele măsuri destinate copiilor care trăiesc în sărăcie în Canada indică, de asemenea, un număr absolut mai mare și procente relative mai ridicate de-a lungul timpului, cea mai plauzibilă explicație fiind, din nou, reducerea transferurilor federale și reducerea controlului federal asupra acțiunilor întreprinse la nivel provincial în cadrul Programului sănătate și transfer social în Canada, precum și reducerile cheltuielilor federale alocate fondurilor asigurărilor de șomaj și diminuările semnificative în bugetele provinciilor destinate programelor de asistență socială.

Pe scurt, Canada a fost guvernată după 1993 de un prim-ministru care considera că oamenii muncitori ar fi putut reuși în viață în ciuda tuturor obstacolelor. Jean Chrétien a adus bugetul federal de la un deficit grav la un surplus considerabil, dar cu prețul deloc de neglijat al unor transferuri federale reduse către provincii, al unui control federal semnificativ slăbit

asupra acestor transferuri, al unor discrepanțe din ce în ce mai mari între cei care au și cei care nu au în societatea canadiană și, în termeni naționali, cu prețul eliminării unor principii cruciale ale cetățeniei sociale, începând cu anul 1996.

Cum a reușit primul-ministru Chrétien să facă toate aceste schimbări? Ca și în cazul președintelui Clinton, succesul său s-a datorat unei combinații ingenioase între asumarea laudelor și evitarea unor eventuale acuze. Crearea Programului sănătate și transfer social în Canada i-a îndreptățit pe liberalii federali din Canada să afirme că ei luau în serios necesitatea de a controla cheltuielile, de a reduce deficitul public și de a încuraja politici flexibile într-o federație neuniformă. Ca și democrații lui Clinton, liberalii lui Chrétien au pretins că acțiunile lor erau răspunsul la îngrijorările publice cu privire la programele de asistență socială exagerat de generoase. Mai mult, la fel ca și omologii lor americani, liberalii canadieni au sperat să se degrezeze de responsabilitatea unor eventuale urmări negative ale acestor schimbări, invocând relațiile fiscale complexe dintre termenii federal/provincial.

Acest concept de reducere a cheltuielilor cu bunăstarea trebuie redefinit și din perspectiva teoriilor feministe care invocă consecințe inegale. Programul sănătate și transfer social în Canada a eliminat ceea ce fusese un aranjament, într-un cadru nelimitat, de susținere federală a costurilor în cadrul Planului canadian de asistență (PCA), aranjament care prevedea acoperirea a jumătate din cheltuielile teritoriale și provinciale destinate asistenței sociale și serviciilor sociale. Aproximativ 70% dintre părinții singuri din Canada, în majoritate femei, beneficiau de o formă de asistență socială în anii 1990. Reducerea fondurilor care mergeau către provincii în cadrul Programului sănătate și transfer social în Canada, precum și abandonarea principiilor mai vechi ale PCA, potrivit cărora o persoană aflată în dificultate avea dreptul la ajutor de venit și putea să atace în justiție deciziile de acordare a bunăstării, demonstau o delimitare clară a atribuțiilor fiscale și jurisdicționale ale guvernului federal, însemnând o retragere a acestuia din zonele de maximă importanță pentru femeile sărace (Moscovitch A., 1995).

Majoritatea angajaților din sistemul public canadian care activau în domeniile educației, serviciilor medicale și sociale erau femei și, spre deosebire de Statele Unite ale Americii, făceau parte din sindicatul lucrătorilor publici. Femeile canadiene se confruntau, așadar, cu riscuri specifice în cadrul Programului sănătate și transfer social în Canada, fiind, deopotrivă angajați în sistemul public și clienți ai statului, cu toate că termenii transferului nu prevedeau nici una din reglementările din punct de vedere social referitoare la paternitate, ilegitimitate sau la mamele

adolescente care se regăseau în reformele americane din aceeași perioadă.

Este important de avut în vedere că trecerea de la PCA la STSC a fost acompaniată în Canada de introducerea unui Program național de beneficii pentru copii, în cadrul căruia alocațiile universale pentru familii erau înlocuite de o nouă formă de beneficii plătite, prin intermediul sistemului de impozitare, în principal în cazul părinților angajați cu venituri mici. Susținătorii acestui program afirmă că acest program oferea o abordare ținută, pe baza meritelor, în asistarea familiilor cu venituri mici (Battle K., 1999). Criticii l-au descris însă ca fiind ceva mai mult decât un „program de stimulente acordate prin muncă”, care nu făcea altceva decât să reafirme eforturile unor provincii relativ bogate și cu populație mare de a imita programele de bunăstare stil Statele Unite ale Americii (Little B., 1999). Chiar și admiratorii cei mai fervenți ai acestui program au recunoscut că el însemna, în cel mai bun caz, un prim pas către reformarea politicilor sociale din Canada.

Pe ansamblu, se pare că politica socială canadiană din perioada lui Chrétien s-a mișcat în direcția beneficiilor acordate pe baza testării muncii. Mărturie stău, în special, eliminarea prevederilor din cadrul STSC din 1996 care nu impuneau acordarea beneficiilor pe baza muncii (muncă pentru bunăstare), politica socială din ce în ce mai fiscalizată și impozitele din ce în ce mai mari, în centrul căreia se află Programul național de beneficii pentru copii (BNC), cel mai nou program canadian destinat familiilor cu venituri mici, și ipoteza conform căreia participarea activă a forței de muncă este condiția obligatorie a noțiunii contemporane a cetățeniei. Eliminarea alocațiilor universale acordate familiei a însemnat că guvernele de la toate nivelurile puteau acum să-și concentreze atenția asupra lucrătorilor „merituoși”, eligibili pentru programe noi al căror scop se îngustează, cum este BNC. Potrivit spuselor lui Little B. (1999), „desființarea alocațiilor universale pentru familie a împovărat și mai mult mamele singure care nu se puteau angaja în muncă. Prin impozitarea beneficiilor alocate pentru copil, mamele singure erau penalizate în cazul în care nu aveau un loc de muncă plătit”.

7.5. Cazul Marii Britanii

Acesta este ultimul caz supus analizei noastre dintre cele trei cazuri de lideri ai celei de a treia căi, și anume cel al primului ministru Tony Blair. Este important de subliniat faptul că Marea Britanie rămâne un stat unitar. Deși noii laburiști au 7anunțat o măsură de descentralizare, prin care s-ar acorda o autonomie parlamentară sporită Scoției și Țării Galilor, precum și

o autoritate lărgită guvernelor locale, intenția nu a fost aceea de a da naștere unor politici sociale descentralizate comparabile fie cu cele din Statele Unite ale Americii, fie cu cele din Canada anilor 1990. Mai mult, spre deosebire de Statele Unite ale Americii din anii lui Clinton sau Canada anilor lui Chrétien, Marea Britanie se angajase să cheltuiască pentru proiectele sale de reformă a bunăstării mai mulți bani, și nu mai puțini. Noua înțelegere (The New Deal), o schemă de bunăstare prin muncă și care fusese anunțată încă de pe vremea când laburiștii erau în opoziție, urma să fie finanțată cu suma de aproximativ 5,2 miliarde de lire sterline, bani proveniți din surplusurile obținute în urma impozitului pe profit (Levitas R., 1998).

Infuzia fiscală era, în viziunea noilor laburiști, cu totul altceva decât reducerea bugetelor sau a procentului de cheltuieli care a stat la baza deciziilor de a elimina programul „Ajutor acordat familiilor cu copii în întreținere” din America de Nord sau Planul canadian de asistență.

Ce a spus Tony Blair în legătură cu munca și bunăstarea?

Întâi de toate, Tony Blair, ca și Clinton, de altfel, a vorbit pe larg despre educație, despre standarde mai înalte în școlile de stat, despre crearea mai multor opțiuni pentru tipurile de colegii comunitare la nivelul celui de al treilea segment de pe scara educațională și despre multă instruire (în mare parte furnizată de către angajatori) pentru cei care trăiesc în prezent din ajutoare sociale. În al doilea rând, el a subliniat nevoia de a construi în Marea Britanie o societate care să ofere oportunități mai mari, o societate în care fiecare să aibă o șansă și în care „ambitiția să fie pe măsura compasiunii, succesul pe măsura justiției sociale, iar răsplata pe măsura responsabilității” (Blair T., 1996). Convingerea lui Blair despre o economie susținută își are originea în viziunea sa despre un sistem care creează avuție (și nu accentul pus de vechii laburiști pe distribuția avuției), un sistem în care oportunitatea este extinsă, meritele sunt răsplătite și în care nici un grup de indivizi nu rămâne în afara lui.

Criticii au argumentat că, în ciuda discursului despre includere socială, proiectul noilor laburiști de reformare a bunăstării era de fapt destul de exclusivist, din moment ce refuza să admită că și cei care nu munceau pentru bani făceau totuși parte din societate. Deciziile guvernului Blair de a elimina beneficiile acordate părinților singuri și cele destinate persoanelor cu dizabilități au realimentat criticile potrivit cărora în politica socială a noilor laburiști, se manifesta din ce în ce mai pregnant o logică îngustă, de natură punitivă și marcată de obsesia muncii.

Efectele unei astfel de gândiri politice încă se resimt, având în vedere că noii laburiști au venit la putere în mai 1997. Cu toate acestea, putem

---

trasa unele linii directe cu privire la o a treia cale urmată de Tony Blair în politicile sociale.

Pentru a puncta, Noua înțelegere cu privire la „bunăstare prin muncă” se axa în primul rând pe îmbunătățirea capacității de angajare în muncă a celor aflați în intervalul 18-24 de ani. Celor care nu reușiseră să se angajeze oficial pentru o perioadă de cel puțin șase luni li s-a oferit o „perioadă de deschidere”, în care li se puneau la dispoziție servicii de consiliere profesională. După patru luni, ei aveau de ales între patru opțiuni: locuri de muncă subvenționate, cursuri de educație sau instruire integrală, munca în domeniul voluntariatului sau în cel al mediului (ecologiei). Guvernul Blair a introdus, de asemenea, programe mult mai mici destinate părinților singuri și celor cu dizabilități, programe la care participarea nu era obligatorie inițial. Noii laburiști au mai venit totodată cu un program de tipul celui de „Creditare a impozitului pe veniturile câștigate” din Statele Unite ale Americii, intitulat „Creditarea impozitului datorat de familiile care muncesc”, precum și cu un salariu minim la nivel național. Luate în ansamblu, toate aceste măsuri au fost în general privite de către cei interesați de bunăstarea socială ca fiind folositoare, cu toate că erau limitate, și ca reprezentând un prim pas în direcția oferirii de asistență oamenilor - mulți dintre aceștia fiind femei și angajați în muncă prost plătită.

Ce se poate spune deci despre deciziile guvernului Blair de până acum? În primul rând, schimbările din domeniul politicilor sociale sunt izbitoare de asemănătoare cu acțiunile întreprinse în Statele Unite ale Americii în era Clinton, în sensul punerii unui accent mai mare pe stimularea oamenilor de a se angaja în muncă plătită, și nu de a depinde de bunăstare.

Noua înțelegere pentru tinerii șomeri înseamnă acordarea unor beneficii pe baza testării muncii, deși se testează totodată și nivelul de educație, în sensul că instruirea profesională la nivel de liceu este subvenționată național.

În al doilea rând, ca și omologii săi din Statele Unite ale Americii și Canada, noii laburiști au urmărit implementarea inițiativelor din domeniul politicilor sociale, folosindu-se de instrumente ca piața muncii și cele de impozitare, în locul programelor tradiționale care presupun cheltuieli alocate bunăstării. Două exemple relevante în acest sens sunt stabilirea unui salariu național minim și creditarea impozitului datorat de familiile care muncesc.

Guvernul laburist a mers în anumite direcții care poartă marca distinctivă a Marii Britanii. Conceptul de „muncă pentru bunăstare” din Marea Britanie permite explicit sindicalizarea muncitorilor din cadrul New

Deal și stabilește un salariu minim pentru aceștia. Nu așa s-a întâmplat de-a lungul Statelor Unite ale Americii și nici în anumite provincii canadiene. De asemenea, faptul că participarea la programele New Deal de „bunăstare prin muncă” nu era obligatorie pentru părinții singuri sau pentru cei cu dizabilități, însemna că noțiunile britanicilor despre cetățenie nu fuseseră modificate pe de-a întregul sau transformate din noțiuni social exhaustive în noțiuni bazate doar pe economic și piața muncii.

În Marea Britanie a existat o recunoaștere oficială, în perioada primului mandat al noilor laburiști, a faptului că oamenii puteau participa în și contribui la societate și în alt mod decât prin muncă plătită. Totuși s-a atras atenția că înțelegerea limitată a importanței angajării în muncă plătită de către părinții singuri va duce la instituirea unor politici mai punitive într-un al doilea mandat al guvernării Blair.

Începând cu aprilie 2001, cei care înaintau pentru prima oară cereri de acordare a ajutoarelor financiare în Marea Britanie erau programați să facă față unui interviu obligatoriu pe aspecte legate de muncă, dacă cel mai mic copil al familiei era în vârstă de cinci ani sau mai mare.

7.6. Efectele celei de-a treia căi

În acest punct este esențial să ne îndepărtăm de detaliile empirice pentru a putea pune în discuție aspecte mai ample.

În primul rând, se pune întrebarea dacă toate aceste schimbări care țin de cea de a treia cale, schimbări în ceea ce privește acordarea beneficiilor sociale pe baza testării muncii, politicile sociale de impozitare și plasarea unor constrângeri asupra mai vechilor și mai exhaustivelor concepte ale cetățeniei sociale, au reușit să rezolve problema sărăciei așa cum o cunoaștem cu toții? Mergând pe această linie de cercetare, se omite un punct fundamental: din moment ce sărăcia este definită ca fiind o problemă mai degrabă morală decât o chestiune economică sau socială, așa după cum se poate pretinde că s-a întâmplat în Statele Unite ale Americii și se întâmplă încă în Canada și Marea Britanie, atunci există o mare diferență dacă oamenii sunt săraci în muncă sau sunt săraci în beneficii acordate. Pentru susținătorii unei abordări neclintite promuncă, antidependență și proresponsibilitate personală, a urmări aplicarea unor soluții punitive devine o chestiune nu doar îndreptățită moral, dar și de etică esențială. În esență, argumentul „dreptului moral” în legătură cu sărăcia spune că nu contează dacă oamenii au ce mânca – ei au nevoie să li se inoculeze valorile adecvate despre muncă.

În al doilea rând, cum au ajuns politicile publice în acest punct? Putem formula un argument mai dezvoltat în legătură cu erodarea conceptului de cetățenie socială, după cum urmează: dacă în perioada interbelică și în primele decade postbelice, accentul s-a pus pe responsabilitate colectivă și în special pe responsabilitatea statului față de membrii mai puțini norocoși ai societății, ulterior ne-am mutat în timp, chiar și în politicile de centru sau în cele de centru-stânga, către un accent individualist din ce în ce mai mare pus pe noțiunile de *responsabilitate personală*. În termenii celei de a treia căi, cetățeni responsabili sunt aceia care au grijă de ei înșiși și de cei din jurul lor, ceea ce înseamnă că nu sunt dependenți de transferuri de stat. Dacă acestora li se permite totuși să fie dependenți de stat pentru o perioadă scurtă de timp, acest lucru se face sub rezerva că își caută în mod activ de lucru și se pregătesc activ în vederea angajării în muncă.

Revenind la cei trei lideri ai celei de a treia căi, discuția se îndreaptă către accentul comun pus pe responsabilitatea indivizilor de a fructifica oportunitățile pe care le oferă economiile de piață. Potrivit lui Bill Clinton, Jean Chrétien și Tony Blair, și oamenii cu origini sociale modeste au șanse de reușită. Ei au nevoie, după spusele lui Clinton și Blair, doar de o mână întinsă, și nu de acte de caritate. Din această perspectivă, rolul statului este de a acționa ca un intermediar între acțiunile „morale”, de supunere ale indivizilor, pe de o parte, și investițiile „responsabile” ale investitorilor privați, pe de altă parte.

Folosind piața muncii, politicile sociale și de impozitare ca pârgii, statul face presiuni asupra indivizilor să muncească, tot așa cum folosește impozitele mici și beneficii sociale restrânse pentru a încuraja afacerile să se dezvolte într-o anumită jurisdicție. Faptul că în sisteme federale, cum sunt cele din Statele Unite ale Americii și Canada, guvernele federale au cedat o mare parte din autoritatea lor unor niveluri subnaționale în perioada guvernărilor lui Clinton și Chrétien și în special în domenii precum asistența socială, unde departamentele subnaționale se confruntau de multă vreme cu o încătușare considerabilă, înseamnă că guvernele federale se transformă, în principal, în instrumente metaforice de facilitare a ceea ce pare să devină o agendă morală, și anume responsabilitatea personală.

Spre deosebire de situația din America de Nord din timpul lui Lyndon Johnson sau Pierre Trudeau, când elitele naționale investeau bani, dar și eforturi discursive în susținerea unui război socio-economic împotriva sărăciei, despre omologii lor contemporani s-ar putea spune că și-au retras fondurile și au înaintat un discurs nou de susținere a unui „război moralizator împotriva celor săraci”.

Ce putem spune despre cei care nu sunt „responsabili” potrivit termenilor celei de a treia căi? Este doar un alt mod de a ne întoarce la mai vechile noțiuni despre săracii care sunt merituosi și cei care nu sunt merituosi – cu exemplificarea virtuozității văduve drept recipientul merituos al asistenței sociale, iar la polul opus, cu mama adolescentă necăsătorită, considerată recipientul nemerituos. Cineva ar putea argumenta că nu este nimic nou în reglementarea și categorisirea săracilor, că pur și simplu am asistat la apariția unui nou concept în anii '90, care doar definește termenii dezbaterii „morale” foarte vechi pe tema binelui și răului.

Poate că dezbaterea contemporană este totuși modelată de câteva puncte noi de vedere. Întâi de toate, în discursul celei de a treia căi a existat o tensiune fundamentală între accentul pe independență personală, pe de o parte, și noul accent comunitar pus pe sănătatea societăților, pe de altă parte. Pentru lideri precum Clinton, Chrétien și Blair, era greu de crezut că atunci când au susținut cu atâta fervoare ideile despre responsabilitate și independență erau conștienți din punct de vedere societal. Cetățenii auziseră foarte puțin despre noțiunile de interdependență, cu excepția celor care aveau legătură cu unitatea familiei. Având în vedere insecuritatea economică și anxietatea profundă din această perioadă, oare nu era nimic de spus în favoarea interdependenței umane la o scară mai largă? În al doilea rând, se pare că politicile și ideile de reformă a bunăstării ale celei de a treia căi conțineau elemente fundamentale autoritariste. Așa cum remarca Dahrendorf R., faptul că unii lideri au afirmat că statul „nu va mai plăti pentru nimic, ci va spune oamenilor ce au de făcut” crea o stare de neliniște. Dahrendorf R. pretindea că Blair, Clinton și compania lăsa la o parte noțiuni fundamentale ale libertății umane, în dorința lor de a atinge coeziunea socială. S-ar putea merge mai departe și întreba dacă într-adevăr coeziunea socială era în viziunea liderilor celei de a treia căi mai importantă decât libertatea individuală. De un interes special sunt întrebările lui Dahrendorf R. (1998) despre cea de a treia cale din Marea Britanie pentru că ele readuc în discuție multe dintre îngrijorările exprimate de criticii din Canada și Statele Unite ale Americii în legătură cu reformarea bunăstării.

Testarea celei de a treia căi cu privire la politicile publice din domeniul asistenței sociale promovate de Clinton, Chrétien și Blair, sugerează că reforma bunăstării înfăptuită de cei trei s-a dovedit a fi mai radicală, *într-o direcție conservatoare*, decât indica inițial discursul lor sau decât au reușit să realizeze predecesorii lor conservatori.

CAPITOLUL 8

POLITICI ACTUALE ALE STATULUI BUNĂSTĂRII: FACTORI DE INFLUENȚĂ

Statul contemporan al bunăstării s-a dezvoltat în sfertul de secol ce a urmat celui de-al doilea război mondial, iar la mijlocul anilor 1970 erau deja conturate instituțiile sociale naționale cunoscute în zilele noastre. Imediat după aceea, autori ce aparțin atât dreptei (Huntington S., 1975), cât și stângii (O'Conner J., 1973) au început să anunțe iminenta lor transformare. Pentru unii autori, precum Bell D. (1978), statele bunăstării au determinat o creștere spectaculoasă a așteptărilor, acestea neputând fi satisfăcute fără distrugerea condițiilor de funcționare a pieței (Geiger T. și Geiger F., 1978). Această perspectivă pesimistă a fost întărită de creșterea economică lentă, sporirea șomajului în anii 1970 și 1980, precum și de iminenta îmbătrânire a populației.

Spre deosebire de anii de expansiune, perioada începută anii 1970 poate fi caracterizată, conform lui Pierson P. (2001), ca o acomodare la austeritate. Guvernele de pretutindeni s-au confruntat cu o creștere economică lentă, cu rate ridicate ale șomajului, cu deficite bugetare mari și cu o tot mai ridicată conștientizare a implicațiilor pe care fiscalitatea crescută le are asupra bugetelor de pensii și servicii medicale, acestea fiind puternic influențate de îmbătrânirea populației.

Reducerea fiscalității a fost specifică ultimilor două decenii (Stephens J., Huber E. și Ray L., 1999). Dar consecințele acestui fapt au necesitat o analiză atentă, înaintea anunțării transformării statului bunăstării, din două motive. Primul, multe schimbări care inițial ar fi putut părea că duc la reducerea statului bunăstării s-au dovedit ulterior că au fost restructurări de programe, reforme ce au avut ca scop acomodarea nevoilor la schimbările sociale. Cea mai notabilă măsură a fost cea care a urmărit schimbarea formelor familiei și creșterea participării femeii pe piața muncii (Quadagno J., 1999). Al doilea motiv îl constituie faptul că, în ciuda presiunilor demografice, a fiscalității și a dificultăților economice, principalul rezultat al cercetărilor asupra „noilor politici ale bunăstării” a subliniat remarcabila reducere a statului bunăstării.

Nivelul cheltuielilor sociale înregistrat în regimurile democratice a continuat să crească în anii 1980, însă cu o viteză mai mică decât în

deceniile precedente, iar în anii 1990 au devenit constante (Hicks A., 1999, pp. 195-200). Reduceri ale cheltuielilor s-au înregistrat, în mod special, în Marea Britanie, Noua Zeelandă și, într-o oarecare măsură, și în Statele Unite ale Americii. Câteva modificări au fost datorate schimbărilor de regim, ca urmare a eforturilor de trecere la un alt tip de stat al bunăstării. Așa cum a precizat Pierson P. (1994, 1996), transformarea radicală a statului bunăstării numai pe baza unor șocuri exogene, precum colapsul politic și economic din Europa de Est, este puțin probabilă. Reducerea de natură politică a unor programe de care beneficiază categorii largi de populație (pensii, asigurări de sănătate, asigurări în caz de accidente ori de șomaj) induce costuri politice foarte mari guvernelor respective. Guvernele tind să dea vina pe partidele din opoziție, sindicate și chiar pe populație – pe baza referendumurilor naționale (Myles J. și Pierson P., 2001).

Datorită procesului de tip consensual de construcție, asociat fie cu acorduri între mai multe partide, fie cu „pacte sociale” corporatiste, înregistrarea unor schimbări radicale este puțin probabilă. În mod normal, reducerile trebuie asociate cu noi beneficii (de exemplu: servicii pentru copii și bătrâni) pentru a câștiga suport în procesul de reformă. Totuși, este clar faptul că noile politici ale bunăstării (Pierson P., 1996) sunt fundamentale diferite de cele din perioada de expansiune. Provocarea constă în determinarea cauzelor și a modului în care acestea diferă.

În continuare, vom prezenta trei factori importanți care influențează noile politici ale bunăstării: globalizarea, postindustrialismul și revoluția genului.

8.1. Globalizarea

Globalizarea economică a fost, încă din anii 1970, privită ca un factor de dezvoltare a statului bunăstării. Deoarece guvernele depind de investițiile posesorilor de capital pentru a fi create locuri de muncă și venituri, ele sunt împinse să adopte politici de încurajare a investițiilor (Cerny P., 1994; Strange S., 1996). Ca urmare, politicile care nu oferă un climat propice investițiilor - impozite mari, asigurări costisitoare - vor fi evitate.

Mishra R. (1999, p. 6) explica: „asigurând capital prin opțiune externă, globalizarea a făcut mai puternică forța capitalului decât cea a guvernului”. Victimele sunt state ale bunăstării naționale care asigură mult mai multe resurse decât vecinii și competitorii lor. Dacă industrializarea nu a dus la „convergență”, globalizarea va face acest lucru.

În ciuda unor afirmații plauzibile, găsirea unor explicații cauzale între creșterea globalizării și diminuarea statului bunăstării în țările democratice bogate s-a dovedit dificilă și, acolo unde această explicație a fost găsită, efectele nu au fost cele preconizate. Primele generații de studii asupra statului bunăstării au asociat frecvent economiile mici și deschise (orientate spre export), precum cele ale Suediei și Australiei, și cu state dezvoltate ale bunăstării (Cameron D., 1978; Stephens J., 1979). În termeni simpli, deschiderea economică duce la creșterea nesiguranței muncitorilor din sectoarele largi ale economiei, iar marile state ale bunăstării au fost special construite să diminueze impactul determinat de creșterea competiției internaționale. Studii economice mai recente efectuate de Garret G. (1998) și Rodrik D. (1997) au arătat că deschiderea comerțului duce la cheltuieli sociale compensatoare. Ambii autori au concluzionat că efectul pozitiv al corporatismului social-democrat asupra sectorului privat nu este diminuat de către comerțul internațional. Swank D. (1998) arată că efectul mobilității capitalului asupra eforturilor de producere a bunăstării este condiționat de instituțiile politice care mediază acest impact. Dacă statul bunăstării este liberal și orientat spre piață (Canada, Statele Unite ale Americii, Australia, Marea Britanie), atunci presiunile din partea mobilității capitalului sunt mai reduse, în timp ce, în democrațiile nordice și centrale, efectele mobilității capitalului sunt absente sau pozitive.

Swank D. subliniază faptul că aceleași clase sau instituții politice care au format statul bunăstării în perioada expansionistă conturează acum răspunsul la internaționalizare. Așa cum concluzionează Swank D. (1998, p. 44), „acolo unde instituțiile de interes colectiv - instituții social-corporatiste și electorale - sunt puternice, unde autoritatea este centrală și unde statul bunăstării se bazează pe principiul universalismului, efectele mobilității capitalului sunt fie absente, fie pozitive, în sensul că sugerează interese economice și politice, acolo s-au înregistrat succese în susținerea statului bunăstării, spre deosebire de reformele neoliberales”. Pe de altă parte, acolo unde instituțiile politice fragmentează atât reprezentarea intereselor, cât și autoritatea politică, precum în democrațiile anglo-americe, mobilitatea capitalului tinde să reducă presiunile asupra siguranței sociale. Datorită acestor diferențe, precum și diferențelor dintre statele bunăstării (Manow P., 2001), economiile naționale dobândesc avantaje care pot fi comparate și, de asemenea, manifestă o puternică rezistență față de eforturile de trecere la alte modele alternative. Răspunsul neoliberal, care duce la slăbirea instituțiilor de pe piața muncii, dereglează piețele și duce la scăderea salariului, și-a făcut doar puțin apariția pe piețele economice din Europa nordică și continentală (Kitschelt H., 1999).

8.2. Postindustrialismul

Dacă globalizarea nu a fost principala sursă a presiunilor asupra statului bunăstării în ultimele decenii, atunci care a fost aceasta? S-a ajuns la un consens în privința faptului că, după crizele petrolului din anii 1973 și 1979, creșterea economică înceată și creșterea șomajului sunt cauzele presiunii fiscale atât din partea furnizorilor de credite, cât și a solicitanților (beneficiarilor). Există un consens și în ceea ce privește legătura dintre trecerea masivă a muncitorilor către sectorul serviciilor (postindustrialism) și declinul înregistrat. Se consideră că Baumol W. (1967) a pus punctul de plecare pentru literatura referitoare la postindustrialism. Acesta a observat că, în medie, industriile care solicitau muncă intensivă aveau puține șanse să atingă o productivitate crescută în sectorul manufacturier, atât timp cât în multe servicii (serviciile oferite copiilor, serviciile de frizerie și coafură) conta munca în sine, și nu bunurile.

Rezultatul nu este convergența, ci mai degrabă un set limitat de schimbări (Esping-Andersen G., 1999; Pierson P., 2001). Așa cum a observat Esping-Andersen G. (1999, pp. 56-57), în statele bunăstării din Europa continentală, beneficiile sunt mari și structura salarială relativ uniformă și, prin urmare, costurile salariale mari determină creșterea prețului serviciilor, ceea ce duce la o scădere a cererii. Rezultatul este creșterea economică înceată, precum și creșterea ratei șomajului, comparativ cu țări precum Statele Unite ale Americii, unde salarizarea scăzută reduce prețul serviciilor și duce la creșterea cererii, dar și a inegalității sociale. Ca o alternativă, guvernele pot folosi o salarizare crescută în serviciile publice (sănătate, educație), precum cel scandinav, dar cu prețul creșterii presiunii fiscale. Rezultatul îl reprezintă ceea ce Iversen T. și Wren A. au numit „trilema” serviciilor economice, care în postindustrialism semnifică faptul că țările trebuie să sacrifice fie inexistența șomajului, fie balanța fiscală ori egalitatea. Politicienii pot urmări două din aceste trei obiective, dar în nici un caz toate trei simultan (Iversen T. și Wren A., 1998, p. 515).

Teoria postindustrialismului a câștigat teren în literatura de specialitate, deoarece surprinde, în linii mari, multe dintre diferențele observate între statele bunăstării și între traiectoriile piețelor muncii de la mijlocul anilor 1970 până la mijlocul anilor 1990 și face acest lucru urmând cele trei modele de state ale bunăstării remarcate de Esping-Andersen G.. Statele Unite ale Americii exemplifică modelul neoliberal, unde fiscalitatea scăzută și șomajul redus au fost câștigate cu prețul inegalității salariale. În acest context, recente evoluții ale politicilor sociale din Statele Unite ale Americii reprezintă o strategie coerentă de creștere a flexibilității pieței muncii într-o economie caracterizată de un nivel de salarizare scăzut

(Myles J. și Quadagno J., 2000). Modelul este cel al unui sistem tradițional liberal, care oferă puțin celor care nu activează pe piața muncii și care oferă suport celor cu un nivel de salarizare scăzut (Myles J. și Pierson P., 1997).

Așa cum observau Iversen T. și Wren A. (1998, p. 546), severitatea „trilemei” subliniază incapacitatea sectorului de servicii să genereze creșterea productivității, lucru greu de observat până la revoluția tehnologică. Este totuși prea devreme să concluzionăm că creșterea masivă a productivității înregistrată începând cu mijlocul anilor 1990 poate descrie o nouă eră de glorie. Dar este cert că „politica surplusului”, împreună cu scăderea șomajului au influențat dezbaterile publice nu doar din Statele Unite ale Americii, ci și din alte țări. Așa cum au ilustrat alegerile prezidențiale, creșterea și surplusul guvernamental au readus în discuție diverse opinii politice, de exemplu, taxe mai scăzute versus cheltuieli mai permissive.

Ca și în era industrialismului, se poate spune că diferențele dintre națiuni înregistrate la nivelul instituțiilor de interes public vor continua să determine direcțiile de luare a hotărârilor, rezultând astfel multe variante postindustriale, și nu doar una singură.

8.3. Politicile de gen

Ca grup, locul femeilor în cadrul pieței muncii și al societății este mai puțin sigur decât cel al bărbaților. Ele sunt expuse mult mai mult pericolului șomajului și al veniturilor mici. Statul bunăstării este cel mai mare angajator independent al femeilor și, chiar și așa, locul femeilor, atunci când vine vorba de salarii și locuri de muncă, este mult mai jos decât cel al bărbaților (Swirsky S. și Atkin A., 2001). Mai mult de atât, dependența femeilor de statul bunăstării nu derivă doar din locul pe care ele îl ocupă în cadrul pieței muncii, ci din locul pe care îl ocupă în cadrul familiei ca mame sau soții.

Studiile recente ale statului bunăstării din perspective feministe au criticat modelele care au pus accentul pe politica de angajare și au clarificat dilema în ceea ce privește problema femeilor. Ele trebuie să aleagă între cererea egalității (lucru care le va permite să participe pe piața muncii și să se bucure de privilegiile sociale de la locul de muncă la fel ca și bărbații) și cererea de a se recunoaște „diferența”, aceasta însemnând privilegii în cadrul activităților în afara pieței muncii (Korpi W., 2000; Pateman C., 1988; Seinsbury D., 1996). Din acest punct de vedere se susține că diferite procese de socializare, ca și experiențele din timpul vieții caracterizează percepția femeilor și a bărbaților și atitudinile specifice în ceea ce privește statul bunăstării (Wearness K., 1987).

Conceptul de-comodificării

Conceptul de-comodificării poate fi privit ca unul dintre pilonii de bază pe care Esping-Andersen G. și-a construit tipologia regimurilor statului bunăstării (1990). El percepe „de-comodificarea” ca fiind gradul către care statele bunăstării diminuează legăturile bănești, oferind obligativități independente de participarea pieței. Inerent, conceptul presupune că indivizii sunt deja de-comodificați. De-comodificarea poate descrie adecvat relația dintre statele bunăstării și standardul muncitorului masculin cu normă întreagă, dar nu este ușor de aplicat la femei, luând în considerare că rolul lor economic este deseori necomodificat. Conceptul de-comodificării este inoperabil pentru femei, cu excepția situației în care statele bunăstării le ajută să devină comodificate.

Aceasta se referă cu exactitate la conceptul de de-comodificare pe care feminisții l-au criticat. Vom încerca să facem ceva lumină asupra punctelor unde feminisții nu sunt de acord cu Esping-Andersen G. în una din următoarele secțiuni.

Conceptul defamilializării

Conceptul de familialism a cunoscut o atenție specială, îndeosebi în cadrul ultimei lucrări a lui Esping-Andersen (Esping-Andersen G., 1999). Conform acestuia, un regim al bunăstării familialist este cel care presupune un maxim al obligațiilor bunăstării în cadrul gospodăriilor. Drept consecință, conceptul de „defamilializare” reprezintă însumarea de politici care micșorează siguranța individului în cadrul familiei, maximizând orientarea indivizilor către resursele economice, independente de mediul familial sau conjugal al femeilor. Responsabilitățile familiale restricționează ușor abilitatea lor de a câștiga o independență economică totală numai prin intermediul muncii, defamilializarea lor depinde numai de statul bunăstării. Altfel spus, critica feministă l-a făcut pe Esping-Andersen G. să realizeze că independența feminină necesită „defamilializarea” obligațiilor bunăstării mai degrabă decât să le de-comodifice.

Înainte de a trece mai departe la critica specific feministă a lucrării lui Esping-Andersen, este important să atragem atenția asupra caracterului fragil și disputabil al grupărilor sale privind regimurile statului bunăstării.

Australia, de exemplu, este cu siguranță un cheltuitor slab al bunăstării, care aplică testarea mijloacelor, dar pe de altă parte nu se poate ignora angajamentul său de lungă durată asupra salariilor și o negociere salarială centralizată.

Esping-Andersen situează Olanda (1990) ca fiind un regim social-democrat al statului bunăstării, la fel ca și țările scandinave. Oricum, din

punct de vedere istoric, procesul de „pacificare democratică” în Olanda a dus la toleranță și acomodare mai ales în sfera publică către politici de bază ale venitului, pe de o parte, și către o idee solidă a intimității familiale și a gospodinelor, pe de alta. Sistemul din Olanda seamănă în multe privințe cu un regim creștin-democrat. Conform lui Knijn T. (1991), Olanda, precum și Germania, are un nivel scăzut al individualizării, femeile nu au acces egal nici pe piața muncii, nici în politică sau în cadrul instituțiilor de stat. Knijn grupează astfel regimul bunăstării olandez cu cel al Germaniei.

După cum a subliniat Gustafsson S. (1994), Esping-Andersen (1990) are argumente să susțină faptul că Olanda este un regim al bunăstării social-democrat, în ceea ce privește venitul său extern, deși Knijn T. (1991) avea dreptate să sublinieze caracterul conservator al statului bunăstării olandez, cu referire la rolul femeilor. Mai mult de atât, Leira A. (1989) a arătat că Esping-Andersen, cu ideea unui regim al bunăstării scandinav, rămâne în urmă din momentul în care se dă importanță genului persoanelor. El a observat că modelul norvegian care trata femeile mai întâi ca soții și mame a fost mai aproape din mai multe puncte de vedere de cel al Angliei decât modelul suedez. Oricum, prin introducerea recentă a politicilor familiale prietenoase, se pare că Norvegia și-a asigurat poziția în cadrul tipului scandinav. Astăzi, Norvegia nu mai pare diferită atât de mult de Suedia din punctul de vedere al modelului său de stat al bunăstării.

În afara faptului că trebuie să înfruntăm remarcele critice referitoare la fragilitatea granițelor clasificărilor, Esping-Andersen s-a simțit atacat de critica feministă datorită neglijării genului persoanelor. Înainte de a acorda respectul cuvenit remarcelor feministe, un citat al lui Esping-Andersen cu referire la acest subiect poate fi interesant: „[Femiștii deseori susțin] că modelele regimurilor bunăstării care au fost precizate via o perspectivă economică politică nu pot rezista atunci când sunt supuse unei analize de gen. Tipologii alternative ale genului, contrazic de fapt deseori tipologiile «economiei politice». Dar contrazicerea poate fi falsă, deoarece diferite fenomene sunt explicate și comparate” (Esping-Andersen G., 1999).

Critica feministă a „cursului principal” al teoriei statului bunăstării masculin centralizat l-a convins pe Esping-Andersen G. (1999) să ia în considerare familia.⁸ Nu în ultimul rând, mulți cercetători ai abordării feministe încă nu acceptă modul lui Esping-Andersen de a lua în considerare genul persoanelor. Unii cred că, chiar dacă Esping-Andersen a

---

⁸ *Genul persoanelor sub formă de „familie” este prezentat în două din cele trei categorii ale regimurilor statului bunăstării. Statele corporatiste ale bunăstării au în centru familia în forma sa tradițională, în timp ce independența individuală apare ca un țel major al regimului liberal al statului bunăstării.*

Încercat să lărgescă studiul său asupra politicilor bunăstării bărbaților, încă nu reușește să acorde îndeajuns atenție unuia dintre punctele principale din cadrul structurării statelor bunăstării, și anume modul în care munca neplătită a femeilor ca fiind creatoare a bunăstării (îndeosebi în cadrul familiei) este valorificată și acceptată ca o dovadă legitimă pentru îndatoririle sociale.

Deși a încercat, Esping-Andersen a eșuat în a înlocui convingător și cu succes concepția sa asupra legăturilor pieței cu familia sau a relației dintre munca plătită și cea neplătită și bunăstare. În ciuda îmbunătățirii în cadrul reducerii divizării inegale a muncii plătite, cea din urmă legătură rămâne neapărat legată de genul persoanelor și asta datorită faptului că distingerea muncii neplătite este foarte mult bazată pe genul persoanelor. Sau, după cum chiar Esping-Andersen susține (1999): „Mare parte a statelor bunăstării sunt încă dependente de transferul venitului intern și numai o parte a acestora creează un «de facto» al problemei bunăstării familiale” (Esping-Andersen G., 1999). Separarea inegală a muncii neplătite adaugă astfel o dimensiune anume genului persoanelor, cu referire la înțelesul unor concepte cum ar fi „de-comodificarea” sau „dependența”. Reluând argumentele lui Pateman C. (1989), am putea spune că, în cadrul statelor moderne ale bunăstării, drepturile sociale se atașează la cele care sunt „independente”. Deoarece separarea muncii plătite și neplătite este inegală între bărbați și femei, drepturile sociale ale femeilor devin o problemă. Literatura comparată a regimurilor bunăstării a eșuat până acum să integreze analiza muncii neplătite. Oricum, în cadrul societăților moderne, munca continuă plătită, independența și drepturile economice sunt construite inevitabil pe antitezele lor: munca neplătită, discontinuitate, dependență și imobilitate. Plata muncii continue ca mobil cu care se confruntă bărbații, ca mobil al muncii prost plătite sau neplătite afectează femeile, mamele, fiicele și soțiile.

Angajarea femeilor

Prin cercetarea asupra angajării feminine, Walby S. (2001) a identificat grupuri cu nivel înalt, scăzut și cu participare foarte scăzută în cadrul țărilor europene. Oricum, munca femeilor a crescut semnificativ pretutindeni între 1976 și 1999 și toate țările au experimentat o schimbare a muncii femeilor, de la cea domestică la sfera publică. Această dezvoltare contrazice cu putere prima teză a diferențelor naționale. Este cu siguranță mai reprezentativă pentru teza modernizării și, îndeosebi, pentru versiunea puternică a acesteia, deoarece nivelurile muncii femeilor se apropie de cele ale bărbaților. Faptul că procesele converg și că astfel diferențele

încrucișate ale țărilor par să fie tranzitorii nu este în acord cu teza restructurării. Astfel, dovada este mai puternică pentru teza de modernizare.

Familia: ratele divorțului și ale nașterilor în afara căsătoriilor

Rata divorțurilor

Analiza ratei divorțurilor a făcut-o pe Walby S. (2001) să distingă între grupuri cu o rată a divorțurilor ridicată și cu o rată a divorțurilor scăzută în țările europene. Oricum, ratele divorțurilor au crescut semnificativ pretutindeni între 1970 și 1995. Această evoluție contrazice teza diferențelor naționale profund întărite și susține, mai degrabă, teza modernizării. Din moment ce convergența nu este observată la fel de clar ca în cazul angajării femeilor, este real că rata divorțurilor a crescut cu mult între 1970 și 1985 decât în timpul următoarei decade. Creșterea ratei divorțurilor oferă puține dovezi pentru sau împotriva tezei de restructurare, dar, în schimb, sprijină teza modernizării.

Rata nașterilor în afara căsătoriilor

Acest indicator aduce în discuție ideea potrivit căreia căsătoria acaparează în totalitate viețile femeilor. Cu cât rata nașterilor în afara căsătoriei este mai mare cu atât este mai slab modelul muncitorilor masculini, iar genul persoanelor capătă importanță. Rata a crescut considerabil cu timpul, iar diferențele internaționale au crescut destul de mult. Astfel, dovada este mult mai consistentă în ceea ce privește teza restructurării.

Fertilitatea

Prima teză a diferențelor naționale întărite nu rezistă din moment ce nici un grup de țări nu a fost găsit ca situându-se consistent deasupra sau sub nivelul Uniunii Europene în perioada 1960-1995. Indiferent de an, aceleași grupuri tind să se evidențieze, dar o scădere consistentă în fertilitate poate fi observată de-a lungul timpului. Aceasta pare să susțină ipoteza modernizării. În timp ce schimbări contradictorii au avut loc în diferite țări, este posibil să se identifice grupuri de țări cu situații similare. Astfel, dovada tinde pentru început să susțină teza restructurării. Cele mai scăzute rate ale fertilității și cele mai mari eșecuri apar în acele țări europene care au puternice tradiții de restricționare a avorturilor și contracepției. O dată cu trecerea timpului, s-a produs o schimbare în cadrul

diferențelor anterioare dintre țări. O altă constatare este faptul că fertilitatea și angajarea femeilor nu se exclud în nici un caz una pe cealaltă. Totul depinde de cât de motivant este sprijinul financiar acordat, precum și ajutorul pentru îngrijirea copilului. Altfel spus, tiparele referitoare la genul persoanelor în ceea ce privește asigurarea bunăstării par să fie decisive.

Reprezentarea politică

Perioada 1970-1995 a fost martora unei tranziții generale către o reprezentare feminină politică la cote mai înalte. Oricum, creșterea a fost inegală și nu a avut loc nici o convergență între țări. Diferiți factori par să afecteze nivelul de reprezentare al femeilor: angajarea feminină; sistemul electoral; extinderea legislaturii și a partidului competitiv; organizarea partidului; procesul recrutării candidaților în cadrul partidelor. Toți factorii de mai sus pot să crească sau să descrească reprezentarea feminină. Oricum, aceștia nu explică creșterea evidentă a numărului femeilor în parlament o dată cu trecerea timpului.

Pentru o analiză mult mai elaborată a importanței factorilor politici în crearea politicilor pentru angajarea femeilor, precum și a politicilor bunăstării mai vaste, facem referire la lucrările lui Korpi W. (1983, 2000). Pe scurt, diferențele dintre țări sunt în mod deosebit datorate nivelului la care sunt ele în cadrul procesului de tranziție de la viața casnică la viața publică. Este posibil ca în orice moment să fie identificate grupuri de țări cu structuri asemănătoare în ceea ce privește relațiile genului persoanelor. Principala sursă de variații o constituie nivelul lor în cadrul procesului de tranziție de la viața casnică la viața publică. O a doua sursă de variație este interacțiunea între instituțiile sociale și procesul de restructurare. Modernizarea înseamnă că aceleași schimbări sunt reproduse pretutindeni, dar nu într-un mod identic, din moment ce interacțiunea cu instituțiile sociale poate duce la necesitatea unor alte modele.

Comodificarea muncii femeilor a dovedit astfel că este un nivel obișnuit de dezvoltare pentru toate regimurile bunăstării statale și în nici un caz unică pentru cel social-democrat.

Cercetări centrate pe creșterea postbelică a statului bunăstării s-au orientat spre ceea ce făceau statele pentru muncitorul (bărbatul) implicat în procesul de producție și pentru familiile susținute financiar de către bărbat (soț). Aceste studii au avut în vedere polemicele din anii 1950-1960, privitoare la schimbarea caracterului relațiilor dintre clase (Bell D., 1960) în țările predominant democratice - spre ce tind diviziunile de clasă și inegalitățile provocate de capitalism și dacă ele pot fi eliminate sau reduse semnificativ prin democrație parlamentară. Pornind de la analiza lui Polanyi

K. (1944) referitoare la comodificarea muncii, Esping-Andersen (1990) ridică următoarea dilemă: dacă și prin ce mijloace statul bunăstării promovează de-comodificarea muncii prin asigurarea serviciilor de bază și securității economice, mai degrabă pe baza drepturilor cetățenești decât pe baza pieței (Marshall T. H., 1950).

Criticile venite din partea reprezentantelor mișcării feministe au susținut că se ignoră rolul relațiilor dintre genuri în definirea rezultatelor politice și că se neglijează efectele specifice fiecărui gen asupra politicilor. Au considerat empirică viziunea asupra rolului jucat de bărbat în industrie și în întreținerea familiei (Lewis O., 1992; Orloff A.S., 2001; O'Connor J., 1999, Sainsbury D. 1996). Pentru feminisți, important a fost nu numai dacă statul bunăstării a dus la schimbarea relațiilor de clasă, ci și dacă a schimbat relațiile dintre genuri.

Literatura din perioada 1980-1990 referitoare la rolul femeii și la statul bunăstării a lărgit granițele studiului statului bunăstării prin evidențierea multor trăsături și prin sugerarea unor importante ipoteze. Creșterea interesului cu privire la problemele de gen reflectă extinderea perspectivelor analitice tradiționale referitoare la statul bunăstării către rolul jucat de femei. Așa cum precizează Orloff A. (2001, p. 3), interesul pentru problemele de gen nu a crescut doar din rațiuni de egalitate între genuri, ci și datorită marilor implicații asupra economiei și reproducerii populației.

O'Connor J. (1996, pp. 6-7) atrage atenția asupra faptului că problematica „statul bunăstării și genul” a fost mult abstractizată, accentuându-se rolul statului bunăstării în păstrarea familiei tradiționale patriarhale, ignorându-se totodată diferențele dintre națiuni cu privire la influența femeii asupra politicilor sociale, pe de-o parte, și influența acestor politici asupra femeii, pe de altă parte.

Așa cum teoriile industrialismului și neomarxismului au fost promovate prin studii istorice comparative ce accentuează rolul partidelor și asociațiilor orientate spre schimb (comerț), așa și dezbaterile feministe referitoare la politicile sociale au fost generate de studii asupra rolului organizațiilor și asociațiilor feministe. O întrebare-cheie în aceste dezbateri este următoarea: contează influența femeii în dezvoltarea politicilor sociale?

Skocpol T. (1992, p. 30) explică faptul că teoriile tradiționale au eșuat în „observarea contribuțiilor modelelor prezentate de femei în politică, unele dintre aceste modele nedepinzând de acțiunile partidului, alegeri sau birocrăția oficială”. De asemenea, se arată influența organizațiilor feministe în formarea politicilor sociale în ceea ce privește New Deal-ul american, determinând, totodată, legislația referitoare la această problemă (Gordon L., 1994).

Hill D. și Tigges L. (1995) au comparat calitatea sistemelor publice de pensii din 20 de țări și au concluzionat că egalitatea dintre femei și bărbați este afectată nu numai de nivelurile crescute ale mobilizării clasei muncitoare, dar și de participarea femeilor la aceste mișcări.

Cercetările în acest sens au sugerat că efectele mobilizării feminine (sau absența acestei mobilizări) asupra rezultatelor politice sunt complexe și nu totdeauna constau în creșterea simpatiei față de femei. De exemplu, Pederson S. (1993, p. 20) considera că, în ciuda mișcărilor feministe și a viziunilor femeii asupra bunăstării, Marea Britanie a dezvoltat politici care mențineau inegalitate prin descurajarea ocupării forței de muncă de către femei. Pe de altă parte, Franța a adoptat politici care urmăreau să ofere asistență femeii pentru ca aceasta să muncească, dar și să participe la producerea bunăstării. Koven S. și Michel A. (1993) au arătat că instituțiile politice au importanță fundamentală în înțelegerea atât a rolului genurilor (sexelor), cât și al claselor. În timp ce femeile au fost mult mai mobilizate în așa-numitele state ale bunăstării slabe (Statele Unite ale Americii și Marea Britanie), legile care protejau femeia au aparținut statelor puternice ale bunăstării, precum Franța și Germania. Programele sociale sprijinite de angajați, sindicate sau partide politice au fost benefice forței de muncă feminine, deși nu aceasta a fost intenția (Ruggie M., 1984).

Familiiile în care o singură persoană era aducătoare de venituri s-au aflat în situație de risc în economiile industriale postbelice, fiind amenințate de catastrofă în cazul în care bărbatul și-ar fi pierdut slujba ca urmare a îmbolnăvirii, șomajului sau vârstei înaintate. Aceste aspecte au fost schimbate de postindustrialism și de marile sale corelații demografice - revoluția generată de participarea femeii pe piața forței de muncă și schimbările în structura familiei.

În societățile postindustriale, familia și rolurile diferențiate dintre sexe au suferit modificări dintr-un motiv simplu: postindustrialismul - trecerea de la bunuri la servicii - este inseparabil de revoluția feminista (Esping-Andersen G., 1999). Creșterea nivelului forței de muncă feminină a creat noi riscuri sociale, în special în legătură cu prestarea muncii în folosul copiilor, cât și al bătrânilor. Femeile implicate în muncă și familiile în care existau două surse de venit se confruntă cu un nou set de riscuri și, prin urmare, necesită o repartizare diferită a beneficiilor - suportul oferit copiilor și bătrânilor - comparativ cu perioadele anterioare caracterizate prin forța de muncă preponderent masculină.

Creșterea numărului de femei angajate reprezintă atât cauza, cât și efectul expansiunii serviciilor sociale orientate către familie. Dezvoltarea modelului de familie bazat pe două surse de venit influențează situațiile în care există doar o sursă de venit și determină apariția, în cazul mamelor

singure, a nevoii de participare pe piața forței de muncă. De aceea, modelele de state ale bunăstării s-au modificat începând cu anii 1980. În același timp, beneficiile tradiționale s-au modificat, noi beneficii fiind create, de regulă atașate celor vechi. De exemplu, atât ajutorul pentru creșterea copilului, cât și cel pentru bătrânețe au făcut parte din pachetul de reforme din anii 1990 (Myles J. și Pierson P., 2001).

Viabilitatea financiară a bunăstării în secolul XXI depinde atât de ocuparea locurilor de muncă, inclusiv de către femei, cât și de participarea acestora la reînnoirea generațiilor. Pentru a reduce efectele scăderii populației active economic în urma îmbătrânirii, este necesară menținerea unui număr ridicat al femeilor angajate. Prin urmare, răspunsul la trilema lui Iversen T. și Wrenn A. îl reprezintă forța de muncă feminină. Țările nordice au crescut numărul locurilor de muncă pentru femei (și nivelul salarizării) în special în sectorul public (sănătate, educație și servicii sociale). Combinația dintre numărul mare de locuri de muncă pentru femei, micile inegalități de salarizare dintre bărbați și femei și vasta rețea de servicii publice și beneficii duce la ceea ce Korpi W. (2000) a numit modelul politic bazat pe două surse de venit.

Cu excepția Franței, Europa continentală oferă servicii sociale modeste familiilor, dar beneficii bănești generoase acestora, conform lui e Korpi W. Nivelul mare al salarizării, precum și beneficiile sociale generoase fac ca sărăcia în rândul copiilor și femeilor să fie un caz izolat, dar aceasta în contextul modelului familial tradițional.

În țările anglo-saxone orientate spre piață, inclusiv în Statele Unite ale Americii, unde salarizarea este inegală și beneficiile bănești sunt modeste, cererea pentru servicii din sectorul privat este mare, ceea ce duce și la un număr crescut al femeilor active economic. Totodată, modelul familial postpatriarhal (Castells M., 1997) din Statele Unite ale Americii depinde de o piață a muncii care, spre deosebire de Germania, face puține eforturi pentru „de-comodificarea muncii”. Diferența dintre venitul femeii și bărbatului este relativ mare în Statele Unite ale Americii (Castells M., 1997), iar sărăcia în rândul femeilor și copiilor, conform standardelor europene, este mare (Orloff A., 2001).

Formele familiei și relațiile de gen au stat la baza restructurării statului bunăstării în perioada contemporană, într-un mod diferit de cel al perioadei de expansiune dintre anii 1950-1970. Wilensky H. (1975) susține că în primele perioade ale statului bunăstării îmbătrânirea a fost cea mai importantă sursă de expansiune. Pensionarea, ca metodă postbelică de protejare a angajaților, a dus la apariția reformelor în domeniul pensiilor, aceste reforme reprezentând o problemă apăsătoare pentru politicieni. În mod similar, revoluția generată de participarea economică activă a femeii -

cel mai important efect demografic al postindustrialismului - a fost sursa presiunilor înregistrate în perioada contemporană. Efectele diferă major între țări: nivel înalt al sărăciei în rândul femeilor și copiilor în Statele Unite ale Americii și o criză a natalității care amenință Europa. Deși o perioadă de mari creșteri economice va putea genera resurse (venituri guvernamentale) care să satisfacă cererea crescută creată de integrarea femeilor pe piața forței de muncă, se pune problema repartizării acestor resurse.

8.4. Noile și vechile politici ale statului bunăstării

Creșterea economică

Wilensky H. considera că dezvoltarea politicilor sociale va fi profund afectată de creșterea economică. Spre deosebire de primul deceniu postbelic, elitele politice din perioada 1970-1990 s-au confruntat cu o relativă stagnare economică. Caracterul inflaționist din anii 1970 (o combinație între nivelul ridicat al inflației și cel al șomajului) a fost combătut prin politici monetare dure la începutul anilor 1980, dar cu prețul atingerii celui mai înalt nivel al ratei șomajului din 1930 și până atunci. Șomajul a fost combătut lent și, acolo unde acest lucru a avut loc (Statele Unite ale Americii), a fost însoțit de creșterea inegalității: noile politici ale statului bunăstării au fost dezvoltate în special în perioada de austeritate. Creșterea economică lentă a oferit un mediu favorabil mișcărilor ideologice care criticau extinderea serviciilor publice și un mediu puțin propice pentru ideile care susțineau statul bunăstării.

Implicațiile demografice ale schimbării economice

Creșterea longevității determinată de nivelul de bunăstare a fost identificată în mod corect de către cercetători ca un factor-cheie al modificării cererilor statului bunăstării (noile nevoi). Modificarea a fost atât de natură economică, socială, cât și demografică. Îmbătrânirea demografică a devenit o problemă apăsătoare în deceniile postbelice, datorită instituționalizării sistemului de pensii, într-un context în care atât sistemul pensiilor private, cât și al celor publice erau slab dezvoltate. Acest fenomen demografic este asociat și cu alte fenomene demografice postindustrialiste, precum creșterea dramatică a participării femeii pe piața forței de muncă sau scăderea natalității. Țări precum Statele Unite ale Americii, unde natalitatea nu a scăzut prea mult, se confruntă cu un nivel mai ridicat al sărăciei în rândul femeilor și copiilor.

Politici, instituții politice și divergențe

Schimbările economice și sociale majore au dus la presiuni asupra elitelor politice. În deceniile postbelice, influența persoanelor în vârstă angajate și greutățile întâmpinate de bătrâni au dus la dezvoltarea, în țările democratice, a unor măsuri sociale pentru acestea. Totodată, răspunsul politic la această problemă universală a fost diferit reflectat atât de balanța puterii, cât și de instituțiile politice. Diferențele dintre state în modul de organizare a claselor și a partidelor, precum și a instituțiilor și structurilor electorale și administrative au fost cruciale. Pentru perioada expansionistă (1950-1970), acestea sunt aduse rar în discuție.

În privința perioadelor recente, unii autori (Kitschelt H., 1994) au considerat că țărilor nu le rămânea altceva decât să adere la noul liberalism economic, care presupune impozitare scăzută și cheltuieli publice mici. Totuși, literatura empirică manifestă scepticism în privința unei perioade de convergență a statului bunăstării. Forțe economice similare filtrate de sisteme economice diferite produc rezultate diferite.

Prin urmare, apare o diferență majoră între explicațiile de natură politică date caracterului divergent al statului bunăstării în timpul perioadei de expansiune și cele din perioadele actuale. Bilanțul politic al primei perioade postbelice subliniază rolul actorilor politici (partide politice, syndicate, mișcări sociale). Pe de altă parte, „divergența” (varietatea răspunsurilor la globalizare și postindustrializare) înregistrată în ultimul sfert de secol a fost explicată prin accentuarea rolului decisiv al instituțiilor publice (Hicks A., 1999; Stephens J., 1999; Swank A., 1998): componenta politică a guvernelor (stânga-dreapta) este mai puțin importantă decât prezența instituțiilor corporatiste. Acest aspect subliniază că încă nu sunt deplin cunoscute nici preferințele teoretice și nici diferențele istorice dintre cele două perioade (Kitschelt H., 1999). Schimbările în structura claselor sociale, înregistrate începând cu perioada industrialismului și până în prezent, au modificat scopul și caracterul tradițional al clasei muncitorești. Noile mișcări sociale (organizațiile feministe și cele ecologiste) au avut impact, dar nu la fel de mare ca cel al mișcărilor muncitorești din perioada 1950-1960. Kriesi H. (1999) consideră că tranziția postindustrialistă din Europa a constituit un mediu propice pentru dezvoltarea partidelor aparținând dreptei (în defavoarea dezvoltării partidelor de stânga).

Forțele economice au influențat foarte mult această transformare. Politicile sociale din perioada de austeritate sunt complet diferite de cele din perioada de creștere economică puternică. Sunt puține resurse care pot fi folosite pentru a compensa pierderile provocate de orice perioadă de tranziție ori pentru a absorbi costurile generate de reformarea programelor sociale destinate satisfacerii noilor nevoi. Creșterea lentă, nivelul ridicat al

ratei șomajului, stagnarea creează un mediu dificil pentru inovațiile statului bunăstării, dar un climat favorabil criticilor îndreptate înspre programele sociale.

În acest context, instituțiile politice împuternicite să ia decizii joacă un rol decisiv în definirea structurii politice și restricționarea opțiunilor de care pot beneficia liderii politici. Așa cum subliniază unii autori (Pierson P., 1994, 1996), opțiunile politice din trecut au impus o restricție majoră asupra celor disponibile în prezent, datorită costurilor mari ale tranziției, asociate cu trecerea de la un program la altul. Dar o perioadă de mari creșteri economice duce rapid la acoperirea unor costuri și reduce mișcările populare.

BIBLIOGRAFIE

- Abrahamson, P. (1999), „The Welfare Modelling Business”, *Social Policy and Administration*, 33, pp. 394-415.
- Abramovitz, M. (1992), „The Reagan legacy: Undoing class, race and gender accords”, *Journal of Sociology and Social Welfare*, 19 (1), pp. 91-110.
- Adema, W.; Einerhand, M.; Eklind, B.; Lotz, J.; Pearson, M. (1996), „Net public social expenditure”, *Labour market and social policy occasional papers No. 39*, OECD, Paris.
- Akard, T. (1998), Where Are All the Democrats? The Limits of Economic Policy Reform in C.Y.H. Lo and M. Schwartz, Eds.: *Social Policy and the Conservative Agenda*, Blackwell, pp. 187-210.
- Alber, J. (1986), Germany, Peter Flora (ed.), *Growth to Limits: The Western European Welfare States since World War II*. Vol. 2., Berlin: Walter de Gruyter, pp. 1-154.
- Alcock, P. (1997), „The Discipline of Social Policy”, in Alcock, P., Ercine, A. and May, M., (eds.), *The Students Companion to Social Policy*, London, Blackwell.
- Alcock, P. (2001), „The comparative context” in P. Alcock and G. Craig (eds.) *International Social Policy*, Basingstoke: Palgrave, 1-25.
- Alesina, A.; Easterly, W.; Baqir, R. (1999), „Public Goods and Ethnic Divisions”, *Quarterly Journal of Economics* v. 114, iss. 4, pp.1243-84, November.
- Alestalo, M.; Kuhnle, S. (1987), “The Scandinavian Route: Economic, Social and Political Developments in Denmark, Finland, Norway, and Sweden”, in Erikson, R., Hansen, E. J., Ringen, S., and Uusitalo, H. (eds.) *The Scandinavian Model: Welfare States and Welfare Research*, London/Armonk, New York: M. E. Sharpe.
- Anderson, K.M. (2001), “The Politics of Retrenchment in a social-democratic Welfare State. Reform of Swedish Pensions and Unemployment Insurance” *Comparative Political Studies*, Vol. 34-9, pp. 1063-1091.
- Ashford, D. (1986), *The emergence of the welfare states*, Oxford: Blackwell

- Atkinson, A.B. (1989), *Poverty and Social Security*, Hemel Hempstead: Harvester Wheatsheaf.
- Bairoch, P. (1981), "The Main Trends in National Economic Disparities since the Industrial Revolution", in Bairoch, P. and Lévy-Leboyer, M. (eds.) *Disparities in Economic Development since the Industrial Revolution*, London and Basingstoke: Macmillan Press.
- Baldwin, P. (1990), *The Politics of Social Solidarity Class Bases of the European Welfare States 1875-1975*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Baldwin, S.; Falkingham, J. (eds.) (1994), *Social Security and Social Change: New Challenges to the Beveridge Model*. London: Harvester
- Barr, N. (1992), "Economic Theory and the Welfare State", in: *The Journal of Economic Literature*, Vol. XXX, No. 2, June 1992, pp. 741
- Barr, N. (1998), *The Economics of the Welfare States*, Stanford University Press.
- Bashevkin S. (1998), *Women on the Defensive: Living Through Conservative Times*, Chicago: University of Chicago Press.
- Battle, K. (1999), "The National Child Benefit," in Durst, *Canada's National Child Benefit*, 38-60.
- Baumol, W. (1967), "The Macroeconomics of Unbalanced Growth." *American Economics Review* 57:415–26.
- Bell, D. (1960), *The End of Ideology?* New York: Free Press.
- Bell, D. (1978), *The Cultural Contradictions of Capitalism*. New York: Basic.
- Bellah, R.N. et al. (1985), *Habits of Heart: Individualism and Commitment in American Life*. University of California Press.
- Berkowitz, E.D. (1991), *America's welfare state: from Roosevelt to Reagan*, The Johns Hopkins University Press: Baltimore.
- Blair, T. (1998), "Foreword and Introduction." Department of Social Security. *New Ambitions for Our Country: A New Contract for Welfare*. London: The Stationary Office, pp. iii-v.
- Blair, T. (1996), „Introduction: My Vision for Britain," in Giles Radice, ed., *What Needs to Change: New Visions for Britain*, London: Harper Collins.
- Bogard, C.J.; Macconell, J.F. (1998), "Rethoric, Recision, and Reaction, The Development of Homlessness Policy" in C.Y.H. Lo and M. Schwartz, Eds. *Social Policy and the Conservative Agenda*, Blackwell, pp. 72-95.

-
- Briggs, A. (1961), "The welfare state in historical perspective." *Archives européennes de sociologie* vol. 2, No. 2: 221-58.
- Browning, E. (1975), *Why the Social Insurance Budget is Too Large in a Democracy*, *Economic Inquiry* v. 13, iss. 3, pp. 373-88, September.
- Burchell, D. (1993), "Liberal Government and the Technologies of the Self", *Economy and Society* 24(4): 540-58.
- Cace, S.; Zamfir, E.; Zamfir, C.; Adrian-Nicolae, Dan (1999), Politici de suport pentru femei, coautor, în *Politici sociale în România*, coordonator Zamfir C, Editura, Expert, București.
- Cace, S. (1997), *Politici sociale în domeniul șomajului în țările Europei Centrale și de Est*, Revista Calitatea Vieții nr. 3-4, Academia Română.
- Calmfors, L.; Driffill, J. (1988), „Bargaining structure, corporatism and macroeconomic performance”, *Economic Policy*, No. 6, April 1988, pp. 16-61.
- Cameron, D. (1978), "The Expansion of the Public Economy: A Comparative Analysis." *American Political Science Review* 72:1243-61.
- Carvalho, Fernando J.C. (1992), *Mr. Keynes and the Post Keynesians: Principles of Macroeconomics for a Monetary Production Economy*, London.
- Castells, M. (1997), *The Power of Identity*. Oxford: Basil Blackwell.
- Castles, F.G.; Pierson, C. (1996), „A new convergence? Recent policy developments in the United Kingdom, Australia and New Zealand”, *Policy & Politics*, Vol. 24/3, pp 233-44.
- Castles, F. (1998), *Comparative Public Policy*. Cheltenham: Edward Elgar.
- Castles, F.G. (1996), „Needs-Based Strategies of Social Protection in Australia and New Zealand”, in G. Esping-Andersen (ed.), *Welfare States in Transition*, Sage: London.
- Castles, F.G.; Mitchell, D. (1991), „Three worlds of welfare capitalism or four?”, *Discussion Paper No. 21, Public Policy Program*, ANU: Canberra. Central Provident Fund Board, CPF (1996), *Annual Report 1996*, CPF: Singapore.
- Castles, F.; Mitchell, D. (1993), „Three worlds of welfare capitalism or four?” in: F. Castles (ed) *Families of Nations*. Brookfield, Vt.: Dartmouth.

- Castles, F.G. (1978), *The Social-democratic Image of Society. A Study of the Achievements and Origins of Scandinavian Social-democracy in Comparative Perspective*, London/Henley and Boston: Routledge and Kegan Paul.
- Cerny, P. (1994), "The Dynamics of Financial Globalization", *Policy Sciences* 27:319–42.
- Clayton, R.; Pontusson, J. (1998), "Welfare-State Retrenchment Revisited", in *World Politics* 51, pp. 67-98.
- Clinton, B. (1996), *Between Hope and History: Meeting America's Challenges for the 21st Century*, New York: Random House, 117.
- Christopher, K. (2001), *Care giving, welfare states and mothers' poverty*. Luxembourg Income Study Working Paper no 287, November 2001.
- Cnaan, R.A.; Wineburg, R.J.; Boddie, S.C. (2000), *The newer deal: Social work and religion in partnership*. New York: Columbia University Press.
- Cochrane, A.; Clarke, J.; Gewirtz, S. (2001), *Comparing Welfare States*, second edition, SAGE Publications.
- Dahrendorf, Ralf (1999), "The Third Way and Liberty," *Foreign Affairs* (September/October).
- Daly, M. (1998), *Women and the labour market in international comparison: A case of 6 labour profiles*. Periodic Progress Report No 1 of the Thematic Network: "Working and Mothering: Social practices and Social Policies", TSER Programme of the European Commission, Area III: Research into Social Integration and Social Exclusion in Europe, 1st TSER Seminar held in Lund, November 26-28, 1998.
- Davey, John D. (1995), *The new social contract: America's journey from welfare state to police state*. Westport, CT: Praegar.
- Davis, John B. (1994), *Keynes's Philosophical Development*, Cambridge University Press.
- Deacon, Alan; Bradshaw Jonathan (1983), *Reserved for the Poor: The Means Test in British Social Policy*. Oxford: Basil Blackwell and M. Robertson.
- De Neubourg, Chris; Weigand, Christine (2000), "Social Policy as Social Risk Management Innovation", *European Journal of Social Sciences*, 13(4).
- Department of Social Security (1998), *New Ambitions for Our Country: A New Contract for Welfare*. London: The Stationary Office.

-
- Dogan, M.; Pelassy, D. (1993), *Cum să comparăm națiunile*, Editura Alternative, București
- Easterly, W.; Levine, R. (1997), „Africa's Growth Tragedy: Policies and Ethnic Divisions”, *Quarterly Journal of Economics*, Vol. 112 (4), p.1203-50, November.
- Ebbinghaus, B. (1998), *European Labour Relations and Welfare State Regimes: A Comparative Analysis of their “Elective Affinities”*. Background Paper for Cluster 3: ‘The Welfare State and industrial relations Systems, Conference on “Varieties of Welfare Capitalism in Europe, North America and Japan”, Max Planck Institute for the Study of Societies, Cologne, June 11-13.
- Edin, K.; Jencks, C. (1992), “Welfare,” in Christopher Jencks, *Rethinking Social Policy: Race, Poverty and the Underclass*, Cambridge: Harvard University Press.
- Edlund, J. (1999), “Trust in government and welfare regimes: Attitudes to redistribution and financial cheating in the USA and Norway” in *European Journal of Political Research* 35, pp. 341–370.
- Edlund, J. (1999), "Attitudes to income redistribution and taxation in social-democratic and liberal welfare state regimes: A comparison between Sweden, Great Britain and the United States", pp. 73-110 in *Modern Society and Values*, edited by N. Tos, P. Mohler, and B. Malner. Ljubljana: University of Ljubljana.
- Erksine, A. (1997), „The Approaches and Methods of Social Policy”, in: Alcock, P., Erksine, A. and May M. (eds.) (1997) *The Student's Companion to Social Policy*, Oxford: Blackwell.
- Esping-Andersen, G. (1985), *Politics against the market*, Princeton U.P
- Esping-Andersen, G. (1987), "The Comparison of Policy Regimes", pp. 3-12 in Rein e.a. (eds.).
- Esping-Andersen, G. (1990), *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. Cambridge: Polity Press.
- Esping-Andersen, G. (1993), *Changing Classes: Stratification and Mobility in Post-Industrial Societies*. London: Sage.
- Esping-Andersen, G. (1994), "Welfare States and the Economy", pp. 711-32 in Smelser (ed.) *The Handbook of Economic Sociology*, Princeton U.P.
- Esping-Andersen, G. (1996), "After the Golden Age?", pp. 1-31 in Esping-Andersen (ed.).
- Esping-Andersen, G. (1998), *Welfare States in Transition*, London SAGE.

- Esping-Andersen, G. (1999), *Social Foundations of Postindustrial Economies*, Oxford University Press.
- Etzioni, Amitai (1993), *The spirit of community: rights, responsibilities and the communitarian agenda*. New York: Crown Publishers.
- Etzioni, Amitai (1988), *The Moral Dimension: Towards a New Economics*, The Free Press, New York, Collier Macmillan Publisher, London.
- Fabricant, Michael B.; Burghardt, Steve (1992), *The welfare state crisis and the transformation of social service work*. Armonk, NY: M. E. Sharpe. Press, New York, Collier Macmillan Publisher, London.
- Ferge, Z. (2001), „Welfare and 'Ill-fare' systems in Central-Eastern Europe” in R. Sykes et al (eds.) *Globalization and European Welfare States*. Basingstoke: Palgrave, 127-152.
- Flora, P.; Alber, J. (1981), „Modernization, Democratization, and the Development of Welfare States in Western Europe” in Flora and Heidenheimer, *The Development of Welfare States in Europe and America*.
- Flora, Peter (1986), *Growth to Limits: The Western European Welfare States since World War II*. New York: Aldine de Gruyter, Inc.
- Flora, P.; Heidenheimer, A.J. (1981), *The Development of Welfare States in Europe and America*. New Brunswick, N.J.: Transaction.
- Forssén, K.; Hakovirta, M. (2000), *Family policy, work incentives and employment of mothers: Findings from the Luxembourg Income Study*. Paper presented at The Year 2000 International Research Conference on Social Security (“Social security in the global village”), organised by the Finnish Member Organisations of the International Social Security Association (ISSA) and held at Helsinki, Finland on 25-27, September 2000.
- Fraser, Graham (1998), “Poverty Rates Rising, Report Says”, *Globe and Mail*.
- Friedman, M. (1995), “Capitalism și libertate”, Editura Enciclopedică, București.
- Furniss, N.; Tilton T. (1979), *The Case for the Welfare State*, Indiana University Press.
- Gagliado, Domenico (1949), *American Social Insurance*, Harper and Brothers Publishers.
- Galbraith, J.K. (1967), *The New Industrial State*. London: Hamish Hamilton.
- Garrett, Geoffrey (1998), *Partisan Politics in the Global Economy*. Cambridge: Cambridge University Press.

-
- Geiger, Theodore; Geiger, Frances (1978), *Welfare and Efficiency*. London: Macmillan.
- George, Vic; Wilding, Paul (1976), *Ideology and Social Welfare*, London, Boston: Routledge & K. Paul.
- George, Vic; Wilding, Paul (1994), *Welfare and Ideology*, Harvester Wheatsheaf, New York, London.
- Gaiimo, S.; Manow, P. (1999), "Adapting the Welfare State. The Case of Health Care Reform in Britain, Germany, and the United States" in *Comparative Political Studies*, 32-8, pp. 967-1000.
- Giddens, Anthony (1998), *The third way: The renewal of social-democracy*. Cambridge: Polity Press.
- Giddens, Anthony (2000), *The third way and its critics*. Cambridge: Polity Press.
- Gilbert, Neil; Gilbert, Barbara (1989), *The enabling state: Modern welfare capitalism in America*. New York: Oxford University Press.
- Gilbert, Neil (2000), 'Welfare pluralism and social policy', in James Midgley, Martin B. Tracy & Michelle Livermore (Eds.), *Handbook of social policy* (pp. 411-420). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Goodin, R.; Rein, M. (2001), Regimes on pillars: alternative welfare state logics and dynamics, *Public Administration*, 79(4): 769-801.
- Gordon, Linda (1994), *Pitied but Not Entitled: Single Mothers and the History of Welfare*. New York: Free Press.
- Gornick, J.C.; Meyers, M.K.; Ross, K.E. (1997), „Supporting the employment of mothers: Policy variation across fourteen welfare states". *Journal of European Social Policy*, vol. 7, no. 1, 1997, pp. 45-70.
- Gough, I. (1979), *The Political Economy of the Welfare State*, London: Macmillan
- Gough, I. (2001), „Social assistance regimes: a cluster analysis", *Journal of European social policy*, 11: 165-70.
- Guillen, A.-M.; Alvarez, S. (2001), „Globalization and the Southern Welfare States" in R. Sykes et al (eds.) *Globalization and European Welfare States*, Basingstoke: Palgrave, 103-126.
- Gustafsson, S. (1994), „Childcare and Types of Welfare States". In: Sainsbury, D., *Gendering welfare states*. London, Thousand Oaks, 1994, pp.45-61.

- Hamann, K. (2000), "Linking Policies and Economic Voting. Explaining Reelection in the Case of the Spanish Socialist Party", *Comparative Political Studies*, 33–8, pp.1018-1048.
- Hantrais, L.; Letablier, M.-T. (1996), *Families and Family Policies in Europe*. London and New York, Longman.
- Hausman, P. (1994), *Etude comparative de l'efficacité de la protection sociale*, Document no 66.
- Heckser, G. (1984), *The Welfare State and Beyond, Success and Problems in Scandinavia*, University of Minnesota Press.
- Heclo, H.; Madsen, H. (1986), *Policy and Politics in Sweden*, Temple University Press.
- Herrick, John M. (2000), 'Social policy and the progressive era.' In James Midgley, Martin B. Tracy and Michelle Livermore (Eds.), *Handbook of Social Policy* (pp. 97-110). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Herrick, John M.; Midgley, James (2001), 'The state of social welfare: The United States', in John Dixon & Robert Sheurell (Eds.), *The state of social welfare: The 20th century in cross-national review*. Westport, CT: Greenwood Press.
- Hicks, Alexander (1999), *Social-democracy and Welfare Capitalism*. Ithaca, N.Y.: Cornell University Press.
- Hill, M. (1996), *Understanding Social Policy*, 5th edition, Hemel Hempstead: Harvester Wheatsheaf.
- Hill, Dana; Tiggs, Lean (1995), "Gendering Welfare State Theory: A Cross-National Analysis of Women's Public Pension Quality." *Gender and Society* 9:99–111.
- Hughes, Gordon; Ferguson, Ross (2000), *Ordering lives: Family work and welfare*. New York: Routledge.
- Huntington, Samuel (1975), "The United States." pp. 59–118 in *The Crisis of Democracy*, edited by Samuel Huntington, Michael Crozier, and Joji Watanuki. New York: New York University Press.
- Hutton, John; Hutton, Sandra; Pinch, Trevor; Shiell, Alan (eds.) (1991), *Dependency to Enterprise*. London: Routledge.
- Iversen, Torben; Wrenn, Anne (1998), "Equality, Employment and Budgetary Restraint: The Trilemma of the Service Economy." *World Politics* 50 (July): 507–46.
- ILO (1952), *Social Security (Minimum Standards) Convention*, (No.102), International Labour Office.

-
- James, Douglas (1983), *Why Charity?* Beverly Hills, Calif.: Sage Pub.
- Jessop, Bob (1994), 'The transition to post-Fordism and the Schumpeterian workfare state', in Roger Burrows & Brian Loader (Eds.), *Towards a post-Fordist welfare state?* (pp. 13-27). New York: Routledge.
- Johnson, Norman (1987), *The welfare state in transition: The theory and practice of welfare pluralism*. Amherst, MA: University of Massachusetts Press.
- Jones, Chris; Novak, Tony (1999), *Poverty, welfare and the disciplinary state*. New York: Routledge.
- Jones, K. (1994), *The Making of Social Policy in Britain 1830-1990*. London: the Athlone Press.
- Johnston, Birchall (2003), *Understanding Social Policy*, University of Stirling.
- Jörberg, L.; Krantz, O. (1976), "Scandinavia, 1914-1970", in Cipolla, C. M. (ed.) *The Fontana Economic History of Europe*, Vol. VI:2, London/Glasgow: Collins/Fontana.
- Kammerman, Sheila (1983), 'The new mixed economy of welfare: Public and private, *Social Work* 28 (1): 5-11.
- Kangas, O. (1991), *The Politics of Social Rights. Studies on the Dimensions of Sickness Insurance in OECD Countries*, Stockholm: Swedish Institute for Social Research: Dissertation Series: 19.
- Kaus, Mickey (1992), *The End of Equality*. New York: Basic Books.
- Kelso, William Alton (1994), *Poverty and the Underclass: Changing Perceptions of the Poor in America*. NY: New York University.
- Kildal, N.; Kuhnle, S. (2002), "The Principle of Universalism: Tracing a Key Idea in the Scandinavian Welfare Model", paper presented at the 9th International Congress of Basic Income European Network, Geneva, September 12-14.
- Kitschelt, Herbert (1994), *The Transformation of European Social-democracy*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Kitschelt, Herbert; Marks, Gary; Lange, Peter; Stephens, John (1999), "Convergence and Divergence in Advanced Capitalist Democracies." pp. 427-60 in *Continuity and Change in Contemporary Capitalism*, edited by Herbert Kitschelt, Peter Lange, Gary Marks, and John Stephens. Cambridge: Cambridge University Press.
- Kleinman, M. (1996), *Housing, Welfare and the State in Europe*. Cheltenham: Edward Elgar.

- Kluegel, J.R.; Masaru, M. (1995), "Justice beliefs and support for the Welfare State in advanced capitalism." Pp. 81-105 in *Social Justice and Political Change: Public Opinion in Capitalist and Post-Socialist Countries*, edited by J. R. Kluegel, D. Mason, and B. Wegener. New York: Aldine de Gruyter.
- Knijn, T. (1991), *Citizenship, Care and Gender in the Dutch Welfare State*. Paper presented at the European Feminist Research Conference "Women in a changing Europe". University of Aalborg, August 18-22, 1991.
- Knijn, T.; Kremer, M. (1997), „Gender and the Caring Dimension of Welfare States: Toward Inclusive Citizenship”. *Social Politics*, vol. 5, no 3, 1997, pp.328-361.
- Korpi, W. (1983), *The Democratic Class Struggle*. London, Routledge, 1983.
- Korpi, W. (2000), „Faces of inequality: Gender, class, and patterns of inequalities in different types of welfare states”. *Social Politics*, No. 7, 2000, pp.127-191.
- Korpi, W.; Palme, J. (1998), *The Paradox of Redistribution and Strategies of Equality: Welfare State Institutions, Inequality and Poverty in the Western Countries*.
- Kosonen, P. (2001), „Globalization and the Nordic welfare states” in R. Sykes et al (eds.) *Globalization and European Welfare States*. Basingstoke: Palgrave, 153-72.
- Koven, Seth; Michel, Sonya eds. (1993), *Mothers of a New World*. New York: Routledge.
- Kriesi, Hanspeter (1999), “Movements of the Left, Movements of the Right: Putting the Mobilization of Two New Types of Social Movements into Political Context.” pp. 398–423 in *Continuity and Change in Contemporary Capitalism*, edited by Herbert Kitschelt, Peter Lange, Gary Marks, and John Stephens. Cambridge: Cambridge University Press.
- Kuhnle, S. (2000), “The Scandinavian Welfare State in the 1990s: Challenged but Viable” in *West European Politics*, 32-2, pp. 209-228.
- Kuhnle, S. (2000), *Survival of the European Welfare State*, London/New York: Routledge.
- Kuhnle, S.; Hatland, A.; Hort, Olsson S.E.(2003), “A Work-Friendly Welfare State: Lessons from Europe”, in Marshall, K. and Butzbach, O. (eds.)

-
- Leira, A. (1989), *Models of Motherhood. Welfare State Policies and Everyday Practices: The Scandinavian Experience*. Oslo, Institute for Social Research.
- Lemke, Christiane (2001), „Social Citizenship and Institution Building: EU-Enlargement and Restructuring of Welfare States in East Central Europe”, Center for European Studies Program for the Study of Germany and Europe, Working Paper Series 01.2, April.
- Letablier, M.T. (1998), *Comparing Family Policies in Europe*. Periodic Progress Report No.1 of the Thematic Network: “Working and Mothering: Social practices and Social Policies”, TSER Programme of the European Commission, Area III: Research into Social Integration and Social Exclusion in Europe, 1st TSER Seminar held in Lund, November 26-28,
- Levitas, Ruth (1998), *The Inclusive Society? Social Exclusion and New Labour*, London: Macmillan.
- Lewis, J.; Ostner, I. (1994), *Gender and the Evolution of European Social Policies*. Universität Bremen, Zentrum für Sozialpolitik (Centre for Social Policy Research), ZeS-Arbeitspapier Nr. 4/94, 63p
- Lindbeck, A. (1988), “Consequences of the Advanced Welfare State.” *The World Economy* 11(March), 19–37.
- Lindbom, A. (2001), “Dismantling the Social-democratic Welfare Model?” in *Scandinavian Political Studies*, 24-3, pp. 171-193
- Little, Margaret (1998), ‘No Car, No Radio, No Liquor Permit.’ *The Moral Regulation of Single Mothers in Ontario, 1920-1997* Toronto: Oxford University Press.
- Little, Bruce (1999), “Welfare has Endured the Biggest Cuts,” *Globe and Mail*.
- Littorin, S.O., (1994), *Creșterea și declinul statului bunăstării sociale*, Ed. Staff București.
- Lumen, J.; Le Cacheux, J.; Meulders, D. (2000), *Policy Digest*.
- McFate, K.; Lawson, R.; Wilson, W.J. (eds.) (1995), *Poverty, Inequality and the Future of Social Policy: Western States in the New World Order*. New York, Russell Sage Foundation, March 1995.
- MacIntyre, Alasdair (1981), *After Virtue*. University of Notre Dame Press.
- MacNicol, J. (1998), *The Politics of Retirement in Britain, 1878-1948*
- Malthus, T.R. (1992), *Eseu asupra principiului populației*, Ed. Științifică București.

- Manow, Phillip (2001), "Comparative Institutional Advantages of Welfare State Regimes and New Coalitions in Welfare State Reforms", pp. 146–64 in *The New Politics of the Welfare State*, edited by Paul Pierson. Oxford University Press.
- Marshall, T.H. (1950), *Citizenship and Social Class*. Oxford: Oxford University Press.
- Mead, Lawrence (1986), *Beyond entitlement: The social obligations of citizenship*. New York: Basic Books.
- Mead, Lawrence (1992). *The new politics of poverty*. New York: Basic Books.
- Mead, Lawrence (ed.) (1997). *The new paternalism: Supervisory approaches to poverty*. Washington, DC: Brookings Institution Press.
- Meltzer, A.H.; Scott, R.F. (1981), "A Rational Theory of the Size of Government", *Journal of Political Economy* Vol 89. No.5, October, pp. 914-27.
- Merquior, J.G. (1991), *Liberalism: Old and New*. Boston: Twayne Pub. Co.
- Midgley, James (1995), *Social development: The developmental perspective in social welfare*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Midgley, James (2000), 'The institutional approach to social policy' in James Midgley, Martin B. Tracy and Michelle Livermore (Eds.), *Handbook of social policy* (pp. 365-376). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Miles, J. (1998), "When Markets Fail: Social Welfare in Canada and the United States" in G. Esping-Andersen, Ed.: *Welfare States in Transition*, SAGE, pp. 116-141.
- Mintz, B. (1998), "The Failure of Health-Care Reform. The Role of Big Business in Policy Formation", in C. Y.H. LO and M. SCHWARTZ, Eds.: *Social Policy and the Conservative Agenda*, Blackwell, pp. 210-225.
- Miron, J.A.; Weil, D.N. (1998), "The Genesis and Evolution of Social Security", in *The defining moment: The Great Depression and the American Economy in the twentieth century*, eds. Bordo, M. D., Goldin, C.' White, E.N.
- Mishra, R. (1981, 2nd edn), *Society and Social Policy*. Basingstoke: Macmillan.
- Mishra, R. (1984), *The Welfare State in Crisis*, Harvester.

-
- Mishra, R. (1990), *The Welfare State in Capitalist Society: Policies and Retrenchment and Maintenance in Europe, North America and Australia*, Hemel Hempstead, Harvester Wheatsheaf.
- Mishra, Ramesh (1999), *Globalization and the Welfare State*. Cheltenham: Edward Elgar.
- Moon, Donald J. (1988), "The Moral Basis of the Democratic Welfare State", in Amy Gutmann, *Democracy and the Welfare State*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Moon, Donald J. (1993), *Constructing Community: Moral Pluralism and Tragic Conflicts*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Moscovitch, Allan (1995), "The Canada Health and Social Transfer," in Blake et al., *The Welfare State in Canada*.
- Murray, Charles (1984), *Losing Ground: American Social Policy, 1950-1980*. New York: Basic Books.
- Myles, John; Pierson, Paul (1997), "Friedman's Revenge: The Reform of Liberal Welfare States in Canada and the United States." *Politics and Society* 25 (4): 443-72.
- Myles, J. (1998), How to Design a 'Liberal' Welfare State: A Comparison of Canada and the United State, *Social Policy and Administration*, 32: 341-364.
- Myles, John; Quadagno, Jill (2000), "Envisioning a *Third Way*: The Welfare State in the Twenty-First Century." *Contemporary Sociology* 29 (1): 156-65.
- Myles, John; Pierson, Paul (2001), "The Comparative Political Economy of Pension Reform." Pp. 305-33 in *The New Politics of the Welfare State*, edited by Paul Pierson. Oxford: Oxford University Press.
- Myrdal, A. (1944), *Nation and Family*. London: Kegan Paul, Trench, Trubner.
- Neville, Harris (2000), „The Welfare State, Social Security, and Social Citizenship Right" in: Harris et al. (2000), *Social Security Law in Context*, Oxford University Press.
- Obinger, H.; Wagschal, U. (2001), „Families of nations and public policy", *West European Politics*, 24: 99-114.
- O'Connor, James (1973), *The Fiscal Crisis of the State*. New York: St. Martin's.
- O'Connor, Julia (1996), "From Women in the Welfare State to Gendering Welfare State Regimes." *Current Sociology* 44 (2): 1-124.

- O'Connor, Julia; Orloff, Ann; Shaver, Sheila (1999), *States, Markets, Families: Gender, Liberalism and Social Policy in Australia, Canada, Great Britain and the United States*. Cambridge: Cambridge University Press.
- O'Donnell, R.M. (1989), *Keynes: Philosophy, Economics & Politics*. London: Macmillan.
- Offe, Clause (1984), *Contradictions of the welfare state*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Olasky, Marvin (1992), *The tragedy of American compassion*. Washington, DC: Regnery.
- Olasky, Marvin (1996), *Renewing American compassion*. Washington, DC: Regnery.
- Olson, M. (1982), *The Rise and Decline of Nations: economic growth, stagflation, and social rigidities*, Yale University Press, New Haven.
- Olsson, S.E. (1990), *Social Policy and Welfare State in Sweden*. Lund: Arkiv
- Orloff, A.S. (1988) „The Political Origins of America's Belated Welfare State”, in Weir M., Orloff A.S., Skocpol T. (eds), *The Politics of Social Policy in the United States*, Princeton University Press: Princeton.
- Orloff, A.S. (2001), *Gender equality, women's employment: Cross-national patterns of policy and politics*. Paper prepared for the meeting of the International Sociological Association Research Committee 19, Poverty, Social Welfare and Social Policy “Old and New Social Inequalities: What challenges for Welfare States?”, University of Oviedo, Spain, September 6-9, 2001.
- Ortiz, Isabel, ed. (2001), *Social protection in Asia and Pacific*, Asian Development Bank.
- Osborne, Thomas (1994), “Sociology, Liberalism and the Historicity of Conduct”, *Economy and Society* 23(4): 484-501.
- Pateman, C. (1989), „Feminist Critiques of the Public/Private Dichotomy”. In: PATEMAN, C. (ed.) *The Disorder of Women*. Stanford, Stanford University Press, 1989, pp.118-140.
- Pateman, Carole (1988), "The patriarchal welfare state", pp. 231-260 in *Democracy and the Welfare State*, edited by A. Gutman. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Peacock, A.; Wiseman, J. (1967), *The growth of public expenditure in the United Kingdom*.

-
- Pedersen, Susan (1993), *Family Dependence and the Origins of the Welfare State: Britain and France, 1914–1945*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Peterson, P.G.; Howe, N. (1988), *On borrowed time: How the growth in entitlement spending threatens America's future*, ICS Press, San Francisco.
- Pfau-Effinger, B. (2000), *Changing Welfare States and Labour Markets in the Context of European Gender Arrangements*. Centre for Comparative Welfare State Studies, Aalborg University, Denmark, COST A13 Action "Changing Labour Markets, Welfare Policies and Citizenship", Gender Group Working Paper, 2000. (<http://www.socsci.auc.dk/cost/gender/workingpapers.html>)
- Pierson, C. (1991), *Beyond the Welfare State*, Cambridge: Polity Press.
- Pierson, P. (1994), *Dismantling the Welfare State?*, Cambridge University Press.
- Pierson, P. (1996), "The New Politics of the Welfare State" in *World Politics*, 48, pp.143-179.
- Pierson, P. (2001), "Coping with Permanent Austerity: Welfare State Restructuring in Affluent Democracies." Pp. 410–56 in *The New Politics of the Welfare State*, edited by Paul Pierson. Oxford: Oxford University Press.
- Pieters, Dany (2000), „Social Security: A Human Right in Search of A new Generation of International Legal Instruments”, a presentation at International Symposium "Unemployment and Poverty-Causes and Remedies", Rome, 5-10 September.
- Piven, F.F.; Cloward, R.A. (1971), *Regulating the poor: The functions of public welfare*. New York: Pantheon.
- Piven, F.F.; Cloward, R. (1982), *The new class war: Reagan's attack on the welfare state and its consequences*. New York: Pantheon Books.
- Piven F.F.; Cloward, R.A. (1997), *The Breaking of the American Social Compact*, The New Press.
- Polanyi, Karl (1944), *The Great Transformation*. Boston: Beacon Press.
- Pollard, S. (1981), *Peaceful Conquest. The Industrialization of Europe, 1760-1970*, Oxford: Oxford University Press.
- Pop, M.L. (coordonator) (2002), *Dicționar de politici sociale*, Editura Expert București.
- Powell, M.; Barrientos, A. (2001), „ALMP and Welfare regimes”. Paper presented to ESF conference, Helsinki.

- Preda, M. (2002), *Politica socială românească între sărăcie și globalizare*, Ed. Polirom Iași.
- Quadagno, Jill (1993), *The color of welfare: How race undermined the war on poverty*. New York: Oxford University Press.
- Quadagno, J. (1998), "Social security policy and the Entitlement Debate", in C.H. LO and M. Schwartz, Eds.: *Social Policy and the Conservative Agenda*, Blackwell, pp. 95-117.
- Quadagno, J. (1999), "Creating the Capital Investment Welfare State: The New American Exceptionalism." *American Sociological Review* 64:1-11.
- Ram, U. (2000), "The promised land of business opportunities: Liberal post-zionism in the global age." Pp. 217-240 in *The New Israel: Peacemaking and Liberalization*, edited by G. Shafir and Y. Peled. Boulder, CO: Westview Press.
- Ricardo, D. (1993), *Opere alese*, Chișinău Universitas.
- Robson, W.A. (1976), *The Welfare State and Welfare Society*. George Allen & Unwin, Ltd.
- Rodrik, Dani (1997), *Has Globalization Gone Too Far*. Washington, D.C.: Institute for International Economics.
- Roller, E. (1995), "The welfare state: The equality dimension", pp. 165-197 in *The Scope of Government*, edited by O. Borre and E. Scarbrough. Oxford: Oxford University Press.
- Room, G. (2000), „Commodification and Decommodification: a Developmental Critique”, *Policy and Politics*, 28: 331-51.
- Rose, Nikolas (1993), "Government, Authority and Expertise in Advanced Liberalism", *Economy and Society* 22(3):283-300.
- Rose, Nikolas (1996), "The Death of the Social: Re-figuring the Territory of Government", *Economy and Society* 25(3):327-356.
- Rosenhaft, E. (1994), "The historical development of German social policy." Jochen Clasen & Richard Freeman (eds.) *Social Policy in Germany*. London: Harvester Wheatsheaf, pp. 21-41.
- Rowntree, S. (1901), *Poverty: A Study of Town Life*. London: Macmillan.
- Ruggie, Mary (1984), *The State and Working Women: A Comparative Study of Britain and Sweden*. Princeton, N.J.: Princeton University Press.
- Salamon, Lester M. (1987), "Partners in Public Services: The Scope and Theory of Government-Nonprofit Relations", in Walter W. Powell,

-
- ed., *The Nonprofit Sector: A Research Handbook*. New Haven: Yale University Press.
- Saunders, Peter (1997), „Developing Policy Planning and Research Capabilities in The Asia Pacific”, Social Policy Research Centre Discussion Paper No. 78.
- Sainsbury, Diane (1996), *Gender Equality and Welfare States*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Sen, Amartya (1999), *Development as freedom*. New York: Alfred A. Knopf.
- Shafir, G.; Yoav, P. (2000), *The New Israel: Peacemaking and Liberalization*. Boulder, CO: Westview Press.
- Shalev, M. (1999), *Limits of and Alternatives to Multiple Regression in Macro-Comparative Research*. Florence: European University Institute.
- Sherraden, Michael (1991), *Assets and the poor: A new American welfare policy*. Armonk, NY.
- Siaroff, A. (1994), „Work, welfare and gender equality: A new typology” in D. Sainsbury (ed) *Gendering Welfare States*. London: Sage.
- Skocpol, T. (1987a), „America’s Incomplete Welfare State”, in Rein, M., Esping-Andersen, G. and Rainwater, L., *Stagnation and Renewal in Social Policy*, M.E. Sharpe, New York, 1987.
- Skocpol, T. (1987b), „A Society without a ‘State’? Political Organization, Social Conflict, and Welfare Provision in the United States”, *Journal of Public Policy*, Vol. 7, No 4.
- Skocpol, T. (1992), *Protecting Soldiers and Mothers. The political origins of social policy in the United States*, Harvard University Press: Cambridge.
- Skocpol, T. (1995), *Social Policy in the United States*, Princeton.
- Smeeding, O’Higgins & Rainwater, eds. (1990), *Poverty, Inequality and Income Distribution in Comparative Perspective*, London: Harvester Wheatsheaf.
- Smith, A. (1992), *Avuția națiunilor*, Chișinău Universitas.
- Starr, Paul (1989), “The Meaning of Privatization”, in Kamerman & Kahn, (eds.), *Privatization and the Welfare State*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Stephens, John (1979), *The Transition from Capitalism to Socialism*. Urbana: University of Illinois Press.

- Stephens, J.D. (1998), "The Scandinavian Welfare States: Achievements, Crisis and Prospects" in G. Esping-Andersen, Ed.: *Welfare States in Transition*, SAGE, pp. 32-66.
- Stephens, John; Huber, Evelyne; Ray, Leonard (1999), "The Welfare State in Hard Times." Pp. 164–93 in *Continuity and Change in Contemporary Capitalism*, edited by Herbert Kitschelt, Peter Lange, Gary Marks, and John Stephens. Cambridge: Cambridge University Press.
- Stoesz, David (2000), *A poverty of imagination: Bootstraps capitalism, sequel to welfare reform*. Madison, WI: University of Wisconsin Press.
- Stoesz, David; Saunders, David (1999), 'Welfare capitalism: A new approach to poverty policy?' *Social Service Review*, 73 (3): 381-399.
- Strange, Susan (1996), *The Retreat of the State: The Diffusion of Power in the World Economy*. New York: Cambridge University Press.
- Swaan, Abram (1988), *In Care of the State*. Cambridge: Polity Press.
- Swank, Duane (1998), "Funding the Welfare State: Globalization and the Taxation of Business in Advanced Market Economies." *Political Studies* 46 (4): 671–92.
- Swirsky, Shlomo; Atkin, Alon (2001), "Community of Residence and Level of Earning." Adva Center, Tel-Aviv.
- Tanner, Michael (1996), *The end of welfare: Fighting poverty in the civil society*. Washington, DC: Cato Institute.
- Thurow, Lester C. (1992), *Head to Head: The Coming Economic Battle among Japan, Europe, and America*. New York: William Morrow and Company, Inc.
- Tilton, T. (1990), *The Political Theory of the Swedish Social-democracy*, Clarendon.
- Titmuss, R.M. (1958), *Essays on the welfare state*. London: Allen and Unwin.
- Titmuss, R.M. (1968), *Commitment to welfare*. London: Allen and Unwin.
- Titmuss, R.M. (1971), *The gift relationship*. London: Allen and Unwin.
- Titmuss, R. (1974), *Social policy: An introduction*. London: Allen and Unwin.
- Trifiletti, R. (1998), Comments on "Comparing Family Policies in Europe". Periodic Progress Report No. 1 of the Thematic Network: "Working and Mothering: Social practices and Social Policies", TSER

-
- Programme of the European Commission, Area III: Research into Social Integration and Social Exclusion in Europe, 1st TSER Seminar held in Lund, November 26-28, 1998.
- United Nations (1971), 'Social policy and planning in national development', *International Social Development Review*, no. 3, 4-15.
- United Nations (1996), *Report of the world summit for social development: Copenhagen*, 6-12 March 1995, New York.
- Van Til, Jon (1988), *Mapping the Third Sector: Voluntarism in a Changing Social Economy*. The Foundation Center.
- Veit-Wilson, J. (2000), „States of welfare”, *Social Policy and Administration*, 34(1): 1-25.
- Walby, S. (2001), *From gendered welfare state to gender regimes: National differences, convergence, or restructuring?* Paper presented to Gender and Society Group, Stockholm University, January 2001.
- Wallensteen, P.; Vesa, U.; Väyrynen, R. (1973), *The Nordic Structure and Change, 1920-1970*, Tampere Peace Research Institute, Research Reports, No. 6.
- Walters, R. (1998), “The Democratic Party and the Politics of Welfare Reform” in C. LO and M. SCHARTZ: *Social Policy and the Conservative Agenda*, Blackwell, pp.37-53.
- Walzer, Michael (1983), *Spheres of Justice*. New York: Basic Books. 1988 “Socializing the Welfare State”, in Amy Gutmann, (ed.), *Democracy and the Welfare State*. NJ, Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Wearness, K. (1987), "On the rationality of caring." in *Women and the State*, edited by A. Showstack Sasson. London: Hutchinson.
- Weaver, C.L. (1982), *The Crisis in Social Security, Economic and Political Origins*.
- Waters, William (1994), “The Discovery of “Unemployment”: New Forms of the Government of Poverty”, *Economy and Society* 23(3): 265-290.
- Weaver, R. Kent (1998), “Ending Welfare As We Know It,” in Margaret Weir, ed., *The Social Divide: Political Parties and the Future of Activist Government* (Washington, DC: Brookings Institution), 361-416.
- Weir, M.; Orloff, A.S.; Skocpol, T. (1988), „Introduction: Understanding American Social Politics”, in Weir M., Orloff A.S., Skocpol T. (eds), *The Politics of Social Policy in the United States*, Princeton University Press: Princeton.

- Wildeboer Schut, J.; Vrooman, J.; De Beer, P. (2001), *On Worlds of Welfare*. The Hague: Social and Cultural Planning Office.
- Wilensky, H.; Lebeaux, C.N. (1958), *Industrial Society and Social Welfare*, New York: Russel Sage Foundation.
- Wilensky, H. (1975), *The Welfare State and Equality*. Berkeley: University of California Press.
- Williams, Karel; Williams, John (1987), *A Beveridge Reader*. London: Allen and Unwin.
- Wilson, W.J. (1987), *The Truly Disadvantaged: the Inner City, the Underclass, and Public Policy*. Chicago: University of Chicago Press.
- Wilson, William J. (1999), *The bridge over the racial divide*. Berkeley: University of California Press.
- Zamfir, C.; Zamfir, E. (coord.) (1995), *Politici sociale: România în context European*, Editura Alternative, București.
- Zamfir, C. (1990), Aliniamente ale politicilor de protecție socială pentru România anilor 1990, INCE - CIDE.

București, România

Licența Ministerului Culturii nr. 1442/1992

Tel: 01-411 60 75; Fax: 01-411 54 86

Consilier editorial: Valeriu IOAN-FRANC

ISBN 973-618-030-1

Depozit legal trim. IV 2004